

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2013. október 23.

XIII. évfolyam, 4. sz.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota (folyoirat@aracs.org.rs)

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Giricz Károly

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Mirnics Károly, Utasi Jenő

A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.

Telefon/fax: (+381)-24/542-069

E-mail: folyoirat@aracs.org.rs

A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs honlapon.

E számunk képzőművészeti anyagát Somogyi Győző alkotásaiból válogattuk.

A címlapon: Ábrahámhegyi cédrus

A hátlapon: Örkörfarkkóró

Tisztelt olvasóink! Amennyiben Önök az Aracs Alapítványt 1200 dinárral támogatják, akkor mi a 2014-es évben eljuttatjuk az Aracs négy számát az Önök postacímére. Támogatni a következő módon lehet:

уплатилац 		шифра плаћања 189		валута DIN	износ 1200.- din.
саврха уплате Uplata donacije		НАЛОГ ЗА УПЛАТУ			
прималац FONDACIJA „ARACS” HORGOS		рачун прималоца 160-352841-17			
печат и потпис уплатиоца 		број модела 	позив на број (одобрење) 2014		
место и датум пријема 		датум валуте 			

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.

Támogatók:

 MAGYAR MŰVÉSZETI
 AKADÉMIA

Magyarkanizsai önkormányzat

Tartalom

Bata János Ötven Aracs.....	5
Döbrentei Kornél És mégis.....	8
Kabdebó Tamás Versek.....	10
Domonkos László Az álmok továbbra sem hazudnak.....	11
Huszár Zoltán Siker és kudarc.....	13
Diószegi György Antal Görög eposz Hunyadi János dicsőségéről.....	17
Kalmár-Marón György Tűnődés mérföldkövek árnyékában - Életút.....	20
Hódi Sándor A gondolat hatalma.....	36
Csapó Endre Demokráciadeficit.....	44
Kovács Nándor Párhuzamos életképek (XI.).....	48
Biacsi Karolina Művészet, mestermű és istenhit.....	50
Prokopp Mária Levél Somogyi Győzőnek – Esztergomból.....	53
Ács Margit Pillanatfelvételek Somogyi Győzőről.....	56
Szabó Ferenc SJ Baráti emlékezés Pilinszky Jánosra.....	58
Juhász György Vágyrajárók - regényrészlet.....	61
Mérey Katalin Hamisság.....	67
Mirnics Károly Magyarország harca a nemzetközi pénzügyi oligarchia ellen.....	69
Kávai Anna Följegyzések.....	78
Klamár Zoltán Hamis mítoszok – az '56-ban jött magyarokról és egyebekről.....	81
Stanyó Tóth Gizella A kegyelet, a lelki béke megélt percei – köteleznek.....	84
Máthé Áron A magyar bocsánatkérés történelmi nézőpontból: a vereség taktikája?.....	101
Tráser László Cédulák II.	106
Dobos Marianne Igor Janke szolgálata.....	112
Vidnyánszky Attila Nem a valóságot, hanem az igazságot - Krnács Erika interjúja.....	118
Szemerédi Magda A szellemi lét margóján.....	122
Korody Paku István Hazájától távol is szolgálhatja az ember a magyar kultúrát – Mihályi Katalin interjúja.....	125
Pécsi L. Dániel Nemcsak nyelvében, de jelképeiben is él a nemzet.....	128
Somogyi Győző festményeiből színes melléklet.....	130

E számunk képzőművészeti anyagát Somogyi Győző munkáiból válogattuk.

E számunk szerzői

Ács Margit	író, Budapest
Bata János	közíró, Horgos
Biacsi Karolina	kőszobrász restaurátor, Budapest
Csapó Endre	közíró, Sydney
Diószegi György Antal	művelődéskutató, Budapest
Dobos Marianne	író, Budapest
Domonkos László	író, Budapest
Döbrentei Kornél	költő, Budapest
Hódi Sándor	író, pszichológus, Ada
Huszár Zoltán	közíró, Horgos
Juhász György	hungarológus, Budapest
Kabdebó Tamás	író, költő, Dublin
Kalmár-Marón György	tréning-menedzser, Budapest
Kávai Anna	író, Magyarokanizsa
Klamár Zoltán	etnográfus, Magyarokanizsa
Korody Paku István	zongoraművész, Vaduz
Kovács Nándor	újságíró, Szabadka
Krnács Erika	újságíró, szerkesztő, Zenta
Máthé Áron	történész, Budapest
Mérey Katalin	író, Szeged
Mihályi Katalin	újságíró, Szabadka
Mirnic Károly	demográfus, Szabadka
Pécsi L. Dániel	jelképtervező, Budapest
Prokopp Mária	művészettörténész, Budapest
Somogyi Győző	festőművész, Salföld
Stanyó Tóth Gizella	újságíró, Újvidék
Szabó Ferenc SJ	költő, író, Róma, Budapest
Szemerédi Magda	újságíró, Magyarokanizsa
Tráser László	író, újságíró, Szeged
Vidnyánszky Attila	színházi rendező, Budapest

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
. – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Ötven Aracs

A 2013. év október 23-ai számával az Aracs, a délvidéki magyarság közéleti folyóirata nemcsak a XIII. évfolyam 4. számáig jutott el, hanem az ötvenedik Aracsig is. Ötven Aracs – a könyvespolcon is tekintélyes helyet foglal el, s talán nemcsak megtalálta, hanem el is foglalta helyét a konzervatív, népi-nemzeti folyóiratok sorában, abban a sorban, amiben a nemzeti elkötelezettségű folyóiratok sorakoznak. Ott van ebben a sorban, immáron ötven számával, mégha a délvidéki magyarság legfőbb intézménye, a Magyar Nemzeti Tanács nem is látja ott, hiszen az MNT Közigazgatási Hivatalának 2012-től 2018-ig terjedő kulturális stratégiájában csak föltételes módon írnak az Aracsról: *„Az Aracs folyóirat szellemiségét tekintve hagyományos-konzervatív, a benne megjelenő szövegek színvonalát tekintve inkább dilettáns, semmint társadalmi folyóirat, amelynek azonban, ha leküzdené a színvonalhiány és durva, személyeskedő hangvétele okozta hátrányokat, kétségtelenül helye volna a vajdasági magyar folyóirat-térben, hiszen a konzervatív szellemiséget egyedül az Aracs képviselné a vajdasági magyar folyóiratok között.”* (Vajdasági magyar kulturális stratégia 2012-2018, Felelős szerkesztő: Lovas Ildikó, Szociológiai kutatás és feldolgozás: Barlai Jenő, Felelős kiadó: Magyar Nemzeti Tanács Közigazgatási Hivatala, 2011.)

Nyilván ez a „dilettantizmus”, ami olyannyira jellemző az Aracsra, valamint a „színvonalhiány és durva, személyeskedő hangvétel” az oka annak, hogy az Aracs folyóirat nem érdemelte meg még azt sem, hogy kiadásának helyét pontosan jelöljék az MNT másik, nagyjelentőségű dokumentumában, a Vajdasági Magyar Médiastratégia 2011-2016 című, 2011 novemberében elkészült dolgozatában, ugyanis ott a nem dilettáns munkatársak az Aracsot újvidéki folyóiratként jegyezték, nem pedig szabadkaiként. Az anyagi támogatásról pedig csak annyit: az Aracs folyóira-

tot a Nemzeti Tanács mind a mai napig egyetlen fillérnyi támogatásban sem részesítette.

A kétkedés, a cinizmus és a rosszakarat az Aracs megjelenésétől kezdve jelen van a délvidéki, mára liberális eszméket valló, de lelkükben jugoszláv kommunistáknak megmaradt, magukat és egymást csúcsértelmiségeknek beállító, közízlést, közgondolkodást és politikát formáló vezető rétegben, amely néha arcát adva, néha a titokzatos ismeretlenség homályából parancsokat osztogatva próbálja meg el- és megfojtani a Délvidék szabad szellemi műhelyének a hangját. Ebbe a többnyire alattomosan folyó rombolásba bele is remegett az Aracs – 2011 őszére sikerült a nyíltan hatalmat gyakorló, de tevékenységét gyakran háttérhatalomként is kifejtő kultúrpolitikumnak a szerkesztőbizottság tagjait egymás ellen fordítania úgy, hogy a folyóirat léte került végveszélybe. Hála a Gondviselésnek és azoknak a barátainknak, akik nevüket és kézírataikat adva segítettek abban, hogy mégha nem is a megszokott időpontban, nevezetesen október 23-ára, de december 20-án az olvasóink kezébe kerülhetett a folyóirat. Sikerült olyan, józanul gondolkodó szerzőtársakra találnunk, akik tudták és megértették, nem az oly szépen és akár (ál)tudományos alapozottsággal megfogalmazott cikornyás körmondatoknak és azok előadónak kell hinni, hanem vissza kell tekinteni a megtett útra, meg kell nézni, azon az úton ki mit járt be, s ennek a múltbéli útnak az ismeretében kell véleményt alkotni a fölvázolt jövőképről. Ezek az alkotók, a kortárs nemzeti értelmiség legjava a Kárpát-hazában és azon túl, Amerikában és Ausztráliában, akik azóta is megtisztelik az Aracsot jelenlétükkel, megértették: az Aracs, a délvidéki magyarság közéleti folyóirata az alapító, a folyóiratot életre hívó és egy évtizeden át azt anyagilag is életben tartó Gubás házaspár nélkül nem létezhet! A szerkesztőbizottságot 2011-ben elhagyó szerkesztőtársaink alapállása viszont

ez volt: vagy Gubásék nélkül, vagy sehogy! – Az azóta eltelt két év, valamint az azóta megjelent kilenc szám a bizonyíték arra: csakis a Gubás házaspárral együtt Aracs az Aracs. Viszont azóta is talány, mi (és ki) bírhatta rá egykori munkatársainkat, némi pátosszal még azt is mondhatnám: harcostársainkat arra, hogy ellenünk és egykori énük ellen fordulva, megtagadva egész addigi munkásságukat, a megszűnés közelébe sodorják a folyóiratot.

Érthető és érthetetlen is, mint ahogyan az is érthető és ugyanakkor érthetetlen, miért nem nyithatta meg ezen sorok szerzője szerkesztőtársa, Gyurkovics Hunor tárlatát a szabadkai Magyar Házban, 2011 márciusában; hogy miért húzták ki a nevét a szabadkai Városi Könyvtárban rendezett költészetnap műsor tudósításából, pedig ő volt a meghívott költővendég; hogy miért nem mutathatta be Hornyik Miklós egyik utolsó könyvét Magyarkanizsán, a Dobó Tihamér Képtárban rendezett könyvbemutatón, annak ellenére, hogy Hornyik őt kérte föl utolsó délvidéki útjának magyarkanizsai nyilvános beszélgetésére. Legalább ennyire érthető és érthetetlen, miért vágták ki a Magyarkanizsai Írótaborról készült riportfilmből az ezen sorok szerzőjével készített beszélgetést; és érthető és érthetetlen az is, miért nem kerülhetett be három évvel ezelőtt a Magyarkanizsai Írótabor folyóiratokról szóló tanácskozásába ezen sorok szerzőjének dolgozata az akkor tízéves Aracsról. Érthető, mert nyilvánvaló: a délvidéki közéletben ma is jelen van a cenzúra, s ugyanakkor érthetetlen, hogy a XXI. század második évtizedében, akkor, amikor a délvidéki köz- és kulturális életet a magyarországi támogatások tartják életben, s ezen támogatásokat egy nemzeti kormány küldi a Délvidékre, nos ekkor a nemzeti gondolatot és a nemzetben gondolkodókat cenzúrázni, kizsorítani lehet, s helyette, helyettük a liberális, bolsevista örökséget olykor nyíltan, leggyakrabban azonban sunyin fölállalókat, valamint az ő tanulóikat lehet futtatni.

A Délvidék liberális (kultur)hatalomgyakorlói-nak minden kell! Kellott az egyetlen, a Tari István nevével fémjelzett, s a jugoszlávságot magáról levetkőző, nemzetben gondolkodó, a nemzeti szellemiséget képviselő Magyarkanizsai Írótabor is. Gyorsan vissza is változtatták a nevét Kanizsai (!) Írótaborra. A tavalyi írótalálkozó, melynek

szervezőbizottsági elnöke az a Bányai János, aki kiemelkedő irodalmi tevékenysége mellett 1957-től a Jugoszláv Kommunista Szövetségben is kiemelkedő, mi több, a legkiemelkedőbb helyeken is volt, az írótalálkozót elküldte a Balkán teraszára, vajdasági ízekkel, vajdasági hangulatot teremtett, s idénre díszvendégnek a Szépírók Társaságának jeles tagját, Kőrösi Zoltánt hívta. Bányai az újvidéki Magyar Tanszék prominens tanára volt, éppen úgy, mint Jung Károly, aki ugyanazon a tanszéken néprajzra okította a hallgatóit. Ez a Jung Károly örömmel és büszkén tárta a nyilvánosság elé: az általuk vezetett Kanizsai Írótabor megszabadult a turulmadaras zagyvaságoktól, s a jobb sorsa érdemesült, palicsfürdői Danyi Magdolna, egykoron szintén magyar tanszékes költő, utolsó, nyilvános megnyilatkozásában fontosnak tartotta a közvélemény tudomására hozni: őt is boldogsággal tölti el az, hogy az Írótabornak sikerült fölszabadulnia ez alól a turulos, árvalányhajás elnyomás alól. „Isten hozzád hát, Magyarkanizsai Írótabor! Találkozunk talán egyszer még egy emberségesebb, méltányosabb, kevésbé akarnoki korban ott a Tisza-parti szelíd őszelőben.” – írta Dudás Károly 2012. augusztus 31-én, akkor, amikor kiderült, vele már nem számolnak Magyarkanizsán. Akár jó hírként is értelmezhetnénk, Dudás alig egy év múltán már ott van a Tisza-parti szelíd őszelő Kanizsai Írótaborában, azaz elmúlt az „akarnoki kor, méltányos, emberséges” idők járák. Bizonyára így vannak ezzel azok a helybéli, lovaikat ugrató könyvtár- és képtárigazgató pojacák is, mivel zsinóros díszmagyarjaikban ott ugrabugráltak és hajbókoltak a Délvidék művelődési és művelődéspolitikai életének nagy átváltozói előtt és között, de főleg: alatt. A 61. Kanizsai Írótabor egyik vendége, Bicskei Gabriella, könyve bemutatója kapcsán össze is foglalta az egész találkozó lényegét, tulajdonképpen az egész posztmodern, liberális (kultur)világ alapképletét, a maga dadogó valóságában: „Nem a saját történeteimet írtam le természetesen, persze azoktól sem vonatkoztathattam el. Barátaim, ismerőseim történetét vagy pedig olyan történeteket, amelyek az utazásaim során történtek velem. **Nem szólnak semmiről.**” (Kiemelés: B. J.)

Az ötvenedik Aracsban nem tehetjük meg, hogy szó nélkül hagyjuk az Alföldi Róbert-féle István, a király szegedi bemutatóját. Nemcsak arról

kell beszélnünk, hogy a Délvidék sajtójában sehol elmarasztaló véleményt eddig a zenés darabról nem olvashattunk, annál több magasztalót!, még csak arról sem, hogy Szörényi mennyire szánalmasan próbált magyarázkodni, s arról sem, hogy a liberális sajtó Alföldi szemére veti, egyáltalán miért foglalkozik ezzel a fércművel, hanem szólnunk kell ennek a színpadi műnek a vizuális üzenetéről.

Vajon elképzelhető lenne-e egy Szent Száváról szóló darab bemutatása Belgrádban, amelynek egyik, természetes díszletét a háttérben magasodó Szent Száva templom adná? Ebben a darabban Száva, a gyámoltalan hittérítő, idegen, akár arnauta katonák segítségével, vörösén izzó, pravoszláv keresztekkel zavarászná a pogány szerbeket, hogy térjenek rá a pravoszlávság Európába vezető útjára, nem kímélvén, s ha kell, akár halálba is kergetvén nemcsak férfiakat és nőket, hanem öregeket és gyerekeket.

Vagy, bemutatásra kerülhetne-e a mekkai Nagy Mecset udvarán, a Kába szentély előtt egy olyan színdarab, amelyben Mohamed próféta, egyik kezében a Fekete kövel, másikban a Koránnal gyilkolná a hithű és a hitetlen arabokat, idegen zsoldosok, akár zsidó katonák sorai között kényszerítené a már megtért muszlimokat a hadzsra, a megszentelt mekkai zarándoklatra?

És vajon bemutathatnának-e a jeruzsálemi Siratófal előtt egy olyan alkotást, amelyben Ábrahám, az ősatya, kaftános, pajeszos zsidó férfiakat, fejüket sábesztichllei fedő asszonyokat, gyerekeket és öregeket a menóra lángoló hét gyertyájával égetne meg, kínozna halálra? Sára, a szolgálatukba szegődött arab harcosokkal kökettálna, akik a vörösén föl-fölizzó, dárda-Dávidcsillagokkal gyilkolná az ártatlan izraelitákat. És a „Nagy Mű” végén fölhangzana a Halljad Izráel, miközben a még életben maradt zsidókra Mózes fordított kosara az égből leereszkedne, s egetrengető dörrenéssel a kosár oldalán lévő, egyetlen nyílásra a Tízparancsolat kőtablái rázáródnának.

Ugye, nem lehetne egyik helyszínen sem egy ilyen darabot bemutatni – és nem is kell, mert vannak szent és sérthetetlen jelképek, amelyek mindenkinek szentnek és sérthetetlennek kellene, hogy legyenek!

De ha ez így igaz, akkor hogy lehetett mégis a szegedi Dóm előtt színre vinni egy olyan darabot, amelyben a magyarság és a kereszténység jelképeit, valamint magát a nemzetet meggyalázni, megsemmisíteni lehetett? Vajon nem a kereszténység egyik legfőbb jelképének, Krisztus szent keresztiének a meggyalázása az, ha a mai kisapoknak öltözött színészek kezében a keresztek a pokol tüzének vörösében fölizzanak, s ezekkel az izzó keresztekkel terelik, majd gyilkolják, ölik halomra a magyarokat?

Vajon nem nemzeti történelmünk kigúnyolása az, ha az államalapító királyunkat egy pipogya, teszi-tosza bábként ábrázolják az alkotók, olyan valakiként, akinek önálló döntése nincs, hiszen egyik oldalról anyja az, aki irányítja, másik oldalról meg csalfa felesége, aki a náci egyenruhákba öltöztetett német zsoldosok cafkája. Legalább ennyire ügyefogyott Koppány, amit még inkább fokoz az őt megformáló színész halovány alakítása.

A zárójelenetben az égből alászálló Szent Korona Alföldi és alkotótársai fölfogásában a nemzetet börtönbe záró „égi kényszer”, amiből kijönni, kikerülni szinte lehetetlen, hiszen vasrácsként zárja el az embereket a „szabad világ”-tól. Az ő világlátásukban a szabadság csakis ott van, ahol már nincs nemzet, nincs hit, nincsenek hagyományok, szabad csak akkor lehet az ember, ha a darabbéli táltos módjára jól befűvezik.

Az István, a király minden más értelmezése csak maszatolás, a lényegi dolgok elkenése, hiszen az sem a véletlen műve, hogy éppen az államalapítás nagy nemzeti ünnepén lehetett ezt az arcunkba vágni: ezek vagytok, hitvány kutyák. Az egész történelmetek egy nagy semmi, amiben mást sem tettek, csak egymást gyilkoltátok, s mindig azok mellé álltatok, akik a nagyobb falatot ígérték. Nektek mindig kellett valamilyen áfium – a mítoszaitok, a vallásotok, a jelképeitek, amelyek semmit nem érnek, hiszen tudnotok kell: ti vagytok az utolsó csatlós, ti vagytok a bőgatyások, akik a szarból jöttetek!

A 75. Aracs hat és fél év múlva, a 100. tizenhárom év múlva jelenik meg. Tisztelt Olvasóinknak addig is kívánunk sok jó olvasnivalót, tartalmas Aracs-számokat, mindannyiunknak meg kitartást és erőt, hogy az úton, amit nekünk szánt a Teremtő, végig tudjunk menni, s majd elmondhassuk: „A jó harcot megharcoltam, a pályát végigfutottam, a hitet megtartottam.”

És mégis

Egy világegyetem a talpunk alatt,
miként az akasztottnak,
és mégis –
Hatalmas ököl hűlt helye az űr,
kínlódva növi körbe a szívünk,
és mégis –
Ránk könyököl az Isten,
hogy szétfröccsen a májunk,
és mégis –
Szájából végtelen költemény
a szél és a lelkünk,
és mégis –
Közös veríték a tenger,
zarándokhelyé avatjuk gyomrát a cetnek,
és mégis –
Ezer éve delel itt a káini pillanat,
ragyogása föléli a vérünk,
és mégis –
Három kakasszón inog az éjszakánk,
a kardokon nehezen virrad meg az eskü,
és mégis –
A Kárpátok közt világtalan bolyong a végzet,
üvöltünk és idetalál,
és mégis...

Mégis maradj meg írmagul,
akkor is, midőn
békegalambok kloákáiból csöppenként fehérül rád az idő,
a sovány napóra-bot meresztette árnyék,
kezedben szentgyörgyi fegyverré váljék,
a sárkány fátuma, hogy kihívja a lándzsát,
idő s tér keresztjén könnyelműn ne mártírkodd el magad,
a sorsod vár rád,
a lándzsát felragadd,
faljad főztjüket, de ellenükre nőlj, meg ne hőkölj,
létezz tettekre készen, akár tokmányban a fenőkő,
minden kegyeskedve odavetett früstök duzzassza öklöd,
feszüljön óriás rügyként, mit a tavasz robbanásig töltött,
gyökerezz irthatatlan, mint a tenyészet,
a télközi fű, amikor zöldül merészet,
és fájva,
véraláfutásosan, miként a mályva,
miként a napcsillámokkal repeső
bokornyi aranyeső,
mely fényvesszőket sarjad arkangyali kézbe,
tudd, és tudd állati sejtelemmel is, melyet hited tetéz be,
hogy nem a létért lázadás, csak a lázadó porlad,
s az élet, akkor is, ha kifosztják,
magát diadallal fölmutatja, mint áldozó pap az ostyát,
táltos a teliholdat.

Kabdebó Tamás

Így látta ő Tomot

Neked volt a legtöbb gógyid köztük
legalábbis te - nem én - ezt hiszed;
mataszd mutatóujjaddal az oldalamat,
úgy, ahogy, idővel, a davajgitár ravaszát
matatni fogod;
minden kétkedő szó bordámba fúródó golyó,
ám ahány reccsenés / lényem a legerősebb,
amikor porcikám törik /, annyiszor nyerek,
megnyerlek téged, benneteket;
nem a vérverejték, a tövis, a lándzsa hegye
fájt igazán, hanem hitetlen tekinteted.
Feltámadtam. Hiszen a kétség születése
előtt már vagyok.

Tom így látta őt

csavargó volt: csámborogtak egy tucat
mihasznával, tarháltak, dumáltak,
éjjel, nappal;
gyilkosan tűzött a nap, verejtékük
az olajfavirág és a szagló orchideák
illatával vegyült;
gyalura a keze alig emlékezett már
- tenyere kisimult - de a lába
a szandálban kicserepesedett;
mikor aludni tértek az árnyak,
ő rendjére szólongatta a csillagokat
és a termésköveket –

asszonyt nem ismert; szeretete a gyerekeket
és a saját faterjáról mesélt nekik:
egyesek szerint jó fej volt, élhetetlen
– mások szerint felettébb együgyű.

Ákos-sírató, 2013

Tavaly nyáron, legszebb napunk
veletek töltöttük, drága Ákosunk.
Ragyogó fényével sütött a nap
lubickoltunk a Dunában, mint a halak.
És most? Siratlak mint fivéremet,
nélküled ez a világ, jaj, üresebb lett.
Elolvad a hó, víz lesz belőle,
elporlad a test, a lélek távozik tőle.
Isten fogadja a lelket: szentjánosbogarat,
bővíti a népét, az angyalokat.
Ha fent találkozol Assisi Ferencsel,
De Chardin atyával, kérlek, ne felejtse el
közvetíteni nekik könyörgő imánk
legyünk szeretettel egymás iránt,
addig is Ákos, míg mi találkozunk
és odafönt ismét veled vagyunk.

Két négysoros

Két szerelvény külön külön kisiklik
egyazon holtvágányra jut;
a gondrendezőn átkapcsolják a hálókocsikat
s a sorsvonat újra fut.

Gondim nem törtetnek elő még - lebilincselte hímelefántok,
Ejtődzöm; nem bántanak engem s éppenezért senkit sem bántok.
Szélcsend ez: vihederben. Ajándékba kapott puha pillanatok.
Ám hazatérek és eljön az ősz. Rövidülnek majd a napok.

Az álmok továbbra sem hazudnak*

Akik olvasták a magyar ifjúsági irodalom egyik klasszikus remekét, Fekete István Tüskevár című könyvét, emlékezhetnek rá, midőn a főhős, Tutasz, álmaiban visszaidézve a törökkori Tüskevárt, ébredés után a maga tizenhárom-tizennégy éves bölcselkedésével azon kezd töprengeni, hogy ugyan mi is az álom voltaképpen „és kezére nézett, jobb kezére, amivel meghúzta az íjat és még most is érzi a húr vágását ujjain. Az álom is valóság... vagy mi?”

Egy másik, némiképp érettebb bölcselő, bizonyos Sigmund Freud mára ugyancsak klasszikussá lett több lélektani munkájában próbálkozott meg az álom megmagyarázásával, részletesen kifejtve, milyen elfojtott mélytudati („tudat alatti”) tartalmak hogyan és miképpen jelennek meg az álomban, mi az az „álommunka” és mi az az „álomcenzúra” – igaz, teljesítményét kissé lerontotta, hogy mindezt csakis és kizárólag a sexualitás felől és jegyében magyarázta, akárcsak Mórnicka, akinek tudvalevően a világon mindenről AZ jut eszébe. Csakhogy Mórnickának egyértelműen mentsége lehetett bohókásan ifjú életkora, Freud Zsiga bátyánk meg legföljebb csak élemedett korára hivatkozhatott – legalábbis idővel, no de azt mondják, nagyon ifjú és nagyon idős emberek egyre hasonlatosabbak egymáshoz – egy világban élnek tulajdonképpen. Mindenesetre az álmok rejtelméhez a mi Krúdy Gyulánknak is volt egy-két szava, Álmoskönyve megint csak a klasszikusok közé számítható. Az ő Szindbádja pedig, midőn a főpincér szomorúan azt kérde tőle: „hol a régi ország, Szindbád úr?” – azt válaszolja: „a lelkekben”.

Mondjuk ki még egyszer: a lelkekben.

A döntő és számunkra leglényegesebb szót a modern kor alighanem legkiemelkedőbb lélekis-

merője, a legnagyobb pszichológus, Carl Gustav Jung mondta ki – no meg egy örök huszonéves, egy Sándor keresztnévre hallgató versfaragó, akinek neve a magyar köztudatban máig egyenértékű „a” költőével. Jung azt mondja az álomról, hogy annak élménye a végérvényesség érzésével kapcsolódik össze – vagyis voltaképpen magát a célt, a középpontot fejezi ki. Az álom révén lehet megérteni, hogy a mélyben rejtőző én az értelem őstípusa, igazi valósága – éppen ebben, ennek tudatosításában rejlik gyógyítást hozó funkciója. A Petőfi Sándor nevezetű költő meg ugyanezt úgy fogalmazta meg, hogy „anyám, az álmok nem hazudnak”.

Hogy az imént elhangzottaknak ugyan mi közük az alkalomhoz, hogy éppen most és éppen itt gyűltünk össze megemlékezésre, annak megfejtését Önökre bízom. Az álmok természetrajzához kapcsolódva el lehetne most itt mondanom, amit nagy óvatosan az 1990 utáni első magyar kormány néhai miniszterelnöke mondott 1992 augusztusában a Magyarok Világtalálkozóján a budapesti Kongresszusi Központban, vagyis hogy különbséget kell tennünk szent álmok és a valóság között – ám nem teszem. Ehelyett inkább a történelem természetrajzához szeretnék néhány megjegyzést fűzni most, a trianoni békediktátum aláírásának évfordulós megemlékezése kapcsán – itt Gyimesben, Erdély földjén, az ezeréves keleti határon.

Egy elfeledett, nagyszerű magyar filozófus, a néhány éve az Egyesült Államokban elhunyt Molnár Tamás mondta: a jó jel az, hogy a történelem visszatért. Többször voltam és vagyok kénytelen erre a nagy mondatra hivatkozni – mert a jelen és a közeljövő legbelső lényegét fejezi ki. Magyarországon és Erdélyben egyaránt

* (Elhangzott 2013. június 4-én Erdélyben, a Gyimesi szorosban, az ezeréves határon – a Nagyboldogasszony tiszteletére emelt gyimesbükki Kontumáci kápolnánál tartott megemlékezésen)

a legörvendetesebb jelenségek egyike, hogy erőteljesen megszorodott számban és változatban, könyvekben, folyóiratokban, tévé- és rádióműsorokban és újságcikkekben lehet olvasni, hallani, tájékozódni elhallgatott, meghamisított, félremagyarázott és elhazudott históriánk megannyi részletéről, eseményéről, alakjáról, a Székely Hadosztálytól Orbán Balázsig, a magyar honvédség valóságos háborús szerepétől az 1918-19-ben történetekig, az őszirózsás forradalomnak hazudott ocsmány puccstól és a Tanácsköztársaságnak vagy kommünnek becézett 133 napos iszonyú lidércnyomástól a vörös- és a fehérterror és a Horthy-korszak valóságos értékeléséig, dicsőséges 1956-os forradalmunk és szabadságharcunk megannyi részletéig vagy éppen az úgynevezett rendszerváltás igazi meghatározóiig, MDF-SZDSZ paktummal és Temesvárral egyetemben.

Igen, a történelem visszatért. És mert visszatért, van okunk az öröme és a reménykedésre. Minden tett alapja az ismeret. Csak tájékozott, kellő információ birtokában lévő embertől várható el felelős és bátor cselekvés. Autonómiát és a székely zászló szabad, legális használatát csak felkészült emberek tudják hatékonyan követelni. Akik pontosan tudják, mi a székely múlt, mit jelentenek a jelképeink – és ezekből következtetnek arra, mi mindenre is kötelezi őket mindez.

A visszatért történelemmel meg kell tanulnunk élni. Az a nemzetgyilkossági kísérlet, ami 93 esz-

tendővel ezelőtt történt, folyamatosan tanította és tanítja a magyarságot. Legnagyobbink azóta is folyamatosan meghatározták és meghatározzák ennek részleteit, akár csak Jung és Petőfi az álmok leglényegét. Németh László azt mondta, a kisebbség jogosítványa, hogy elit tudjon lenni. Tamási Áron, midőn hazatért ide Farkaslakára, megkérdezte testvérnénjét, előfordult-e, hogy a faluban valaki önkezével vetett volna véget életének. Sógora közbeszólt, így fordulva Tamásihoz: „Bár élni tudjunk, sógor úr! A halálhoz mód kell...!”

Van még tanulnivalónk, igen. De nem állunk olyan rosszul, az utóbbi három esztendőben különösen nem. Akkor sem, ha most gondolatban felidézzük azt a több mint kilenc évtizeddel ezelőtti napot, midőn ugyanebben az órában országszerte zúgtak a harangok és meglett, háborúviselt férfiak nyeldekelték a könnyeiket, akár csak bő harminchat esztendővel később, midőn azon a november 4-ei hajnalon egy fáradt, öreg hang beszélt a rádióban. Ám – katonanemzet földjén állok, nem feledhetem – az a hang azt is mondta: „csapataink harcban állnak.”

Ma másféle harcra van szükség. Tudjuk. A Brüsszelben, Strasbourghban vagy Bukarestben csatáikat vívók tisztában vannak azzal, hogy a történelem igenis visszatért, tetszik vagy sem. És ha ez így van, eljuthatunk akár Petőfi Sándorig is. Mert az álmok továbbra sem hazudnak.

Siker és kudarc

A siker titka nem rejtélyes valami, nem véletlenszerű csoda eredménye, hanem megfejtethető, ha figyelmesen nyomon követjük a hozzá vezető utat. Először is a sikeres ember mindig a valóság talaján áll, miután fölmérte a valós helyzetet. Nem féloldalvást cselleng az úton, mint a részeg – egyszer jobbra, egyszer balra tántorogva, vagyis sohasem a végletek, az egyoldalúság rabja, mert mindig egyensúlyra törekszik, s ezt – akár könnyedén, akár erőfeszítés árán – de el is éri. Másrészt az örök vesztes sem holmi ármánykodás áldozata, mint ahogyan sokan hiszik, hanem törvényszerű következménye a helytelen magatartásnak.

Aki érdeklődik a történelem iránt, hamar rájöhét, hogy a népek, országok sorsa mennyire hasonlít az egyes ember sorsára. Ebből a szempontból tanulságos dolog összehasonlítani az ezer év óta két szomszéd nép: a magyar és a szerb történelmét. Mi a hasonlóság és mi a különbség közöttük? A szerbek – görög források szerint – a 7. század első felében kezdtek betelepülni a Balkán-félszigetre, mely akkor jórészt Bizánc fennhatósága alatt állt, s sűrű erdővel borított, igen gyéren lakott terület volt. A szerbek az ott talált kevés lakost – főleg latinokat – hamar beolvasztották (asszimilálták) maguk közé. Ott viszont, ahol a bennszülött lakosság alkotta a többséget, beolvadásra (asszimilációra) nem került sor. Harcok és egyéb eszközök fölhasználásával fokozatosan önállósodtak, s végül Stefan Nemanjić koronát kért és kapott a pápától (1217). Ettől kezdve Szerbia elismert ország lett, mely nyugaton Boszniával, északon Magyarországgal, keleten és délkeleten Bulgáriával, délen pedig egyfajta görög országrésszel volt határos. Szerbia csúcspontját Dušan cár idejében érte el (1331-1355). Dušan cár elfoglalta Albánia és Macedónia nagy részét, miután a Bizánci Birodalom némely területeit is országához csatol-

ta. A hosszú határszakaszt azonban nem tudta állandóan ellenőrizni és védelmezni. Ebben az időben jelentkeztek ugyanis először törökök a Balkán-félszigeten, mint a Bizánci Császárság fizetett zsoldosai. Dušan cár előkészületeket tett arra, hogy a törököket kiűzze a Balkán-félszigetről. Ennek érdekében szövetségeseket keresett, s segítségért folyamodott a pápához is. Tervének a valóra váltását azonban váratlan halála megakadályozta. Ezután következett a maricai ütközet és a kosovói csata a törökökkel, az önállóság fokozatos elvesztése és a több évszázados török fennhatóság illetve megszállás vagy elnyomás. A maricai vereségről (1371) egy szerb középiskolai tankönyv vigasztalásul azt írja, hogy a törökök az éj leple alatt támadtak a szerb táborra, ezért tudtak győzni. Az 1389-es végzetes kosovói ütközetben pedig nemcsak a szerb, hanem a török uralkodó is életét veszítette. Bizonytalanná vált tehát a csata kimenetele, s tényként említi, hogy a csatamezőt először a megmaradt török sereg hagyta el. Mindamellet a szerb vereség nyilvánvaló volt.

Németh László a múlt század harmincas éveiben a közép-európai kis népekről, mint tejtévérekről beszélt, mert azt hitte, hogy történelmük és sorsuk sokban hasonló vagy azonos. Tévedett, mert nem ismerte jól ezeknek a népeknek a sajátosságait, alig tudott róluk valamit, s csak a hasonlóságra gondolt és az azonos érdekekre, s az összefogást szorgalmazta az akkori veszély elhárítása érdekében. Ezeknek a népeknek azonban nem voltak mindenben közös érdekeik, s az összefogásból nem lett semmi.

Ha most a magyar történelmet vesszük szemügyre, valóban találunk hasonlóságot a szerb történelemmel. Ezek röviden a következők: a magyarok egy része szintén úgy települt be a Kárpát-medencébe, mint a szerbek a Balkán-félszigetre, csak jó kétszáz évvel később. Királysá-

gukat viszont kétszáz évvel korábban alapították meg, s a hódítási láz őket is elfogta. Előbb csak Horvátországra terjesztették ki fennhatóságukat, aztán a Balkán-félsziget más területeire is, s ez a telhetetlenség ugyanúgy megbosszulta magát, mint a szerbeknél. Ez rántotta be ugyanis a magyarokat a török elleni értelmetlen hadakozásba, s ez okozta vesztüket is. Mátyás király nyugati hódításait szintén elvakultság vezette (Bécs elfoglalása). A török veszély aztán ugyanúgy jelentkezett a magyaroknál is, mint a szerbeknél, csak 150 évvel később vált majdnem végzetessé (Mohács, 1526), s a magyarság nagy többsége török fennhatóság, illetve megszállás alá került. A tanulság nyilvánvaló: az effajta területszerzés, mely más népek fölötti uralommal jár együtt, aligha lehet tartós és hasznos, mert rendszerint csak fölösleges bajt okoz a hódítóknak. A két szomszéd nép sorsa ettől kezdve élesen elvált egymástól, mert a különbség közöttük egyre nagyobb lett, s ez hozta magával, hogy a szerbek a török időkben jobban tudtak alkalmazkodni a kétségbeejtő helyzethez, mint a magyarok. Együttműködtek ugyanis a török hatalommal mindaddig, amíg ennek hasznát vehették. A magyarok viszont törökellenes magatartásúak maradtak mindvégig. Ennek az oka nemcsak az észjárásbeli különbségben rejlik, hanem jórészt abban, hogy míg a szerbség vezetői szinte kivétel nélkül szerb származásúak voltak, akik egynek érezték magukat a többiekkel, érdekeiket messzemenően szemük előtt tartva, a magyarságnak viszont ezer év óta jórészt idegen eredetű vezetőik voltak, akik csak a maguk érdekeit érvényesítették mindenben. Lényegileg, azt hiszem, ez a különbség határozta meg a két nép további sorsát: a szerbség helyállását, gyarapodását és a magyarság fokozatos visszaszorulását – nemcsak a Balkán-félszigetről, hanem a Kárpát-medencében is. A különbség tehát fontosabbnak bizonyult a hasonlóságnál.

A Képes krónikában olvashatjuk, vannak vendég-jövevények, akiknek nemessége egyenlő a magyarokéval. Érdekes, hogy a jövevényeket vendégeknek (*hospes*) nevezi. Csakhogy ezek a jövevények nem vendégeként viselkedtek, azaz nem mentek el, mint ahogy a vendégtől elvárható lenne, hanem itt maradtak. Bizony hogy maradtak, mert itt jó soruk lett, jobb, mint az egykori ha-

zájukban volt. Hatalmas birtokokat kaptak, vagy szerezhettek, zászlós urakká, főurakká válhattak, s fokozatosan kiszorították a vezetésből a türkmagyarokat. Szent István királyt még arra is sikerült rábeszélniük, hogy rokonai ellen forduljon (Koppány fölnégyelése, Vata megvakítása, az erdélyi Gyula elleni hadjárat.) Ezek a jövevények folyamatosan érkeztek az országba. Már Géza fejedelem idejében elkezdődött a betelepülésük. A Képes krónika név szerint felsorolja őket: „Elsőnek Deodatus jött be a sanseverinói grófok nemzetségéből Adalbert prágai püspökkel együtt; ő keresztelte meg Szent István királyt. Aztán Németországból Wolfger jött öcséssel, Henrikkel háromszáz páncélos vitézzel; a hainburgi grófok közül valók. Géza fejedelem Küszén hegyét adta nekik és a Győr melletti szigetét. Tőlük származik a Héderiek nemzetsége. A Zsámbokiak Franciaországból származnak, Herman nemzetsége Gizella királynéval (Szent István bajor felesége) jött be: nürnbergi szabad emberek, örökségüket tekintve szegények; Búzád nemzetségét István király (II. Béla fia) hozta be, hogy a nevezett király segítségére legyen. A lázadó Csák nemzetséget Haholt törte le. Keled nemzetsége hatvan páncélos lovassal jött. Géza király ünnepélyesen fogadta, széles, dús birtokokat adott neki. A Babocsaik Sombergből jöttek, a Martonfalviak pedig Spanyolországból... Jöttek azután csehek, lengyelek, görögök, spanyolok, örmények, szászok, thüringiaiak, meiszeniek és Rajna-vidékiek, latinok és izmaeliták, akik hosszabban időzván az országban, ám bár nemzetségük ismeretlen volt, magyarokkal mindenféleképpen házassági összeköttetésbe keveredve ugyanolyan nemességet és szállást nyertek.”

II. Endre (1205 – 1235 között uralkodott) a Barcaságot (Brassó és környéke Erdélyben) széles területi és kulturális önkormányzattal (autonómia) adományozta a betelepülő német lovagrendnek. A rend azonban nem akart beilleszkedni a magyar állam keretei közé, önálló államot akart szervezni birtokából, ezért a király fegyveresen űzte ki a lovagrendet az országból.

A tatár betörés hírére (1241) IV. Béla segítségkérő követséget küldött a nyugati uralkodóhoz, de segítség nem érkezett.

Az idegen eredetű királyok később is telepítettek be az országba németeket (szászokat) Erdélybe és a Felvidékre. A török időkben és a Habsburg-uralom alatt aztán folytatódott a betelepedés: a románok Erdélybe, a németek a Dunántúlra, a Tiszántúlra, Bácskába és a Duna mellé. Mivel a déli határ sokáig nyitott volt, szabadon jöhettek a Balkán-félszigetről a délszlávok (szerbek, horvátok, bunyevácok, sokácok) és nyomukban cigány családok is. Ezeknek a jövevényeknek egy részét sikeresen lehetett alkalmazni az elégedetlenkedő, lázongó őslakos magyarok ellen.

Balla Lajos – Laci az Aracs elnevezés eredetét kutató írásában (Aracs, VII. évfolyam 2. szám) többek között megemlíti, hogy ez a szó törökül szerszámot jelent. Lehetetlen, hogy egy templomot (és a hozzá tartozó helységet) szer számmal hozták volna összefüggésbe. A szerzőnek nyilván igaza van ebben. A szó tehát nem lehet török eredetű. Csakhogy Araç (magyarul Aracsnak ejtendő) nevű kisváros ma is létezik Törökországban – nem messze a Fekete-tenger partvidékétől. Erről bárki meggyőződhet, ha egy részletesebb Törökország-térképet szemügyre vesz. Az araç szó különben nemcsak szerszámot jelent, hanem eszközt is, s nyilván képzett szó, melynek alapszava az ara, ez pedig köz magyarul (lásd: Csallóköz, Szigetköz stb. földrajzi neveket), s ugyanolyan kicsinyítő képzővel ellátott szó, mint az Arad, Szeged, Kökénd (Kikinda régebbi magyar neve), Mohács, Kopács. Az ara másik képzős alakja pedig az aralik (mély ível ejtendő), mely nyitott, nyílt jelentésű. Az Aracs szó jelentése így már érthetővé válik, s az is, hogy ez a szó törökül beszélőktől származhat. Az oszmán-törököktől semmiképp, hiszen már jóval a török hódoltság előtt találkozhatunk vele a krónikákban. Tudjuk, hogy Szent István király 1030-ban Gellértet csanádi püspökké nevezte ki, s ő Aracs pusztán vagy településen templomot építtetett. Kik lakhattak akkor Aracson? Minden bizonnyal besenyők, akik egyfajta török nép voltak, s a krónikák őket nevezik fekete magyaroknak. Fejedelmük Ajtony akkor már nem élt. Szent Gellért legendája szerint ugyanis a marosvári Ajtony hatalmas fejedelem volt, s nem ismerte el Szent Istvánt minden magyarok

királyának. A király Csanádot küldte ellene. A küzdelemben sokan elhullottak mindkét oldalról. Csanád végül is az éj leple alatt rohanta le ellenfelét. Ajtonyt Csanád serege a csata helyszínén megölte. A fejét levágták, s elküldték a királynak. Bakay Kornél úgy véli, hogy az Ajtony elleni hadjárat 1018 tájára tehető. A besenyő családok azonban megmaradhattak Aracs környékén és az egész Tiszántúlon. Az Aracs szó eredetének és jelentésének a tisztázására tehát nincs szükség szabadelvű (liberális) világpolgárként széles körű kutatásba fogni – sem térben, sem időben.

Az Aracs-templomot később kibővítették, s a nyilván körülötte fekvő településsel egészen 1551-ig főnnállott, amikor is Mehmed Sokolović töröknek mondott csapatai lerombolják sok más helységgel együtt. A templom állítólag még néhány évig egészben állt, majd elhagyottan pusztulásnak indult. Erről a hadjáratról a magyar történelem alig emlékezik meg. Ennek oka nyilván az, hogy a következő évi nagyobb szabású 1552-es hadjárat emlékezetesebb. Gondoljunk csak Temesvár, Szolnok, Drégely várak elestére és az egriek hősie helytállására (Gárdonyi Géza: Egri csillagok, Arany János: Szondi két apródja). Ki volt ez a Mehmed Sokolović? A magyar források nem sokat közölnek róla. Még pontos, hiteles nevét sem tudják. Egy helyütt egyszerűen Mehmed pasának nevezik, másutt azt közlik, hogy magas tisztségre emelkedett, s valaki megölte; egy másik helyen arról írnak róla, hogy Szulejmán szultán Mehmed görögországi beglerbéget az európai részekről gyűjtött sereg élén hadjáratra indítja, vagy azt, hogy Szokoli Mehmed ruméliai beglerbég. A török történészek Mehmed Pasa Sokollu néven emlegetik. Azt hiszem, a szerb történelemkönyvek írták meg az igazat. Radovan Samardžić egy igen terjedelmes könyvben mutatja be, amely gyermekkorától egészen a haláláig követi életútját. Ebből egy-két mozzanatra érdemes odafigyelnünk, mert így érthetőbbé válik a bosnyák kérdés is. A bosnyákok ugyanis mohamedán vallású délszlávok, akiknek az ősei a török időkben keresztény hitüket fölcserélték az iszlámmal, miközben (leginkább) szerb anyanyelvüket megtartották. Mehmed Sokolović is ezen az úton járt. Egy hercegovinai szerb családban nevelkedett, s több nyel-

ven beszélő, nagy tudású rokona oktatta. Tizen-nyolc éves korában véradóként (dersimre) került török szolgálatba. A janicsárképző iskolában hamarosan kitűnt társai közül magas termetével és éles eszével. Magatartása és szolgálatkészsége egyre megnyerőbbé tette a szultán szemében, s az orosz eredetű szultánnénak is kedveltje lett. De előmenetelét nyilván annak is köszönhette, hogy a pasák és agák közt sok rokona volt: Lala Mustafa pasa, Deli Husrev pasa, Ferhad pasa, Hasan pasa, Sinan bég, Rustem bég stb. Előbb a testőrség parancsnokaként kezdte, aztán a haditengerészet élére került, végül pedig Szulejmán kinevezte ruméliai beglerbéggé, azaz a balkáni területek kormányzójává, s mint ilyen 1551-ben azt a föladatot kapta, hogy a II. török hadsereg, vagyis az európai részekről összehozott csapatok élén hadjáratot vezessen a kétszínűséggel, hűtlenséggel vádolt magyarok (Fráter György Erdély kormányzója) ellen. A szultánt ugyanis arról értesítették, hogy Fráter György Erdélyt, amely addig független országként szerepelt, át akarja adni az osztrákoknak. A sereg Zalánkeménél (Slankamen) egy hónapig táborozott. Ez alatt az idő alatt élénk levelezés folyt közte és Fráter György között szerb nyelven, mert ez nem okozott semmi gondot egyik félnek sem. Fráter György ugyanis mint horvát származású (Usćećenović) jól értett szerbül. A beglerbég serege pedig szerémségi, bácskai és más részek szerb szabadcsapataival bővült. Miután azonban az egyezkedés nem járt sikerrel, a beglerbég szeptember 7-én Titelnél átkelt a Tiszán, s Becse ellen indult. A várost hatvanezer emberrel négy napig ostromolta, aztán Figedit, a vár kapitányát tárgyalás közben lefogta, s a várat birtokába vette. Innen Becskerek alá vonultak, s a várat másnap a várvédő katonák zendülése miatt el is foglalták. Csanád is megadja magát, s most már a többi vár vagy erőd sem tartott ki. Egyik helységet a másik után hagyták magára, miközben a megbízhatatlan szerbek elsőnek álltak át az ellenséghez. Temesvár ostroma, illetve védelme október 16. és 27. között zajlott le. Az eddigi gyors sikerek itt kudarcba ful-

ladtak. Temesvár alól ugyanis a beglerbég – a szultán engedélyével – abbahagyván az ostromot, ötezer katonája hátrahagyásával elvonult. Érdemes még megemlíteni, hogy az alatt az idő alatt, míg Becse ostroma zajlott, a szerbek Aracson (Vranjevo) gyűlést tartottak, melyen elhatározták, hogy településüket önként átadják a beglerbének. Úgy látszik, Aracs lakosai akkor már szerbek voltak. Hogy mi történt a magyarokkal, arról nincs semmi hír.

A kiegyezés után (1867) újabb bevándorlási hullám indult. Ekkor már főleg zsidók érkeztek Galíciából (a mai Lengyelország és Ukrajna) területéről. Szabadon jöhettek, hiszen Galícia az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott. Ezek kezdetben nem tudtak magyarul, felemás német nyelven (jiddis) beszéltek, s német nevűek voltak. Így könnyen beilleszkedtek a városok (főleg Pest) német eredetű polgárai közé. Új otthonukat átmeneti szállásnak tekintették Bécs irányában, a kedvező gazdasági helyzet azonban maradásra bírta őket, megtanultak magyarul, nevüket magyarosították, s magyarnak vallják magukat – persze ennek a szónak nem nemzetiségi, hanem csak állampolgári vonatkozásában, s részt kívánnak venni az élet minden területén – még a politikában is.

Az azonos észjárású jövevények, vagy legalábbis jelentős részük egymás, sőt az idegenek iránt is jóval nagyobb rokonszenvet éreznek, mint a törzsmagyarság iránt. Természetük hajtja őket, de érzékenységségük is, hogy egy híron pendüljenek velük.

Versenyszerben vagyunk tehát – akár akarjuk ezt, akár nem, mert szomszédaink megragadnak minden alkalmat, hogy versenyre keljenek velünk. Nekünk erre a versenyre egyáltalán nincs szükségünk, mert senkit sem akarunk legyőzni. Nekünk együttműködésre van szükségünk. Mivel, úgy rémlik, szomszédaink erre alkalmatlankok, másutt kell keresnünk az együttműködés lehetőségét. Távolabb, a rokonok közt és azok között, akiknek a sorsa hasonló vagy azonos a miénkkel. Sokan – talán – el sem hiszik, hogy ilyen nép is van ezen a világon. Pedig van. Sok.

Görög eposz Hunyadi János dicsőségéről

570 éve született meg a kereszténység védőpajzsát jelentő, hadvezéri minőségét számtalanszor felmutató Hunyadi János fia, Mátyás, aki magyar királyként a korabeli Európa legjelentősebb uralkodója lett! Hunyadi Mátyás világa a magyar reneszánsz műveltség virágkorát jelentette: ebben külön kiemelendő a görög tudósokkal való kapcsolatrendszer.

A korabeli görög tudósok ugyanis nagy becsben tartották a Hunyadiakat! Nikolaosz/Laonikosz Khalkokondülész (Athén, 1420-as évek-1490) bizánci görög történetíró előkelő athéni családból származott: Mistrában 1447-ben Pléthón tanítványaként nyelvészetet és filozófiát tanult. Itáliába kerülve a görög irodalmi tudás terjesztője volt. 1480 táján írta meg az „*Apodeixis historiön*” (Történeti ábrázolás) címet viselő 10 kötetes történeti munkáját. Magyarországot és Erdélyt is megemlíti könyvében: név szerint Hunyadi Jánost és fiát, Mátyás királyt külön is kiemeli.

A XV. századi magyar és görög történeti és művelődési kapcsolatok sok érdekességet mutatnak az európai reneszánsz világában. Itt érdemes utalni arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Széptudományi ülésén 1867. február 11-én hangzott el, hogy Konstantinápoly 1453-as elfoglalása után néhány görög menekült férfiú az Itáliába vitt görög kéziratok révén új szellemi világot teremtett: ez jelentette a reneszánsz hajnalát Nyugat-Európában. E körben külön kiemelendők a korabeli magyar-görög kapcsolatok!

Janus Pannoniust baráti szálak fűztek két ciprusi göröghöz, Lodovico és Filippo Podocatarohoz; akikkel egyébként Vitéz János is jó kapcsolatban volt: az utóbbi görög humanistát többször vendégül látta Szent László király városában, Váradon.

Georgiosz Trapezountiosz (1396-1486) krétai származású görög humanista, arisztotelianus filozófus az 1416-tól kezdve már Itáliában műkö-

dött: polemizált az újplatonistákkal. Megírta a kor legnagyobb retorikai művét: a „*Rhetoricorum libri*” címet viselő szónoklattani-stilisztikai tankönyve nagy tekintélyt szerzett számára. Sok görög munkát fordított latinra. A ptolemaioszi „*Magna compositio*”-hoz kommentárt készített Mátyás király számára. Kapcsolatban volt a magyar humanistákkal: Vitéz János esztergomi érsekkel és Janus Pannonius pécsi püspökkel, és Kosztolányi Györggyel, aki el is vette e görög tudós leányát.

Hunyadi Mátyás királyi udvarának könyvtára 2005-ben felkerült az UNESCO „*Világemlékezet*” listájára, mely az emberiség közös szellemi örökségét hivatott rögzíteni: a ma ismeretes kb. 650 „*Corvina*” egyharmada görög szerzőktől származik. E magyar királyi könyvtár jelentőségét jól érzékelteti, hogy tartalmi és esztétikai szempontból a XV. században csak a Vatikán könyvtára előzte meg.

A magyar-görög nemzetbarátsági kapcsolatok évezredek átívelő műveltségi kapcsolatrendszerében igazi gyöngyszem egy görög hősi eposz Hunyadi János 1444. évi várnai csatájáról. Azt is fontos rögzíteni, hogy a Hunyadi név görög megfelelője Huniades/Huniadis, melyek jelentése Hunfi: a középkori görög krónikások e névadásban pontosan azt fejezték ki a legnagyobb XV. századi magyar család, a Hunyadiak kapcsán, ami az egész magyar nép eredetének és a székelységgel való testvériségnek az igazi lényege, azaz a szkíta-hun származás valóságát. Havasalföldet a középkori görög krónikások Ungrovlachiának, azaz Magyarpásztorföldnek nevezték. A görög vlahosz szó ugyanis pásztor jelentésű: ez azért lényeges, mert a szkíta világból eredő magyarság évezredek átívelő nagyállattartó pásztoréletmódja és lovasíjász műveltsége köztudott valóságot jelent minden görög és magyar történeti munkában!

A legnagyobb hős magyar hadvezért, Hunyadi Jánost sokféle néven említik a különféle középkori források: Korvin János, Haza atyja, Huniadesz (e görög szó magyarul Hunfi jelentéssel bír), Hunyadi Székely János, Jangosz Romeosz (görög értelemben Görög János), Jankó vajda, Kereszténység pajzsa, Kevei János, Kormányzó, Koszovói Jankó (Rigómező csata-terére emlékeztetve), Krisztus győzhetetlen bajnoka, Magyar Jankó, Szebeni Jankó, Szibinyáni Jank (Szebenszék határvédelmi terület okán), Törökverő, Ugrin Jankó vajda, Valachia Fehér lovagja megnevezések mind e magyar hős emlékét őrzik.

A szerb néphagyomány bővelkedik a „*Sibinjanin Janko*”-ként, vagyis Szebeni János néven emlegetett Hunyadi köré épített népdalokban: ezekben „*Jankó*” vagy „*Magyar János*” a megnevezése. E „*Szebeni*” megnevezés kapcsán fontos adat, hogy Hunyadi János 1442-ben Szebennél és a Vaskapunál verte meg a török hadat. Hunyadi János élete Magyarország megmentéséről és megőrzéséről, a magyarság védelméről szólt. Egy korabeli görög forrást viszont érdemes itt fölidézni, mely azt igazolja, hogy Hunyadi valójában a görögök megmentését is célul tűzte ki!

9 évvel Konstantinápoly eleste előtt, 1444-ben Várnánál Hunyadi János és magyar serege, és közöttük a székely haderő, a törökökkel szemben olyan hatalmas küzdelemben vett részt dicsőséges vitézséggel, hogy a görög Zótikosz Paraszpondülosz szerint „*Minden lélekzet elállott a miatt mi a magyarokkal történt*” 1444-ben Hunyadi János vezérlete alatt a csata során. A fenti görög pap korabeli eposza dicsőítette a magyar Hunyadi Jánost, és ez az európai kultúra egyik legszebb különlegessége! A XIV. és XV. századok a görög sorstörténetben már a végveszély századai, hiszen a török előrenyomulás miatt a görög állam- és egyházlét forgott kockán. Az utolsó reményt ekkoriban Hunyadi János jelentette a görögök számára. Paraszpondülosz Zótikosz 465 soros görög eposza csodálatos jelzőkkel illeti Hunyadi Jánost, akit Nagy Konstantinhoz és Nagy Sándorhoz hasonlít. Ez az eposz egy igazi európai művelődéstörténeti kuriózum!

A várnai csata előzményeként az ezt megelőző hónapok történéseit, sikeres hadműveleteit is

érdemes fölidézni! Hunyadi János 1443 nyaratól 1444 januárjáig tartó hosszú hadjáratának az volt a célja, hogy a keresztesekkel megerősített magyar sereg a Balkánon nyomulna Konstantinápoly felé a törökök kiszorítása érdekében: a szultán ekkoriban éppen az ázsiai hadszíntereken tartózkodott seregeinek zömével. A velencei-burgundi-pápai flotta azt vállalta magára, hogy meggátolja a törökök Boszporuszon való átkelését.

Hunyadi János korábban is számos győzelmet aratott: megverte a török hadat Nándorfehérvárnál 1441-ben, 1442-ben Szebennél és a Vaskapunál, majd 1443-1444-ben négy kisebb és két nagyobb csatát nyert meg, 5 erődöt ostromolt meg és vett be.

Hunyadi egyik fő célja volt Drinápoly visszafoglalása a töröktől: a velencei-burgundi-pápai flotta azonban nem tett semmilyen érdemleges hadműveletet, és a törökök akadálytalanul áthajóztak a Boszporuszon. Hunyadi még ekkor is sikeresen tudott fellépni a seregével: még II. Murad török szultán sógorát, Oszman Cselebit is foglyul ejtette. Hunyadi János hadvezetői minőségéről így emlékezett meg a XV. századi Thuróczi-krónika: a „*vajda úr egy hadjáratban hat szerencsés ütközetet vívott tehát, és öt hónappal azután, hogy Magyarországról kiindult, épségben vezette vissza seregét a király táborába*”.

Ezt követően, 1444-ben a görög császár követei azzal érkeztek a magyar királyhoz, I. Jagelló Ulászlóhoz, hogy eljött az idő, hogy a görögök keletről, a magyarok pedig nyugatról egyszerre támadják meg a törököket. Hunyadi János a legdicsőbb magyar hadvezérként az ország védelmezője, a kereszténység hős védője volt: ő volt a görögök utolsó reménye! A törökök ellen vívott 1444. évi várnai csata azért lett tragikus a magyar sereg számára, mert a megígért velencei flotta meg sem érkezett, a genovai hajók pedig fejenként egy aranyért szállították át a törököket a Boszporuszon. A velencei és a genovai gályák és hajók parancsnokai, kapitányai a szoros védelmét elhagyták és a 40 ezernyi sereggel megérkező török szultán seregének szabad átkelését engedtek.

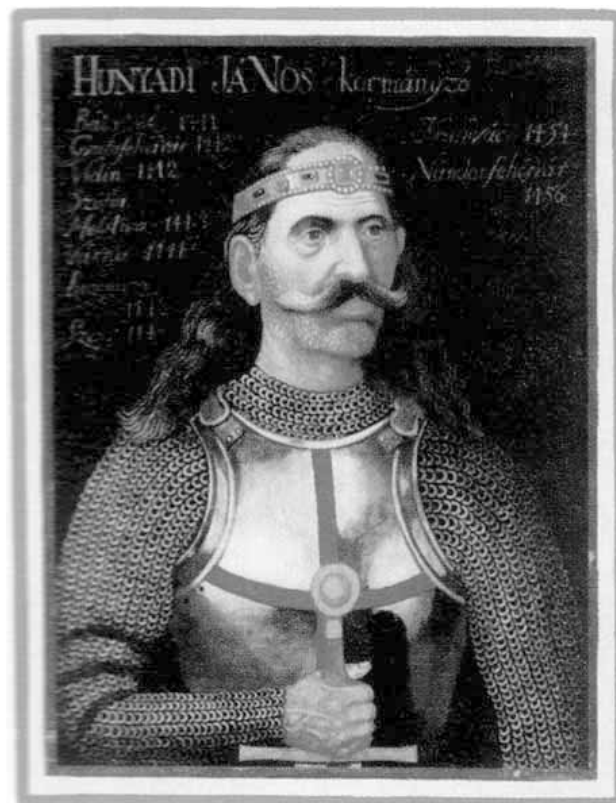
A XV. századi görög Zótikosz Paraszpondülosz a 465 soros görög versében „*magasztaló hang*”-on írt az 1444. november 10-én zajló várnai csatá-

ban harcoló Hunyadi Jánosról: „sárkánynak”, „uralomra méltónak”, „a görögök fejedelmének”, „a kereszténység ügyéért harcolónak” nevezte. Vallásos fogalmakkal jellemezte: „mártírnak a főpapok között”, „apostolnak az evangelisták között”, „hitet hirdető hírnöknek” tartotta. Nagy Sándor és Nagy Konstantin mellett a „harmadik a fölötté csodálatra méltó János, a fejedelem”, aki „a kereszténység és a görögség védője” volt. E görög nyelvű kézirat szerint Hunyadi János azért harcolt Várnánál, hogy „a görögök nemzetségét egészen megszabadítsa” a törököktől. Zótikosz Paraszpondülosz így írt: „dicsőítem Jánost, a királyt”. Hunyadi János „igazhitű keresztény és Krisztus kegyeltje”, „fölötté csodálatra méltó és nagy hadvezér”, magyar serege vitézül harcolt Várnánál.

E sorok Hunyadi Jánost tulajdonképpen a görög katonaszentek világába emelték, Szent György és Szent Demeter mellé! A XV. század tekintetében Hunyadi János fölbecsülhetetlen érték a korabeli magyar-görög kapcsolatokban.

Hunyadi János dicsőséges életútja számos magyar történeti és irodalmi műben megörökítésre került. A magyar-görög nemzetbarátság jegyében e körben érdemes Losonczy Tóth Árpád egy olyan írására utalni, melyben rögzítette, hogy Tanárky János (1781-1842) „Drámát írt Hunyadi Jánosról”, és „Plutarchos ókori párhuzamos életrajzainak magyar átültetése” is az ő nevéhez kötődik. Ez azért érdekes adalék, mert a Tanárky család számos „jeles képviselője vált ismertté, s ki-ki a saját területén jelentékeny gazdasági, szellemi, tudományos és közéleti-politikai teljesítményével gazdagította a nemzetet”, és ennek okán fontos adat az alábbi: „A familia ősei Görögországból vetődtek el Somogy megyébe.”. Tanárky János (1781-1842) kéziratot „Hunyadi János a szendrői várban” 4 felvonásos eredeti vitézi játékát előadták Kassán 1836. április 17-én.

Források: Vaszari Kolos: A várnai csata. Pest, 1864. 5., 6., 62-63. o.; Pecz Vilmos: Zótikosz költeménye a várnai csatáról. In.: Századok. 1894. 28. évfolyam. 4. füzet. 316-318., 324-325., 337. o.; E. Kovács Péter: A Hunyadiak. I. In.: Interpress Magazin. 1990. március, 16. évfolyam 3. szám. 71. o.; Losonczy Tóth Árpád: „Egy boldog mennyasszony levelei.” Győri Tanulmányok Füzetek. Tudományos Közlemények. 2008/13. Győr Megyei Jogú Város Levéltára. Győr, 2008. 24., 25.o.

Tűnődés mérföldkövek árnyékában

(Életút)

1939. szeptember 8-án, hajnali 4⁰⁰-kor megkondult Szegeden a Fogadalmi templom harangja. Mögötte laktunk a híres Hungária-házban. Anyámat az egyébként megszokott hajnali zengés hirtelen félálomba hozta, s az agy tudatalatti sötétkamrájában egy kép vetült elé: a Fogadalmi templom két tornya közét egy villám ívelte át, s fölötte írás: Das ist mein Lebensraum. A harang folytatódó, erős zengése közepette ekkor kezdődtek tolófájásai. Összekapták magukat nagyanyámmal, átmentek gyalog a klinikára, este fél 10.00-kor megszülettem. Az álom nem a családi mitológia színezett terméke, megvan a magnófelvétel, melyen anyám mesélte. Számára egyetlen gyermeke születése miatt volt jelentős, számomra talán a sorsom meghatározó szimbólumaként.

Apám a fronton volt. Újságíró foglalkozása ellenére nem haditudósítóként vonultatták be, hanem karpaszományosként az utászokhoz. Anyám apja, Zucker Simon zeneiskolai zongoratanár. Szudétanémet származású zsidó, Liszt Ferenc tanítványa volt egy ideig. Szegedre jöttek, maguk mögött hagyva a nagyszámú német rokonságot Berlinben, Teplitz-Schönauban, egyebütt. Javárészt orvosok, ügyvédek, értelmiségiek. Anyám elbeszéléseiből tudok róluk. A náci téboly mindnyájukat kiirtotta.

Anyai nagyanyám, Szatmári Erzsébet Hódmezővásárhelyen született, a Macelka-Popomándi birtokon volt libapásztor lányka. Elvégezte az elemi iskola alsóbb osztályait. Írni, olvasni, számolni megtanult, de tovább nem vihette, megmaradt azonban benne a tanulásvágy. Nekem szóló, levélbeli intelmeit tartalmazó írásait, ha néha könnybelábadó szemmel nézem, megdöbben betűinek kiírt, egyenletes szépsége. Különleges, csodálatos egyéniség volt. Beállt cselédnek a zsidó zenetanárhoz, ebből házasság, abból három gyermek lett: „Három a kislány”. A legidő-

sebb Zucker Hilda. A numerus clausus miatt itt nem mehetett a Zeneakadémiára, így Berlinbe költözött, az akkor még élő rokonnál lakott és ott járt a Zeneakadémiára, majd visszajött, és végül a budapesti Zeneakadémián szerezte meg a diplomáját. A háború után a szegedi Zenekonzervatóriumban volt zongoratanár, majd az új létesítményként megnyíló szegedi zeneiskolának igazgatója lett. Feladatát mély hivatástudattal és áldozatkész szeretettel látta el, nem mint állást, hanem mint küldetést.

Anyám másik nővére, Zucker Irma híres szépség volt. A Hungária-ház előtt sok éjszaka se-reglettek a szerenádokat adó lovagok. Nagy mulatozások színhelye volt a háromszobás, amúgy kispolgári lakás. Gyakori vendég volt itt Mezey Mária, aki akkor még csak a baráti körhöz tartozott, neve később vált ismertté. Néhány fénykép őrizi ezen esték emlékét. A fiatalánysági családi otthon világa hirtelen megszűnt, nagyapám 1927-ben meghalt. A legkisebb lányra, Zucker Margitra is (ő az édesanyám) kemény idők következtek. Ekkor a Felsőkereskedelmibe járt, nem nagy szorgalommal. Érettségiig nem jutott el, a körülmények kenyérkeresetre kényszerítették. 15 éves korára megtanult gép- és gyorsírní(!) és felvételt nyert egy híres szegedi ügyvéd irodájába. Precíz, lelkiismeretes, megbízható munkaerő volt, a szegedi „sztárügyvédek”, Rózsa Pál, Szívessy Lehel különmunkákkal bízták meg, s ha nem is fizették túl, mindenkor szeretettel és megbecsüléssel emlékezett vissza rájuk. Rózsa Pál is deportálásban pusztult el...

Apai nagyapám, Kalmár Géza a magyarságát, a XIX. századi nevelést zsigereiben hordó és azt képviselő szigorú tanárember. Az I. világháború olasz hadszínterén vezetett naplóját ma is őrzöm. Fegyverneken volt a gazdasági iskola igazgatója.

Apám Kalmár-Marón Ferenc. Apjával össze-
rúgta a port, mert az összeállt a háztartási al-
kalmazottjával. Apai nagyanyámat ez a megpró-
báltatás felőrölte, hamarosan meghalt. Apám ezt
nem tudta megbocsátani és elment, megkezdte
saját életét. Szegedre ment, ott érettségizett a
Baross Gábor Főreálban. Alkalmi munkákat vál-
lalt, majd egy reggel, amikor padon aludva az éj-
szakából felébredt, egy halott férfit észlelt maga
mellett. Megnézte zsebeit, személyi iratait, majd
értesítette a hatóságot. Írt erről egy riport-esszét,
s ezzel bekopogott az egyik szegedi újsághoz.
Írása alapján kapott törvényszéki tudósítói állást.
Így kezdte az újságírást. Egyre ismertebb lett a
szegedi értelmiségi körökben. Íráskészsége, te-
hetsége és lázadásra hajlamos természete lökte
tovább, de kevésbé föl, inkább oldalra. Baloldal-
ra... A levegőben ott vibrált a náciizmus. Teljes
magyar öntudattal, magában hordozott eszméivel
tisztá helyzetérzése volt, nem kábították el Hitler
sikerei; ellene volt mindannak, ami Németország-
ból még csak mint ideológia, propaganda jelent
meg a magyar közéletben. Több szegedi balol-
dali újságban jelentek meg cikkei. Bátorságot
mutató elemzéseiről felkeltették iránta az érdeklő-
dést Budapesten is. 1943. szeptember 8-án, 4.
szülinapomon Budapestre jöttünk. Amúgy ennél
messzebb is juthattunk volna. Teherautón utaz-
tunk, melyen egy szervezet gránátokat és löszert
szállított az akkor még szervezhetőnek gondolt
katonai ellenállás részére. Ami különlegesség: az
autó parancsnoka Fricsay Ferenc volt, a szegedi
színház és szimfonikus zenekar ismert, jó nevű
karmestere. Apja Szegeden a katonazenekar
vezetője volt, így ő mind a katonasággal, mind a
zenei élettel szoros kapcsolatban élt. Mint tisztes-
séges magyar értelmiségi undorodott a náciaktól.
A teherautón jó sok ruhát rábugyoláltak egy lő-
szerládára, ez volt a gyerekágyam, anyám meg itt
ült, s feladata volt az anyai gesztusnak érvénye-
sítése, ha netán megállítanak valami ellenőrzés-
re. Mindenesetre megérkeztünk épségben. Vajon
Fricsay életének e nem zenei oldaláról tud-e a
Magyar Zenetudományi Intézet? Személyéről
biztosan, mert a hazai bolsevik hatalomátvétel
után Nyugat-Berlinbe ment, ahol igazi hírnevet
szerzett: a RIAS Berlin zeneigazgatója lett, vi-
lágszerte ünnepelt karmester. Apám és Fricsay
között egy ideig tartott a levélváltás, de 1949 után

Fricsay itthon „feketelistára” került, és apám nem
merte folytatni a levelezést. Néhány levél meg-
van...

Pestre jöve apám a kiváló újságíró és szer-
vező, Rassay Károly lapjához, az *Esti Kurír*hoz
került. Élmény és megtiszteltetés volt számára,
hogy ilyen nagy szakmai tekintélyű személyiség
a munkatársai körébe fogadta „Tollal küzdött a
polgári újságírás baloldalán”, mígnem a néme-
tek bejövetele 1944. márc. 19-én véget vetett
minden ellenzéki mozzanatnak. Bujkálnia kellett.
Egy ideig egy körbeszegezett nagy íróasztalban
húzta meg magát. Az *Esti Kurír* a lap megszün-
tetése után - tudtommal - 6 havi bért kifizetett,
ebből éltünk. Lakásunk nem volt, így kedves is-
merősöknél húztuk meg magunkat. Jakab Pál és
neje fogadtak be bennünket, vállalva a veszélye-
ket. Ez a lakás a VI. ker., ma Bajcsy-Zsilinszky
köz 1. VI. emeletén volt. Itt köszöntött ránk 1944
karácsonya. Gazdag Jézuskám volt. Rengeteg
ólmokatonát kaptam. Emlékszem egy olyanra is,
amely nem puskát tartott, hanem félmeztelenül
törülközött, s ennek emléke, lám, ennyi évtized
után is megmaradt. Arzenálommal elfoglaltam
magam, apámék mással, többek között írták a
Schutzpassokat * az üldözötteket menteni igyek-
vő szervezetek részére. Végzetessé is válhatott
volna, hogy erről előttem beszéltek. Kezdődött
az ostrom. Légiriadó, loholtunk a pincébe. Az
egyik gyerekkel beszélve valamivel kapcsolatban
hangosan, határozottan nyilvánítottam ki az ak-
kori ismert kifejezéssel, hogy „kész, befejezve”,
azaz „schluss-pass”. Csakhogy én a hangzást
a legutóbbi időkben hallott szavakkal mondtam
„schutz-pass”. Megdermedt a levegő. Anyámék
nem mertek sem egymásra, sem másra nézni.
Ha ezt valaki jelenti egy nyilas nyomozónak, an-
nak meg lettek volna módszerei, hogy kiszedje a
naiv kisfiúból, hogy hol hallotta ezt a kifejezést...
Érettebb iskoláskoromban mesélték el anyámék
ezt a jelenetet. Emlékszem a pincére, a lakásra,
rengeteg helyszínre. Arra a januári napra is, mi-
kor anyámék felkeltettek hajnalban és az újabb
ismerős lakásából a VI. ker. Eötvös utcából elin-
dultunk. Ma is úgy gondolok erre, mint a Szent
család menekülésére Betlehembe. Végül itt is a
halál elkerüléséről volt szó, csak az nem a kis-
dedet fenyegette, hanem mindannyiunkat, akár
Hain Péterék, akár az ellenük leszórt bombák ré-

vén... Emlékszem az Oktogonra, német katonák álltak egy géppuskafészeknél és irányítottak az ég felé egy öles, nagy fényszórót. Az út részletei regényesek, 3 napig tartottak, de most mellőzöm leírását. A cél Szeged volt, mely 1944. nov. 11-én felszabadult. A család régi lakását találat érte, nagyanyám, Hilda néném kaptak helyette egyet a Szentháromság u. 15.-ben. Szegeden apám bekapcsolódott a felszabadult országrész sajtó- és politikai életébe. Többször volt vendégünk Dénes Leó, Szeged nagynevű polgármestere, aki képletesen átadta a város kulcsait a szovjet csapatoknak. Beindult az élet február 13-a után Budapesten is. Nyár derekára apámhoz is elért a hívó szó a *Kis Újságtól*. A *Független Kisgazdapárt* lapjánál a vidéki kiadás szerkesztője és a külpolitikai rovat vezetője lett. Lakás még nem volt, a VI. ker. Eötvös u. 12.-ben, a szerkesztőségi szoba pár négyzetméterén húzták meg magukat anyámék. Én lenn maradtam Szegeden, ott kezdtem meg az első elemít, Irma néném gondos felügyelete alatt. Szüleim a nyomor szintjén éltek ekkor, de a jövő már szivárványfényben sejtett... Elkövetkezett a világháború utáni béketárgyalások ideje, Párizs.

A Kisgazda Párt 53%-os óriási győzelemmel nyerte a választásokat, sajtóorgánuma, a *Kis Újság* természetesen a külpolitikáért felelős személyt küldte ki tudósítóként. A magyar újságíró-delegáció vezetője Boldizsár Iván volt. Közel 6 hónap ott, a győztes hatalmak által irányított politikai forgatagban. Lenyűgöző és meghatározó élmény a szegedi helyi sajtó és az elnémított véleménynyilvánítás náci/nyilas idősza után. Apám a felszabadulás szellemi katarziséban ott élte meg. Egy világvevő rádió és svájci csokik kilói mellett ez volt a hazatérés csomagjai között a nem ellenőrizhető elem... Koalíciós idők. A Kisgazda Párt apámat a washingtoni magyar követségre sajtóattaséként kívánta kiküldeni. Társbérletben laktunk, elfogadtuk, hisz átmenetinek tűnt az idő... Tüzelőnket eladtuk, készültünk a nagy útra, amikor is jött a „fordulat éve”. Rákosiék megragadták a hatalmat. Már felkészültek a feladatra, gyorsan kiépültek a proletárdiktatúra hatalmi szervei. Mindez szinte hihetetlen volt. Családunk jövője, bizakodása, hite abban, hogy a korábbi évek nélkülözései után tartós lesz a fény a szellemi kibontakozás sarjadó vetése fölött, egyszerre siralom-

házba került és ott maradt vergődve. Mint ahogy mi is maradtunk társbérletben, a VI. ker. Kmety u. 19.-ben. Megszűntek a pártok, az újságjaik. Apám nem kísérelte meg a Nyugatra menetelt, de ő „sem bírta mondani, hogy éljen Eduárd”, így elhelyezték a sajtó berkeiben létező, immár semmitmondó, azaz érdemben nem újságírói állásokba. Mihályfi Ernő lapjánál, a *Független Magyarország*nál lett tördelőszerkesztő. Keserűséggel folyton kitört belőle, nem tudott lakatot tenni a szájára. Szerencséjére a sajtó berkeiben mindenható Tájékoztatási Hivatal ekkori feje Vásárhelyi Miklós volt, akivel Párizsban kötött barátságot. (Fényképük Korolovszky Lajossal hármásban az Eiffel torony felső erkélyén az archívumban...) Vásárhelyi egyszer behívta irodájába és elővett egy halom levelet, amelyek az apám elleni besúgást, feljelentést tartalmazták, s amelyeket ő „hátaltalanított”. Az '50-es évek... Anyám ismét irodista lett. A Gellérthegyen, a Szent Imre herceg útján volt a Szakértségi Kollégium. Itt paraszti származású fiatalokat képeztek a proletárdiktatúra káderpolitikájának megfelelően. Az intézmény egyik vezetője és professzora Nagy Imre volt, így anyám a körülötte levő adminisztrátorok egyike. A 3. általánostól kezdve a VI. ker. Szinyei Merse utcai iskolába jártam. A 7. osztályban magyartanár-nőnk Szabó Magda volt, 8.-ban a férje, Szobotka Tibor vette át a tárgyat. Középiskolám a VI. ker. Munkácsy Mihály utcában a Kölcsey Ferenc Általános Gimnázium volt. Egyre érettebb fejjel és az előzőekből következően egész különleges gondolattal, érzelmi többlettel léptem a kamasz-korba. A család történetének minden mozzanata lüktetett, fájt, zsibongott bennem, s éreztem a korszak szinte mindenki felé irányuló megfélemlítését, a senkiházi, sunyi primitíveknek történő kiszolgáltatottságot.

Apám több munkahely után végül, angol tudása révén, a Vengrija-Hungary orosz-angol nyelvű laphoz került, melynek főszerkesztője Vásárhelyi Miklós, az orosz rész szerkesztője Nagy Erzsébet, Nagy Imre lánya, az angolé apám volt. Innen került át 1956-ban a *Hétfői Hírek*hez, Boldizsár Iván szeptemberben megindult hetilapjához, mely az *Irodalmi Újság* mellett úgyszintén a szellemi erjesztés kovászát tartalmazta. „Szól a kakas már...”

1956 szeptemberében kezdtem meg a 4. osztályt. Október 23-án az osztály szinte testületileg kivonult, együtt meneteltünk a Bem-szoborhoz. Hallgattuk a műegyetemisták szónokait, szétszadkozva még átértünk a Parlamenthez, majd immáron csak ketten a Rádióhoz. Ott megéltam a könnygázgránátok maró füstjét, az első halottak egyikének látványát, akit néhány méterrel mögöttem ért a lövés. Egy valahonnan kivett ajtóra tettkék, és úgy vitték a főkapu felé, mint a hajdan elesett spártai harcosokat a pajzson. Éjjel 01⁰⁰ felé indultam haza. A Kálvin téren egy teherautóról fegyvert osztottak. Egy ideig álltam, vívódtam. A gyengén megvilágított téren a teherautó mint vasos páncélszekrény állt, benne a fizetés eszköze. A visszafizetésé... Ezt használva elégtételt tudhatok venni a rettenetes éveimért, melyek ott görnyedtek a család és az ismerősök történeteiben, az embertelenné vált mindennapokban. Aztán lassan megindultam hazafelé. Két nap múlva tudtam meg, hogy a velünk szemben, a Kmety u. 22.-ben lakott általános iskolai éveimben közeli barátom, Dálnoki Gábor a Rádiónál életét vesztette, s nem tudom, hogy fegyver volt-e nála, vagy anélkül lett a sortűz áldozata... Apját elvesztették a II. világháborúban, anyja egyedül nevelte őt egyszobakonyhás lakásukban. Attól kezdve élete végéig fekete ruhában járt, és családján kívül senki sem törődött vele. A hőssé válás fejleszti az öntudatot, a hősi halottá emelkedés egy ideig részvétnyilvánító programot ad az ismerősöknek, de örök fájdalmat az érintett családnak. A hozzátartozóknak okozott, lelket égető fájdalom ellenértékeként az elesett neve rákerülhet egy kőbe vésett listára s az azt esetlegesen olvasó számára, ha csak nem ismerte, egy lesz az átfutott, meg nem jegyzett nevek közül. Név lesz, de személyiség soha. Ez a példa rengeteget foglalkoztatott, egy motívum, mely hullámverést idéz elő bennem... A forradalom alatt nem vettem a kezembe fegyvert, de mindenhol ott voltam, ahol lehetett. Még az Üllői úti pályán is, a Ferencváros sportegyesület ilyen néven történő újjáalakulásán.

23-án éjjel 02⁰⁰ tájban értem haza. Anyám a teljes idegi kimerültség álmába zuhant, nem tudta, hogy velem mi van, csak annyit, hogy reggel iskolába mentem, s apám sem jött még haza. Ő okt. 22-én Badacsonyra ment, egy szüreti találkozáson vett részt Nagy Imrével. Nagy Imre 22-

én este visszament Budapestre, úgy búcsúzott, mennie kell, mert 23-án „egy gyönyörű tüntetést rendeznek az egyetemisták”, s pihenten akarja várni ezt a napot... Apám és néhány résztvevő lenn maradt, s csak 23-án késő éjjel értek haza... Szinte napok alatt példátlan önszerveződéssel visszaalakultak a koalíciós idők pártjai, újságjai, intézményei. Telefonunk szinte szünet nélkül csörgött... Az egyik telefonáló Vásárhelyi Miklós volt: - No, látod, Feri, hogy velünk, kommunistákkal is lehet együttműködni? Apám feléledt, újból írt. A *Kis Újságban* két külpolitikai elemző cikket, és volt egy felkérése egy rövid felolvasásra a Rádióban. Ez utóbbi egy, az európai kultúrára éhes, de attól „vasfüggönnyel” elzárt ember lírai megnyilatkozása volt. Egyik írásában sem uszított, nem buzdított harcra, nem követelt elégtételt az elmúlt 8 évről, viszont a „konszolidáció” időszakában nem írta alá a „hűségnyilatkozatot” Kádárék mellett. Ha megteszi, mint szinte mindenki az újságíró-társadalomban, fátyol borul mindenre és nyugodt élet/e/ünk lehetett volna, de nem tudott a természetével szembefordulni. Hitt egy tisztultabb korban, melynek ítélőszéke előtt az Ő nevéhez nem tapadhat szeplő, piszkofolt. Állásnélkülivé vált. Anyámra hárult a családfenntartói felelősség, de volt olyan naiv és elővigyázatlan, hogy az otthoni hangulatot vitte magával és hangoztatta akkori munkahelyén, az Állatorvosi Főiskolán. Egyszer csak a „C pont” alapján fegyelmivel elbocsátották... A teljes nyomorba süllyedtünk.

Ma sem értem, hogy apámat mi tartotta vissza attól, hogy összecsomagolja a kevesünket, és anyámmal eltávozzon Nyugatra, amikor ez még lehetséges volt. Az számára az ígéret földje volt az itteni mérgezett levegőjű, elsivatagosodott szellemi közegből kitekintve. Hitt a kibontakozásban? Az Ő számára nem volt világos, hogy a szovjet segítséggel a hatalomba visszatáncolt káderek legújabb mutatója a retorzió lesz. Döbbenetes elgondolni, hogy mennyire nem volt semmink. A házasságkötésük, 1938 utáni időszak számukra a kezdés éve volt, a nevének elismerést szerző újságíró és egy kisfizetésű gépíró havi keresetén alapultak, de apám a karrierjét még csak ekkor kezdte. Egy évvel később megszülettem. A havi keresetből nem lehetett félretenni. Kevés bútor, rongyszőnyeg és a rádió (amelyen az angol adás híreit, komment-

tárait hallgattuk) képezték a lakás berendezését. Nem volt érték, ékszer, családi örökség, telekrész – semmi, semmi, amitől valamit is mérlegelve kellett volna megválniuk. Maradtak. Kinti életkezdésüket én nem nehezítettem volna, mert én semmiképp nem akartam menni. Arra gondoltam, hogy elhagyva az országot többé nem láthatom nagyanyámat. Az ő személye, azután Szeged, a hozzá kapcsolódó emlékek olyan erős kötelékek voltak, amelyeket reális meggondolás nem szakíthatott el. Úgy gondoltam, ha apámék kimennek, én leköltözöm Szegedre, nagyanyámmal és Hilda nénémel fogok élni. '56 azért náluk sem múlt el seb nélkül. Szegeden nem voltak harcok, de indulatok persze megjelentek. Nagynéném, a Zeneiskola igazgatónője, túl teátrálisan tépte le a Lenin-képet irodája faláról és a földre hajítva rátaposott. Hitte, hogy egy korszak véget ért. Arról a korszakról egy jellemző példa: Az „'50-es évek” elején egyik szünidőben kis értelmiségi társaság, 6-7 fő jött össze nálunk egy kis csevejre. Én is ott ülhettem. Persze, szóba kerültek a közállapotok, megfelelően kritikus értékeléssel. Búcsúzáskor az egyikük így szólt: „Ha lenn az utcán megállítanak és elkezdnek faggatni bármelyikünket, hogy miről beszéltünk, mindenki mondja azt, hogy a szőlőmről”. Ez volt a közeg. Így éltünk Pannóniában. Ez a korszak mégsem ért véget. Nagynéném két tanártársa '57 elején feljelentette a Leninkép meggyalázása miatt. Fegyelmivel megúszták. Még egy ideig engedték igazgatni, majd váratlanul és méltánytalan körülmények között, az iskola létrehozása és eredményei érdekében végzett munkájának elismerése nélkül nyugdíjazták.

Ez volt a háttér, amelyből 1957. június 17-én jelesre sikeredett érettségi vizsgával kiléptem az életbe. Naivan egy pillanatig sem gondoltam arra, hogy nem vesznek fel az egyetemre. Oda akkoriban már csak az értelmiségi származás miatt is nehéz volt bekerülni, de ráadásul mi nem „semleges” értelmiségi család voltunk. No, meg én sem tehettem jó benyomást a felvételi bizottság előtt. Kissé hetyke öntudattal ellenzékieskedő kijelentéseket tettem. Meggondolatlan szajkózás volt. Így aztán szembesülhettem a rideg tényekkel. Osztályfőnökünk ötlete nyomán osztálytársammal elkezdtünk munkát keresni a szállodákban. Én felvételt nyertem portástanulóként az Erzsébet Szállodába. Idegen nyelvi ismereteim előse-

gítették ezt az elhelyezkedést. Innen indul a saját utam.

Néhány szó a nyelvekről. Irma néném felköltözött Budapestre és a Chemolimpex-Mineralimpex-nél dolgozott. Külker üzletkötői tevékenysége révén az otthonról hozott német nyelvet gyakorolta, és mikor a gimnáziumban az én osztályom a kötelező orosz mellett a németet választotta második nyelvként, attól kezdve ő lelkiismeretesen végig korrepetálta velem a tananyagot. Ügyelt rám, mint első elemista koromban... Apám a gimnáziumi éveim alatti időszakban rávetette magát az angol nyelvre, tudásának tökéletesítése céljából, nyilván ez is segítette, hogy az említett Vengrija-Hungary-hoz került. Tankönyvet állított össze gazdag nyelvtani példaanyaggal és a két osztálytársamat mellém véve, hetente kétszer vele, azaz tőle tanultunk angolul. Apai dédanyám Olaszországból jött ide férjhez, onnan a Maron név. Ha nem is ápolta apám az olasz nyelvi örökséget, de az otthoni bezártságában elővette régi olasz tankönyveit és befogott engem annak tanulására. Ehhez aztán kedvem erősödött, s mindez azt eredményezte, hogy a gimnáziumi évek végére 3 nyelvből voltak megalapozott ismereteim. Sajnos az orosz nem számolhatom ezek közé, mert azt tanították ugyan, de nem tanultuk - ellenérzésből.

Így felvértelve idegen nyelvből, szellemi-erkölcsei hatásokra nyitottan léptem a szállodaipar mezejére. Vadonatúj közegbe kerültem, melyben műszakváltások fegyelmét kellett beépíteni az életembe, tömérdek új magatartásformát láttam, a szakiskolai tanulás melletti munka rengeteg fáradtságát kellett tudomásul vennem. Az általános iskola óta cseperedő értelmet, a szellemi-tudati mozgások iránti érdeklődést a családi háttér fejlesztette, de rá kellett ébrednem, hogy az részben üvegház, keltető egység, ahol az ilyen ígéretes palántát, mint én, szépen lehet gondozni és majd lesz belőle egy elhivatott, művelt értelmiségi, aki lelkesedik egy elefántcsonttorony belső berendezéséért, de azon kívül gyámmoltalan. A kemény munkában éreztem meg, hogy szükségem volt a kiültetésre. A kultúra imamalmainak porgetése után egyszer csak egy más típusú valóság érdes, csípős, de természetes levegőjét szívtam.

Az újságírás mint hivatás, a felsőoktatásban való részvétel, persze, vonzott, de a megkezdett szakmai betanulást bolondság lett volna félbe-

hagyni. Az ésszerűség marasztalt, nem készültem újabb felvételre. 1959 februárjában letettem a szakmunkásvizsgát. Az immár felnőttként, önálló keresőként történő munkába állást követően érdekes átrendeződés formálódott a tudatomban. A szállodai porta vonzaskörében zajló élet egyre sűrűsödő hálóként szövődött körém. Egyre biztosabban éreztem, hogy nincs egyetem, ahol többet tanulhatnék, mint ebben a térségben. Először is adott a nyelvek gyakorlásának lehetősége. Nem szakkörben magyarokkal, hanem bármilyen nyelvet az onnan származóval társalogva lehet megismerni. Kiejtés, hozzátett magyarázat, az illető nyelv kulturális hátterének megismerése a munkaidőben kihasználható lehetőség volt. A másik engem érdeklő téma: magatartás, lelkialkat, viselkedés és gondolkodásmódok szüntelen játéka zajlott előttem. A munkám nagy intenzitást igényelt, kivált mert lelkiismeretesen akartam elvégezni, mégis folyamatos volt a megfigyelés lehetősége. Az emberek egy rájuk figyelő személy számára megnyílnak, szinte pszichológiai preparátummá válnak. Az általuk elmondottakon, sorsukon, reakcióikon, véleményeiken hosszan el lehet gondolkodni. A műszakok alatt mindig volt élményanyag. Hihetetlen arányúvá tágult az a néhány m², melyben én voltam a központ. Rájöttem – ez a 60-as évek -, hogy ez a terület kívül esik a tudományos feldolgozás érdeklődésén. Ha sorsom így alakul(hatott volna), akkor mondhatnám, hogy én tettem a szellemi felfedező utat, én térképeztem fel ezt az ismeretlen világrészt. Ehhez a meglátáshoz kellett a családi háttér indítása, hisz százával végezték ezt a munkát, de így nem vélekedtek róla. Ösztönösen ráéreztem arra, amit a későbbiekben szociológiaként és főleg pszichológiaként ismertem meg. A nagy mennyiségű elemzés alá vont megfigyelés napról napra gazdagított, és egyre tudatosabbá vált, hogy nem megyek egyetemre. Ami elvileg vonzott, az a jog, s Szegeden Hilda néném megmaradt kapcsolatai révén biztos helyem volt a jogi karon. Mégsem mentem, mert az '50-es évek örökségét hordozó, a proletariátus diktatúráját kodifikáló rendszerhez nem akartam közeledni. A pszichológia az egyén(iség)hez kötődik, lelkialkathoz, az akkori ideológiai közegben azt afféle burzsoá beszűremkedésnek tekintették, gyanakvóan kezelték és a felsőoktatásban igen szűk keretet nyitottak

számára. Nem nagyképűség, de tudtam, hogy magatartás/viselkedéstudomány – munkahely/vezetés - egyén/közösség párosításokban én a gyakorlatból származó nagyobb példatárat halmoztam fel, mint amennyi az akkori oktatásban megjelent. Így aztán maradtam a szakmában. 1961-ben az Erzsébet Szállodától, ottani mestereimtől búcsúznom kellett. Nem tartottak tovább. Tavasz végétől a Tihanyi motelben dolgoztam. Munkásszálláson laktam. Poggyászmom igazi értéke egy Ady-verseskötet volt. Szabadidőmben bejártam a félszigetet. Nagyrészt magányos sétaim során szinte minden szegletét megismertem, s kezdtem érezni, hogy a magyar múlt üzen. Ady sorai, rímei égtek lelkemben, mint „kis rőzse-dalok”. Megszereztem magamnak azt az élményt, hogy elmentem Sajkódra és bebocsátást nyertem Németh Lászlóhoz. Értékes idejéből kb. 1 ½ órát nekem ajándékozott. Borsos Miklósnál ez nem sikerült ilyen meghitten, de nála is voltam. Felfedező útjaim örömét igyekeztem megosztani a szinte kizárólag német nyelvű vendégekkel.

Augusztus 1-jén a megnyitás előtt álló Royal Nagyszállodában kellett jelentkeznem. A Royal az akkori idők büszkesége volt, Közép-Európa (azaz a szocialista blokk) legnagyobb szállodájaként értékelték. A főportás belügyminisztériumi alkalmazott volt /titokban/, s minthogy a szobakapacitás javarészt a „tőkés országokból” érkező vendégekre számított, megjelent az elhárítás tisztje is „szállodatitkári” besorolással. Innen vizsgáztatva, az Erzsébet afféle puha fészek, családias, egyetlen embert foglalkoztató műszakokkal. A Royal nagyüzem volt, de a nagy dolgozói létszám lehetővé tette a vendéggel történő foglalkozást, magas társadalmi állású személyek kezelését. Rengeteget tanultam, azaz tapasztalatok rakódtak élmény- és tudásanyaggá. Elképesztett, hogy ilyen – általam kincsesbányának tekintett - munkahely szakmai, gyakorlati értékeit senki sem gyűjti, dolgozza fel legalább féltudományos szintig, és azt nem teszik oktathatóvá. Számomra ez új készletet jelentett, ennek érzékelhető megnyilvánulásai révén több portástanuló szakmai oktatója lettem. Munkán kívüli életemben is nagy változás következett be.

A Royal nyitása után nem sokkal, 1961 szeptemberében megnősültem. Feleségem Grünwald Sylvia. 1960 márciusában jött vissza Izraelből

édesanyjával és öccsével. Édesapját a németek elhurcolták, igazi rabszolgamunkában, csontra soványodva halt meg egy koncentrációs táborban, amint arról élve maradt társai beszámoltak a családnak. Az itthon maradott anya két gyermekével a Dob utcai gettóba került. Míg ott voltak, lakásukba nyilas parancsnok költözött, aki a szovjet felszabadító harcok idején a lakás berendezését teherautóra rakatta, elszállíttatta. A hazajövetel a kifosztott lakásba történt, nem lehetett sem a személyt, sem a holmikat kinyomozni. A család végül a rokonsághoz tartozó Varsányi Pál neves festő- és grafikusművésszel osztotta meg társbérletként a lakást. Az anya bátyja vette át a családfenntartó szerepét.

1956-ban az anyát lezsidózta és leköpte egy férfi, ekkor a gimnazista lány úgy határozott, hogy elhagyják Magyarországot. Kivándoroltak Izraelbe. Sylvia ott nyelvet tanult, elvégezte az ápolónőképzőt és egy határ menti körzetben felcserként dolgozott, önállóan az elsődleges betegellátásban. Tele volt életkedvvel, természetesen kialakuló hazaszeretettel, hisz ott nem volt mocskolódásban megnyilvánuló ellenérzés a zsidósággal szemben. Mégis visszajöttek, anyjuk nem tudta a nyelvet megtanulni, nem tudott beilleszkedni, jönniük kellett mindhármuknak. (A miértje hosszabb történet...) Az említett lakásba jöttek vissza, a VI. ker. Zichy Jenő u. 44.-be. Többlépcsős álláskeresés után a Váci utca 32.-ben levő Idegen Nyelvű Könyvesboltban kapott eladói állást. Házasságkötés után, minthogy lakásról álmodnunk sem lehetett, hozzájuk költöztünk. Egy, immár az átélt szenvedések után a válást nem gyakorló, de a régi szokásokat ismerő, a régi életről mesélni tudó zsidó család belső életét ismertem meg, ami sok újat adott. Másik intellektuális hozadéka volt a házasságnak, hogy nejem a bolt művészeti részlegének lett a felelőse. Belevettem magam a csak itt fellelhető művészeti könyvek tanulmányozásába. Sajnos, volt időm rájuk, mert ekkoriban javarészt délután dolgoztam, nejem pedig napközben. Az idő múlásával egyre jobban zavart, hogy mindahoz a tudáshoz, melyet folyamatosan halmoztam föl, nem társul magasabb végzettség. 1965-ben felfedeztem, hogy a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemen van egy 7 évig tartó, szakosítást is adó tagozat; ennek elvégzése főiskolai képesítést ad, amely-

lyel felvételi nélkül is be lehet kerülni a jogi egyetemre. Az előzmények ismeretében se legyen ez meglepő, mert véleményem és érzelmeim nem változtak, de úgy éreztem, az is fontos, amit meg lehet ismerni egy középkori elvakultság primitív szintjén uralkodó csoport eszmerendszeréből. Így a három év általános tagozat (filozófia; politikai gazdaságtan; történelem) számomra a teljes elmélyülést jelentette a tananyagba, azzal a nem kevés plusszal, hogy az aktuális témákat folyamatosan egybevettem az ellenoldal elérhető irodalmával, no meg a mindennapi élet tényeivel. A négy további évben a történelem-vallástörténet szakosítást választottam. A hétéves tanulmányi időszakot Kitüntetéses Vörös Diplomával zártam. Ekkor jött a kérdőjel. Négy nyelvből (angol-német-olasz-francia) volt vizsgám. A jogi egyetemen kívül a diplomáciai pálya, vezetői pozíciók mind elérhetővé váltak, csak át kellett (volna) lépni egy küszöböt. Be kellett volna lépni a pártba. Érezve a sok lehetőséget, kissé vérzett a szívem, de ezt a lépést nem tudtam/akartam megtenni.

Nem azért, hogy apámnak ne okozzak csalódást, hanem önmagam erkölcsi értékrendje miatt. Nem használtam ki az egzisztenciális emelkedés, ranglétra, karrier lehetőségét. Maradtam a pult mögött. Az a gondolat is munkált bennem, hogy érek annyit, amennyi elegendő a feljebb jutáshoz. Ez, szerényebb szinten meg is valósult. 1972 decemberében kineveztek a Royal főportásává. Szép pozíció, nagy felelősség. Irányítás, vezetés a magam addigra kialakult elvei szerint. A borraivaló, a mellékes görcsös hajszolása helyett – nem feledve annak fontosságát egy közösség számára – elsődlegesen a kötelességtudat, korrektség, vállalható módszerek és nyugodt lelkiismeret mindenki számára, aki velem dolgozik, ez volt a „paradigma”. Rengeteg vesződséggel, értetlenséggel, ellenséges indulatokkal küszködtem nap mint nap. Saját beosztottaim azonban megértettek, a teljes belső demokratizmus szelleme élt, és minden szempontból közösséggé szerveződünk. Olyannyira, hogy manapság, 35 év elmúltával is, holott az élet szétvitte a kis csapat tagjait, tartjuk a kapcsolatot és találkozunk! Irányomban kimutatott megbecsülésük ennyi idő után is szép visszaigazolás.

Amikorra kimunkáltam tekintélyem, tudomásul vettem autonómiámat és módszereimet, s

elcsitulnak – a felszínen – az ellenérzések, újból feléledt az új ismeretekre szomjazó tanulásvágy.

Tihany emléke, az eltelt évtized intellektuális élményei ösztönöztek. 1976-ra elvégeztem egy komoly idegenezetői tanfolyamot és vizsgát tettem az említett 4 nyelvből is. Első utam egy nagy csoporttal vonaton Kijev-Moszkva-Leningrád, majd ezt követték Jugoszlávia, Prága stb. Mind-egyikre felkészültem, nem utazni akartam csupán, hanem azt keretként felhasználva átadni, amit a szomszédos országok bennem felszínre hoztak: tényeket, érzéseket... Miután ezeket sikeresen végigjártam, jött a „nyugati út” lehetősége. Wien. Óh, hogy vágytam rá. Elterveztem a mon-dókát, felkészítettem magam érzelmileg, s végül a munkamegízással kaptam egy nyomtatott ívet, melyben olyan kérdéseket kellett kitölteni, hogy kihez jöttek rokonok, kinél érzékeltem kinti kapcsolatokat stb. Igazi besúgóí formula. Uram-isten! Ezért készülök? Lelkemből ontok értéket, s én fizessek ezért undorítóvá devalvált erkölcsi valutával? Az út szép volt, a csoport ott sírt, ahol én akartam, ott lelkesedett, ott ámult és gondolkodott velem, szép volt. Aztán megírtam, amit láttam, olyanokat, amit a résztvevők nem titkol-tak, mindenki látta a látogatókat, a kapcsolatok érzékelhetőek voltak, így a lelkiismeretem is nyugodt volt. Meg kellett írnom, hisz üres lapot nem adhattam vissza a látható mozgásuk után, pláne, nem tudhattam, engem ki figyel és mit ír le rólam. Ezzel be is fejeztem. Többé nem mentem IBUSZ-idegenezetőként Nyugatra 1989-ig. Ezt a nyom-tatványt kellene a középiskolai tankönyvek (tör-ténelem, társadalmi ismeretek) tárgyaihoz tenni, hogy megértsék, hogyan éltünk. Bár, gondolom, fel sem fognák a fiatalok ennek az undorító vol-tát. Másik szempont, ami eszembe jut: hány ezer IBUSZ-út ment Nyugatra már ezekben az évek-ben. Ezt a lapot végül is minden idegenezető-nek meg kellett kapnia. Nekik nem voltak erkölcsi skrupulusaik. Persze az is igaz, ha valaki titokban akar tartani valamit, csinálja ügyesen, ha meg nem tudja, akkor legyen tudatában, hogy jelentés márpedig léssen! Ezen is lehet töprengeni... Az-tán lett más, ami a mindenfelé utazást váratlanul lehetővé tette. 1983-ban, a Forum Szálloda fő-portásának kezdeményezésére egyik alapító tag-ja voltam a Magyar Szállodaportások Aranykulcs

Egyesületének. 1985-ben ezt a szekciót felvették a Nemzetközi Aranykulcs Unióba (rövidített név), s mint a mi egyesületünk alelnöke, tagja lettem a nemzetközi szervezet igazgatótanácsának. Ez szépen hangzik, de a nagy testületben nem volt súlyom, ezt a kezdeményező elnök képviselte, vi-szont vele megkezdők a hivatali utazásokat az ülésekre és kongresszusokra. Erről nem kellett sehova jelentenem. Azért ez idehaza rengeteg munkával járt: fordítás, levelezés, szervezés stb., de az utazások kárpótoltak mindenért. Amennyire tudtam, felkészültem és így lassan, apró lépések-ben, mégis sok országot bejártam, s amit csak tudtam, magamba szívtam. Csöndben, de egy-re büszkébben éreztem, hogy európai vagyok. Ezt még öntudatosabbá tette az, hogy 1977-től a Rigó utcai rangos nyelviskolába jártam, ahol 1981-ben lettem a felsőfokú vizsgát spanyol nyelvből és természetesen még abban az évben ebből a nyelvből az idegenezetői vizsgát is. Az öt nyugati nyelv birtokában bármerre mentem, otthon éreztem magam. Büszke voltam arra is, hogy az Európában megfogalmazott és kialakult demokrácia elveihez hú tudtam maradni, nem alakoskodtam a karrier érdekében egy általam megvetett politikai rendszer kegyosztó személyi-ségei előtt, s lám a Sors úgy hozta, hogy mégis itt/ott vagyok...

1985-ben a Royal képviseletében tagja lettem a Hungarhotels vállalati tanácsának. Ottani szereplésem többeknek nem volt rokonszenves, számomra persze érdekes volt, tanulságos, mert új, sokrétű információ révén mélyebben láthattam bele egy szocialista nagyvállalat népgazdasági szintű irányításába.

Az „Aranykulcs” kezdeményezésére létrejött a magas irányító szervek szintjén egy szerződés a párizsi alapítású Nemzetközi Szálloda-portásképző Intézettel /I.C.I./ Az oktatást a Vendéglátóipari Főiskola keretei között szervezték, s 1987-től ebben a munkában tanárként vettem részt. Témá-mat én választottam: Magyarország kultúrértékei, bekapcsolásuk az idegenforgalom vonzerejébe. Ezzel – szokásosan – megelőztem korom, mert ez a koncepció majd 7-8 év múlva az „országimázs” állami szintű marketing-kidolgozásában jelent meg. (Az én tapasztalataimról, kidolgozott anyagaimról senki nem tudott (?!), nem kérdezett;

ebbe a gyönyörű munkába nem vontak be...) Mindegy. Akkor, 11 évfolyamon keresztül ez nekem szerzett igaz örömet. Vittem a növendékeket – javarészt gyakorló, végzett szállodaportásokat – különböző múzeumokba, fővárosi és vidéki helyszínekre. Kiteljesedtem, élveztem, amit csinállok. Az anyaintézettel való kapcsolat révén kilencszer voltam Párizsban, ott voltam az emblemikus helyszíneken, emléküket őrzöm.

Az előző oldalakon a '80-as évek jelentősebb fejleményei villantak fel, holott ezek mentén, ezekkel együtt említeni kell egy külön áramlatot. Az ugyan nem a fősodrásban zajlott, de nem is az oldalvíz csendességével folydogált. Az elmúlt 40 évben határozott vonásokkal, hangsúlyos színekkel folyamatosan erősödtek az olasz kapcsolatok. Mint már jeleztem, apám az angol mellett még az olasz nyelvet is odatette a gimnáziumi évek alatti foglalatosságaim játékterébe. Azért ezt nemigen vettük komolyan, de foglalkoztunk vele, és kollégák, barátok körében tudott volt, hogy egy nem magas szintig, de használható vagyok e nyelv kapcsán felmerülő igény esetében. 1970-ben egyik kollégám beajánlott a Központi Sportiskola (K.S.I.) Olaszországba készülő ifi kerékpáros delegációjához, melynek vezetői útjukhoz tolmács/kísérőt kerestek. Így kezdődött egy kapcsolat, mely máig folyamatosan tart. Az első út rengeteg tapasztalatot hozott. A kerékpársport szakkifejezései tömegükben természetesen újak voltak, de az ott töltött két hét alatt szembesültem azzal is, hogy az 1910-es évek olasz tankönyveiből igazi tanár segítsége nélkül „kikanalizott” tudás nem igazán állja meg a helyét. A megbízás sikeresen lefutott, de attól kezdve nem hagytak nyugodni a szókincsben és nyelvtenban észlelt fogyatékokosságaim, no meg dédanyám megidézése a család olasz részeként is sarkallt a hagyomány iránti elkötelezettség bizonyítására. A kapcsolat létrejött Bologna-Reggio Emilia-Cesenatico és Budapest között. Sportküldöttségek érkeztek onnan, s a tolmácsolásban, kísérésben, „gardírozásban” egyedül rám számítottak. Új ismeretségek, levelezés, protokoll stb.

A '70-es években bedolgoztam magam az olasz „nyelvi térségbe”. Egy szűkebb körrel való személyes kötődés erősödött fel igazán, s meghitt barátság fejlődött ki. A „motorizált” olaszok sűrűn jöttek, programjaik során vittem őket mindenhova, magyaráztam lelkesen, így aztán az említett 1976-

os olasz idegenvezetői vizsgához nem kellett már a felkészülésre időt szánnom. Amíg nejem egészsége engedte, mi is mentünk hozzájuk, de hosszú ideje már csak ők jönnek, hűségesen, évente 2-3 napra, csak azért, hogy lássanak bennünket, egyébként hetente beszélünk telefonon. A sok szép élményen, tárgyi emlékeken kívül a nyelvi magabiztosságot is köszönöm nekik, ami a velük töltött idő folyamatosan érlelődő gyümölcse volt. Ez a későbbiekben komoly üzleti tárgyalások tolmácsolásában is elismerést hozott számomra. A fentebbi sorok nélkül nem lenne teljes az „Életút”.

E kitérő után a '80-as évek végénél folytatom. 1989. Sok szempontból jelentős. Nejem életében fájó pont. Tavasz végén egy, a lábán végzett operációt követően leszálalékolták, mozgása nehezebbé vált. Munkahelyétől, amely akkor már évek óta a Kartográfiai Vállalat Bajcsy Zsilinszky úti térképboltja volt, meg kellett válnia, nyugdíjba kényszerült.

1989. A (vissza)fordulat éve. A szovjet típusú kommunizmus összeomlásának éve Európában. Június 16-a. Az újrateremtés. Erről rengeteg filmfelvétel van. Ott is voltam, de június 15-éről 16-ára virradó éjjel kimentem a Hősök terére és patanásig feszült lélekkel, belül dübörgő érzésekkel, emlékezéssel néztem az előkészületeket és feljegyeztem minden mozzanatot. Megvan a napló...

Ebben az évben lettem 50 éves és azt éreztem, ha apám nem is, de én legalább megértem, hogy megnyílt előttem a lehetőség. Felemeltem a fejem és elindultam. Cikkeim jelentek meg, részt vettem a kezdődő politikai mozgolódásban. Tudtam, hogy nagy értéket képviselek a sokrétű tudással, a nyelvekkel, a családi háttérrel. Apám barátai, volt kollégái közül többen éltek még, gondolom, segítettek volna megfelelő hely, hozzám méltó megbízás megtalálásában, de nem kerestem fel őket. Vásárhelyi M. újból aktív volt a színpalak mögött a politikai életben. A Soros Alapítvány kurátoraként a beadott pályázatokat felső szinten bírálta el. Nem mentem el hozzá. Egy helyen „lettem” egy írást, melyben elmondtam magamról, amit érdemesnek tartottam, azért, hogy ha valaki komolyan gondolja a kifosztott és megnyomorított ország körülményeinek javítása érdekében tenni valamit, és ehhez társ(ak)at keres, akkor, íme, én itt vagyok. Tudatosan voltam felkészült. A marxista egyetemen szerzett kitüntetéses diplomában

rengeteg elmélyült tanulás volt. Nem létezett – s talán ma sem létezik – marxizmusból jobban képzett antimarxista-leninista, mint én, pláne akkoriban. Tehát szoltam, de nem jött visszajelzés. Ha nem, nem. Nem nekem tett szívesség, ha nagy feladat végrehajtásában (feddhetetlen erkölcsi tartással, tudáshalmazzal) együttműködhetek. Többé nem léptem semmilyen irányba...

Az élet amúgy is másként rendelkezett, és mindent felborított...

1991. július 6-án nejemet ismeretlen betegség támadta meg. Hónapokon keresztül több kórházban próbálták gyógyítani, kevés eredménnyel. Hosszú történet orvosi lelkiismeretlenséggel, műhibákkal és elismerésreméltó hozzáértéssel, tudással, segítőkészséggel tarkítva. 1992 márciusára jött haza. Addig én nap mint nap mentem a kórházakba, vele voltam, miközben szinte rá sem lehetett ismerni. Mindeközben munkahelyem, a Royal a végét járta, készülődött a bezárásra. 1990-ben ugyan kineveztek szállodai üzletvezetővé, de ez olyan sarzsi volt, melyet szimbolikusan a munkászubonyra tűzhettem. Anyám is kórházba került, én a Royalból rohangáltam az épp aktuális kórházak között, tele idegfeszültséggel, kialvatlanul. A Royal a külvilág számára 1991. október 1-jén zárt be, én még decemberrig munkálkodtam a selejtezésben, egyéb műveletekben. A nyitás előtti egy hónaptól, a zárás után még két hónapig és a közben eltelt 30 éven keresztül volt a munkahelyem. Nem váltam munkanélkülivé, mert a vállalat, a HungarHotels központjának személyzeti vezetője az oktatásban elért látványos sikereim alapján tréning-manageri megbízással átvett az osztályára. A vendégszolgálat területétől elszakadtam ugyan, de az évtizedes tapasztalatokat kezdtem előadásokká átdolgozni. Szép feladatokat kaptam, tetszettek az új kihívások. A havi kereset azonban épp ebben a nehéz családi időszakban jelentősen elmaradt a korábbiaktól. Könnyített ezen a helyzeten az, hogy hivatali munkaköröm ellátása mellett lehetőséget kaptam iskolai keretek közötti oktatásra is... Ekkor kezdődött a tanári pályafutás, melynek itt csak kiemelkedő részeit jelzem. 1991 decembere-től tanítottam a Gundel Károly Idegenforgalmi és Vendéglátóipari Szakközépiskolában: években szétosztva elsősorban szállodaismeretet magyar/német/angol nyelven, idegenforgalmi ismereteket

angolul, rendezvényszervezést magyar nyelven. 1993-tól a Xántus János Idegenforgalmi Alapítványi Szakközépiskolában szállodaismeretet oktattam német/angol/olasz nyelven. Megjegyzem, hogy angolból és olaszból nem volt tankönyv, az oktatott anyagot magam állítottam össze. (Sajnos nem védtem le...) Anyagilag tehát biztosítottam a megélhetést, de ez hajnaltól éjszakáig tartó munkát jelentett. Idegen nyelvű tananyag oktatási szintre történő összeállítása, szótározás stb., és felkészülés, mert egy tanár csak jelesre felelhet... Mindemellett egyéb intézményektől is kaptam felkérést előadások tartására, diplomamunkák/vizsgadolgozatok bírálatára, szakmai tárgyak érettségi v. egyéb vizsgáinak elnöki el látására. Emellett törődés nejemmel, anyámmal, intézkedések. Kemény időszak volt, amely ennyi tennivalóval szét is forgácsolta azt az időt, amelyet eredetileg a sajtóban, a politikai életben történő részvétel kimunkálására szántam. Tudtam már, hogy életem méltó szintre kerülésének lehetőségét a Sors szétrombolta.

Mindeközben a HungarHotels is végigjárta a privatizációt megelőző izgalmas időszakot. Szív-szorító volt ezen utolsó éveket a személyzeti osztályon élni át. Fejcsóválva figyelni és hallgatni... 1997-ben a HungarHotels megszűnt. A néhány évvel ezelőtt brit pénzügyi befektetők többségi tulajdonába került Danubius Hotels vásárolta fel. A befektető „bagóért” összevásárolt kárpótlási jegyek, ügyesen szervezett pénzügyi tranzakciók révén hathatós, magas szintű magyar asszisztálással kaparintotta meg a magyar gyógyszállodák akkori gyöngyszemét. A felszínes közvéleménnyel ellentétben az ilyen befektetőkkel szemben nem érzek rosszallást. Értékelem azt, aki tud bánni a pénzzel, ért a banki műveletek minden csínja-bínjához, ezek segítségével épít ki kapcsolatokat, amelyeket bábjáték szintjén mozgat. Nos, ha ezt azért tudja csinálni, mert gerinctelen emberek csoportja ajánlkozik neki és dörgölőzik hozzá, miért ne éljen a lehetőséggel!? Azokra gondolok megvetéssel, akik 1989 után a magyar állami tulajdont szétherdálták, eltékozták, a maguk pecsenyét megcsütykve, nem gondolva a köz érdekében működtethető piaccgazdaságra. Ezért képezték a közgazdasági egyetemen a vezető szakembergárdát állami pénzen? Erről majd 50 év múlva a történészek írnak tanulmányokat, ho-

lott akkor kellett volna a bíróságoknak foglalkozniuk a privatizáció legtöbb esetével...

Ezt az időszakot általánosságban megítélő visszatekintésem mellékágáról átröppennek a saját életem ága-bogára. A két hajdan elit szállodalánc egyesülésekor a Danubius személyzeti vezérigazgató-helyettese lett a közvetlen főnököm, és ekkor életemnek egy különleges zárókorszaka kezdődött. Az ország nagy részén szállodákkal rendelkező nagy cég training-szervezőjeként szabad kezet kaptam. Ő megadta a feladatokat, a témákat; az anyagot az előadások dramaturgiáját én dolgoztam ki. Jártam az egységeket, a munkatársak nagy részét személyesen megismerve is jól éreztem magam. Miközben az ország lakosságának nem kis százaléka a munkanélküliség hirtelen megtapasztalt keserűségét élte meg, én a biztos alapot jelentő Danubiusnál kiélhettem oktatási hajlamaim, a megbecsülés számtalan jelét és módját kaptam a főnökeimtől. Igaz, a külső megbízásokból csak a Gundel iskolabelit folytathattam, a többitől meg kellett válnom. Valóban sok feladatot kaptam. Ettől kezdve életem középpontjában a felülről irányított tanulás és tanítás állt. A cég küldött mindenféle tanfolyamra és továbbképzésre, s ezekből, amit tudtam, áttettem az általam tartott képzésekbe. Rengeteg bizonyítvány, bel- és külföldi képző cégektől kapott diplomaféleség tanúsítja ezen időszak pörgését. Eredménye az lett, hogy 16 témában vállalhatnék megbízást idegenforgalmi és vendéglátóipari területen a felnőttoktatásban. Vállalkozói igazolványom idegenvezetésre, nyelvoktatásra és felnőttképzésre jogosít (még két tevékenység mellett). 2008. december 31-ével nyugdíjba vonultam. Azóta is még mindig rengeteg elfoglaltságom van, és még több lenne, de most már a legfontosabb az otthon rendbe tétele. Mert, hogy eddig nem szóltam önpusztító szenvedélyemről. A múltat idéző bútorok és a családi beszélgetések közepette már gyerekkoromban ráéreztem a múlt időben keletkező dokumentumok értékére. Nem arra, hogy mennyi pénzt érnek, hanem arra, hogy tárgyak és írások majdan tanúságtevő ereklyékké válnak. Így, gyerekkorom óta félretettem, igyekeztem nem kiengedni a kezemből azt, ami egy korszakot, évtizedet valamiképpen jellemzett. Szüleim közösen megélt/vállalt sorsukba nemhogy vagyont, de vagyontárgyat sem tudtak gyűjteni.

Kivétel az a nagyszerű portré, melyet a család jó barátja, Ruzicskay György Munkácsy-díjas festő készített apámról. (Rólam is, de ez nem olyan jellegzetes.) Apámtól azonban megmaradtak dossziék. Naplója a párizsi béketárgyalásokról, tömérdek észrevétellel, megjegyzéssel, melyet a Rákosi-időkben jobb volt titkolni. Dokumentumok, melyek a sajtótörténet szempontjából érdekesek, különlegeseek és sok apróság fedezhető föl bennük. Így aztán nálam összesereglett egy múzeumnyi anyag, mely az én életem állomásai szerint különíthető el. Először is van a családtörténet a szegedi zeneiskolával és privát levélanyaggal. Ez persze nem egy arisztokrata családi levéltár történelmi érdekességét hordozza, de a kisemberek gondolatait, életüket szépen mutatja. Aztán jövök én, szakmástól, csőstől... A Royal bezárásakor részben vásároltam kisebb tárgyakat az eladásra kínáltakból, részben begyűjtöttem a hulladékégetőbe szánt dolgokból a számomra jelentőséget hordozó „papírneműkből”. Említettem, hogy feleségem ekkor volt súlyos állapotban, kórházban, nem tudott lángpallossal az ajtóban állni, így a holmikat bezsúfoltam a lakásunkba. Aztán jött a hungarhotels-es időszak. Azokhoz az évekhez sok dokumentum kötődött. A vállalat megszűnésekor elképzelhetetlennek tartottam, hogy akkora cég csak úgy elsüllyedjen. Onnan is sok mindent hoztam el. Végül a zárófejezet, a Danubiusnál töltött 12 év. Nyugdíjba menetelemkor lehetetlennek éreztem, hogy tömérdek előadásom, a magam által kidolgozott anyagok, a sikerek emlékezetét is hordozó dokumentumok csak úgy a kukába kerüljenek, mert a létrehozó és mozgató felállt az íróasztaltól. Azokban munka, szenvedély, erő és egyéniség összponstosul, érték van bennük. Lelkemből „lekedzettek”, nem hagyhatom veszni a magzataimat. Meg azokat az iratokat sem, melyek az egyéb napi humánpolitikai munka során kerültek intézésre, s ilyenformán szinte naplózták a tevékenységet, vagy tartalmukban értéket fedeztem fel. Egy könyvtárat kitevő anyag hever szanaszét a lakásban, pincében, sufniiban, zsákokban, szekrény alatt és tetején, mindenhol, ahol hely volt. Vannak, akiknek megadatott, hogy van terük, melyben elrendezhetik, amivel foglalkoznak. Még nem adtam fel... Csakhogy az idő múlik, és nejemet nem hatják át az én érzéseim. Ő csak „papírok” kifejezéssel,

szívemet felhorzsoló megvetéssel veszi mindezt tudomásul.

Önzetlen kedvtelésemet hivatalból üzö muzeológusoknak figyelő szolgálatot kell létesíteniük lakásunk táján. Az élet vége ugyanis - bizonyos esetektől eltekintve - kiszámíthatatlan, és ha úgy alakul, hogy én költözöm először az örök vadász- (illetve gyűjtögető) mezőkre, akkor nejem hátralevő életét könnyítendő, a halmazatot rövid úton - velem együtt - küldi a hamvasztóba... E morbid mosoly után vissza az útra...

Apám 1956 után, az enyhülés határvonalának számító 1963-ig volt állás nélkül. Akkor persze nem volt munkanélküli segély. Annyiban helyesbíttek, hogy bár soha nem volt lóversenyen, a Pesti-Turf című kiadványhoz helyezték el tördelőnek. Igazi megalázás... Emellett azonban megtalálta a számára megvalósítható pénzkereseti formát is: nyelveket tanított otthon. Ennek kapcsán, mivel hivatalos engedély nélkül végzett tevékenységet, a BM lecsaphatott volna rá, de ez akkor nem volt adócsalással mért cselekedet. Megúsza. Igen komoly személyiségek a sajtó és tudomány területéről voltak a tanítványai. Élelmes „kollégák” kihasználták kiszolgáltatottságát. Ismert volt stílusának eleganciája, kulturáltsága. Volt két olyan személy, aki felhozta hozzá a témát, apám megírta a cikket, melyet ők saját nevükön jelentettek meg, s apámnak töredéköszeget fizettek. Aztán a Magyar Nemzetnél Pető Tibortól kapott megbízást kulturális témájú cikkekre. Ez végre olyan terület volt, amelyhez kapott „nyugati” magazínokat, újságokat, az ezekből nyert információkat a hazai szakirodalomból dúsította. Élete utolsó éveiben, afféle rehabilitációként az MTI-hez került – ahonnan annak idején Rákosiék kitették - s onnan ment nyugdíjba. Nem sokáig élvezhette...

Hosszabb várakozási idő után az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárából kikértem a róla fellelhető anyagot. 95 lapot kaptam. Ha nincs is mind teleírva, de egy tömböt képezve úgy elkeserítő, ahogy vártam. Megírták, hogy Szegeden Szent-Györgyi Albert köréhez tartozott, antifasiszta múltját méltánylandóan felderítették, aztán jött a többi. Kapcsolatai, antikommunista magatartása stb. Szégyen, hogy hajdani, kisgazdapárti újságíró kollegája volt a fő informátor. Jellemző, hogy az „ügynök-törvény” megjelent, ezekről beszélnek, de senki sem szól(t) a III/III hi-

vatali állományú tisztjeiről, az egész aljas, emberi hitványságot eleve feltételező gépezet nevüket aláíró működtetőiről, a „rendszergazdákrol”. Az egyik aláíró tiszt operatív feladatként írta le apám beszervezését 60 éves kora tájékán. Ezt a véletelenen undorító társadalmi környezetet tartották fenn „ezek”, s javarészüket ma is abban a büszke tudatban él, hogy „megtették, amit elvárt a haza”.

Az 1990-es években egy halálosan beteg társadalmat felinjekcióztak a remény kábítószerével, de nem alkalmazták a vérből a méreganyagot kitisztító dialízist. A tisztulás, a tettekkel való szembeállítás erkölcsi folyamata maradt el, ennek hiányát éljük meg jelen mindennapjainkban...

Apám 1974 elején meghalt. Anyám 61 éves volt, nyugdíjas. Egy időre elvesztette a talajt a lába alól, de egészséges életszemlélete révén feltámadt önbizalma. Visszaállt dolgozni. Ismét irodista lett, a Magyar Állami Földtani Intézet Gazdasági Igazgatóságán. Igazi titkárnő volt, a vérében volt mindaz, ami ennek a munkakörnek akkori követelményrendszerébe tartozott. Életének szép éveit követték. Főnöknője becsülte, a munkahelyi közösség szeretettel vette körül, lelkesen járt oda. Jutalmakat kapott, ezekből tudott IBUSZ-társasutakon részt venni, élményeket gyűjteni. Mindannyiunknak fáj, hogy e könnyebb évek örömeiből semmit sem tudott apámmal együtt megélni...

Lassan a célegyenes felé fordulok. Sokszor merült fel a kérdés: ha ennyire szemben állok mindennel, és lemondva az igazi, hozzám méltó karrierról, csöndes visszahúzódásba száműzőm magam és nejem, akkor inkább miért nem diszsidáltunk, amikor erre a '70-es években már lett volna lehetőség? Mint apámék esetében, a mi házasságkötésünkkel sem volt semmink. Ruháinkat egy nagy kartondobozra dobáltuk este... Töprengtünk, hogy az egzisztenciateremtés lehetőségeit jobban biztosító más országba menjünk..., de maradtunk. Ahogy '56-ban nagyanyámat nem akartam itt hagyni, később szüleim, feleségem anyja és az őt és öccsét a meggyilkolt apa helyett felnevelő nagybácsihoz kötő érzések minden ilyen gondolatot kikapcsoltak. Anyám 2008-ban, 94 éves korában hagyott itt bennünket. Ő volt az utolsó... Végig mellette voltunk és nyújtottuk számára a gyermeki szeretet mindennapi élményét, hiszen ez volt az itthon maradás célja, készenlét-

ben tartott stratégiai tartaléka. Nejemmel történő beszélgetésekben egyre gyakrabban jelennek meg a családtagjaink, akikkel együtt kezdtük az életünket s már felnőttek voltunk, mikor eltávoztak. Az életünk igazi ajándéka, hogy mindegyikükre fel tudtunk nézni, magaslato és példák voltak. Személyiségük méltósága és értéke mára érett be, ezt is megértük. Ma már tudjuk felismerni és méltányolni, amit valamikor nem értettünk náluk, és végső számadásban elvégezzük a kései bocsánatkérést...

Epilógus

Magyar vagyok. Hazám egyre inkább a könyvek lapjaiban él. Nem azért, mert keveset járok a külvilágban, hanem mert a „haza” szó tartalmát egyre zavarosabbnak érzékelem. A költők által megfogalmazottakkal élek mindmáig. Nem emelek ki egy nevet sem. Bennem lüktetnek soraik. Csak az iskolaévek alatt voltak az „irodalom” tantárgy megtanulandó elemei, később, a nemzet tudat erősödésekor kiléptek onnan, és tömör megfogalmazásukkal, rímmel vagy anélkül adtak életszemléletet, filozófiát, elmélyülést, a gondolat csöndjében átélhető szépséget. A magyarságtudat mindenhol felfakadó forrás volt a környezetemben, hallgattam csobogásának etűdjeit, vagy láttam, hogyan csorog szét a mocsárban... minél többet tudtam meg történelmünk sok vonatkozásáról, annál többet tudtam összevetni azokkal a gondolatokkal, amelyek külföldön járva kezdtek nyüzsgögni bennem. Éreztem, hogy európai fénynek és fenségnek vagyok hordozója, és ezt nem őriznem, hanem sugároznom kell. Ennek felismerésére a szállodaipar és idegenforgalom vezetőinek átlaggárdája nem volt alkalmas. (Természetesen vannak közöttük, akikre mindig tisztelettel és köszönettel gondolok, de sajnos kevesen.) Ha be tudtam volna állni a feladatot vállalók közé, akkor ma is érezném az állandó ösztönző erőt, amely nap mint nap visszalökne a véleményeket ütköztető küzdelmekhez. Nem kellettem, és magatartásomat egyre inkább az a gondolat határozta meg, hogyha az ember személyiségjegyeiben, tudásában, elkötelezettségében levő értékek a tágabb közösség számára tartogatnak nagy hasznát, akkor ne ezeknek a személyeknek kelljen kuncsorogniuk feladatért. Persze, érzékelttem a kisstílusú pozícióharcokat is, amelyektől csak fitorogni tudtam... Így alakult ki gőgösnek felfog-

ható elzárkózásom. Még valamit ehhez hozzá kell tenni. Nejem 1991-es, máig felderítetlen súlyos betegsége valóban kettétörte az akkor beinduló felszárnyalásom. A repülő a felszállás közben zuhant vissza a pályára. Ha akkor ez nincs, én a magasba lendülök, így viszont az égre néztem, és azt tudtam csak mondani: „Uram, ha Te nem akarod, én mit kezdjek ellenedre?” Lassan minden emelést szolgáló belső motort kikapcsoltam, csak a földhöz ragadt gurulást szolgáló futóműveket hagytam meg...

Sikerélményeim az idegenvezetésből erednek, a tanári pálya néhány növendékének tiszteletéből, munkatársak évtizedek múltán is felém irányuló megbecsüléséből, ismerősök szeretetéből adódnak, az örömet az őszinteségük adja.

Feleségemet egészségi állapota, sajnos, lassan egy évtizede a lakáshoz köti. Közös séták, kirándulások, pláne utazások, azóta már nem kerülnek szóba. Egy átlagélet örömei nem tarkították utunkat. Nem volt autónk, nem jártunk teniszezni, síelni, vitorlázni stb. Tettük a kötelességünket, hogy úrrá legyünk nehézségeinken, és vigyáztunk, hogy másnak soha ne okozzunk csalódást, bosszúságot. 2011-ben ünnepeltük 50. házassági évfordulónkat. Látványos, kirobbanó, nagy ívet nem mutató, tarkán nem kavargó életünkre mégis egymás kezét fogva tudtunk visszapillantani. Jelentős sikereket nem tudtunk felmutatni, nincsenek regényes fordulatok, de nincs mit szégyellnünk, azaz titkolnunk, félve, hogy kiderül. Csak mások okoztak kárt nekünk, vagy éltek vissza szelídségünkkel és jóindulatunkkal, nekünk nem volt erőnk, hogyha nem is Ludas Matyi módján, de legalább egyszer visszafizessünk...

Életem nagy részét szállodai pult mögött állva, vagy íróasztal mellett ülve töltöttem, de ez mégis nagy kalandok sorozata volt, amit az ismeretek szerzése, a tudati-lelki-szellemi gyarapodás tett színessé számomra. Ez nem önámítás, megcukrozása a savanyú szőlőnek. Szinte kötelességemnek éreztem/érezem megismerni azokat, akiknek köszönhet/em/jük mindannyian egy magasabb rendű emberi élet körülményeit. A velük történő foglalkozásra mindig az irányukba végzett főhajtás gondolata ösztönzött. Ennyiben különbözöm másoktól, mert úgy vélem, bármi legyen is a foglalkozásunk, mindig kell lennie fennmaradó időnek, hogy erre fordítsuk, és ez teszi teljessé

az életünket, folyamatosan, hisz ennek vége sohasem lehet...

Születésem napjának hajnalán, anyám álmában a villám fölött megjelent írás végül az én életembe, génjeimbe égette a jelet. Ez persze nem holmi, zavarodott, sámánisztikus és ezoterikus fűszerezéssel magamnak főzött mákony, de mégis, elgondolkodtató érdekesség. A Fogadalmi templom Szegedet jelképezi. A tisztalelkű kisgyerek bábja ott maradt, lepkeként kiröpültem belőle. Budapestig, és nem tovább. Itteni életem különböző szakaszai mind a VI. ker.-hez kötnek. A leírtaknál mindig tettem egy jelet a VI. kerületi új címek megjelenésekor. Ostrom-visszajöveteliskolák-nősülés – mind véletlenekből adódtak, és itt köröztek a VI. kerületben. Das ist mein Lebensraum geworden. Ez lett az én életem. És a Lebenslauf? Az életút? Kicsorbult szándékok és hitek. Az elérhető cél csonkként mered a szélen. Végül is az életem torzó, csak nem gyönyörködtet, mint a milói Vénusz. Életutam egyhelyben toporgás volt. Persze, nem sopánkodom, nem állítom be magam mártírnak, mint ahogy hős sem voltam. Így alakult, és be kell látnom, én voltam a kormányos. Biztos, hogy okosabb lehettem volna.

Apám példája kikövezte az utam, de ezeken a köveken nemcsak jártam, hanem hordoztam is őket. Ezt a súlyt nem lehetett letenni. Nehezek voltak, nem tették lehetővé a fickándozást, engedést egy könnyebb élet csábításának.

Feleségem apját elpusztították. Az én családom a sok viszontagság közepette nem élt át olyan fizikai szenvedéseket és megaláztatásokat, mint annyi százezer itt, magyar honban 1914-től kezdve. Üldöztetés, deportálás, börtön, kínzókamra, kivégzés, rehabilitálás, ezek a szörnyű, az emberi élet értelmét egyáltalán megkérdőjelező, ezért tudatilag feldolgozhatatlan fejezetek nem kerültek be a családtörténetbe, azonban mindig megjelentek a családi asztal beszélgetéseinél. Így gyerekkoromtól kezdve erre érzékennyé váltam és megrendít, elborzaszt, kétségbe ejt minden olyan szenvedés, amelyet az ember okoz méltánytalanul egy másik embernek. Lelkem egyik szegletében mindig ég az örökmécses. Vigyáztam, hogy soha ne aludjon ki és segítsen abban, hogy a szörnyűségek tanulsága hasson a cselekedeteimben. Nem példaképként akartam

megmutatkozni a külvilágnak és ebben a hitben tetszelegni önmagamnak, hanem egyszerű, említhető példaként szándékoztam bizonyosságot tenni arról, hogy a mindennapok bajaival veszkődő kisember is hogyan építhet olyan belső világot, amely révén egy szebb jövő egyik építőkövévé válhat. Nem lihegek próféciaikat, nincsenek nagyképű fejtegetéseim, csak véleményem és gondolataim vannak. No, meg egy évszázadot dokumentáló papírjaim...

Iszonyodom a hitlerizmus ideológiájától, amely saját nemzetének világuralmi pozícióba történő masíroztatása szándékával más nemzeteket akart kiirtani, s ennek sodrában végül saját nemzetének színe-virágát küldte vágóhídra. Új európai rendet hirdetett, de gátlástalanul semmisítette meg Európa évezredes kulturális értékeit, és beláthatatlan következményekkel szaggatta szét az uralmi zónájába került országokban a világnak példát adó európai társadalmi fejlődés szellemi mozgatórugóit. Undorodom a bolsevik/kommunista proletárdiktatúra hatalmi tébolyának kiszolgálásából hasznot húzó hitvány emberektől. Családneveikkel jellemezhető gonoszságok rátelepedtek gyermek- és ifjúkoromra. Utódaikban pedig látványosan vetült a helyi égboltozatra az elvtelenség. Olyan gátlástalanul, szégyenérzet nélkül léptek át abból az ideológiából és annak gyakorlatát fenntartó terrorrendszerből a piacgazdaság és demokrácia hirdetésébe, mintha addig elnyomott szabad gondolkodók, sőt áldozatok lettek volna.

Elképedek, fejemet csóválva, látván e két virulens ikerszörny elágazásait és szövevényeikben tenyésző kár- és kórokozókat. Az iskolákra, minden szintű tanintézetekre gondolok, melyek nagy sikerrel tanítanak tantárgyakat, de elmulasztják az alapvetést, a felvilágosult emberi életre történő felkészítést. Ez a világ, melynek elhagyására készülök... Visszatekintek és végigsimítom elhagyott társaim fejét, a január elsején megszületett új évszámokat. Volt, amelyik szépet hozott, és voltak a haladásban – azaz a múlásban - felcsillanó élmények, az életnek igaz értelmet, tartalmat adó érzések, értékes kapcsolatok, a tudás megszerzésének ígérete. Nincs okom panaszra. Most még frissen járok, bár vannak figyelmeztető jelek az egészség horizontján, kedvenc hungaricumomat naponta megemelve áldomást mondok

a napra, melyen ezt még megtehetem, jókedvem energiájából még jut másoknak. Most még kedvem van élni. Meddig?

1960-ban, ifjúi éveim egyik éjszakáján a „Búsuló Juhász” teraszán néztem föl a messzeségbe. A felhőtlen égbolt tele volt csillagokkal. Ekkor, gondolataimból a hirtelen előkapott papírra a következő sorok simultak:

*Itt ülök, csillogó éjjelbe meredve,
Előttem édesen csengő pohár
Maga után mindjárt másikat emeltet
S mámorban fogant életem tovaszáll...*

Az idő elérkezett, fel kell készülni a tovaszállásra. Addig van kedvem élni, míg az elmém mozgékonyságát változatlanul érzem, míg az emlékezet felhossa a szépségeket, mint a múltnak e rím foglalatában tündöklő perceit, s míg az, akivel immár több mint fél évszázada életem egybeforrt, velem van.

És egy csavar a végére

A „csavar” itt „záró poén” értelemben szerepel. Lehet, hogy inkább 2 propeller, mely felhajtóerőt mozdit?

2012. január 30-án Londonban voltam egy szakmai kongresszus résztvevőjeként. Ezen az estén színház utáni fakultatív programként egy kikapcsolódást adó, táncos éjszakai mulatságot szerveztek a rendezők a Dorchester Szállodához tartozó „Carbon” disco bárban. Egy zenekar a Beatles-eket idéző megjelenésben és parókában játszott a ő nagysikerű számaikat. A kongresszus résztvevőinek nagy része lejött egy italra, de javarészt persze a fiatalok voltak, akiknek ez az ülések utáni mozgásigény felszabadító kielégülést hozta. Egy darabig hallgattam, hagytam, hogy átjárjon a vadul dübörgő, whiskey-vel és/vagy sörrel megtámogatott diszkóhangulat. Aztán levettem kardigánom, ingben (nadrágtartósan) beléptem a táncolók közé. Tudtam, mi fog történni... két percen belül kör formálódott körülöttem és a páromul választott hölgy körül, mindenki tapsolta a ritmust. Én, mint 50 évvel ezelőtt, mindent beleadva, ösztönös, vad koreográfiával, pergő láb munkával, az ismert mozgáskombinációkkal, őszerejű tombolásba kezdtem, melynek hangulata magával ragadta a táncolókból részt vevő nézőközönséggé vált társakat. Az elmúlt ifjúság sikerélményei adták az erőmet. Az ifjú hölgy résztvevők jöttek a névjegyeikkel, velem akartak a vad

mozgásban fényképezkedni. 73 évesen nem férfiként keltettem fel érdeklődésüket, hanem azzal a szinte fékezhetetlen energiával, amely akkor, ott áradt belőlem, s vonzást gyakorolt mindenre, aki önfeledt, szertelen kikapcsolódásra vágyott. Tánclovag voltam, aki visszatért egy tornára, arra a küzdőterre, ahol sok bajnívást nyert s bemutatta a harcmodort, amely annyi győzelmének záloga volt. 73 évesen, a nyolcadik X-ben, erős csontritkulás, operáció felé haladó hasi aortatágulat tudatát hirtelen elfeledve, másfél órán keresztül középpontban voltam. Magamnak nem kellett bizonyítanom, hogy mire vagyok képes, de volt bennem becsvágy a bizonyításra saját delegációs társaim és mások előtt. Nem a fiataloknak szól(t), hogy így vagyok még itt...

Február 1-jén este, még a Malév egyik utolsó járatával jöttünk haza. Addig program: STONEHENGE: legenda, misztérium szinte minden Angliába látogató turistának. Nekem több és más.

Apám 1974 márciusában halt meg. Soha nem jutott el imádott Angliájába, az „angol rádió”, Churchill, a Fleet Street-en megtestesülő sajtószabadság szülőházájába. Halálakor íróasztaláról egy Nagy-Britanniából származó falinaptár márciusi tábláján Stonehenge képe nézett rám a hirtelen gyász döbbsent óráiban. Stonehenge ezzel az intim, belsőleg hordott mitikus vonzással várt. Szinte jeges hideg volt, erős széllal, de az ég szikrázóan tiszta. Egy-két felhőfoslány, mint fizikai képződmény jelezte, hogy nemcsak egy hatalmas tér középpontjában vagyunk. Kiérve a kis vezetőjáratból, a szent hely felé menet, a körjárat elejéről nézve, a hatalmas kötömbökből kettő szinte elkülönülve állt velem szemben. Őket nem hidalta át fedőkő, kissé széthajlottak enyhe V alakban, s pont felettük vakítóan fénylett a legősibb Istenség, a napkorong. A tűzgömb év-milliós ragyogása, ősvallások ihletője rám küldte vibráló lángcsóvját. Ez nem a napéjegenlőség hívőket vonzó különleges hajnalán volt, hanem délelőtt 11 tájban. Leszakadva társaimtól, karjaim felemeltem az Ég Királya felé. Megköszöntem, hogy a „ködös Albion” akkor fényzőnbe vont engem, s egy feltört forrás gyöngyözésével áradó érzéseimmel úgy éreztem ott magam, szinte belenyomódva a földbe, mint a kötömbök egyike. Százszor nagyobb betontömböket emel ma már a modern technika a gigantikus műszaki létesít-

mények építésekor, de ezek a monolitok ma még őrzik egy archaikus kor őseréjét és az építési teljesítmény titkát.

Én velük együtt őrzöm, közük simítva, e családi indíttatású zarándokútként felfogható látogatás lelkembe zárt, immáron megélt magán-szertartásának emlékét. A percek, melyek a földi szemmel láthatatlan érzéseket ősidőkben megszületett méltósággal az Úr zsámolyához emelték. A képzelet megidéző erejével tartom fel emlékezetemben - mint a Szent Grált - a tájba

simuló látvány lelkemre ható súlyát. Stonehenge - stílszerűen - e napon életutam mérföldkövévé vált.

* *Schutzpass* - Semleges államok (elsősorban Svájc, Svédország és a Vatikán) budapesti képviseletei által kiadott ideiglenes útlevél, amely azt volt hivatott igazolni, hogy tulajdonosa személyéhez az illető államnak különleges érdekei fűződnek. A zsidómentés egyik tömegesen alkalmazott és hatékony eszköze volt. Hasonló szerepük volt a védleveleknek (*Schutzbrief*) is.

A gondolat hatalma¹

A gondolkodás definícióját a kognitív pszichológia kissé bonyolultan fogalmazza meg. E szerint a gondolkodás az információ *feldolgozásával, megértésével és kommunikációjával* kapcsolatos mentális tevékenység, amely alapvetően a képzetekre és a fogalmakra támaszkodik. A képzetek és fogalmak bennünk a tárgyak és események jelképei, nem valami létező dolgok tehát, hanem valami jelen nem levőnek a helyettesítői, azok reprezentációi.

A természet, a tárgyak, emberi viszonyaink belső megjelenítéséről beszélünk, amit gondolkodásnak nevezünk. A fogalmak segítségével a világot kezelhető egységekre bontjuk, amelyekhez a nyelv segítségével szavakat rendelünk és ezeket a szavakat egyúttal valamilyen értelmezési keretbe rendezzük. Minden újszülött örökletesen hozza magával a gondolkodás képességét, de csak egy nyelvhez kötött tudunk gondolkodni, hatékony művelését csak valamilyen komplex nyelvi-kulturális közegben lehet elsajátítani.

A nyelv gondolat és tudás

Bonyolultnak tűnik, de a dolog lényege egyszerű. Ahhoz, hogy eligazodjunk a világban és valamiféle rendet rakjunk a fejünkben, külső irányításra, komplex gondolatokra van szükségünk. A gondolkodás feltételezi az emlékezés, az érvelés, az elvonatkoztatás képességét, a figyelem irányítását és összpontosítását, de ehhez a genetikai örökség mellett a szokások és kulturális beidegződések elsajátítására van szükségünk, amelyhez a nyelvi kultúra nem csak *iránytű*, hanem meghatározza a tudás jellegét is. A nyelv voltaképpen tudás. A gondolkodáshoz erre a tudásra kell szert tennünk.

Az ember testi létezési módjából fakadóan fontos a biológiai örökség, a készség, de ez önmagában nem elegendő. A génekben tárolt örökség mellett szükségünk van társadalmi-kulturális örökségre is. A kulturális minták alakítják a fogalomalkotást és a nyelvi kifejezést, ez szolgál *önalkotó rendszerként* a gondolkodás és megismerés alapjául.

Ahhoz, hogy eligazodjunk a világban és harmonikus kapcsolatba kerüljünk másokkal, otthonosan kell mozognunk egy nyelvi kultúrában. E nélkül az otthonosság mint szilárd önalkotó rendszer nélkül a *tudatban zűrzavar* uralkodik. A zűrzavar azt jelenti, hogy megfelelő fogalom és nyelvismeret hiányában nem tudjuk a szellemi energiát hatékonyan (célirányosan) felhasználni, elveszettség és feleslegességérzés vesz rajtunk erőt, gondolataink elkuszálódnak, szorongunk, depresszióssá válunk.

A gondolkodás és a nyelv szoros összefüggését azért fontos megértenünk, mert mindmáig tartja magát az a téves szemlélet, hogy a gondolkodás a mi belső, személyes ügyünk. Gondolataival ki-kí kénye-kedve szerint bíbelődik. Az ember *testben való létezése* (testi létezése) folytán a világról való ismeretei tapasztalati alapúak, ebből fakad az az illúzió, hogy gondolataink kizárólagos urai mi vagyunk. A gondolkodás azonban az ember öntudatra ébredésére való készítés, ami Énünk és a körülöttünk levő világ közötti harmónia megteremtése felé hajt bennünket. A gondolkodás arra való készítés, hogy kitartó szellemi erőfeszítéssel csökkentjük a helyzetünkből fakadó feszültséget: a kiszolgáltatottságot és elesettségérzést. Néha kényszerítő és sürgető ez a szükséglet, máskor – ha az ember nincs közvetlenül kiszolgáltatva az élet veszélyeinek és fenyegetettségeinek, nem szen-

¹ Készült a 2013. évi Szarvas Gábor Napok A gondolkodás és a nyelv című tudományos ülészakára.

ved hiányt semmiben – csupán önző örömszerzésre irányul, arra, hogyan tehető a személyes élet, akár mások kárára, minél örömteljessebbé és élvezetesebbé.

Amivel az ember több önmagánál

Magányos Énünket a világgal szemben nehéz megvédeni. Előbb-utóbb rákényszerülünk, hogy osztozzunk mások gondjaival, és minden porcikánkkal olyan célokra, feladatokra, kérdésekre koncentráljunk, amelyek a társadalmi szerveződések egészét érintik. Ami természetes is, ha nem is vagyunk mindig tudatában annak, hogy részei vagyunk a társadalmi valóságnak, melyben – a maga módján – mindenki ugyanannak a célnak a megvalósításáért küzd: ez a fennmaradásért folytatott harc.

A gondolkodás azt a célt szolgálja, hogy saját érzékelésünkből, tapasztalatunkból kiindulva egyéni tudásunkat egyesítsük (összevevessük) az egyetemes tudattal, szellemi tevékenységünkkel hozzájáruljunk nyelvi kultúránk, nemzeti közösségünk felvirágoztatásához, létezésünkkel belevegyüljünk a világegyetem harmóniájába.

Patetikus szavak, de ha mégoly elfogultsággal tekintünk is saját személyiségünkre, saját Énünkre, tisztában kell lennünk vele, hogy egyetlen emberi élet, egyetlen kallódó lélek, minden sikerével, bajával, örömeivel, kiábrándultságával csak egyetlen pillanat az emberiség történelmében, testi mivoltában pedig jelentéktelen apró porszem a világegyetemben, ami szerénységre kell, hogy intsen bennünket.

Ezt a szép gondolatot akár dolgozatom végére is hagyhattam volna, de mivel korunkban az individualizmus szellemétől átítatva túlságosan el vagyunk telve önmagunkkal, egyedi emberi mivoltunkkal, időzzünk még el az ember környezettel való interaktivitásának a gondolatánál. Túl kell tekintenünk saját énünk önző határain ahhoz, hogy megértsük azt, ami mondanivalónk szempontjából a legfontosabb: jelesül, hogy az ember *gondolkodása révén több önmagánál*. Része mindannak, ami körülveszi: a természetnek, az élővilágnak, társadalomnak, sőt a múltnak és jövőnek is.

Ez a felismerés – Énünk szűk határaihoz való görcsös ragaszkodás helyett – megóv bennünket attól a veszélytől, hogy értelmetlennek ta-

láljuk az életet, káosz és közöny uralkodjon el lelkünkön, hiszen gondolataink révén, pszichés energiánkat az emberi nem fennmaradásának szolgálatába állítva, információ formájában tovább formáljuk, alakítjuk a jövőt, akkor is, amikor testi mivoltunkban már nem létezőnk.

Jelenlegi ismereteink szerint az agysejtjeink halálával sziporkázó tudatunk is elmúlik. Voltaképpen nem is a halától félünk, hanem a tudat felbomlásától. Annak jövőbeni állapota miatt rettegünk, holott aki egyszer világra jött, életével, gondolataival, cselekedeteivel – pszichikus energiájával – nyomott hagy maga után, pszichikus energiája az emberi lét valamely jövőbeli állapotában fennmarad, gondolataival hat, akkor is, amikor fizikai lényé rég elporlad.

Remélem, hogy ezek a szép, szárnyaló gondolatok is megmaradnak, ahogyan az itt elhangzó többi jó gondolat is, és ezekkel a tanácskozás a jelenlegi ismereteinken messze túlmutató szintre emel majd bennünket.

Ne legyünk kishitűek, erre a lelki fejlődésre képesek vagyunk valamennyien, nem kell hozzá nagy elhatározás, és a valósággal sem kell megalkudni: egyszerűen hinnünk kell abban, hogy gondolatainkkal hozzá tudunk járulni nemcsak a magyar nyelv őrzéséhez, a magyar társadalom gazdagodásához, hanem az emberi élet szebbé és jobbá tételéhez is.

Háromezer éve történt

Egyes szakértők szerint az ember mindössze háromezer éve jött rá, hogy tud gondolkodni. Ősapánk azt megelőzően is gondolkodott, átsuhantak a fején felismerések, benyomások, de minden tudatos kontroll nélkül szárnyalt a képzelete, és vélhetően külső hangnak, sugallatnak, látomásnak tartotta gondolatait.

Semmi közelebbit nem tudunk róla, hogy mikor lett ura szellemi tevékenységének. Mai szóhasználattal: mikor ébredt *öntudatra*? Márpedig ez igen fontos, ha nem a legfontosabb fejlemény az emberiség történetében. Ekkor és ezzel a képességgel emelkedett ki az állatvilágból. A gondolkodás lehetővé tette az ember számára, hogy a fejében új ötletek, technikai eljárások fogalmazódjanak meg, képessé vált saját érdekeinek a megfogalmazására és védelmére, a másokkal való együttműködésre.

A gondolkodás az első nagy lépés a személyes szabadság felé, amennyiben magának a személyiségnek a körvonalazódását teszi lehetővé, ami az én elhatárolódását jelenti, a külvilágtól, a természettől, a többiektől.

A pszichológia másfél évszázada vált tudománnyá, azóta keresi a magyarázatot a tudat mibenlétére, anélkül, hogy annak mibenlétére vagy működésére vonatkozóan elfogadható választ tudott volna adni. Különböző feltevések, elméletek, magyarázatok persze vannak. Közöttük igen nagy teret nyert Freud elgondolása, miszerint tudatműködésünk, gondolatvilágunk többnyire elfojtott vágyaink hatása alatt áll. Mai megfogalmazásban ez úgy hangzik, hogy érdeklődésünk irányát, látás- és gondolkodásmódunkat, csapongó gondolatainkat szükségleteink, érzéseink irányítják.

Vannak, akik a kérdés megválaszolásában nem is próbálkoznak tudományos magyarázattal. Az emberélet annyira **szomorú**, mondja Ady. Amellett annyira ijesztő és veszélyes, hogy kell valami, amibe belekapaszkodunk, amiből hitet, bátorságot merítünk. Ne törjünk pálcát azok fölé, akiknek a tudományos ismereteken túlmutató hitre van szükségük ahhoz, hogy ebben a földi életben vigaszt találjanak. Ők a Teremtővel és nem az evolúcióval azonosulnak. Lehetséges, hogy amikor az Élő, Igaz és Egy Örök Isten elhatározta, hogy az embert megalkotja, saját szent lelkének egy parányi részét az ő szívébe zárta, és azóta is ezt teszi minden ember esetében. A szívünk köt össze bennünket Istennel és az univerzummal, ezért szívünkre hallgatva találhatunk meg mindent, amit a Teremtő számunkra feladatul szánt földi pályánk idejére. Életünk ezen a bolygón a szívünknek – ennek a harangnak – a megkondulásával kezdődik, és utolsó dobbanásával ér véget. Közte, amin gondolkodunk, fáradozunk, az egy értelmes, előre-vívó isteni terv része.

Akár hiszünk ebben a megtervezett útban, az eleve elrendeltetésben, akár Énünk, saját testi valónk sürgető szükségleteit tartjuk legfontosabbnak, akár Freud elméletére hagyatkozunk, a gondolkodás – ebben mindenki egyetért –, a *tudat rendezett működését* jelenti, ami anyanyelvünkön történik.

Gondolkodás – a tudat rendezett működése

Elfojtott vágyaink, érzéseink, szükségleteink kétségkívül befolyásolják gondolatainkat, ettől azonban a fejünkben káosz uralkodna. A tudat rendezett működéséhez, úgy is fogalmazhatunk, hogy gondolataink rendbe szedéséhez, valamilyen célra, feladatra, rutinos tevékenységre van szükségünk. Valamire, ami figyelmünket tartósan egy mederbe tereli, kijelölt határok között tartja. Ennek hiányában a figyelmünk ellazul, gondolataink szabadon csaponganak, elveszítjük fölöttük uralmunkat.

Mindenre akad ember. Tudományos kísérletekkel igazolták, hogy sötétzárkában, minden információtól, érzékszervi (látási, hallási) hatástól megfosztva, egy idő után érthetetlen, bizarr fantáziaképek, érzékszervi csalódások, hallucinációk lépnek föl. Ahhoz, hogy állandó frissességben tartsuk gondolkodásunkat, másokkal együtt részt kell vennünk a körülöttünk levő világ formálásában. Remeteként a világtól visszavonulva, a társadalmi információktól, cselekvési lehetőségtől megfosztva, nélkülözve mindenféle kapcsolatot, hatást, visszajelzést, tudatunk elbizonytalanodik, agyunkba visszatér a káosz.

Kevésbé ismeretes, hogy az élet céltalansága, a motiválatlanság az ingerszegénység, a laza társadalmi beágyazottság folyománya. Azok érzik magukat csüggedtnek, elégedetlennek, feleslegesnek, akik a társadalmi élet vérkeringésén kívül maradnak. Azok, akiknek semmi dolguk a világon, nem tudnak mit kezdeni magukkal.

Amikor az emberek legszabadabbak, azt tehetik végre, amit akarnak, akkor a legboldogtalanabbak. Akkor érzik a legkevésbé szükségét annak, hogy akár egy szalmaszálat is arrébb mozdítsanak. Ilyenkor gondolataik össze-vissza csaponganak, és előbb-utóbb kikötnek valamilyen fájdalmas gondolatnál, sérelemnél, kielégíthetetlen vágnál. Ezért van az, hogy hétvégeken, szabadságuk alatt, ünnepek alkalmával, nyugdíjba vonulásuk után az emberek általában képtelenek összeszedni és hasznos dologra szánni magukat. A feltörő rossz gondolatok, a nyomasztó álmok, hipochondriás félelmek, közérzeti panaszok életünk legszabadabb, legszer-

vezetlenebb időszakához kapcsolódnak, akkor kerítik hatalmukba tudatunkat, amikor nincs semmi cél, semmi feladat előttük, kitérünk mindenféle fárasztó kötelezettség alól.

Kérdések és válaszok

Leginkább valamilyen célért való munkálkodás érdekében gondolkodunk. A kihívások szellemi tevékenységre sarkallnak bennünket: gondolkodásra, cselekvésre, ami összhangban áll szükségleteinkkel, vérmérsékletünkkel, tudásunkkal, készségeinkkel. Személyiségénél és körülményeinél fogva minden ember másféle lehetőség felé nyitott, másra érzékeny, mást vesz észre a világból, másfelé keresi határait és lehetőségeit, másféle sejtések, érzések, meglátások suhannak át a fején, vagy válnak benne rögeszmévé. Egyszerűen mindenki a saját ismeret- és élményanyaga alapján csodálkozik rá a világra.

Amíg felnövünk, különböző elvárásoknak, követelményeknek kell eleget tennünk. A gondolkodás általában azzal kezdődik, hogy kérdések merülnek fel bennünk, vagy kérdéseket tesznek fel nekünk. A kérdések megfogalmazásában, akár mások teszik fel azokat nekünk, akár saját kíváncsiságunkat szeretnénk kielégíteni velük, fontos szerepet játszik az a nyelv, amelyen megtanulunk beszélni. Ebben az értelemben az anyanyelv a gondolkodás eszközévé válik, amennyiben a valóságot valamilyen gondolat keretbe rendezi, a dolgokat ésszerűvé teszi. Amikor tehát gondolkodunk és beszélünk, a valóságról nem kényünk-kedvünk szerint vélekedünk, hanem minden szellemi munka annak érdekében történik, hogy *valamely cél érdekében befolyásolást gyakoroljunk természeti és társadalmi körülményeinkre*, elsősorban közösségünkre, a velünk kapcsolatba kerülő emberekre. A nyelv ilyenformán nemcsak a gondolkodás eszköze, hanem mások megismerésnek, befolyásolásának eszköze.

Sajnálatos módon nemcsak a gondolkodást szokták elvonatkoztatni a nyelvtől, hanem fordítva, sokan a nyelvet is elvonatkoztatva vizsgálják a beszélő (érző-gondolkodó) embertől. A pszichés energiák kölcsönhatása helyett csupán a kommunikáció eszközét látják benne. Ezzel kapcsolatban többször kifejtettem, hogy a nyelv korántsem pusztán

a kommunikáció eszköze, hanem az ember öntudatra ébredésének, s vele a világ észlelésének és formálásának az eszköze. „Ennélfogva a nyelvi kultúra halványulása, a nyelvi romlás minden formája nemcsak jogsérelem kérdéseként merül fel adott nemzeti közösségek, nyelvi-etnikai kultúrák részéről, hanem lélektani kérdésként is, hiszen az Én határának beszűkülését, a létezés, az önmeghatározás és önmegélés nyomasztó tudati korlátját jelenti.”¹

A rejtélyes mémek

Ennyit előre kellett bocsátanunk ahhoz, hogy a gondolattal kapcsolatban néhány félreértést tisztázzunk. Régen felismerték, hogy a gondolatok mintegy *önálló életre* kelnek, sokszor túlélnek bennünket, s akár csak a túlélést segítő genetikai parancsok, hozzájárulnak az emberi nem sorsának az alakulásához. Ezt a „túlélést” nemcsak a felfedezésekre, nagyszerű művészeti és tudományos teljesítményekre, fantasztikus eszmerendszerekre, minden képzeletet túlszárnyaló technikai vívmányokra kell értenünk, hanem azokra a gondolatokra is, amelyeket afféle „hulladéknak”, szellemi „selejtterméknek” tartunk, nos, ezek is maradandó nyomot hagynak környezetünkön.

A bennünket túlélő, egymással versengő gondolatok átszövik az egész történelmet. Az emberiség viszonylag rövid időtartamú pályafutása alapján akár az evolúciós küzdelemnek megfelelő szellemtörténetről is beszélhetünk, beleértve a tudományos-technikai fejlődést is. Akár a különböző vallási tanításokra, politikai rendszerekre, filozófiai tanokra, társadalmi értékrendekre, nemzeti közösségekre, társadalmi csoportok kulturális sajátosságaira utalunk, mind ékesen példázzák, hogyan kelnek versenyre egymással a gondolatok. Láthatóan azzal a céllal, hogy minél több ember tudatába befészkeljék magukat, minél nagyobb befolyással legyenek az emberek társadalmi életére.

Az önálló életre kelt gondolatokat egy brit biológus² nyomán, tudományos jártasságukat

¹ A nemzetek összeolvadásának rögeszméje. In: Hódi Sándor 100 interjú tükrében. Összeállította: Gruber Enikő. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet. Zenta, 2008., 94. lap.

² Richard Dawkins

csillogtatva, ma sokan „mémek”-nek nevezik, mémekről beszélnek, írnak. A „mémeket” a kulturális információ egységeként határozzák meg. Maga az elnevezés a görög, utánpótlást jelentő *mimézis* szóból ered. Ezek az információs egységek (akárcsak a génekben kódolt utasítások) „kulturális parancsok” formájában egyik nemzedékről a másikra öröklődnek. Ez az átöröklés utánpótlással, példamutatással történik.

Létrejöttének pillanatában a *mém* az emberi szándék által irányított tudatos folyamat része, mondják a hozzáértők, ám mielőtt létrejön, ez a „kisördög” valaki fejében megszületik, önálló életet kezd élni, irányt változtat, önkényesen formálja a társadalmi tudatot, és gyakran – eszmék és tárgyak formájában – „parazitaszerűen” rátelepszik a társadalomra, annak korlátozott erőforrásaira.³

Nos, meglátásom szerint a gondolatok (és a rájuk épülő eszmék, találmányok) „mémek”-re való átterjesztése az ember pszichikus tevékenységének a misztifikálását jelenti. Azt az illúziót kelti bennünk, mintha az evolúciós folyamatnak a gének mellett más szereplői is lennének. Ezzel az előttünk álló kihívások gondolati tisztázása helyett olyan szereplőket próbálnak bevinni a történelembe, amelyekkel pl. a környezetszennyezést, a túlméretezett fogyasztást, az életünket és a világot veszélyeztető kapzsiság és kizsákmányolás valós társadalmi okait el lehet tussolni.

Pozitív gondolkodás

A mémek mellett a gondolkodás másik gyakori félreértése az ún. pozitív gondolkodás, illetve a „pozitív gondolkodásra” mint csodaszerre vonatkozó túlzások. Kétségtelen, hogy az emberiség elől sok évezreden keresztül rejtve volt az a felismerés, hogy a gondolatoknak *teremtő erejük* van. A felismerést követően ezt a teremtő erőt kizárólag a „pozitív gondolkodásnak” tulajdonították, amiből ez fogalommá, a siker és a boldogság egyik kulcsszavává vált. Akár az egészségünkről, akár a párkapcsolatunkról, akár a pénzügyeinkről van szó, a megoldás – mondják – a „pozitív gondolkodásban” van.

A „pozitív gondolkodásról” rengeteg irodalom látott napvilágot. A különböző ezoterikus könyvek és magazinok oldalain nap mint nap találkozunk a „pozitív gondolkodás” „áldott” hatásainak bemutatásával. *Tudatosan irányított* gondolatainkkal, a szívünkben keltett szándékos érzelmekkel sikeresen befolyásolhatjuk saját testünket és környezetünket – olvasható az egyik internetes honlapon. Akár rákbetegséget is pillanatok alatt meg lehet gyógyítani.⁴ A gondolat erejével!

A mindennapi gyakorlatban a „pozitív gondolkodás” afféle „*gondolat-nagytakarítást*” jelent. Valami olyasmit, hogy kerüljük a negatív gondolatokat. Ne mondogassunk magunkban, hogy „De hülye vagyok!”, „Nekem úgysem sikerül semmi!”, „Nagyon beteg vagyok!”, „Nekem már minden mindegy!”, „Soha sincs pénzem!” „Utálom ezt az egészet!” „Ki nem állhatom ezeket (azokat) az embereket”. És így tovább.

Nos, miközben van valami igazság a dologban, a gondolatoknak – annak a nyelvi-kulturális közösségnek köszönhetően, amelyben létrejönnek és hatnak – csakugyan csodálatos erejük van, azt állítani, hogy ez a dolgokhoz való pozitív hozzáállásunknak a folyamánya, és nem a gondolati munkának, a tudásnak és a szellemi munkának, az összefüggések félreértésére utal.

Ha valaminek a megoldásán gondolkodunk, azt jelenti, hogy eleve pozitív a dolgokhoz való hozzáállásunk. Fáradozásunktól megoldást várunk, szellemi energiánk befektetése tudatos és célirányos. A pozitív gondolkodás hiánya inkább szellemi restségre, lemondásra, a helyzetbe való belenyugvásra utal, és nem a gondolkodás negatív irányultságára. Negatívan nem lehet gondolkodni, legfeljebb a kihívásokkal kapcsolatos szellemi felkészületlenségünknek, tehetetlenségünknek, szellemi restségünknek és cselekvésképtelenségünknek tudunk hangot adni.

Amennyiben mégis pozitív gondolkodásról, a pozitív gondolkodás áldásos hatásáról beszélünk, voltaképpen csak nyomatékossítani szeretnénk a gondolat gyógyító, teremtő erejét. He-lyénvalóan járunk el, feltéve, hogy nem esünk túlzásokba, nem ámítjuk magunkat azzal, hogy képesek vagyunk csodákra is.

³ Csikszentmihályi Mihály: *A fejlődés útjai*. Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2011., 156. lap.

⁴ Rák gyógyítása három perc alatt. A gondolat és a szív hatalma. Forrás.: www.youtube.com/watch?v=LYDbmdXC9Q

Azt, akit szerettei elvesztése miatt vigasztalan sírás fojtogat, hiába biztatjuk, hogy gondoljon örömteljes dologra, a hatás elmarad. A görcsrohamokkal járó mérgezési tüneteket sem lehet ráolvasással gyógyítani, „pozitív gondolkodás” helyett sürgősen gyomormosást kell végrehajtani. A politikusok és a bankok által anyagilag és érzelmileg tönkretett családokon nem segít a pozitív szemléletváltás. Az élőködőkkel és kizsákmányolókkal szemben a törvény erejével kell fellépni, nem a problémák elmismásolásával. A gondolkodás értelme a felelősségteljes cselekvésre való felkészülés. Ez alól nem mentesít bennünket semmi. Ne áltassuk tehát magunkat azzal, hogy pusztán a „pozitív gondolkodástól” fellendül az életünk. Ha ez lehetséges lenne, akkor a világon mindenki szépen, gazdagon, egészségesen élne.

Többféle gondolkodás

Életünk során, attól függően, hogy mikor, milyen keretek között élünk, kinek, minek a hatása alá kerülünk, megtanulunk többféleképpen gondolkodni. Valamely nyelvi-kulturális környezet tagjaként, egy vallási felekezet híveként, egy szakma vagy hivatás képviselőjeként képzettségünknel, pártállásunknál fogva tévedhetetlenül tudjuk, hogy miről mit kell gondolnunk, mikor, kinek, mit kell mondanunk.

Mindennek, amivel azonosulunk, irányadó, értékteremtő funkciója van. Több „nyelven” tudunk gondolkodni, aminek megvan a jó oldala, de a rossz is. Énünk és a körülöttünk levő világ közötti harmónia megteremtése felé az első lépés bizonyos tudás, szokások, kulturális beidegződések elsajátítása, ami segíti a világban való eligazodásunkat, egyfajta tisztánlátást is. Ám mihelyst elkezdünk valamivel túl szorosan azonosulni, az egyben akadályozó tényezőt jelent az élet más síkjaival, dimenzióival való azonosulás előtt. Ha gyengén integrálódunk egy társadalomba (semmit sem vállalunk szoros azonosítást) afféle kívülállóként magányosnak és elveszettnek érezzük magunkat, gondolataink elkuszálódnak. Ha meg túl szorosan azonosulunk valamivel, ez önhitté tesz bennünket, ami elzárja az utat a gondolkodás rugalmassága, a valóság komplexebb megismerése előtt.

Szerencsére mindennapi életünk változó élményvilága frissességben tartja elménket, feltéve, ha valami iránti elkötelezettségünk nem tesz süketté és vakká bennünket. Ez utóbbinak egyébként nagy a veszélye, hiszen erre irányul minden hatalom törekvése. Mérhetetlen energiát, pénzt fordítanak arra, hogy lebutítsanak és engedelmessé tegyenek bennünket. Szerencsére minden emberben megvan az a csodálatos képesség, hogy a világ során elmélkedjen: az érzékszervei révén szerzett tapasztalatait, ismereteit rendezze, másokéval összevesse. Ebben van a gondolkodás sorsformáló ereje. A gondolkodásnak köszönhetően az ember nem csak a génjeiben hordott evolúciós programon tudott változtatni, de lehetővé teszi a közösségi tudat állandó formálódását is.

Nincs az a hatalom, amit a gondolat ereje ki ne kezdene, s nincsenek azok a társadalmi paraziták, akiket a gondolatok által keltett változás szele egyszer el ne söpörne.

Mi az Én?

Mai tudásunk szerint a gondolkodás képessége sokmillió idegsejtünk együttműködésének köszönhető. Az idegsejtek mindegyike külön feladatot lát el. Ezek együttműködése révén kialakul bennünk egy belső mechanizmus, amit tudatnak nevezünk. A tudat egységbe foglalja a külső és belső ingereket: az érzések, benyomások, tapasztalatok *gondolatokká rendeződnek* össze.

Gondolataink formálásával, szelekciójával, rendezésével való vesződést, ennek a folyamatnak a tudatosságát én-tudatnak nevezzük. Az én-tudat egy idő után aztán önálló életet kezd élni. Az érzések, benyomások, tapasztalatok *gondolatokká rendeződésének folyamata Énként jelenik meg bennünk. Az Én-t önálló entitásként képzeljük el, ami a környezeti ingerekhez alkalmazkodik, fejlődik, szabályoknak engedelmeskedik, követelődik, konfliktusokba kerül a világgal, önmagával, sérül, fáj, begubózik. Ráadásul Énünket összemossuk testi valónkkal, élettörténetünkkel, személyiségfejlődésünkkel. Mindezeket egy kalap alá véve – az angyalokhoz és ördögökhöz hasonlóan – sokféle Én-nel népesítjük be a világot, közülük kit a becsvágy,*

kit a hírnév, vagyon, hatalom fűt, másokat a szeretetvágy, a gyengéssel, esesetekkel való törődés.

A sokféle Én egy gigantikus erőternek van kitéve, és minden Én, beleértve magunkat is, szerves része ennek a gigantikus erőnek. Mi több, ez a gigantikus erő általunk és bennünk ölt testet, sok millió ember pszichikus tevékenységének, egymást erősítő, keresztező, sokszor kioltó szellemi erőfeszítésének az eredményeként.

Ahhoz, hogy el ne vesszünk a világban, védőburkokkal vesszük magunkat körül. Ilyen védőburok a nyelv, a kultúra, a társadalomba való szerveződés, de az a valami is, amit saját személyiségünknek, Énünknek élünk meg. Ezekkel a védőburkokkal próbáljuk elejét venni a tudat zavarodottságának és káoszba merülésének.

Az energia körforgása

Elképzelhető, hogy a történelem során az ember gondolkodásának köszönhetően egyfajta szellemi fejlődés megy végbe. Bővülő ismeretei mellett az ember világlátása is differenciálódik. De változik ő maga is, annak függvényében, ahogyan társadalmi viszonyai, a közösségi életének a keretei változnak.

Vannak, akik a mémek valamiféle evolúciójáról beszélnek. Ismét mások Isten tervének a beteljesülését látják az egészben.

Jelenlegi ismereteink szerint emberi életünk nem előre eltervezett módon alakult így. „Kisebb és nagyobb események milliárdjai léptek kapcsolatba egymással, többnyire véletlenszerűen, s ezekből alakult ki az életünket meghatározó oksági láncolat”⁵, amit Isten tervének vagy újabban a mémek evolúciójának tekintünk.

A teremtés folyamata, bármit is értsünk alatta, nem fejeződött be. Sokan voltak és vannak, akik attól a belátástól vezérelve, hogy ez az időutazás katasztrófába fog torkolni, elméleteket gyártanak, amelyekkel megpróbálják szabályozni, sínre terelni az eseményeket. Az evolúció irányítói azonban eddig sorra kudarcot vallottak, jóvátehetetlen kárt okoztak. A népirtások mind ilyen talajban gyökereztek. Ilyen elméleti konst-

rukciónak a szenvedő alanyai vagyunk ma is. Azt hiszem, szükségtelen néven nevezni, hogy a világ hatalmasságai – a számunkra némi oldalmat nyújtó nyelvi-nemzeti közösségek helyett – milyen politikai konstrukciót tekintenének üdvöztetőnek.

A gondolkodó ember érthető gyanakvással fogad mindent, ami meg akarja őt fosztani a lehetőségek számbavételétől. Vannak emberek, akik a fény minden változását, a színek minden árnyalatát észreveszik. Számukra a világ nem fekete és fehér. Mindig csodáltam édesapámat, aki szobafestő lévén több tucat színt ismert a fehér valamilyen árnyalataként. Sokáig nem tudtam, hogy melyik zacskót kéri tőlem, hiszen fehér festék volt mindegyikben. Aztán megtanultam látni a különbséget.

Ezzel a kitérővel azt szerettem volna érzékeltetni, hogy nehéz egy feladatot felismerni, nemcsak megoldani, ha előtte (saját érzékszerveinkkel, mások segítségével) nem tettünk szert bizonyos készségekre, ismeretekre. Vannak az életben helyzetek, amelyek bizonyos emberek számára nem jelentenek semmit, ha noszogatjuk őket, hogy tegyenek már valamit, értelmetlen, bénító feladatot látnak maguk előtt. Mások élvezettel ismerik fel benne az érdeklődésüknek és képességeiknek megfelelő feladatot, izgalmas kihívást látnak benne.

Ebben a sokféleségben rejlik a gondolat ereje, a sokféle helyzetben, a sokféle érdeklődésben és képességben. Értelmi megnyilatkozásunk első jele, hogy arra gondolunk, mit lehetne tenni az adott helyzetben?

Társadalmi kapcsolatainkkal, előmenetelünkkel, anyagi helyzetünkkel, szükségleteink kielégítésével kapcsolatos hiányérzetünk óhatatlanul felhívja magára figyelmünket, megszabja gondolkodásunk célját és irányát. Gondolatainkkal, döntéseinkkel, cselekvésünkkel, ha egészen parányi mértékben is, de mindig változtatunk valamit a körülményeinken, még inkább a jövő szövetén. Ennek mértékét nemcsak a szerencse, a körülmények alakulása, képzettségünk, tehetségünk szabja meg, hanem az is, hogy a vállalt feladatba mennyi *pszichikus energiát* fektetünk bele.

A gondolatok – és befejezésül ide szerettem volna kilyukadni –, tulajdonképpen pszichikus

⁵ Csikszentmihályi Mihály: *A fejlődés útjai. A harmadik évezred pszichológiája. Nyitott Könyvműhely. Budapest, 2011. 189. lap*

energia hordozói. Nemcsak információk, nemcsak tudást jelentenek, hanem magukban hordozzák a beléjük fektetett energiát is. Magukban hordozzák a beléjük fektetett élet későbbi hasznosulási lehetőségét.

Az emberek gondolkodása a szellemi energiájuknak a felhalmozódása teszi lehetővé az ember társadalmi-kulturális fejlődését: a nyelvek, vallások, elméletek, találmányok megjelenését, azok hasznosulását az egymást követő nemzedékek életében.

Fárasztó vagy örömteljes?

Van, aki a gondolkodást fárasztó feladatnak érzi, önfeledten szeretné élvezni az élet örömeit. Az élet önfeledt élvezete azonban sok feltételhez van kötve. Ezeknek a feltételeknek a számbavétele gondolkodás nélkül nem megy, fáradságos szellemi munkát jelent. Sok energiát kell fektetni abba, hogy eljussunk az élet önfeledt élvezetéig. Először is attól függően jelent valami számunkra élvezetet, okoz csalódást vagy örömet, hogy milyen elvek szerint élünk, milyen gondolatok szerint cselekszünk.

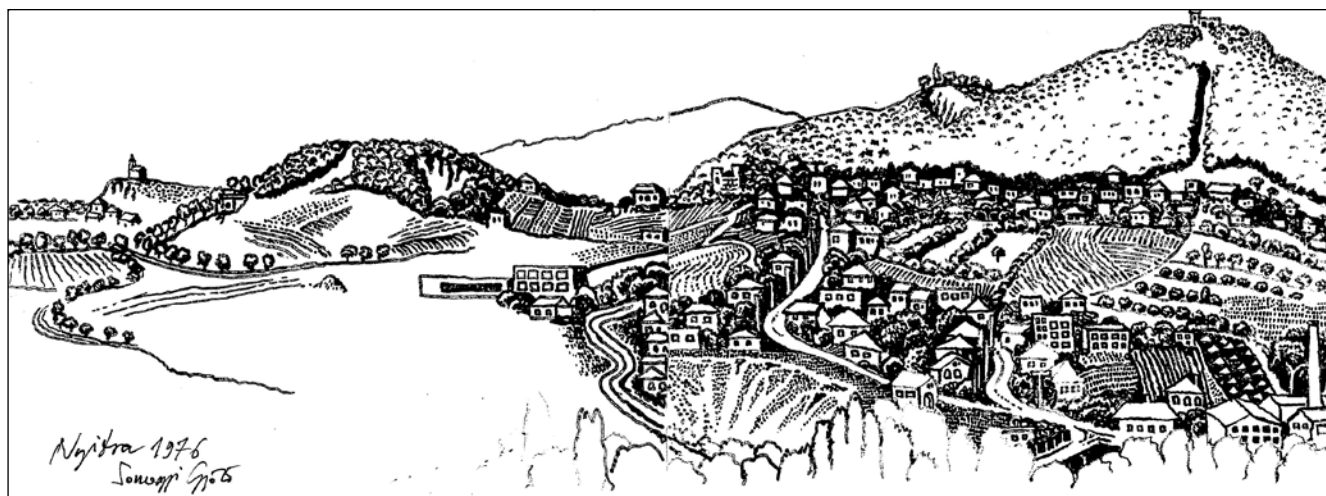
Első hallásra talán megütközést kelt, pedig számos bizonyíték igazolja, hogy a testünk nem mindig tudja, mi jó neki. Ha mindig azt csináljuk,

ami pillanatnyilag jól esik, nagyon rossz közérzetet, testi és lelki állapotot eredményez. A növekvő számú kábítószeres, alkoholistá, dohányzó, elhízott emberek tanúsítják, hogy az élet örömeihez, élvezéséhez a megfelelő idegvégződések ingerlésénél több kell.

Ki gondolná, de az eszünket is kell hozzá használnunk. Sőt, csakis a tudatos gondolkodás segíthet azoknak a közösségi feladatoknak a megtalálásában, amelyekkel magunknak is, másoknak is örömet szerzünk. Közösségbe ágyazott tervek, elvárások, szükségletek nélkül a gondolatok önmagukban nem nyújtanak örömet,

A gondolkodás önmagában hordozza jutalmát, az egyik legnagyobb örömforrás az ember számára, ez a magyarázata annak, hogy a történelem hajtómotorjaként működik. Ez nem jelenti azt, hogy minden gondolat „révbe” ér. Ellenkezőleg, általában nagyon ritkán követi siker, dicséret, jólét, ilyesmi. A találmányok, felfedezések azonban sosem jöttek volna létre, ha a gondolkodás folyamata nem járt volna örömmélnnyel, ha tapsra vártak volna azok, akik tették, ami tőlük tellett, és abban örömet lelték.

Végezetül ne feledjük: a gondolatokat egyének hozzák létre, de csak a közösség tudja megvalósítani, életben tartani őket...

Demokráciadeficit*

Ismét egy új szóösszetétel kering a politikai arénában, és mert értelemszerűen elmarasztaló, máris alkalmazzák a magyar politikára, amit mindenképpen igyekeznek hiteltelenné tenni vagy legalább olyannak felmutatni a három évvel ezelőtti országgyűlési választások „botrányos” eredménye miatt, amely letarolta a baloldalt Magyarországon. Nyugat-Európa politikai terepén és médiavilágában nem tudják megérteni, hogy Magyarországon végre a társadalom – élve a négyévenként adódó lehetőséggel – olyan politikai erőket támogatott, amelyekről remélhető volt, hogy igyekszik megszabadítani az országot a szocialista-kommunista múlt folytatásaként uralkodó, idegen hatalmi törekvéseket támogató, nemzetellenes politikát folytató baloldal uralmától.

Magyarországot tehát az európai baloldal magára nézve is veszélyesnek tartja, és igyekezett azonnal megtámadni az országot az Európai Unió hatalmi pozícióiból. Ennek során mutatkozott meg a baloldal beépítettségének mélysége az Unióban. A kákán is igyekeznek csomót keresni, elsőnek abba kötöttek bele, hogy a jobb-közép pártcsoport kétharmados többséget ért el az Országgyűlésben, és azt felhasználta egy új alaptörvény megalkotására. Azonnal megindult a támadás, egyik legnagyobb elvi, jogi kifogásuk az volt, hogy Magyarországon szisztematikusan lebontották a jogállam ellensúlyait és fékjeit a parlamenti kétharmad birtokában, és emiatt egyfajta demokráciadeficit állt elő. Magyarország még nem diktatúra – mondják –, de már nem is klasszikus demokrácia, hiszen a negyedik alkotmánymódosítással a Fidesz átlépett a közös európai értékeken.

Mi is hát ez a demokráciadeficit? Egy internet-szótár szerint: demokráciadeficit (sok forrásban:

»demokratikus deficit«): az EU azon sajátossága, hogy az Európai Parlament nem rendelkezik olyan széleskörű jogosítványokkal a közös intézmények (a Tanács és a Bizottság) ellenőrzésére, mint a nemzeti parlamentek a saját kormányuk fölött. Erről szól a közmondás: bagoly mondja a verébnek...

Körösényi András tudományos értekezésében (*Az Európai Unió politikaelméleti perspektívából*) találjuk az alábbi megállapításokat:

„Demokratikus képződmény-e az Európai Unió? A válasz erre egyértelműen negatív: az Európai Unió nem demokratikus intézmény. A politikai szakirodalomban ezt a tényt némi eufemizmussal a demokráciadeficit fogalmával jelölik.

*Az Európai Uniót jellemző demokratikus deficit legtöbbet emlegetett tényezője, hogy az uniós intézményrendszer politikailag leggyengébb láncszeme az Európai Parlament [jelenlegi elnöke **Martin Schulz**] melynek hatalma eltörpül a legfontosabb két politikai döntéshozó intézmény, a Európai Bizottság és a Európai Tanács mellett.*

*A demokratikus deficit másik eleme, hogy az unió kormányának tekinthető bizottság igen kevésbé hasonlítható a parlamentáris demokráciákban megszokott kormányokhoz, inkább bürokratikus jellegű testület. A bizottság politikai és személyi összetétele nem az Európai Parlament pártpolitikai összetételének függvénye, miként a parlamentáris kormányoknál megszoktuk, hanem a tagállamok közti alku (és jelölés) eredménye. [Az Európai Bizottság jelenlegi elnöke **José Manuel Barroso**.]*

A bizottság tagjai, a biztosok, inkább országok, mint politikai irányzatok képviselői, noha a bizottság tevékenységét egészében leginkább az »uniós« érdekek képviselete, érvényesítése

*Megjelent a Magyar Élet 2013. augusztus 1-jei számában

jellemzi (uniós technokrácia). A demokráciadeficit ott jelentkezik, hogy a bizottság kormányzati tevékenysége szinte semmilyen módon sem vezethető vissza az uniós államok polgárainak az európai parlamenti választásokon kifejezett politikai akaratára, de a nemzetállami parlamentek politikai összetételére sem.

Az állampolgárok számára így az egész unió valami átláthatatlan, nemzetállamuk fölé tornyosuló szervezetként jelenik meg, melynek nincsenek felelős, elszámoltatható vezetői, ahol nincsenek azonosítható döntések. Az uniót a transzparencia hiánya jellemzi, ami a demokráciadeficit további eleme.”

Amint látjuk, az Európai Unió demokrácia tartalma kevesebb, mint tagállamainak, így Magyarországnak is a népképviseleti alapja. Pedig az is csak áttételes, a *démosz* négy évben csak egy napon tud véleményt nyilvánítani. Ha már szóba jött a „népuralom”, elemezzük tovább:

A demokratikus kormányzás a parlamenti képviselőválasztással kezdődik, amiben a társadalom egésze részt vesz. De mert a gyakorlatban pártokra és pártok által kínált jelöltekre szavazunk, és mert a szavazóközetek nem azonosak a közigazgatási községekkel, nem a régi magyar követküldés érvényesül, hanem nemzetközi gyakorlatot követve pártok győznek, pártok kormányoznak. A demokrácia valójában *pártokrácia*.

A közhiedelemben a hatalom gyakorlása lehet demokratikus vagy diktatórikus. Itt már ingoványos talajon vagyunk, mert nehéz meghúzni olyan határt a két fogalom között, amit mindenki elfogad úgy, mint ahogy elfogadják a szavazatszámítás eredményét. Aki kormányoz, az diktál, aki helyesli a kormányzást, annak az demokrácia, aki nem helyesli, annak ugyanaz diktatúra. Valamely hosszas elemzés végén eljutunk a hasznossági mérlegeléshez, hogy a kormány kormányzó munkája szolgálja-e az ország javát az adott időben legmegfelelőbb módon, avagy nem. Lényeges kérdés ez, mert a mögöttünk eltelt több mint hatvan évben Magyarország felett olyan erős nagyhatalmi befolyás volt, ami lehetetlenné tette a nemzeti érdekű politika érvényesülését. Csak a 2010-es választások adtak elegendő törvénykezési szabadságot az ország alkotmányos szerkezetének átalakítására a nemzet érdekeinek megfelelően.

Tehát fejtegetésünk lényege az, hogy olyan mértékben lesz egy kormányzó hatalom működése demokratikus, amilyen mértékben szolgálja a nemzet és ország érdekeit. A tétel másik oldala is igaz: nem tekinthető demokratikusnak (népérdekűnek) az a kormányzó hatalom, amely idegen érdekek szolgálatában áll.

A jelenleg érvényes baloldali filozófia, a *liberalizmus*, az egyén szabadságát jelöli meg mint a legfontosabb politikai célt, a társadalom nem érdekli, a nemzeti társadalommal szemben ellenséges. A baloldali filozófia most a forgalomból éppen kivont válfaja a *szocializmus* nevet viselte, és elvetette az individualizmusnak, a magánérdeknek elsődlegességét, a kollektívizmust, a társadalmi egyenlőséget, a szolidaritást hirdette, ugyanakkor megtagadta a nemzetet mint társadalomkeretet, helyébe a munkásosztályt hirdette, valójában a pártot tette. A Szovjetunió megszűntével szocialisták (kommunisták) elveszítették ideológiai Mekkájukat, besoroltak az amerikai *neoliberalizmus* szolgálatába.

Ehhez a nemzetközi baloldali átváltáshoz a magyarországi baloldal is hozzáigazodott, amikor az MSZMP-ből MSZP lett, hátat fordított mindenféle baloldali elmélet szerinti, valamint negyven éven át hirdetett kapitalizmuselleni, munkásokat, szegényeket támogató hitvallásának – vallották akár őszintén vagy hazug módon –, a rendszerváltás pillanatában azonnal beépítkeztek a legvadabb kapitalizmusba. A nyugati liberalizmus jól számított, anyagi előnyökért megvásárolta a teljes marxista-szocialista garnitúrát, akik azonnal elfelejtettek mindent, amit az egyedül üdvözítő kommunizmusról tanultak, hittek, vallottak. Amiben mégis megmaradtak, az a közös alapjuk: a nemzetköziség, ami Magyarországon különösképpen nemzetellenes.

A szocialista uralmat megvalósító MSZMP pártvezetőség és a gazdasági élet irányítói könnyen váltottak át a kapitalista nemzetköziségre. A 800 ezres párt tagjainak zöme hoppon maradt. Az utódpárthoz kezdetben (1994) ragaszkodó szavazói tömeg a hosszú MSZP–SZDSZ kormányzás (2002–2010) alatt rájött, hogy az a hirdetett baloldaliság, ami őt, a kisembert lelkesítette, az utódpártból elpárolgott. Nekik nem juthatott a zsákmányból, tehát nem volt olyan élményük, hogy a jó kommunista jutalomként földbirtokos

vagy gyártulajdonos lehet, ellenben megtapasztalták, hogy azonnal és keményen dolgozni kell, és természetessé válik, hogy aki nem felel meg az új tulajdonosnak, az kiesik az alkalmazottak társadalmából, és a kapitalizmusra jellemző nyomortanyára kerül.

A baloldali elit elvetette a demokrácia populista tartalmát. A *vox populi* visszaütött, a nép elpártolt. A hatalom visszaszerzése érdekében most új teóriát hirdetnek, aminek a lényege: amennyiben a jobboldal kapja a többségi szavazatot, az nem érvényes, általa a diktatúra lép elő, és csorbul a demokrácia, *mert csak a baloldal a demokratikus(!)*. Ez tehát a baloldalon a demokrácia meghatározása. Így már többé nem kell bizonyult elemzéssel meghatározni a demokrácia mibenlétét egy baloldalinak. Először is kötődni kell a demokrata világhatalomhoz. Ahhoz a világhatalomhoz, amely azóta alakult ki, amióta az Egyesült Államok elnöke meghirdette a demokrácia fegyveres megvalósítását:

„... az igazság sokkal fontosabb, mint a béke, és harcolnunk kell azokért a dolgokért, melyek mindig is a legközelebb álltak a szívünkhöz – a demokráciáért, azok jogaiért, akik alávetik magukat a hatalomnak, hogy beleszólhassanak a saját kormányzásukba, a kis nemzetek jogaiért és szabadságáért és a jog egyetemes uralmáért [...] hogy így békét és biztonságot hozzunk minden nemzet számára, és végre szabaddá tehesük a világot.” (Részlet **Woodrow Wilson** elnök 1917. április 2-i kongresszusi beszédéből)

1917. április 6-án küldte el az Egyesült Államok a hadüzenetét a központi hatalmak számára, miután a képviselőház 373:50 arányban megszavazta az amerikai nagyhatalom háborúba lépését. Elkezdődött az emberi történelem legbrutálisabb háborús évszázada, mindvégig a demokrácia terjesztésének hirdetésével. Azóta négy próbálkozás (1919, 1945, 1956, 1968) történt Európa kommunista uralom alá vetésére, és a legutóbbi próbálkozás vörösbrigádós diáklázadói ma az Európai Unió felső intézményeiben központi diktatúrát építenek. Természetesen a demokrácia nevében.

„A demokráciára való hivatkozás ma olyan, mint régebben a Szentírásra történő utalás: véget vet minden vitának. A megfellebbezhetetlen igazságot jelenti, megkérdőjelezhetetlen erkölcsi

normát, a kifogástalan viselkedést és irányadó magatartást. A szó lakatot tesz mások szájára, kerékbe töri a gondolkodást, akkor is, ha annak használója nincs is a fogalommal tisztában. Márpedig többnyire ez a helyzet, a politikai tusakodásban mindenki a demokráciával leplezi szándékát.”

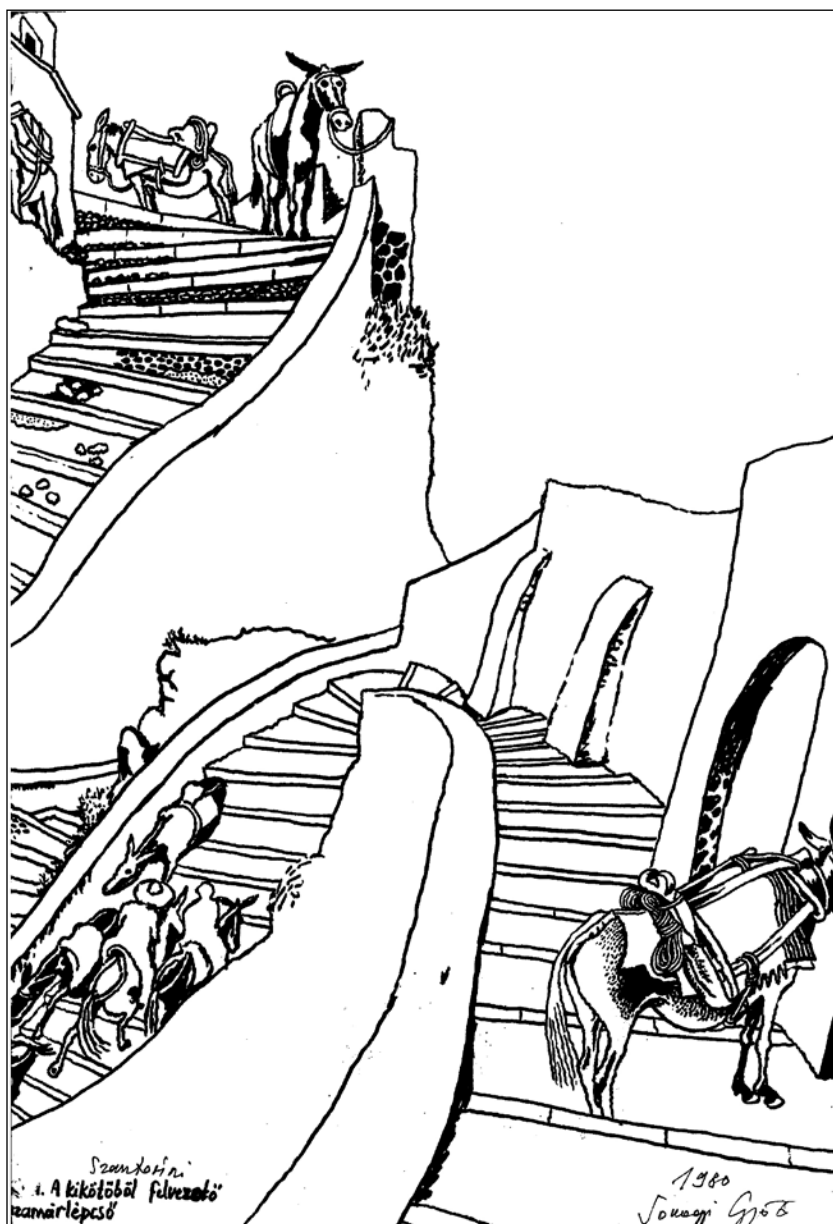
Az idézet egy a világ folyását figyelő, tisztán látó délvidéki magyar pszichológustól való (**Hódi Sándor**: A demokrácia színe és visszája. ARACS, 2012. június 4.) A tanulmány további idézetei is hasznos olvasmány az eddigiek megértéséhez:

„Minden lenyomható az emberek torkán, elég, ha ellentmondást nem tűrő hangon a demokráciára hivatkozunk. ... A demokrácia terjesztése érdekében háborúkat szítanak. Ebben az Egyesült Államok az éllovas. Az úgynevezett fejlett Nyugatot a kelet- és közép-európai kisállamokat oktatja gazdasági szankciókkal. (...) A földarabolás, amely átszabta Közép-Európa politikai térképét, a szólamok szintjén a térség demokratizálásának a jegyében történt.(...) A világ attól hazug és hamis, mert miközben korunk eszménye a demokrácia, annak térhódítása, számonkérése a legszentebb dolgok egyike, közben leplezni kell a pénzvilág működését. Nevezetesen a globális pénzhatalmi rendszer mohóságát és mértéktelenségét, amely a helyi komprádor elitek segítségével olyan gátlástalanul fosztja ki a szuverenitásukat veszített államokban a vesztes többséget, aminek csak a teljes összeomlás és társadalomreprodukciós katasztrófa lehet a vége. (...) A liberális demokrácia egyik legfőbb hibája, hogy az emberiség csupán elenyésző kisebbségének biztosít irigylésre méltó jólétet és szabadságot, és nekik is csupán a többiek rovására, és immár több száz éve. Nos, úgy tűnik, hogy ez az eszme a gyakorlatban csakugyan csődöt mondott. (...) Ma a világ legdemokratikusabbnak mondott államaiban a választások kimenetelét a pénz dönti el. Azok a milliárdosok, akik társadalmi befolyásukkal, politikai hatalmukkal a politikai kampányokat pénzelik. (...) Az úgynevezett demokráciák egy része például tüntetően idegenkedik a nemzet gondolatától. Ami mindenkinek szíve joga. Csakhogy a hamis próféták nem érik be saját társadalmi gyökértelenségük tudomásulvételével, hanem az internacionalizmus (ma

európaiság) fölényével tekintenek azokra, akikben velük ellentétben nemzettudat él, mondván, hogy az utóbbiak érzelmi-tudati kötődése maradi és káros. A globalista nacionalisták érthetően az elnemzetietlenítést tartják egyik fő feladatuknak. (...) Sajnos, számos esetben épp a demokrácia hangadói járatták le a demokrácia fogalmát. Pedig a demokrácia eszményéről sem mondhatunk le, ha ebből az eszményből sokszor csúfot is űz a gyakorlat.”

Baj van tehát a demokráciaértelmezéssel. Újkori megjelenése óta a társadalmi haladás ennek a szónak a jegyében történt. Kétszázéves használatban nemcsak éltek vele, de visszaélésre is

alkalmazták. Ragyogott is, kopott is. Magyarországra minden rossz a demokrácia nevében szakadt rá. Mégsem lehet, mégsem szabad elvetni, mert a politikai nyelvezetben nem lehet új elnevezéssel kísérletezni, magyarázkodni. Fel kellene sorolni mindazon elveket, amiket a sokarcú demokráciának pozitív megnyilatkozásai már tartalmaznak. Ragaszkodni kell ahhoz, hogy a természet rendje és a történelem műhelye megalkotta és fenntartotta nemzet, mint társadalmi kategória, a demokráciának éppen úgy alanya, mint az egyén. Az egyéni szabadság gyenge és kevés a közösségi kultúra kincseinek megtartásához.

Párhuzamos életképek (XI.)

Idén is Palicsfürdőn tartották a Vajdasági Magyar Ünnepi Játékokat, akárcsak tavaly, a kerek évforduló alkalmával. Az ünneplők tavaly még alig értek be a templomba, idén már bizony nem kellett szabad ülőhely után tekintgetni.

Szabadkán mézfesztivált, Hajdújárason és Horgoson szüreti napokat tartottak szeptember 28-án. A rendezvények nemcsak méreteikben voltak szerényebbek az elmúlt évekhez viszonyítva, hanem rendezettségben, és igényességben is. A por és szemét nyomát nemcsak a cipőnkön láthattuk, a préselésre váró szőlő látványára sem futott össze az ember szájában a nyál. A rendezvények mintha rációlnának arra a sokat emlegetett tételre, miszerint a sokévi tapasztalat során javul a minőség. A szürkeség, az igénytelenség lépten-nyomon tetten érhető.

*

Egy alkalommal azokról a magyar vagy magyar vonatkozású kastélyokat, pontosabban kastélyromokat próbáltam körüljárni, amelyek építetői, lakói egyben települést hoztak létre, közösséget erősítettek azzal, hogy templomot építettek, hogy az emberek hitben, reményben megerősödve álljanak talpra. Sokszor maguk a főurak nem is magyar nemzetiségűek voltak, ám azzal, hogy a magyar királyság területére jöttek, annak a közösségnek a szolgálatába álltak, azt a népet igyekeztek felemelni.

*

– 1932-ben, gyermekkoromban szemtanúja voltam, amikor gőzgéppel lerombolták gróf Karátsonyi Jenő üresen hagyott kastélyát. Az emberek elhűlve nézték a pusztítást. Senkinek nem volt közömbös annak a kastélynak a földig rombolása, amelynek a falu legnagyobb része a megélhetését köszönhetette, mégsem szóltak egyetlen szót se – meséli Karakó János, a 80. életévében járó kántor, aki korábban főállású fényképész-mester volt a faluban. Az épület-

anyagból aztán lóistállót építettek az Aladár-majorságban. Mára az istállókkal együtt a kúria is ebek harmincadjára jutott.

Karátsonyi Andor kastélya sem járt jobban. Pedig az egyemeletes, klasszicista stílusú épület a legszebb bánati kastélyok egyike lehetne. Ma is áll még a falu főutcáján az egykori, ma gépparkul szolgáló csodás épülettel átellenben, de napjai meg vannak számlálva, 1945-ben a partizán „értékteremtők” a „bárok, grófok fasiszta naplopók” jelszóval elvették az épületet – amelyben a Magyarország vármegyéiről az 1900-as években kiadott monográfia szerint sok értékes műtárgy és 2500 kötetes könyvtár volt –, és néhány évig iskolát próbáltak működtetni benne. Utoljára pedig a tisztítószereket és piperecikket gyártó Hinom vegyi üzem savas termékei marták a még megmaradt falakat, és pusztították az egyre fogyatkozó, valamikor talán franciakert fái. Pedig ebben a kastélyban Munkácsy Mihály is többször járt Szamossy Elek festő és restaurátor inasaként. A Karátsonyi család birtokába egyébként 1781-ben került Beodra, amikor is Karátsonyi Bogdán örmény származású főnemes megvette a kincstártól. A család 1591-ben Franciaországból érkezett és telepedett le a moldvaországi Badocsányban, onnan pedig Erdélybe került, és ott vette fel a Karátsonyi nevet.

*

Csókán a Marczibányi család emléke már nem él elevenen. A nemes családra viszont lenne miért emlékeznie a csókai magyaroknak és nem magyaroknak egyaránt, hiszen az 1847-ben meghalt Marczibányi Lajos is számtalan alapítványt tett végrendeletében a csókai templomra, a szegények megsegítésére és iskolára.

A Marczibányi család tárgyi emlékeit képező párját ritkító csókai templomon kívül áll még az egykori kastély, és körötte a kialakított cfrakert,

arborétum maradványai. A kastély falán hivalkodó vörös csillagos tábla, miszerint „A Csóka Mezőgazdasági birtokot a munkás együttes J.K.P és Tito elvtárs jóvoltából 1950.IX.3-án saját kezelésbe vette át”, nemcsak a kisajátításról tanúskodik, hanem jelzi, a magyar értékeket megsemmisítő partizán és kommunista szellemiséget.

Az öregnek vélt, különleges értékű fákat a park „rendezésekor” vágták ki, hogy ne zavarja a sétálni vágyókat. Nem zavarnak lassan már senkit. A csókaiak szeme láttára pusztulnak el halkan, akárcsak a Marczibányiak emléke.

*

Az 1800-as évek elején Szécsen Sándor Temerinben egyszerre látott hozzá a plébánia-templom és a kastély építéséhez. A barokk stílusú kastély köré díszkertet létesített. A grófi birtokot a XX. század végén az apatini Fernbach Antal vette meg, és több ízben végzett átalakításokat a kastélyon, a parkot pedig tízholdnyi arborétummá bővítette.

Szécsen Károly temerini kastélyában egyébként a Vaskapu építése közben Széchenyi István gróf is többször megfordult, és naplójában elismerően szólt a birtok tulajdonosáról. Rasztinai báró Rédl Imre majdani feleségét, Malvina grófkisasszonyt Széchenyi útitársa, Waldstein „bájos leányká”-nak nevezi, akit „anyja hivalkodóan öltöztetett. Főköttőjével túlságosan elegáns volt egy ilyen vidéki hétköznapon”.

Ökrész Károly helytörténettel foglalkozó nyugalmazott állatorvos szerint a grófi család emlékét nem őrzi a falu, de még a birtokot tőlük átvevő Fernbach családot sem. Pedig Szécsen Károly gróf családi ága igazán megérdemelné, hogy legalább az emléke hagyományozódna a faluban. A kolerajárvány idején magtárait megnyitotta a falu javára. A köztemetőben található síremléke is arról tanúskodik, hogy osztozik jobbagyai, béresei sorsában.

*

A pusztulásra ítélt főúri kastélyok sorsát azonban a temerini Szécsen-kastély sem kerülheti el. Bár 1949 óta műemlékként tartják számon, állagának megőrzésére nem fordítanak gondot. Az ugyancsak védelem alatt álló díszes cserépkályhák harminc évvel ezelőtt még a padlás biztonságos helyén voltak, mostanra azonban már csak a törmelékei maradtak meg. Az egykor tízholdnyi arborétum 1977-től áll védelem alatt. Azóta a védett területből alig maradt 3 hektárnyi. A halastó forráserei a szakszerűtlen tisztítás következtében eldugultak, a tó elmocsarasodott.

– A kastély jövője ma bizonytalanabb, mint valaha – mondja a falu krónikása, Ökrész Károly, aki egyébként levelezésben állt a Nyugatra távozott Szécsen-leszármazottakkal. Meglepődve tapasztalta, hogy a grófi család sarjai az ő könyvéből szereztek tudomást a család temerini kötődéseiről, múltjáról.

*

Az Andrássy báró család örökéül kapott krasznahorkai vár kápolnája előtti szoba a leg-hatalmasabb várasszonynak, Serédy Zsófia, Andrássy Istvánnénak szerény kis hálószobája – amelyben két ágy fért el, egy magának, a másik a két fiának – ma örök nyugvóhelye egykori lakóinak. Itt alussza örök álmát üvegkoporsóban a vidéknek és családjának legendás őrangyala. Önzetlenségét Isten azzal jutalmazta, hogy nemcsak szép emlékét, hanem mumifikálódott testét is megőrizte a mának.

A Mikszáth által Gyönyörű Erdőcskének fordított Krasznahorka lovagvár kriptájában üveglapokkal borított koporsóban nyugszik Serédy Zsófiának, a löcsei fehér asszonynak természetes úton mumifikálódott holtteste. Bár most nem tudom, a közelmúltban történt tűzvész után, milyen állapotban találják majd az odalátogatók.

A vár a középkorban csaknem mindig a Bebek családé volt, amely egy időben a sajátjának tudhatta egyébként a Szendrői várat is.

Művészet, mestermű és istenhit

„Írva vagyon hogy a világ teremtésének kezdetén az ember Isten képére és hasonlatosságára teremtetett, és Isteni lehelet által kélt életre, ezáltal a többi élőlénnel szemben olyan kiváltság birtokába jutott, hogy értelmi képességeinél fogva méltónak találtatott, hogy az isteni bölcsesség értelmét megértve kiérdemelje a gondolkodásban és az észben való részesülést és a szabad akarat adományával csak a teremtető akaratának kellett magát alávetnie és az ő parancsát tisztelnie. Noha az ördög cselétől rútul becsapva engedetlenségének büntetésekként a halhatatlanság adományát elveszítette, mégis a bölcsesség és értelem méltóságát nemének utódjaiba át tudta plántálni, hogy mindenki, aki gondot és fáradságot fordít rá, mindenfajta művészet és tudomány befogadásának képességét mintegy örökölt jogon elsajátíthassa.”¹ – írja Theophilus Presbyter középkorban élő szerzetes, aki a művészetekről írt *Schedula diversarum artium* c. gyűjteményének első könyvében fejtegeti a művészi képesség és az Isten kapcsolatát.

Theophilus valóban tudhatott valamit az istenekről, a művészetről, a művekről, mesterségekről, művességről, a tudásvágyról és alázatról, ha ennyire találóan meg tudta határozni azt, hogy honnan is vagyunk képesek „művészetet csinálni”. Amikor „nyitott” szemmel nézzük környezetünket, akár Európát, akár a világot járva, egy-egy hatalmas templom vagy zseniális építmény vonalain, díszítésén, a benne található tárgyak művességén elcsodálkozva, az első gondolatunk az: hogyan is voltak képesek ezt megalkotni elődeink. Teljesen mindegy, hogy mit említünk a vizuális művészet széles skálájáról, hiszen beszélhetünk hatalmas építményekről éppúgy, ahogy csodálatos szakrális tárgyainkról: kelyhekről, ereklyetartókról, szárnyas oltárokról, festmé-

nyekről, bibliaveretekről, keresztelőmedencékről, szentek szobrairól, Raphaellóról, Van Goghról és még sorolhatnánk. A ránk hagyott művészeti tárgyaknak, vagy nevezzük őket műkincseknek, se szeri se száma, és mindig újabbakat fedezünk fel. E rengeteg műtárgyat elnézve sok technikai jellegű kérdés is felmerül bennünk, létrejöttükkel kapcsolatban. Kérdéseinkre ma már számtalan választ is találunk a könyvekben és interneten egyaránt. A mindenkori kutatóknak, a természet-tudományok és technikatudományok egyre szélesebb körű vizsgálódásainak köszönhetően ma már több elképzelés is van, hogyan építették meg Egyiptomban a piramisokat, miként épültek Európa legimpozánsabb gótikus templomai, ki vagy kik faragták meg azt az elképesztő mennyiségű követ a Kölni dóm, vagy az Ulmi katedrális díszítéséhez, hogyan munkálták a fémeket az ötvösök a középkorban, miként készítették a szárnyas oltárokat, aranyozott tárgyakat stb. Általában erre az a válaszuk, hogy: zseniális mesteremberek voltak az építészek, a festők, az ötvösök és szobrászok századokkal vagy évezredekkel ezelőtt. Azt is gondoljuk, hogy biztosan mindent sokkal jobban tudtak, mint mi. Ez akár igaz is, ha mondjuk a technikai és anyagbéli tudás oldaláról nézzük a kérdést, mert senki ne gondolja, hogy nem volt nagyító a középkorban, hogy nem tudták volna az ókorban, mely kő mire alkalmas, mely pigmentet miből lehet kinyerni, hogyan kell üveget készíteni, mik az aranyban rejlő lehetőségek stb.

Ugyanakkor kevésbé gondolkodunk el azon, vagy talán eszünkbe sem jut, hogy miért és milyen belső erők mozgatta indíttatásból, mi-féle természetfeletti, vagy éppen magunkban hordozott teremtési kód hajt bennünket, embe-
reket az újabb alkotás, az újabb teremtés felé. Aki már alkotott életében, például festett vagy szobrászkodott, vagy épületterveket készített, az tudja milyen leírhatatlan érzés keríti hatalmába

¹ Presbyter, 1986, p.27.

az embert, amikor alkot. Ám mindaz, amit mi ma magunk körül látunk, amiért több ezer kilométereket is megteszünk, hogy megnézzük, megcsodáljuk, mindaz az épített környezet, mindaz a vizuális művészet, amely ma ezeket kelt útra világszerte, nem csupán anyag, hanem lélek és istenhit (legyen az bármilyen istenhit) egyvelege. Hiszen mi is a művészet? Olyan érzékszerveinkkel érzékelhető, fizikailag megfogható, lélekben átélhető, ám mégis eszmeileg megfoghatatlan vizuális megnyilvánulása egyfajta teremtésnek, amelynek a legfőbb jellemzője nem a szépsége, formája, anyaga, nem is a különlegessége, hanem leginkább azon képessége, hogy mindennek egyvelege valahogyan mélyen hat ránk. Itt a hangsúly a mélyen szón van. Ezt nevezem én csodálatnak. Bármennyire is igyekeznék a gazdag magyar nyelv kincstárában megfelelőbb szót találni arra, mit érez az ember egy grandiózus építmény vagy gyufásdoboznyi nagyságú, hajszálpontossággal kidolgozott ötvösmű láttán, ez a szó csak a *csodálat* lehet. Egy valamikor létrehozott többdimenziós alkotás, melyben benne van minden, ami emberi és isteni egyben. Minden, mi volt és van, anyagból és energiából jön létre. Különböző formában megfogható, de mindaz, amivel azt megalkotjuk, egy olyan erő, egy olyan megfoghatatlan érzés, mint a hit és alkotóvágy, és amit csupán körülírni vagyunk képesek, meghatározni nem. És hogy ez a hit, erő és vágy honnan jön, kitől kapjuk, arra csak egy válasz van. Nem jön, hanem bennünk van, a teremtés során kiváltsággént kaptuk attól, akitől, akiért és akinek a világ összes művészete egyáltalán létezik: a Teremtőtől. „Amit Isten az ember számára örökségként hagyott, azt az ember igyekezzék mohó vággyal elsajátítani”² ... „Ezért legdrágább fiam, ne késlekedj, bizalommal telve hidd, hogy szívedet Isten lelke tölti meg, amikor a házát enynyi dísszel, a munkának ilyen sokaságával ékesíted.”³

Az ember felfedező és alkotóereje soha nem vész el. Évezredek óta él és századokon át öröklődik a képesség, még ha az istenhit kultúránként és periódusonként más és más. A benne lévő értelem, bölcsesség és alkotni vágyás, mely az istenhitből táplálkozik, arra készítette őt, hogy

mindig felfedezzen, és használja a Föld és a Teremtő adta lehetőségeket. „Te is, legdrágább fiam, bárki légy is, akinek Isten vágyat oltott a szívébe a különféle művészetek hatalmas területének átkutatására és onnan a neked tetszőnek szorgalmas kigyűjtésére, ne becsüld le azokat az értékes és hasznos dolgokat, amelyeket mintegy önmagától és váratlanul a honi föld nyújthat számodra. Hiszen balga az a kereskedő, aki ásás közben váratlanul kincset talál, de azt összegyűjteni és megőrizni elmulasztja.”⁴

Bár ma egy keresztény Európában élünk, és annak sok szegmensében a keresztény művészetek köszönnek ránk vissza, és egyistenhitet vallunk, az évezredekkel ezelőtti kultúrákban, illetve ma is létező többistenhitű társadalmakban sem volt ez másképp a művészetekkel. Az ember a neki adományozott képességeket használva évszázadokon keresztül tanulta a technikákat, a fortélyokat, a föld rejtette lehetőségeket, hogy maga köré egy olyan világot építsen, amelyben a tárgyak a saját Istenére emlékeztetik őt. Tette mindezt azon a művészen keresztül, amelynek magyarázásakor és fejtegetésekor, ma már oly kevesen említik meg egyáltalán az Isten és benne való hit szerepét, amikor művészetről beszélnek. Pedig évszázadokon át tömegével voltak olyan kőszobrászok, akik ha kellett, egész életüket áldozták egy grandiózus építmény felépítéséért, és nem sajnálták vérüket adni érte. De miért? Mi hajtotta őket az olykor létező kényszer mellett, és főleg mi ösztönözte Babel tornyának építőit, hogy újra és újra kezdjék munkájukat? Az istenhit. Ezért ha választ keresünk és elemzünk egy-egy művet, sose feledjük el az alkotó ember Istenhez való viszonyát, bármely korszakban is élt. Mert ez korszakfüggetlen. Amióta ember él a Földön, folyton hajtotta valami erő az alkotás felé, és tárgyainak, építményeinek különleges jelentőséget tulajdonított, felruházta különböző tulajdonságokkal, amelyeket mi, mai emberek folyton kutatunk. Csak próbáljuk elképzelni, miért volt fontos nekik a különböző tárgyak elkészítése, a szinte időtlen és folyton fejlődő technikai és mesterségbeli tudásuk elsajátítása és fokozása. Ma azon kapjuk magunkat, hogy azt a hatalmas technikai tudást és szellemi tartalmat kutatjuk,

² Presbyter, 1986, p.27.

³ Presbyter, 1986, p.28.

⁴ Presbyter, 1986, p.77.

amit később mi valahogy már egyszerűen elfeledtünk. Mert ők mindig az istenit, a teljeset keresték. Mert csak az isteni a teljes, és a lélek valamiért mindig a tárgyi világon keresztül próbálja elérni a teljességet. Tíz- és százezer éve nem változott az ember, csak a korszak és annak szokásai, fejlődés adta lehetőségei változtak. Ők műszaki eszközök nélkül sokkal közelebb voltak azokhoz a titkokhoz, amelyeket ma megpróbálunk megfejteni.

„Az emberi anyag nem változott, de az ember - hála néhány lángésznek és műszernek - vakabb és süketebb a civilizációban, mint volt az emberi idők elején. Tunyább és bambább. Azt hiszi gombnyomásra igazgatja a világegyetemet. Ez az óriási szerkezet, a civilizáció, száműzte az embert a világ nagy titkos, bensőséges közösségéből.”⁵ És most kutatjuk a titkokat, a művészeket, technikákat és a kettő közötti kapcsolatot, az Istent.

⁵ Márai, 2005, p.50.

„Hacsak teheted, élj mindig úgy, hogy az emberi szellem kristályába faragott remekműveinek egyikét mindennap megszemléled, s ha néhány pillanatra is!... Ne múljon el nap, hogy nem nézegetted néhány percen át valamely jó nyomat tükrében Brueghel vagy Dürer, vagy Michelangelo valamelyik festményét vagy rajzát. Mindezt oly könnyű megszerezni és oly könnyű megtalálni a félórát, mely remekművekhez szükséges... **Gazdag vagy, akármilyen nyomorult is vagy. Az emberi szellem teljessége a tiéd is.**”⁶

Felhasznált irodalom:

Theophilus Presbyter: A különféle mesterségekről, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1986

Márai Sándor: Füves könyv, Helikon, Budapest, 2005

A Prédikátor könyve, internetes forrás: mek.oszk.hu

⁶ Márai, 2005, p.89.

Levél Somogyi Győzőnek – Esztergomból

Tisztelt Művész Úr,
Kedves Győző!

Mi, esztergomiak és az Esztergomba, a magyar állam bölcsőjébe, az ezeréves Magyar Királyság első fővárosába érkező sok ezer turista, nagy örömmel látogatjuk a Balassa Múzeumban és a Dzsámiban látható pompás kiállításait! Szívünket-lelkünket beragyogják az Ön sugárzó képei.

Mi esztergomiak, és az egész Kárpát-medence magyarsága jól ismeri az Ön derűs, bátor egyéniségét, igazi magyar öntudatát, megalkuvást nem ismerő, aszkéta jellemét és nagy hitét az Isteni Gondviselésben, és ebből adódóan erős reményét hazánk talpra állásában, sőt felvirágzásában. Mindez a művészetéből árad! Köszönjük!

Ön jobban ismeri Hazánk *dicső* 1000 éves történetét, mint számos történelemtanár!

A legtöbb honfitársunknak a 12 évi iskolai tanulás sem vési a szívébe és az értelmébe, hogy az 1000 éves történelmünk *dicsőséges*! Nem ébredhetnek rá, mert a tanár sincs tudatában, hogy az 1000 éves fennállásunk a legfőbb bizonyítéka, hogy úrrá lettünk minden nehézségen, kihevertünk minden veszteséget, túlélünk minden hódítónkat, legyőzönket. Csodálatos nemzet vagyunk! Önnek minden művészi alkotása erről szól! Pontosabban Ön, mivel művész, vagyis a teremtető Isten munkatársa, csodálatos képességek birtokában, nemcsak tanít, mint egy tudós tanár, hanem a művészet erejével mélyen meggyőzi a szemlélőt az Igazságról. Művei egyszerre hatnak az értelemre és az érzelemre. Ez az Ön nagy küldetése nemzetünk számára. Isten áldja meg ezerszer!

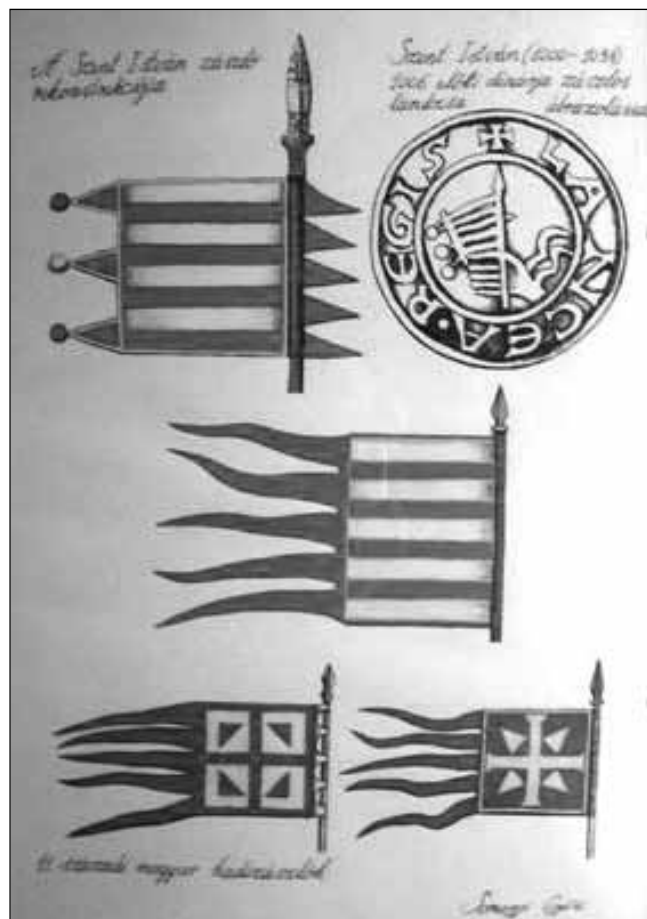
Esztergomban a Balassa Bálint Múzeum kiállításán a *Mátyás király hadserege* című pompás képsorát látjuk. A művészi lendülettel megjelenített különböző rendű-rangú dicső lovas és

gyalogos vitézek Európa legnagyobb hadi erejét képviselték a XV. század második felében. 1469-től Hunyadi Mátyás Csehország majd Szilézia királya is lett! Uralkodása alatt – az édesapja, Hunyadi János és hős vitézeinek az 1456. évi NÁNDORFEHÉRVÁRI DIADALA után az Európa uralmára törekvő török hódítók meg sem merték kísérelni Magyarország megtámadását. Ennek a dicső, az európai történelemnek az egyik legnagyobb katonai győzelmének emlékét hirdeti a DÉLI HARANGSZÓ immár 557 éve, mind az öt földrészen!!!

Kedves Somogyi Győző, az Ön lelkéből, művészetéből ennek és a többi nagy győzelmünknek az öntudata, büszkesége, öröme árad. Ezekről tudósítanak az Esztergomi Dzsámiban jelenleg, 2013 nyarán és őszén látható tárlata: *Magyar történelmi zászlók és az esztergomi vár a középkorban* címmel. Ezen a pompás képsoron megelevenednek azok a zászlók, amelyek történelmünk során lelkesítették nemzetünket a diadalra! A vereségek idején is erőt öntöttek eleink szívébe, hirdették, hogy „*csüggedni nem szabad*”! A zászlók sorozata államalapító Szent Királyunk, az esztergomban született és Esztergomban királlyá koronázott *Szent István királyunk* (1000 – 1038) korával kezdődik, aki Esztergomból kormányozta 41 éven át a Kárpát-medence magyarságát. Innen indult István király a trónkövetelő rokona, Koppány ellen. 1030-ban István király fia, a trónörökös Imre herceg, a zseniális hadvezér is innen indult Konrád császár ellen, aki a fiatal magyar királyság megsemmisítésére tört be hazánkba. Az Ön festményein megjelenített, az Árpád-ház fénylő piros-fehér sávós zászlói alatt győzték le vitézeink évszázadokon át a félelmetes túlerőket

III. Béla királyunk /1172 – 1196/ haderejét a hatalmas bizánci császár, I. Mánuel is rettegte! Erre utal, hogy mikor 1172-ben hazahívják őt a

bizánci udvarból, ahol kilenc éven át trónörökös-ként készült a császári trónra, I. Mánuel császár megígértette vele, hogy nem fogja megtámadni a bizánci birodalmat!

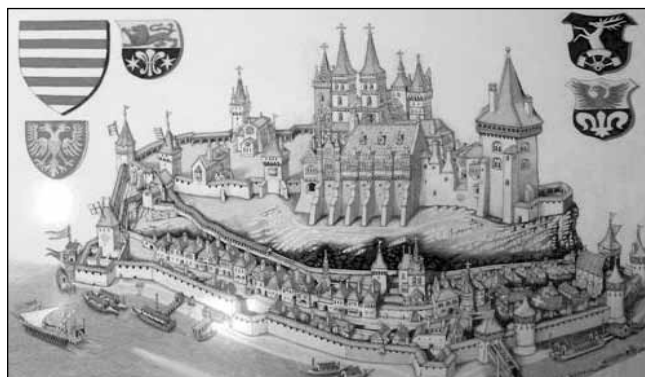

Ezt ma elképzelni sem tudjuk, hogy Magyarország egykor ilyen erőt képviselt!

Ez a királyunk teljesen átépítette, korszerűsítette az esztergomi várat. Ennek a pompás képét is ott látjuk a kiállításon az Ön teremő látomásában S ennek a pompás látványnak hiteles régészeti-történeti bizonyítékai vannak!

S ugyanígy rálátást kapunk a Mátyás-kori esztergomi várra is, amelyet *Vitéz János* királyi kancellár, Magyarország prímása, esztergomi érsek (1465–1472) tett világhírűvé. Ő hívja szolgálatába a fiatal firenzei festőt, *Sandro Botticellit*, akinek művészetét ma is megcsodálhatjuk a lakótorony első emeletén. Itt nyílt meg 1467. június 20-án a négy fakultásos nemzetközi egyetem, az *Academia Istropolitana*. Kedves Művész Úr, itt az Ön képe előtt állva, óriási ajándékot kapunk Öntől! Szemüveget, amelynek segítségével megelevenedik az első magyar főváros, az euró-

pai reneszánsz kultúra egyik fellelővára, a Duna európai folyama fölé emelkedő esztergomi vár a maga hiteles valóságában, igazi fényében!

Ennek a képsornak hihetetlen hatása van a látogatókra, főképpen a városunk és a környék tanuló ifjúságára. Kitűnő múzeumpedagógiai foglalkozások segítik, hogy a diákok beleéljék magukat történelmünk dicső korszakaiba.

Az Ön dicső festménysorozata a közelmúltban helyreállított esztergomi Dzsámiban látható. Ezt a remekművű török imaházat a Nagy Duna partján, a középkori vízibástya és a reneszánsz kor nagyhírű vízemelő szerkezete helyén, Uzicseli Hadzsi Ibrahim építtette, miután a mohamedán haderő 1543-ban elfoglalta a várat. Ez a helyszín és az Ön kiállításának összetételalkozása különösen nagy hatással van a látogatóra. Az ellenségünk, a leigázónk által emelt épületben jelennek meg azok a zászlók, amelyekkel 140 év sok kínja-keserve, pusztítása után, végül is legyőztük a verhetetlennek hitt, állandóságra berendezkedett hódítónkat...

A kiállításhoz a középkori út eredeti kövezetéről közelítünk. Itt vonultak, itt sorakoztak fel a festményein időrendben bemutatott lovas és gyalogos vitézek, itt fújták a királyi zászlókkal ékes harsonákat a legények. Hívtak ünnepelni és hívtak harcra kelni! Mindkét esetben örömmel mentek a királyi zászlók alá az őseink, és büszkék voltak az édesanyák, a feleségek s a gyermekek is, hogy a fiuk, a férjük vagy az édesapjuk a Haza védelmében tettekben is megmutathatja szeretetét a szülőföldje, a nemzete iránt.

S erről a középkori útszakaszról belépünk a törökök eredeti, XVI. századi mohamedán imaházába. Szemben a mihrab-fülke, a falakon egykorú freskótöredékek. 140 éven át hallották a

véres ütközetek után még megmaradt esztergomiak a műezzin éles hangját a dzsámihoz épült minaret tetejéről, napjában többször is, amint imára szólított fel. Kötelező volt Allahot imádni 140 éven át! A minaret azóta ledőlt, a műezzin eltűnt, csak a csigalépcső első néhány lépcsőfoka utal a minaret egykori létezésére. A kiállításon tehát átélhetjük, hogy a festményeken megjelenő zászlók) alatt harcra kelt bátor vitézeink, európai összefogással, kiűzték az itt már öt generáció óta berendezkedett, letelepedett törököket! Hogyan volt ez lehetséges? Csakis úgy, hogy eleink hittek az Isteni Gondviselésben, ismerték nemzetünk történelmét, amely mindvégig arról szól, hogy nincs lehetetlen dolog, csak tehetetlenség van! Ezt hirdetik az Ön festményei! Amint az Ön művészetével életre keltett történelmi zászlóink és a lehetetlent nem ismerő hős vitézeink megjelennek az Ön tiszta fehér, fénylő lapjain, és felvonulnak előttünk az 1000 éves történelmünk súlyos küzdelmei, nem a szomorúság, nem a kétségbeesés tölti el a szívünket, hanem az ÖRÖM, a BIZALOM, a BÁTORSÁG, BÜSZKESÉG és a nagy HIT, ELSZÁNTSÁG!

A XVII. századi magyar zászlók a Magyarok Nagyasszonya képével azt hirdetik, hogy az Istenanya, akinek az oltalma alá helyezte hazánkat Szent István királyunk, Ő segítette vitézeinket a

törökök feletti győzelemre.

S úgy távozunk a kiállításáról, hogy szilárdan elhatározzuk: ezt az örökségünket, őseink hitét és reményét, elszánt akaratát nem akaszthatjuk meg a XXI. században! Folytatnunk kell, s akkor lesz biztos jelenünk és boldog jövőnk! Folytatnunk kell az 1000 éves hivatásunkat! A festmények tiszta fehér háttere sugározza felénk nemzetünk erkölcsi tisztaságát, becsületességét, igazságát, amely kötelez a XXI. században is! Ez a kiállítás meggyőzően hirdeti, hogy az 1000 éves történelmünk a győzelemről szól! Azt bizonyítja, hogy *minden legyőzönket túléltek!* Ezt a diadalmas vidámságot, az első látásra, néhányan hajlamosak irreálisnak, mesebelinek látni, de a kiállítást figyelmesen végignévezve, bizonyosságot kapnak, hogy ez az egyetlen igazi realitás! Köszönjük!

Tisztelt Művész Úr, Kedves Somogyi Győző, kívánjuk, hogy az Ön derűs, optimista, biztos hitre alapozott világlátása és a hiteles, nagy történelmi tudása, rendíthetetlen hazaszeretete inspirálja kivételes művészi tehetségét, hogy még sok-sok jeles alkotással ajándékozza meg nemzetünket!

Üdvözzel:

Prokopp Mária

Somogyi Győző portréja

Pillanatsfelvételek Somogyi Győzőről

Miden alkalommal fehér vászoningben jelenik meg. Lehet, hogy régebben másként öltözött, de mióta ismerem, húsz éve, csak gallértalan, bő vászoningben láttam, melyre hidegben többnyire bársony- vagy posztózeke kerül, lehet, hogy ő másként hívná, mert mindent pontosabban tud, mint más. Kiváltképpen az efféle dolgokat. Oldalán tarisznya, lábán saru vagy csizma, éles vonású arca körül ősz, csigás haj, mint a római szobroké, orrán szemüveg a kerek szemüvegek sokszázados szériájából. És persze délceg a tartása, mint egy testőrparancsnoknak. De senki soha nem gondolja, hogy ebben a megjelenésben keresettség van, holott a művészvilág nem megy a szomszédba egy kis rosszmájúságért. Az a fehér vászoning őrajta hiteles, mert nem úgy viseli, mint aki el akarja hitetni, hogy rózsabokorban jött a világra, hanem nyílt vállalást kifejezve: ez az a világ, ez az a kultúra, amit választottam. És nyugodt önérzettel néz szembe az emberrel, kicsit vallatón, hogy „te vajon mit választottál?“, kicsit pedig engedékenyen: „Nem baj! Ez a te dolgod.”

Volt az Ernst Múzeumban Keserű Katalin igazgatása alatt egy kiállítása. Zsúfolásig tele voltak a termek a megnyitón, ritkán látni ennyi embert. Éppen értékválságos éveket éltünk, csalódtunk politikusainkban, és az ellentábor politikusaiban soha nem is bízunk. Ott a tömegben furakodva ráébredtem, hogy a kulcsszó ez: bizalom. Ebben a festőemberben bízni lehet, ezért sereglettek akkor oda az emberek. Rettenetes hiányuk volt biztos pontot jelentő barátban, testvérben, apában, lelki vezetőben, tanítóban. Azt mondtam ott tréfásan néhány embernek: „Ha még választanánk a Duna jegén a királyainkat, akkor most ez a gyülekezet Somogyi Győzöt biztosan megtenné királynak. Csakhogy – mondtam – ő nem fogadná el a koronát. Visszamenne Salföldre. És hát pont emiatt választanánk meg.”

Most, hogy ezt leírtam, felöltött bennem egy gondolattöredék: ilyen egy szabad ember. És világosan érzem e mondat igazát, holott számtalan ellenvetés adódik. Szabad ember? Aki hihetetlenül szigorú normákhoz igazította életét? Aki megnehezítette a maga számára, hogy kimozduljon otthonából? Hogy szabadon jöhessen-mehessen? Röghöz kötötte magát gondozni való állatokkal, falusi portával? Megingathatatlan az elveiben? A válasz mégis igen. Egyes filozófusok a megmondható, hogy ez a nagyon bonyolult fogalom, a szabadság, csak egyik változatában jelenti a mindentől, minden köteléktől való szabadságot. Van, adatott szabadságunk *valamire*, valaminek a megcselekvésére, megvallására, szolgálatára is. Ez a szolgálatban megélt szabadság minden bizonytalansággal, mint a kötelmek hiánya. S e boldogság köré szívesen gyűlnek egyetemes gazdáltságukban az emberek. Így hát nem is olyan butaság Somogyi Győzöt szabad embernek nevezni.

Ám igaz az is, hogy szolgálattelvő ugyan, de nem való politikusnak, még talán királynak sem. Erről saját, ártatlan kajánsággal elmesélt anekdotáját hozom elő. Ungvárra utaztunk a Magyar Művészeti Akadémia kis csapatával, az akadémia frissen beválasztott tagjaihoz, 2006 hideg januárjában. Ugyanis 2005-ben a rossz emlékü népszavazás okozta sebek orvoslására a határon kívül élő magyar művészekből mintegy nyolcvanra kértünk fel tagságra, szimbolikusan megosztva velük állampolgárságunkat. Ez volt utolsó igazi együttlétünk Nagy Gáspárral, Gerzson Pállal, azért is emlékszem az útra élesen. Hosszú az út oda-vissza, sok mindenről eshetett szó, beszélgettünk arról is, hogy Somogyi Győző a nyolcvanas években szorosan kötődött a szamizdat-körhöz, s őt is nagy becsben tartották a kör szervezői. Egy ízben, mesélte Győző, valami megbeszélésről tartottak valahova, még a helyet

is mondta: az Akadémia utcában, a kör két vezéralakjával, Kiss Jánossal és Bencze Györggyel, akik teljességgel elmerültek a közjogi és gazdasági reformterveik fejtegetésében, amikor ő megállította őket, és azt mondta: ezek semmire sem jó elképzelések, nem vezetnek sehová, a világ bajain gyökeresen kell változtatni. – Hogyan? Mire gondol Győző? - kérdezték meghökkenve. S ő akkor azt mondta: – A hitből, Istenből kell kiindulni. Csak az hozhat változást. Most is nevétek, ahogy elképzelem a két Marxon és Lukácson felnőtt politikai gondolkodó, ellenzéki vezér arcát, amint ez a program elhangzott. Pedig milyen igaz volt Győzőnek: a reformok nem hozták meg a vágyott változást. Máshonnan kéne elindulni. Csakhogy ahol hitről van szó, már nem politikusokra van szükség. Talán apostolokra sincs. Ott már csak egymásra van szükségünk.

A Kortárs szerkesztőségében tizenhét évig ültem egy Somogyi Győző-poszter alatt. Már ott volt, amikor oda kerültem, nem tudom, ki készítette Somogyi Győző nevezetes Magyarország-térképe – Kárpát-medence térképe – alapján. Legalább két és fél méter széles volt, A4-es lapokból összeragasztva, ezekre részletekben másolták át a térképet a maga szubjektívnek mondható aránytalanságaival. A Balaton például nagyon nagy rajta, de ki az, aki ezt kifogásolná? Nem volt egy műremek a papírlapokból összetákolt térkép, mégis ez volt szerkesztőségi szobánk egyetlen mentsége. Ez a helyiség félévszázados, hámló, eredetileg is gusztustalan tapétájával, a szétkorhadt ablakkerettel, irdatlan magasan lévő mennyezetével, amelyről két huszonötös égővel egy hatkarú csillár lógott az ötvenes évek óta, a vasalkatrész-raktárba való fém polcokkal, amelyeken ottfelejtett kézírathalmok porosodtak notórius könyvtolvajokat is hidegen hagyó régi recenziós példányokkal elvegyülve, alighanem mellbe vágó élményt jelentett az először ott járónak, ezért minden látogató a poszterhez menekítette tekintetét, s abból merített erőt a hosszabb ott tartózkodáshoz. Ezt Somogyi Győző talán nem is tudja. Mindenesetre tizenhét ott töltött évem alatt nem járt e szerkesztőségi szobában. Lehet, hogy bosszankodott volna az összetákolt poszteren, de lehet, hogy lerongyolódott misszionárius gyanánt üdvözölte volna alkotása gyarló másolatát.

A képei, ha szabad egy laikusnak egyáltalán képekről beszélni, a jellegzetes érik tetten a tájban, az arcokban, nem a harmóniában megnyilvánuló szépet. Mégis kötődik egy tündöklően szép látvány az emlékezetemben Somogyi Győzőhöz. A lovasairól készült dokumentumfilmben gyönyörűek voltak a vágatok, szépek a fiatal lovasok, a legényké, a hosszú hajú lányok. A huszárok kiképzését mutatta be a film, de nem a huszárfelvonulásokon megcsodálható kerek pocakok, vaskos combok illúziótlan valóságában játszódtott, hanem a mezők, a vad mozgások, a testek szépségéről zengett ódát. És, gondolom, arról szólt, hogy mi is tette Somogyi Győzőt a huszárok apostolává.

– A modern kori művész hitelességét kikezdte az elmúlt kétszáz év hatalmi struktúrája – mondta Somogyi Győző Kolozsváron az előbb említett 2006-os év őszén egy előadásában. „Az ókorban a művészt mesterembernek tekintették, aki a technével foglalkozott, a technikával... A középkor művésze pedig az a névtelen mester volt, aki nem írta oda a nevét, és aki egész életében egy hatalmas istentiszteleti tevékenységben, a középkor egységes kultúrájában szolgált... Nem maradt ránk a középkorból egyetlen tárgy sem, amelyik ne lenne szép és művészi... A nagy változás – a fehér ember világában – az újkorban, a reneszánszban következett be, amikor az autonóm egyéniség kultuszát elkezdték piedesztálra emelni... A művészeti ágakat ma ideológusok, művészettörténészek, kritikusok, illetve a mögöttük álló pénzemberek, beruházók, a filmeket, a galériákat pénzelő, arcnélküli hatalmasságok irányítják... Ezért aztán a művésznek mégiscsak egyéni harcosnak kell lenni, és egy olyan életformát, olyan szakmájához szabott művészi életformát kell találnia, amely egyrészt Isten-közelit ad neki, másrészt pedig egy emberi közösségbe állítja őt.”

Ezt tanácsolta Somogyi Győző a mai művésznek, hogy újra hitelessé váljék, láncszemmé a művészet tradíció-láncolatában, egyénné a közösségben, egyénivé a kötelező irányzatosságban. Neki magának mindez sikerült. Ezt hirdeti nyugodt önérzettel a fehér vászoning, a tarisznya, a saru. Nincs képe, nincs szava, nincs gesztusa, mely ne volna hiteles.

Baráti emlékezés Pilinszky Jánosra

(1921-1981)

Pilinszky János csak hatvan évet élt (1921-1981), és két éve már halálának harmincadik évfordulójára emlékeztünk. Az elmúlt évtizedekben többször megjelentek versei, prózai írásai. Szakemberek elemezték, méltatták életművét, igyekeztek elhelyezni a modern magyar irodalomtörténetben.

Pilinszky János költő 1968-ban Rómában tartózkodott. Korábban már levelet váltottunk. Most személyesen is megismerkedtünk. Kérésre három rövid előadást tartott a Vatikáni Rádió magyar műsorában: egyet három magyar költőről (Rónay György, Juhász Ferenc és Weöres Sándor lírájáról), a másodikat a szakrális színházról, a harmadikat pedig Simone Weilről. Első előadása bevezetésében a saját „vallásos” költészetét is jellemezte: „Ha igaz az, mint ahogyan sokan vallják, és köztük magam is, hogy minden művészet eredete és lényege szerint vallásos, ennek az egyszerű és fundamentális elvnek az alapján a világlíra teljes történetét is fel lehetne térképezni, mint az istenkeresés közvetlen vagy közvetett, közelítő vagy távolodó törekvéseit. Korántsem jelentene ez elvtelen eszteticizmust. Éppen ellenkezőleg. Egy hitelesebb szinten követné nyomon a lélek és a szellem kudarcait, kereséseit, válságait és fölismeréseit. A tematikus, sokszor megtévesztő költői hitvallásokon túl ez a módszer lényegesen biztosabb kalauzunk lehetne nemcsak a művészet, hanem az istenkeresés rejtett ösvényeinek föltárásában is.” (*A mélypont ünnepe*. I, 339.)

Pilinszky János költészetében nem annyira a tételes vallásosságnak adott kifejezést, verseiben általában nem fogalmazott meg tematikus költői hitvallásokat, de egész életműve az istenkeresés jegyében telt.

„Pilinszky vallásos költő?” – ezt kérdezte tőlem legelőször egy fiatal olasz író a Vatikáni Rádió olasz műsorának készített interjúban, mi-

után olvasta azt a kétnyelvű (magyar–olasz) Pilinszky-válogatást (Pilinszky: *Poesie*, Bologna, 1983), amely „*In memoria di Pilinszky (1921-1981)*” című bevezető tanulmányommal jelent meg. Válaszomban mindjárt megjegyeztem: aki csak verseit olvassa, meglepődve tapasztalja, hogy korai költeményeinek világa sötét, reménytelen, élete vigasztalan. A költő „Kráter” szélén tántorogva szinte a végső zuhanásra vár. Kihűlt világ, hideg, hó és halál. Isten hallgat. „Sötét mennyország.” A vallásos, katolikus költő verseit először olvasó joggal teheti fel a kérdést: Hogyan lehetséges ez hívő költő esetében? Miért van az, hogy hite nem termi az öröm piros virágait?

Igaz, Pilinszky fiatalon átélte a háborút, oly korban élt, amikor a totalitárius rendszerek lágereket, koncentrációs táborokat építettek. Pilinszkyt is, mint kedvenceit, Dosztojevszkijt és Simone Weilt, megsebezte a világot pusztító rossz; egész életében gyötörte, lázadásra ösztönözte az ártatlanok szenvedése. Mint valami áldozati bárány – Krisztussal, a bűneinkért feláldozott „Isten Bárányával” – magára vette a kicsik, szegények szenvedését.

Lágerélmény, a háború rettenetének emléke, a pusztulás képei szövik át korai költeményeit (*Frankfurt, Francia fogoly, Harbach 1944*). Rónay György állapította meg, hogy „Frankfurt egyik első példája annak, hogyan teremti meg Pilinszky a valóság legeldobáltabb, legütöttebb-kopottabb kellékeiből – akárcsak Beckett – a kor végleges elidegenedésének gyötrelmes mitológiai és szimbolikáját.”

Ugyancsak Rónay György figyelte meg a következtőt is Pilinszky költészetéről: „Minden szó, minden jelző a valóság teljesebb megragadását és megidézését szolgálja... A költő nem arról beszél, milyen érzelmeket kelt benne az, amit lát, amit átél. Hanem azt adja, amit lát, amit átél, a benne megélt, a benne meglevő érzelmi tarta-

lommal együtt. Nem a saját hangulatai érdeklik, hanem a valóság: az, ami a valóságban benne van. Képeit az látszik a valóság fölé emelni, hogy a megszokottnál teljesebben közlik a valóságot.” (*Olvasás közben*, 1971, 327.)

Talán szabad Rónay jellemzését folytatnom, kiegészítenem. Pilinszky nem realista, nem is szürrealista, hanem „szupernaturalista”: a mélyen megragadott valóság, a jelképekké szublimált valóságos dolgok mögött az üdvösség drámája – teremtés-bűnbeesés-bűnhődés –, isteni színjátéka pereg le, amelyre a szakrális szókincs, a gyakori bibliai jelképek utalnak. Mintha annak a megírandó „szakrális színháznak” kellékeit gyűjtögette volna, amelyről a Vatikáni Rádióban beszélt, és amelynek mintáját a szentmisében, a keresztyáldozatot (és a feltámadást) megjelenítő krisztusi drámában látta.

Említett olasz bevezetőm mottójául Pilinszky *Juttának* c. ciklusából, a „*Naplórészlet*”-ből ezt az idézetet írtam fel:

„*Latrokként*
- Simone Weil gyönyörű szavaival –
tér és idő keresztyjére
vagyunk mi verve emberek.”

Pilinszky a *Nagyvárosi ikonokhoz* csatolt két tanulmányában (A 'teremtő képzelet' sorsa körünkben, *Ars poetica* helyett) világosan vallott két mesteréről, Dosztojevszkijről és Simon Weilről, akik a XIX. és XX. század drámáját oly mélyen átérték. Karamazov Iván és Aljosa az istentagadás és az istenhit küzdelmét testesíti meg. Ezt önmagában élte meg az orosz író, aki a nietzschei metaforával jelölt „Isten halálát”-tól eljutott Krisztusig, aki maga az Igazság, és aki irgalmas szeretetből magára vette a világ bűnét, valamennyi ártatlan szenvedését. Ez a gondolat gyakran visszatér Pilinszkynél, aki már tizennégy éves korában kezdte olvasni Dosztojevszkijt, és akinek műve második bibliája lett. Simone Weil eszmevilágával és írásaival francia kapcsolatai révén ismerkedett meg, vele is „lelki barátságot” kötött. Verseiben, főleg pedig prózájában lépten-nyomon találkozunk az 1943-ban 34 éves korában végelgyengülésben elhunyt misztikussal, aki halála előtt eljutott az Egyház küszöbéig. (Most már tudjuk, hogy halálos ágyán barátnője megkeresztelte. Vö. Távlatok, 2009/2, 102-104.))

A filozófiájában gnosztikus, de szívében keresztény izraelita lány - saját vallomásai szerint - mélyen együttérzett az izajási Szenvedő Szolga, az emberi nyomorúságot és bűneinket magára vett, önmagát kiüresítő, keresztre feszített Krisztussal (Fil 2, 7-8). Egyszer ilyen meghökkentő kijelentést tett: „Valahányszor Krisztus szenvedésére (vagy a keresztre feszítésre) gondolok, az irigység bűnét követem el.” S. Weil – és vele Pilinszky – kétségkívül eltúlozta a keresztény misztérium egyik oldalát, a krisztusi szenvedést; a húsvéti öröm, a feltámadás hite kevés helyet foglalt el lelkiségükben. De néha mindketten megsejtették (hitték) a feltámadást is. Weil azt valotta (Isten szeretetéről és a szerencsétlenségről elmélkedve), hogy az öröm és a szenvedés egyaránt az örök Szeretet, a szenvedő Isten drága ajándékai: „mindkettőt teljesen el kell fogadnunk, mindkettőt a saját tisztaságában ízlelnünk, anélkül, hogy összekevernénk őket”.

Pilinszky János 1969 nagycsütörtökén, az utolsó vacsoráról elmélkedve felidézi Simone Weil gyönyörű gondolatát Jézus kettős szimbólumáról: a pásztor és a bárány egyaránt jelképezi az Üdvözítőt. Az asztalnál ülő egyben felszolgáló. „Mint az első és az utolsó. Mint a Pásztor és mint a Bárány. Mert ennek az isteni szeretetnek, didergő és szomjazó, elfogadásért könyörgő isteni szeretetnek a kohójában végre értelmet nyer, és tiszta szeretetté válik minden, a világot megosztó ellentmondás. Öröm és szenvedés, halál és feltámadás. Az utolsó vacsora az isteni »sűrítés« csodája. »Ez az én testem, amelyet értetek adok.« Az isteni szeretet, s ugyanakkor az ember »testi történetének« kielemezhetetlen mélységű és gazdagságú szavai ezek. Bennük egyszerre szólal meg az, aki éhes, és az, aki enni ad. Aki búcsúzik, és aki örökre velünk marad ezentúl. Az, aki meghalt, és az, aki legyőzte a halált.” (*A mélypont ünnepélye*. I, 370.)

Pilinszky nemcsak a keresztben hitt, hanem a feltámadásban is:

És fölzúgnak a hamuszín egek,
hajnalfele a ravensbrücki fák.
És megérzik a fényt a gyökerek.
És szél támad. És fölzeng a világ.

Mert megölhették hitvány zsoldosok,
és megszűnhetett dobogni szíve –
Harmadnapra legyőzte a halált.
Et resurrexit tertia die.

*

Befejezésül felhívom olvasóink figyelmét arra a Pilinszky-antológiára, amely 2011-ben az Éghajlat Kiadónál jelent meg *STIGMA* címmel. E kis kötet válogatás a katolikus költő „vallásos”

verseiből - hosszsmetszetet ad költői művéről. Az antológiához írt utószavamban rámutattam: valójában Pilinszky János keresztény világnézetéről, hitéről a legvilágosabban vallott prózai írásaiban, főleg az Új Ember rövid (napló)jegyzeteiben, amelyeket Gyurkovics Tibor „kis remekműveknek” nevezett. Pilinszky prózáját Jelenits István gondozta és tette közzé két kötetben. (*A mélypont ünnepélye*. Szépirodalmi, Bp. 1984) A mostani versválogatás mellett e prózagyűjtemény olvasását, átgondolását is ajánlom.

1975. Abortusz törvény

Vágyrajárók

N. F. emlékének

Pokoli fáradtan és törődötten ébredt hajnali ötkor. Fájt mindene, húzott a válla, sajgott a dereka, minden porcikájában érezte az előző napi költözködést. Óvatosan forgolódott az új franciaágyon, nehogy fölébressze feleségét. Az ágyat rakta össze elsőnek, amikor délben elmentek a szállítók és egyedül maradtak az asszonnyal. Már majdnem világos volt a hálósobában, az erkély ajtajára nem került föl a függöny, a karnist még tegnap délután feltette. Este kilenckor fejezte be a munkát. Neje figyelmeztette, ne fúrjon többet, nehogy az új szomszédok szóljanak a hangos kopácslás miatt. Kisvártatva letette a szerszámokat, beült egy fotelbe, rágyújtott, elkortyolt egy üveg sört és beszédült az ágyba. Nyomban elaludt.

Érezte, nem tud visszaaludni, óvatosan fölkel, kiment a konyharészbe. Megkereste az edények közt a dzsezvát és vizet folytatott bele, föl akarta tenni kávénak, forralni. Nézegette a kerámialapos villanytűzhelyt, amelyet eddig csak filmen látott. Egyenként kapcsolgatta az elektromos szerkezet gombjait ki és be, kereste a legkisebb főzőlapot. Előző lakásukban rendes gáztűzhely volt, amit becsukott szemmel is tudott kezelni. Leült egy székre a konyhapult elé, nézte a nappalit és rágyújtott. Nem gondolta volna, hogy egyszer amerikai konyhas lakásuk lesz. A szoba közepén vagy harmincdoboznyi könyv állt, tetejükön viggetták: lexikonok, szótárak, világirodalom, magyar irodalom, jugoszláviai magyar irodalom... A különböző méretű papírládákat neje címkézte föl, a mai délelőtti szánta kipakolásukra. A tűzhely aprót csöngetett, jelzett valamit. Odalépett, a víz bugyogott. Egy kanál cukrot dobott a dzsezvába, újra fölforralta, majd két kanál finomra őrölt kávéval még kétszer addig melegítette, amíg föl nem habzott. Szerette a törökösen főzött kávé. Cigaretája úgy égett el a hamutálban, hogy alig szívott bele. Másikra gyújtott, ekkor vette észre, két szál maradt a dobozban.

Erősen gondolkodott, miközben megkóstolta a kávé, látott-e előző nap - amikor a kis teherautóval jöttek, s a ház előtt állt, amíg lepakoltak - trafikot vagy olyan boltot, ahol lehet cigarettát kapni, de nem emlékezett ilyenre. Nem ismerte túl jól Óbudát, bár korábban többször is sétáltak erre feleségével és a gyerekekkel. Megnézték a mostani lakásukkal szemben lévő római kori amfiteátrumot is, lementek a Duna-partra, de egy kiosk sem ugrott be. Azt tudta: a Kolosy téren van egy piac.

A csere és a költözés is nagyon hirtelen zajlott, alig három hét alatt. Az ő, kisebb lakást kereső hirdetésükre, jelentkezett egy nagycsaládos házaspár, akik régi típusú, nagyméretű belvárosi polgári lakást kerestek, ráfizetéssel. Az Alkotmány utcai lakásuk, amit egy idős, de annál élelmesebb házaspártól először csak béreltek, tökéletesen megfelelt a négygyermekes családnak, még leválasztva is közel százhusz négyzetméteres volt. A korábbi főbérlő, majd tulajdonos zsidó házaspártól vették meg, miután az öregek a tanácstól fillérekért megszerezték részletre, de nekik jócskán piaci áron adták el öt évvel a rendszerváltás után. Így is örültek a lerobbant, korábbi bérlakásnak, elégük volt két gyerekkel az albérletezésből.

Otthon a Bácskában, Adán tíz évig a maguk által épített saját, kétszintes házukban éltek, nyolcvan méterre a Tisza-parttól. Kilencvenkétben szöktek át Magyarországra. Először a férfi, akinek zombori szerb kollégája félrészegen sugta meg, látta a mozgósítandó tartalékosok listáján, napokon belül viszik valamelyik horvátországi szerb krajnába. Másnap megállapodott egy magyar kamionossal, hogy áthozza. A soproni sofőr Szabadkán „zártá be” a hűtökocsi rakterébe és Röszkén, az első benzinkútnál „engedte ki”. Itt akarta átadni az előre kialkudott ezer márkát, amit a fiatal srác végül nem fogadott el. Négy

hónappal később jött át felesége a két kisgyerekekkel. Az asszony addig eladta a házat, a bútor és elajándékozta a műszaki cikkeket. Amijük maradt, befért a négyéves Zastava 101-esükbe. Helyi magyar vállalkozó vette meg házukat, elég olcsón, de márkában fizetett, készpénzben. A régi, húsz évig festőt és egyéb mestert sem látott lakás majdnem elvitte az adai ház árát. Ami maradt, ráment a felújításra. Először pár éve, a nagyobbik lánya költözött el az Alkotmány utcából, amikor férjhez ment, majd két éve a kicsi, miután fölvettek a pécsi egyetemre. Nagyon megszerette a várost, pár hónap elteltével közölte, ha végez, akkor is Pécsen szeretne maradni, a szünetekben is egyre ritkábban jött vissza Pestre. Inkább ők látogatták gyerekeiket Pécsen és lődörögtek a nagy és magas rezsiű lakásukban, aminek fenntartása lassan anyagi gondot jelentett.

Rágyújtott az utolsó előtti cigarettájára és kiöntötte a már majdnem hideg, maradék kávét, amit még lassabban ivott meg, mint az elsőt. Fölvette melós ruháit, a konyhai automata mosogató csapjánál leöblítette arcát és elindult az előszoba felé. Tudta, két-három kemény nap vár rá, mire minden a helyére kerül, s ez nem megy cigaretta nélkül.

A lift hangtalanul suhant föl a negyedik emeletre, csak a zöld lámpa kigyulladás jelezte, megérkezett. A ház is csendes volt, semmilyen zaj nem hallatszott. Belépett a csillogó kabinba, megnyomta a földszint gombot és az egészfalas, kivilágított tükörbe nézett, ami jelentősen megnövelte a felvonó nagyságát. Borostás arcán, kissé kócos haján is látszott a fáradtság, ahogy egész testében érezte. Kilépett a földszinti kristálytiszta kettős üvegajtón és furcsa érzés fogta el. Úgy érezte, mintha idegen város pályaudvaráról lépne ki, ahol először jár és minden ismeretlen. Házzal szemben, az elhanyagolt téren álló amfi-teátrum körül kutyásokat látott, akik reggeli sétán voltak a blökkkel. Balra fordult és elindult a tér irányába, alig pár perccel hat óra előtt. Minden üzlet zárva volt. Határozottabb léptekkel haladt a Kolosy tér felé, melynek sarkán már messziről látta a kis újságos bódét. Másfél buszmegállót gyalogolt.

Vett egy Magyar Nemzetet és három csomag Sophianét. Mióta átjöttek, a Nemzetet olvasta. Az első időkben többször előfordult, hogy Ma-

gyar Szót kért. Az újságosok csodálkoztak, hiába mesélte, otthon évtizedekig az újvidéki magyar lapot olvasták, ezért áll rá a szája. Megkérdezték tőle - „ott is van magyar újság?” Nem volt könnyű az elején, aztán megszokták. Első budapesti munkahelyén műszerész kollégái gyakran a kosijával viccelődtek, hívták balkáni Fiatnak, Tito-Mercinek, az anyagbeszerző egyenesen csapott seggű szappantartónak nevezte. Megpróbálta elmagyarázni, ez az az autó, amelyikért a magyar autósok majd megőrültek, amikor a nyolcvanas évek vége felé Magyarország pár ezret importált Jugoszláviából, mindenki Zastavára szerette volna cserélni Zsiguli vagy Wartburg kiutalását. Leintették, röhögtek, hat-nyolc éves, Nyugatról hozott diesel Golfjaikkal és Opeljeikkel dicsekedtek. Legjobban az bántotta, amikor a feleségét, ahogy mesélte, leszerbezték. Az asszony egy újpesti általános iskolában tanított és valamilyen dolgozatra rossz jegyet adott egyik hetedikes tanulójának, aki ezután szerb nőnek nevezte. Neje sírva ment haza, mivel kollégái is azt mondták: „Hát, Jugóból jöttetek át, nem!?”

Hazafelé menet eszébe sem jutott az utcán rágyújtani. Megnyugtatta, hétvégére van cigarettája. Hét óra felé a forgalom élénkebb lett, indultak az emberek munkába, a gyerekek meg iskolába. Távolról látta a házukból kilépő családot, ahogy autójukba ültek és elindultak. Egyedül lépett be az első üvegkapun, majd a lépcsőház előterében a postaládákat nézegette. Megkereste a sajátjukat, az előző tulaj neve állt rajta. A postaládák mellett nagyméretű parafa üzenőtáblát látott. Munkásruhája felső zsebéből, a kilógó collstock mellől kivette szemüvegét, és olvasni kezdte a színes gombostűkkel rögzített hirdetményeket. Hosszú névlistán jelezte a közös képviselő, kiknek van költséghátraléka. Egészen csinos összegeket látott. Nem hitte, hogy egy ilyen házban is vannak, akik tartoznak. A fölöttük lakók a gépkocsitárolójukat akarták eladni, egy másik lakó nagyobb lakást keresett, lehetőleg tetőterasszal az ötlépcsőházas, diszkréten modern Amfi-házban. A szemüvegét vette volna le, amikor egy piros filccel bekeretezett, fénymásolt felhívásra lett figyelmes. A hirdetmény tudatta a lakótársakkal, a szomszédos D és E lépcsőházakban két-két lakásba is betörtek az előző hónapban, ezért nyomatékosan kéri a lakókat,

nappal is zárják a lépcsőház külső és belső kapuját, illetve csöngetésre a lakások belső videotelefonján ellenőrizték, kit engednek be. Zsebét kinyomta a három csomag cigaretta. Arra gondolt, lemegy az autótárolóba a mélyföldszintre, és kocsija kesztyűtartójába betesz egy csomagot tartaléknak, de nem volt nála a slusszkulcsa, így a lifthez lépett. A felvonónál egy öregasszony állt, mellette jól megrakott húzós kocsi, látszott, a piacról jött vissza. Hangos kezicsókolommal köszönt, de az idős hölgy nem köszönt vissza, hanem gyanakvó tekintettel méregette, szinte a szemével röntgenezte a férfit tetőtől talpig, majd megszólalt:

- Maga nem itt lakik, ugye? – kérdezte recsegős hangon.

- De! – válaszolta röviden, s igyekezett levenni tekintetét az idős nőről, megszüntetvén a szemkontaktust is.

- Mióta? Én évek óta itt lakom, de magát ebben a házban nem láttam...

- Pár napja jöttem ki a börtönből, azóta – felelte kurtán.

Az öregasszony ellenséges tekintettel nézett a férfire, de válaszolni nem tudott, mert kettőjük közé nyílt a liftajtó és egy edzőruhás, baseballsapkás fiatal srác lépett ki, fején fülhallgatóval, flegmán biccentett feléjük, annyit motyogott, reggelt. A férfi visszaköszönt, az idős nő pedig, a férfi lábán áthúzva a gurulós kocsit beszállt a liftbe és megnyomta az ötös gombot. Másodiknak lépett be, megnyomta a négyest és hátat fordítva a matrónának, jelezte, befejezettnek tekinti a társalgást. Köszönés nélkül szállt ki, azt sem vette észre, hogy a nő kihajol a liftből és nézi, melyik lakás felé tart. Szinte lábujjhegyen lépett be, felesége még aludt. A három cigis dobozt a konyhapultra tette és bement a mellékhelyiségbe. Annak mindketten örültek, hogy a WC külön van a fürdőszobától. Az Alkotmány utcai lakásban a külön WC a leválasztáskor, a másik lakáshoz került, így nekik a fürdőszobában volt, ami az évek múlásával egyre jobban zavarta a házaspárt. Óvatosan nyomta meg az energiatakarékos tartály gombját, amely hangtalanul működött. A nappaliban nekilátott a könyvek kipakolásához. Bicskájával vágta le a vastag ragasztószalagot a dobozokról és egyenként tette a köteteket a polcokra. Abban állapodtak meg nejével, először úgy, ahogy

jön, teszik föl a könyveket, a lényeg, hogy a dobozok minél előbb eltűnjenek, ráérnek később véglegesen átrendezni. A negyedik doboz kipakolásánál ébredt föl az asszony és egyenesen a fürdőszobába ment. Annyit mondott, elnyújtzik a kádban. Az ötödik papírlábadában, a könyvek között, nagyméretű cipődobozt talált. Kinyitotta, összes iratuk, bizonyítványuk, felesége diplomája is ebben volt. Elsőnek katonakönyve került a kezébe, lapozgatni kezdte. Koszovón volt katoná, Kosovska Mitrovicába irányították. Topolyára vonult be, a laktanyában kérte a vezénylő tisztet, küldjék Ljubljanába vagy Mariborba, mert szeretne megtanulni szlovénul. A szerb őrnagy mosolyogva közölte, jobb szöveggel kéne előállni és azonnal beírta kartonjára Mitrovicát, s megtoldotta egy Beži bre!¹ köszöntéssel. A vele együtt bevonuló két szerb fiút Zágrábba irányította. Majd felesége diplomáját nézegette, a dátumokból látta, magyarországi honosítása több mint egy évig tartott. Az állampolgárságra három évig vártak. A belvárosi önkormányzatnál az utolsó egyeztetésen a főnöknő közölte, jelentősen lerövidíti az időt, hogy a hatóságok esetükben eltekintenek az alapfokú magyar nyelvvizsgától, mert egészen jól beszélnek magyarul. Ekkor szólt oda a nagymellű, hirtelenszőke, affektáló osztályvezetőnőnek, - mi magyarok vagyunk, és egészen jól beszélünk szerbül. Régi, de már magyarországi névjegyeket is talált. Egyet kivett a pakliból és a cigarettásdobozok mellé tette a konyhapultra. Félretette a cipődobozt és újabb könyveket rakott a polcra. Az ötödik doboznál tartott, amikor az asszony kijött a fürdőszobából, férjéhez lépett, puszt adott a homlokára, majd bekapcsolta a rádiót. Éppen elkapták a kilenc órás híreket. Felesége beszállt a könyvpakolásba, fél óra múlva üres dobozok borították el a nappalit. A férfi konyhakéssel apró darabokra vágta őket és két nagy papírzsákba tömte a kartondarabokat. Majd fogta a zsákokat, vette a kocsija kulcsát, zsebébe tette a kikészített névjegyet, kikereste a szerszámok közül a pillanatragasztót, és elindult a földszintre a kukához. A zsákokat beledobta a szemetesbe, jól lenyomta őket, utána a postaládához ment, letépte a névjegy alját meg a szélét, és pillanatragasztóval az előző névre ragasztot-

1 Tűnj el!/Takarodj!

ta. Kabátja szélével törölte le a fölösleget. Kinyitotta a postaládát, kivette a szórólapokat. Talált egy sárga csekket, a közös költség számláját. Lépcsőn ment le a parkoló szintre, balról a negyedik helyen állt Škoda Combija. Kétezerben vette, ekkor szűnt meg második munkahelye Budapesten. A cég csődbe ment, ő meg flegmán közölte a felszámoló biztossal, négy éve használja az autót külső szerelések nélkül, így elővásárlási joga van. A végrehajtó azt válaszolta, az nincs ugyan, de ha hoz egy üveg márkás italt, kihúzza a kocsit az ingóságok listájáról és megveheti kikiáltási áron. Vitt. Kinyitotta a tízéves járgány jobb első ajtaját és a kesztyűtartóba tette a csomag Sophianét. Amikor a többgyermekes házaspár kifizette a lakásár-különbözetet, felesége azonnal azt kérte, nézzen egy kisebb kocsit, ami kettőjüknek elég és szabaduljanak meg a dögnagy Octaviától. Már volt garázsuk is, de mind a Fiat Punto, mind a WV Polo messze hárommillió forint fölött volt, s a bankban lévő, azonnal lekötött pénzükből nem volt szíve ennyit áldozni egy új autóra. Így maradt az öreg benzinfaló, ami azért a költözésnél jó szolgálatot tett. Négyyszer fordult vele, a bútoroknak elég volt a kisteherautó, a többi cuccot maga hozta át Pestről Budára. Adáról, miközben sokszor járt Budapesten, nem látszott, mekkora presztízs-különbség van Buda és Pest között. A fővárosban élve jött rá, mennyire számít, ki hol lakik. Buda, az teljesen más, a Gellért-hegy, a Hűvösvölgy, a Vár, a Rózsadomb, de még Óbuda is mintha külön egységek lennének a metropolison belül. Még főnöke is, akivel kölcsönösen nem szívelhették egymást, gratulált, hogy Óbudára költöznek. Hiába mondta neki, százhusz négyzetméter sikerült negyvenhétre cserélniük. A kirendeltség-vezető, miközben péntekre és hétfőre kiírta a szabadságát, kategorikusan jelentette ki, nézze Pista, Buda az Buda. A tartós ellenszenv onnan adódott, hogy vezetőjük úton-útfélen éreztette a technikusokkal, ő mérnök. Örökké az egyetemi éveiről mesélt, beosztottai meg tudták, a Kandó Kálmán Műszaki Főiskolát végezte el, levelező tagozaton, munka mellett, évet ismételve. A vezetői kinevezését követő bulin Adával viccelődött a vendéglőben, humornak szánta kanadai rokonait, megkérdőjelezte a Tisza-parti kisváros létét is. Azzal vágott vissza főnökének, akinek fölmenői vastagon beírták nevüket a magyar munkásmozgalom történetébe,

már csak családja okán illene tudnia, a magyar nép hön szeretett, bölcs vezére Adán született. A korábban mérnök elvtárs magabiztosan nyilatkozta ki, Kádár János Fiumében, de ha úgy jógósabb Rijekában, jött világra, s Kádár emelte poharát. A kollégák fetrengő röhögésben törtek ki, amikor fölvilágosította frissen kinevezett és spicces vezetőjét, Rákosi Mátyás született Adán. Ezt az affért az átvedlett üzemmérnök soha nem felejtette el, ott szűrt ki vele, ahol tudott.

Lezárta a kocsit és rágyújtott. Nagyot szívott a cigarettából, az üres dobozt összegyűrte és zsebre rakta. Nagyon tetszett neki, hogy a lift a garázsszintre is lejött, akkor örült ennek igazán, amikor a mosógépet egyedül szállította. Elnyomta a cigit és fölment a liften. Ahogy belépett a nappaliba, sokkal barátságosabbnak érezte. Felesége közben föltette a függönyt, rögtön komfortosabb lett a szoba. Megkérte az asszonyt, üssön össze egy lecsót ebédre, míg befejezi a könyvek kipakolását. A kiürülő dobozokat egyesével dobta ki az erkélyre. Neje a főzés előtt még bevitte vele a kislétrát a hálóba, ott is elkezdte fölrakni a függönyöket és a sötétítőt. Elnézte a létrán az asszonyt, majd tekintete a vetetlen ágyra tévedt, de azonnal elhessegette gondolatait, mivel az új lakásban a fürdőszobát még ki sem próbálta.

Kettőkor ebédeltek, már minden könyv a helyén volt. Az utolsó dobozból felesége kivett egy Gion-kötetet és az éjjeliszekrényére tette. Nem akart délután lefeküdni, inkább arra kérte nejét, sétáljanak egyet, kezdjék fölfedezni a környéket, még előttük van a szombat-vasárnap, és eddig igen jól haladtak. Négyre értek ki a Duna-partra. Átmentek a HÉV-átjárón, kinéztek egy padot és leültek. Balra látszott az Árpád-híd, szemben a Margit-sziget a Víztoronnyal. Kérdésére, ugye szép, Maci? Felsége bólintott. Csak ha ketten voltak, hívta Macinak, a gyerekek előtt mindig Mártának. Az asszony finom mozdulattal megtörölte szemét, eldörzsölt egy fél könnycseppet. Férje tudta mire gondol, a Tiszára. A nő nagyon jól úszott, és Adán a nyári estéken rendszeresen átúszta a Tiszát, vagy ahogy Maci mondta, átúsztam Bánátba. A séta után bekötötte a tv-t, rákapcsolta a videót, minden konnektort ellenőrzött a fázisceruzával. A Híradót követően letussolt, fogta a Magyar Nemzetet és bement a hálóba. A harmadik oldalig jutott, félálomban az újság kiesett a kezéből.

Szombaton tízig aludtak. Az asszony piacra ment, férje pedig bekötötte és kipróbálta a mosógépet és ellenőrizte a konyhában a mosogatógépet, utána kicserélte a szagelszívó lámpájában a kiégett izzót. Neje sültkolbászt és gyümölcsöt hozott, azt ebédelték.

Délután a ruhákat szedték elő a bőröndökből, és egyből a gardróbba pakolták. Ötkor fájrontot rendelt el, betett egy dvd-t a videóba, azt nézték, azután éjfélig olvastak.

Vasárnapra a takarítás maradt, miután föltette a falra a képeket, felesége meg kimosta az első adagot. Az asszony ablakot pucolt, férje föltörölte az előszobát, a fürdőt meg a WC-t. Amikor készen lettek és leültek, annyit mondott a nejének, innen csak lábbal előre vihetik ki, elege van az örökös vándorlásból. Felesége emlékeztette, ez volt a hetedik közös hurcolkodásuk, közben országot is cseréltek.

Hétfőn reggel a tanárnő hétkor elindult az iskolába, hiába nem volt első órája, ki akarta tapasztalni, milyen útvonalon a legegyszerűbb eljutni Óbudáról Újpestre. Személyi igazolványát és lakcímkártyáját az asztalon hagyta, ha férje délelőtt megy az önkormányzatba, az ő átjelentkezését is tudja intézni. A férfi bevonult a fürdőszobába, először megborotválkozott, kétszer húzta le az egyhetes borostát, majd haját mosott, végül elterült a kádban. Negyedórát feküdt a kellemes vízben. Megszáritotta haját, képét bepaskolta arcvízzel, belenézett a tükörbe és megfésülködött. Tíz évvel látszott fiatalabbnak. Tiszta alsóneműt húzott, fehér inget vett elő és sötét nadrágot választott hozzá. Éppen azon medítált, zakót vegyen-e föl vagy bőrdzsekit, amikor a bejárati ajtó felől egyre erősödő kopogást hallott. Csodálkozott, miért nem csöngetnek. Kinézett a kukucskálón és két egyenruhás rendőrt látott, akik már szabályosan dörömböltek. Kinyitotta az ajtót. A rendőrök úgy léptek be a lakásba, hogy szinte belökték a férfit a kis előszobából a nappaliba. A fiatalabb rendőr kezében bilincset tartott, az idősebb gumibotot és ráordított:

- Egyedül van a lakásban?
- Igen!
- Vegye elő a szabadulólévelét és tegye az asztalra!
- Mit?- kérdezte a férfi megrettenten és remegő hangon.

A bilincses rendőr válaszolt, míg társa kitérte a hálószoba ajtaját.

- Tudja azt maga nagyon jól! Minden elítélt kap szabadulólévelet, amikor kiengedik a börtönből.

Átvillant az agyán a vénasszony, mintha látta volna is egy fél pillanatra a folyosón, amikor a rendőrök berontottak. Már értette a helyzetet, arra koncentrált, hogy a rendőrökkel hogyan értesse meg a legegyszerűbben, ezért higgadtan próbált válaszolni:

- Minden papírom rendben van. Számtalan igazolványom van: személyi, útlevél, jogosítvány, forgalmi, tébé-kártya. Büntetve soha nem voltam.

Az idősebb rendőr leengedte a gumibotot, körbe-körbe tekintgetett az ízlésesen berendezett lakásban és fölemelte az asztalról az asszony igazolványait, és nézegetni kezdte.

- A feleségemé - szólalt meg újra a férfi – most indultam volna az önkormányzathoz a lakásbejelentést intézni. Csak csütörtökön költöztünk ide.

A gumibotos rendőrön már látszottak a zavarodottság első jelei, kezdett elbizonytalanodni, amikor a bilincses még mindig határozott hangon utasította, hogy akkor adjon más igazolványokat. Átment a hálóba, kivette a gardróbba a cipődobozt - a rendőrök csak a szemükkel követték a szoba közepén állva -, kihozta és az asztalra dobva azt kiabálta:

- Benne van az egész életünk!

A fiatal rendőr leült a kanapéra és elkezdte nézegetni az iratokat. A férfi, a rendőrök számára váratlanul és emelt hangon megszólalt:

- Ki engedte meg, hogy leüljön? Mit gondol, hol van?

Maga is meglepődött, amikor a fiatalabb rendőr kényszeredetten, esetlenül fölállt és segítségkérően nézett a kollégájára. A másik, kissé idegesen azt mondta, egyeztesse már végre az adatokat valamilyen igazolvány alapján. Társa a férfi technikumi érettségi bizonyítványát tartotta a kezében, zavarában, hogy rászóltak, azt nyitotta ki és abból kérdezett:

- Stefan Rac?
- Nem! Rác István vagyok, cz-vel - válaszolta egyre határozottabban a férfi.
- Maga Jugoszláviában született?
- Igen!
- Foglalkozását nézve gépésztechnikus?

- Igen!

- Nős?

- Persze hogy az, Géza! Még mondta is – szólt közbe a másik rendőr -, itt tartom a kezemben a felsége igazolványait, az asszony papírjaival minden rendben van.

A fiatalabb még próbálkozott, miközben letette az érettségi bizonyítványt, de már rajta is látszott, megtört a lendülete, bár azt kérdezte erélyt mutatva:

- Mivel tudja bizonyítani, hogy pár napja költöztek ide?

A férfi érezte, nyert, csak még hátra van a végjáték.

- Ha tovább kutat az iratok között, megtalálja az adás-vételi szerződést! De egyszerűbb, ha kinéz az erkélyre, tele van dobozokkal – mondta, és elhúzta a függönyt.

Mindkét egyenruhás kinézett az erkélyre, látták az egymás hegyén-hátán fekvő üres dobozokat, nem érdekelte őket már semmilyen szerződés. Érezhető volt és látszott is a rendőrökön, hogy oldani szeretnék a helyzetet. Az idősebb szólalt meg hamarabb:

- Rácz Úr! Szakmailag kifejezve téves riasztást kaptunk! Magyarul mondva, elbasztuk. Elnézést kérünk, panaszt tehet a harmadik kerületi kapitányságon – mondta, és kezet nyújtott.

A férfi eltolta a rendőr kezét és ugyanabból a mozdulatból a félig nyitott bejárati ajtóra mutatott. A két rendőr elindult kifelé, a fiatalabb menet közben a deréksíjára csatolta a bilincset. Amikor kiléptek, hatalmas erővel és hanggal csapódott be mögöttük az ajtó.

Zengett a lépcsőház.

Hamisság

Némán meredek a versre... mintha színházban volnék, de része vagyok a történésnek; velem történik, és megalázó.

Arany János Fiamnak c. verse. A harmadik versszak első sora fölött halvány ceruzanyom. Betűk, az én valamikori, gyerekes, kiforratlan betűim. A sor fölé írtam őket, mintegy kijavítva Arany Jánost. Persze! Én 1949-ben indultam iskolába. Sokáig nem volt se krétánk, se füzetünk, se könyvünk, ki-ki vitte magával, amije otthon volt. Én az Arany János-kötetet vittem, így lett az idők tanúja a könyvem. Arany verse így hangzik:

„Mert szegénynek drága kincs a hit.

Túrni és remélni megtanít:...”

Mi a következőképpen tanultuk:

„A szegénynek az erény drága kincs.

Túrni és remélni megtanít:...”

Az én tántorgó, össze-vissza kis zsinórbetűim eléggé megfakultak már, mégis tisztán kivehető, ahogy a sor fölé van írva a névelő, és beszűrve az erény a hit helyett... Döccen ugyan a ritmus, sántít a rím, tulajdonképpen meghamisítottuk Arany Jánost, elrontottuk kimondhatatlanul szép, feledhetetlen sorait, ám szalonképessé tettük, kiküszöböltük a sötét és káros klerikalizmust. Hogy a vers refrénjével mit kezdtünk, arra nem emlékszem.

Peregnek a képek. Fölrémlik Ady és József Attila sztereotípiája: Proletár fiú verse, Álmodik a nyomor, Tiszta szívvel, Döntsd a tőkét... se istenes versek; se nem, nem soha; se magyarság. – „Sose hull le a vörös csillag: - harsogta a szavaló - Nap, Hold, Vénusz lehullott régen, s ő dötyög a keleti égen...”* Óriási botrány kavarodott. Vele végül nem történt semmi, mert rendes, tisztességes, sokgyerekes proletár családból származott, és nem tehetett róla, hogy sose hallotta a dölyf, dölyföl szót, de minket, minket, akik nevettünk, majdnem kicsaptak. Mi a szüleinkkel jó

ideig elmondhatatlanul szorongtunk, rettegtünk, és nagyon féltünk a büntetéstől, mert nemcsak átértelmezett történelemmel kötözték minket itt, hogy belőlünk engedelmes állatuk legyen... Művészi szinten, a művészet által (is) manipuláltak bennünket; irányítottak, befolyásoltak, s a maguk képére alakítottak. És nemcsak a kisebbségi létben.

A Macskajáték! Budapesttől Újvidékig úgy nyomtatták, adták ki, tanították, elemezték, taglalták, magyarázták, játszották, hogy nem derült ki: miért, ki elé futnak, kit várnak kibomolt hajjal, fiatalon, gondtalanul ragyogva a szép Szkalla lányok. A kor a mesterien célzatos kihagyások kora. Nem ismertük, mert nem ismerhettük a teljes szöveget, nem is hiányoltunk semmit. Most, hogy a teljes verziót megismertem, szégyellem magam, szomorú vagyok, és valahogy üres. Végiggondolom a hamisításokat és a hamisítókat, a besúgókat és a besúgottakat, a becsapókat és a becsapottakat, a sunyi félrevezetőket és a hiszékeny félrevezetetteket... Elviselhetetlen, hogy volt valahol „fönt” egy hivatal, ahol voltak, akik kitalálták, voltak, akik odaszóltak, és voltak, akik végrehajtották. Eszembe jutnak a mindig szépírók, térdzoknis, szandálos május elsejék, amikor bőrig áztunk, az egy szál fehér blúzban, rakott szoknyában végigvacogott stafétavivések... Csernobil! Hány nap múlva tették közzé a hírt? Elviselhetetlen, hogy még ma is valahol valakik hivatalból intézményesen megszabják, milyen nyelven beszéljünk, mit gondoljunk, hogyan ölünk és öleljünk. Nincs kivétel, még a legeslegkisebbet is számon tartják.

Írtam egyszer egy novellát Zomborról, és megjelenésekor lemaradt a végéről a Schweidel József szülői házána falára helyezett egykori emléktábla szövege:

„Itt született
1796. évi május hó 18. napján
SCHWEIDEL JÓZSEF
honvéd-tábornok
az 1848/49 évi magyar szabadságharcnak
az aradi Golgothán megdicsőült
vértanúja
EMLÉKÉT ŐRZI MINDEN MAGYAR SZÍV
Zombor, 1902. október 6.” **

Lemaradt vagy kimaradt, és én nem tettem
szóvá. Most, a hímes hazugságok, az arányta-
lan ítéletek, az elmaradt amnesztiák, a szaporodó
magyarverések árnyékában, a végleg elfajult
testvériség-egység csúcspontján belátom, hogy
nem jól tettem. Cinkosságot vállaltam valami-
ben, ami fölemésztí a toleranciát, és semmiképp
sem tűri azt, aki nem üvölt vele.
2013. szeptember 15.

*Ady Endre: Csillagok csillaga

**Zombor története, Muhi János, Kalangya-kiadás, Zombor, 1944

Magyarország harca a nemzetközi pénzügyi oligarchia ellen

*Uram, adj nekem nyugalmat,
hogy elfogadjam a megváltoztathatatlant, bátorságot,
hogy változtassak a megváltoztathatón, és bölcsességet,
hogy fölismerjem a kettő közötti különbséget.*

(Egy indián törzsfőnök imájából)

A mai pénzügyi rendszer arculata

A mai pénzügyi rendszerre jellemző a dollárnak mint fizetőeszköznek az egyeduralkodása a nemzetközi kereskedelemben. Egyeduralkodása megszakítás nélkül tart a második világháború befejezése óta egészen napjainkig. A tengerentúli pénzügyi oligarchia, amely működteti (bizonyos kedvezményeket meghagyva a londoni tőzsde számára), létrehozta az offshore cégek, bankok, biztosító ügynökségek világbirodalmának pénzmosó hálózatát. Ezekben szilárdan tartja magát a dollárelszámolású rendszer monopóliuma, amelyet talán majd a távolabbi jövő fog megingatni. Addig ez a monopólium kérelhetetlen pénzügyi háborút folytat minden más valuta esetleges megjelenése ellen a nemzetközi kereskedelemben.

A tengerentúli oligarchia amilyen ellenséges volt a Szovjetunióval szemben, most hasonlóan kegyetlen és kérelhetetlen a szövetségesével szemben is. Hol nyílt, hol leplezett pénzügyi háborút folytat az eurózóna országai ellen. Az eurót mint fizetőeszközt meg akarja semmisíteni a nemzetközi kereskedelemben. Nem tűr meg semmilyen dél-amerikai, afrikai, legfőképpen ázsiai valutáris tömörülést. A lokális háborúk kirobbantása gyakorlatának éppen az a célja, hogy ezt megakadályozza. Ne higgye senki sem azt, hogy értelmetlen, céltalan - s főleg, vesztett háborúkról van szó. Ellenkezőleg, valamennyi továbbra is biztosítja a dollár monopóliumát a világkereskedelemben, az ellenkező próbálkozásokat pedig vérbe fojtja.

Ennek a szüntelen háborúnak, természetesen, gazdasági alapot nyújt az amerikai gazdaság kitűnő szervezettsége, a legújabb műszaki

és technológiai megoldások bámulatos gyors alkalmazása. Ennek ellenére az amerikai ipar vesztí kiviteli pozícióit a világ minden részén.

A profit biztosításához szükséges volt megtalálni és működtetni más lehetőségeket. E tekintetben a legsikeresebbnek mutatkozott a spekulatív tőke: olcsón kínál és adok hitelt más országnak, amikor számára kedvező a hazai valuta dollárhoz mért árfolyama, majd váratlanul megdrágítani a dollárt, amikor a hitelt vissza kell fizetni, az árfolyamkülönbséget pedig bezsebelem.

Ezt a horgot az elmúlt évtizedekben számos fejletlen és fejlődő ország bekapta, Magyarország is. Ennek az lett a következménye, hogy tovább nőtt a világban a gazdag és a szegény országok közti különbség és a fejletlen s fejlődő országok kizsákmányolása, szabályos kirablása.

Felvetődik az a nyugtalanító kérdés, hogyan keletkezett ez a szabad tőke, amely ilyen módon hitelez és spekulatív tőkévé változik?

A gazdasági és pénzügyi szakemberek előtt nem titok, s mégis kevesen mernek róla beszélni. A nyílt titok is maradjon titok, mert súlyos következményei lehetnek egy ország politikai-gazdasági helyzete szempontjából, ha elveszíti a tengerentúli pénzügyi oligarchia kegyeit. E pénzügyi oligarchia még azzal sem éri be, hogy kifosztja a kis országokat. Lázasan keresi, hogyan lehetne kiszorítani a világkereskedelemből és a spekulatív tőke üzérkedéseiből a legfejlettebb szövetséges államokat - az eurózóna államait is -, hogyan lehetne átostani a világ nemzeti jövedelmét ismét a maga javára?

Ebben a most zajló kegyetlen pénzügyi háborúban az USA gazdasága csak karcolásokat szenvedett, ha összehasonlítjuk az eurózónával

és különösen az eurózónán kívüli Európával. A világ többi részéről nem is érdemes beszélni. Hogyan lehetséges ez, amikor a dollár is állandóan veszít az értékéből a többi valutával szemben? Ez éppen azért lehetséges, hogy a dollár értéktelenedésének úgyszólván nincs semmilyen hatása magára az amerikai gazdasági életre.

Az USA a világ legeladósodottabb állama. Bármit vesz a világban, annak az árát dollárban állapítják meg, a behozatal is dollárban történik, a külföldről behozott termék árát dollárban fizetik.

Az amerikai piac külföldi ellátói éppen ezért reszketnek a dollár időközbeni értékvesztésétől, mert őket érintené a legjobban, az USA-t a legkisebb mértékben sem.

A világkereskedelemben a dollár a fizetőeszköz minden területen (nyersanyag, energensek, portfóliók, vétel-eladás, készpénzfizetések). A világgazdaságban és kereskedelemben használatos dollárnak 75%-a nem az USA területén forog, hanem az USA határán kívül. Hasonlóképpen minden más állam nemzeti bankja valutatartalékának 75%-a dollárban van. Ez az, ami megmagyarázza, hogy mindenki már előre reszket az oly gyakori dollárspekulációtól.

Ez idáig tehát, akik a világgazdaságban és a nemzetközi kereskedelemben részt akartak venni, akár meg akartak jelenni, akár fennmaradni, az utóbbi hatvan évben nem tehettek mást, mint először dollárt kellett venniük bármilyen áron is. Ezt leggyakrabban úgy tették, hogy értékvesztve adták el azt, amijük volt, vagy nagy kedvezményeket adtak (eladták a szabadságukat), ami ismét gyarmati helyzetbe züllesztette őket. Egyedül az USA-nak volt mindig annyi dollárja, amennyit csak akart. S valóban, az USA nemzetközi ellenőrzés nélkül mindig annyi dollárt nyomtatott, amennyit csak akart. A dollár valami isteni misztikum lett. Az USA legfőbb exportcikke a dollár eladása lett. Aranyalapja többé nincs, s csak részben áll mögötte az amerikai ipar és mezőgazdaság, amelyek nem is nagyon törekednek exportálni.

Minek? Helyettük ott van a dollár monopóliuma. S valóban, az elmúlt évtizedekben az USA annyi dollárt nyomtatott, amennyi a nemzetközi kereskedelemben állandósította, kikényszerítette minden nemzetgazdaságban az inflációt, a pénzhígítást, az önmegrontást.

Mindmáig érvényes az a híres angol mondás, amely szerint: azt a várat, amelyet nem képes bevenni az ágyútűz, az infláció megadásra kényszeríti.

Az infláció előidézése által az USA bármikor képes volt minden katonai kiadását, a legmagasabb életszínvonalon túli minden luxust és hóbortot másokkal megfizettetni. Ezt tették, erre kényszerültek a múltban nemcsak az ellenségei, de a szövetségesei is, ezt teszik ma is. Nincs kegyelem senki számára.

Az inflációhoz szervesen kapcsolódott az alacsony kamatláb politikája az USA-ban és a magas kamatláb kikényszerítése a kiszemelt áldozatok között, a nemzetközi és nemzeti hitelezés politikája területén. A törvényes bankrablás, a vállalatok és polgárok kifosztásának és elszegényítésének a képlete tehát ilyen egyszerű.

Az USA az ellenségeit (és az engedetleneket) roppant katonai erejével térítette és téríti észre, a szövetségeseit pedig egyszerűen - becsapja. Erre szolgálnak azok az értékelő ügynökségek és minden közvéleményformáló média, amelyeknek az a feladata, hogy felbecsüljék az egyes nemzetgazdaságok erejét, hiteljogosultságát, beruházási hatékonyságát, költségvetési hiányát, szociális juttatásainak a nagyságát, a fizetések, vállalati és magánjövedelmek mozgását stb. Ezek az ügynökségek szinte minden esetben megállapítják, hogy a szabad tőkét és megtakarításokat legjobb az USA-ban beruházni és nem odahaza. Ugyanakkor bátorítják az amerikai vállalatokat és polgárokat, hogy csak adósodjanak el a külföldinél, mert az USA ezzel mindig jobban jár.

A világgazdasági válság megtervezett előidézése

Az USA gazdasága úgy tisztul meg bajaitól, hogy közben beszennyezi a világgazdaságot pangással és pénzhígítással a termelésben, az árukereskedelemben és pénzforgalomban. Esik a termelés és fogyasztás szinte mindenütt a kis nemzetgazdaságokban. Az ipar nem „dübörög”. Ellenkezőleg, az üzemcsarnokok csendesek. Nincs profit. Nincs beruházás. A munkanélküliség a kis országok társadalmi viszonyait veszélyesen túlfeszítette, hagyományos értékeit semmisé tette, a munkaerő kölcsöt lezüllesztette.

A társadalom családfenntartó ereje megszűnőben van (egy gyermek vállalása, sőt a gyermektelenséggel való szembesülés kényszere). A fizetések vásárlóereje hónapról hónapra csökken. A szociális juttatásokat fokozatosan megszüntetik, jobbik esetben megnyirbálják. A társadalom népességi piramisát öregkorú korcsoportokból rakják össze. Esztelen adóztatás folyik, ennek ellenére az államnak az adó nem elég, a költségvetési hiány tovább nő.

Ebben a kaotikus állapotban, társadalmi élet-erővesztésben megállás nélkül tanácsokat osztogat a Washingtonban székelő Világbank és a Nemzetközi Monetáris Alap. Ösztönzi a még nagyobb fogyasztást, a szabadpiac következtében veszteséges vállalatok kiszelektálását, szorgalmazza a szabadpiacot (minden állami beavatkozás nélkül) a termelésben, kereskedelemben és pénzforgalomban. Igaz, nem mondja ki, hogy a fizetés és jövedelem nélküli polgár dögölni fog, és az ilyen család pusztuljon ki, de ez magától értetődik, mert a fizetésektelen polgár gyakorlatilag ne részesüljön egészségvédelemben, a fizetésektelen család ne taníttassa a gyermekét, aki nem tudja fizetni a tandíjat már az elemi iskolától, ne vállaljon gyermeket stb.

Nyilvánvaló, hogy a pénzügyi oligarchia olyan méretű és züllött erkölcsű összeesküvéséről van szó, amelynek célja a kommunizmustól megszabadult kis országoknak és a világ fejletlenebb részének a kolonizálása, nyomorba döntése, elszegényítése.

Ez nem fog menni. Ez alkalommal nem a kommunista internacionálé forradalmának veszélye fenyeget, hanem a polgári forradalmak sorozatának veszélye, polgári mércével mért forradalmi reakció, amelyet a nyugati fejlett tőkés társadalmak 200 éve már maguk mögött tudnak.

A nemzetközi pénzügyi oligarchia és Magyarország

Magyarország nyersanyagban, energensekben és tőkében szegény országgént (amely ugyanakkor mindig nyitott gazdaságpolitikát folytatott) még a Kádár-korszak végén szembetalálta magát a nemzetközi pénzügyi oligarchiával s ennek szabadelvű monetáris politikájával. Az országnak csaknem mindig hitelre volt szüksége, hogy tudja pénzelni a vállalatok kivitelét.

Magyarország a megtermelt nemzeti jövedelmének hovatovább legnagyobb részét a külkereskedelemben valósította meg 1920 után. Csupán a külkereskedelem főszereplői változtak többször is, a politikai rendszertől függően. A magyar vállalatoknak mindig szükségük volt forgóeszközre a bér munka lebonyolításához, új termékek előállításához és kiviteléhez.

A rendszerváltás ennek az igényét felfokozta, a kivitel iránya Keletről Nyugatra fordult. Korszerűbb termékek előállításához és kiviteléhez több pénzre volt szükség.

Sajnos, a kommunista elitet (amelynek totális volt az ismerethiánya a nemzetközi kereskedelem aknamezején, de különösen a tőkés pénzforgatás területén) nem váltotta fel olyan új polgári műveltségű és tapasztalt gazdasági-politikai elit a termelésben, kereskedelemben és pénzforgalomban, amely gyökeresen szakított volna az előző nemtudással és biztosan mozgott volna a tőkés pénzpiacon. A kommunista elit eladósította az országot, az új elit azonban nem szabadította meg tőle, hanem az eladósodottságra rádobott még jó néhány lapáttal.

A világgazdasági válság minden eddig felgyülemlett pénzforgalmi problémát elemi erővel dobott a felszínre: azokat is, amelyeket a kommunista elit okozott, azokat is, amelyeket a rendszerváltók okoztak önmaguknak az útkeresés során.

Az ország mindig kényszerpályán mozgott az említett okokból kifolyólag. Tagadhatatlan azonban, hogy a rendszerváltók szakértelem nélkül hajtották végre a privatizációt, csak hogy jobb hitelfeltételekhez juttassák a vállalatokat (éppen az ellenkezője következett belőlük).

Az öntetszelgő, önmagába zárkozó, a nyugati világ gyakorlatától elszigetelt és a gyakorlatot minden részleteiben nem ismerő kommunista elit számára nincs mentség (aki agyában a világot két részre osztja, mást nem kaphat).

A rendszerváltók között azonban voltak a Nyugatot megjárta emberek. Mégis hibát hibára halmoztak. Felületesen ismerték meg a tőkés pénzforgatás fortélyait. Nyilvánvaló, hogy a piacgazdaságról való tudásuk könyvízü volt.

Nyugaton a piacgazdaság ismerete munkaadó és munkavállaló számára nemzedéki tapasztalatból, leggyakrabban családi hagyományokból táplálkozik, mindenekelőtt tömeges méretű, szabadon mozog a csődközelben veszély és konjunktúra közt megszabott pályán - az egyik termelő vagy kereskedelmi ágazatból a másikba. Nemzedéki hagyomány, hogy felkészülnek a szűkös napokra vagy hónapokra.

A szakképzetlenség (nevezzük így) zűrzavart vitt a vállalatok egymás közötti és a bankokkal kialakított pénzforgalmába.

Sem a Magyar Nemzeti Bank, sem az egymást váltó kormányok, sem a pénzügyi elit nem ismerték ki magukat a válságba sodródó piacgazdaság jelenségei és törvényszerűségei között. Ezek ismeretét elősegítette volna akár Marxnak, a tudósnak (és nem a jósnak) a tanulmányozása is - minimumként, maximumként pedig a gyakorlat és elmélet korszerű nagy elméinek a jobb megismerése.

Ezeknek a melléfogásoknak és mulasztásoknak a következménye lett, hogy Magyarország fogyasztói társadalommá alakult, megfelelő termelői alap nélkül, mégpedig úgy, hogy eladósították kedvezményesített hitellel. Ugyanakkor a közepes és kisvállalatokat agyonütötték magas kamatozású hitelekkel - ami gazdaságtani abszurdum, mert egymással összeegyeztethetetlen. Tették ezt a bankok árfolyamkülönbség keletkezésére számító üzérkedésében való segédkezéssel. Az országot adóscsapdahelyzetbe vezették.

A rendszerváltók szolgai módon azt hitték, hogy mindez kikerülhetetlen: a Nyugat éppen ezt követeli az országtól, a Wall Street politikája kényszerpálya egy kis ország számára, ellene nincs orvosság, és értelmetlen minden ellenálás.

Az elmúlt évszázadokból jól ismert a magyar politikai elit szolgai magatartása az aktuális nagyhatalmak előtt. Nyugodtan nézték, hogy az idegenek hogyan teszik tönkre az országot. Lebénultak, s hagyták, hogy külföldi termékeket és ezek fogyasztását a magyar állam által felvett külföldi hitelekkel támogassák. Az ilyen nagylelkűséghez a nyugatiak két kézzel kínálták a hitelt.

Ezidáig még nem készült igazán tudományos felmérés a külföldön felvett hitelek romboló ha-

tásáról. Ha elkészül majd egy ilyen tudományos összegezés, mégpedig nemzetközi összehasonlításban (vagyis, hogy más országok hogyan használták fel az ilyen hiteleket), akkor világosabbá válik az adóscsapda mélysége. És az is, hogy a valutacsapda mennyire hozta a hazai közép- és kisvállalatokat veszteséges helyzetbe, a kivitel lehetőségeit mennyire torlaszolta el előttük, mennyire volt szükséges minden külföldi terméket hitelből behozni.

Egész biztos, hogy a behozatali kereskedelmi lobbynak mindig sikerült maga alá gyűrnie a hazai termelőtársulásokat!

A gazdaságpolitika irányítói azzal védekeztek, hogy az egész világ el van adósodva, az USA legfőképpen. Ha pedig így van, ez kell legyen Magyarország sorsa is. Anélkül, hogy megvizsgálták volna a többi ország által felhasznált külföldi hiteleket, ezt állítani nyilvánvaló ostobaság volt a saját tehetetlen lelkiismeretük megnyugtására a megoldatlan feladat előtt és után.

Külföldi hitelért privatizálni azt is, amit egy épeszű háziasszony sohasem tett volna meg, vállalatok helyett a magyar államot kényszeríteni hitelkunyeralásra, akár külföldi magánbankoktól is, privatizálni nélkülözhetetlen közvállalatokat bagóért - nem nagy nemzetgazdaság-irányító észre vall. Az ilyen melléfogásokat nehéz utólag helyrehozni.

A nyugati kalandor vállalkozók diktátumai semmivel sem jobbak a szovjet diktátumnál, mert azonnal a szabadpiaci elvek megsértésére hivatkoznak, nemzetközi bíróságokra viszik a személyes rablással hasonlatos üzemeiket.

A halott adós nem jó adós - mondja az angol szállóige. Mégis ugyanezek malomkö alá helyezik a magyar termelővállalatokat, ha hitelezésükről van szó. Ennek köszönhetően a külföldről Magyarországra bevonult bankok akkora profitra tettek szert, amiért a középkori uzsorások életükkel fizettek.

Most, hogy a magyar állam - igen megkésve - de az újabbkori gazdaságtörténetben talán először, nem is túl nagy adóval, belenyúlt a profitjukba, a Kongresszustól, a Kapitóliumtól, a Pentagontól, a CIA-tól követelnek sürgős politikai (majdhogynem katonai?) intézkedéseket Magyarország ellen, mert akadályozza a szabad tőkeáramlást.

Az a rablótőke „panaszkodik“, amely bagóért vett meg bajba jutott, a magyar államiság szempontjából stratégiai fontosságú termelő vállalatokat és a saját áruja raktárává tett termelő üzemcsarnokokat.

S végtére nem történne semmi rettenetes, ha rákényszerülnének arra, hogy amit bagóért vettek meg, ugyanannyiért szolgáltatassák vissza, lehetővé tennék a magyar államnak a visszavásárlást. A szabad tőkeáramlás elve semmit sem csorbulna. Az ország megtisztulna a feketegazdaságtól és elkezdődhetne ismét a termelés.

Nincs ok a félelemre: az USA úgysem esik a szovjetek hibájába. Náluk sokkal körültekintőbb. Ők jól tudják, hogy a magyarokkal nagyon óvatosnak kell lenni, mert a „magyar vírus“ máris terjed szerte Európában, nehogy áttérjedjen a többi kontinensre is.

A magyar nép a leigázóval szembeni lázadások és forradalmak népe.

Inkább agyon kell hallgatni, ami nem tetszik: jobb, ha most elcsendesül és visszahúzódik a kalandortőke. Nem szabad és nem is lehet pártfogásba venni. A piacgazdaság elvei valóban nem csorbulnak, csupán tisztulnak. Nem kell belebonyolódni abba a viszályba, amiből aztán nem lehet kilépni, rokonszenvesen távozni. Inkább újszerű megoldások szükségességére kell hivatkozni és figyelmeztetni Magyarországot.

Gyakran hallani az aggodalmat, hogy majd kivonulnak a multinacionális cégek és külföldi bankok, ha megadóztatják extraprofitjukat. A magyar állami adó ellenkezik a szabad tőkeáramlás elvével. Ezek tényleg fenyegetőznek, de hogy kivonuljanak, annak a valószínűsége egyenlő a nullával. Aki csak egy kicsit is ért a tőkemozgás törvényszerűségeiből, annak világos, hogy az extraprofit kivitele offshore cégekbe és bankokba, vagy maradéktalan átvitele a leányvállalatokból a központi vállalatba, először a termelőtőke működését teszi lehetetlenné, de utóbb az egész fogyasztói társadalom alapjait is aláásná Magyarországon. Ez pedig most senkinek sem érdeke Nyugaton.

- Magyarország fenyegeti a multinacionális kereskedelmi cégek önállóságát - jajognak és rimánkodnak. Röhej. Mintha ezeknek függetleneknek kellene lenniük a politikumtól. Magyarország valóban állami intézkedésekkel kötelezi őket,

hogy magyar terméket is áruljanak, mert azon is van profit. Mivelhogy valóban van haszon, a handabandázás rohamosan alábbhagy és normális haszonkulccsal máris árulják a magyar terméket. Vagy beilleszkednek a magyar valóságba, vagy megszöknek. De még senki sem szökött meg!

Nem is fog!

Nem túl sok idő kell ahhoz, hogy eltűnjön az a lehetőség, amely Kínába, Indiába és Dél-Amerikába csábította a nyugati termelő és kereskedelmi vállalatokat az alacsony bérek és az extraprofit biztos megszerzésének államilag megerősített ígéretével. A tőkekivitel ezekbe az országokba hamarosan megszűnik. A munkaerő többé nem fog éhbérért dolgozni, az extraprofitot pedig többé nem lehet kiszivattyúzni a cég központjába ezekből az országokból.

(Ezek ellen az országok ellen nem lehet lokális katonai háborút sem folytatni, mint Afrikában, mert az borzasztó veszélyekkel járna, magára a Nyugatra nézve.)

Ezek szerint (Magyarországon is) jobb lesz egy együttműködésben megszerezhető becsületes haszon, mint egy konfrontációban biztosan kiebrudalt, munka nélkül maradt, termelőkapacitásában óriásra növesztett vállalat.

Ami pedig a külföldi bankokat illeti, helyzetüket az Európai Unió szintjén kell rendezni. Nem hitelezhetnek ilyen magas kamatlábbal. Ha nem viszik le a kamatlábat, nem lehet beindítani a termelőszférát. Mivel pedig ez a legfőbb nemzetgazdasági érdek, valóban el kell venni tőlük az extraprofitot, ha nem csökkentik a kamatlábat. Önként vagy kényszer alatt távozniuk kell az országból. A magyarországi vállalatok egész biztos rátalálnak olyan hitelezőkre az országban és külföldön, akiknek van szabad tőkéjük és alacsonyabb kamatlábbal hiteleznek.

Magyarország nagy szerencséje, hogy az utóbbi néhány évben olyan tőkeerős vállalatok telepedtek meg az országban, amelyek képesek forgóeszközük és kivitelük saját pénzelésére. Marad a magyar közép- és kisvállalatok hitelezésének a problémája. Ez azonban megoldható az állam koordinációs szerepének erősítésével és közvetítésével egy többoldalú együttműködésben magában a termelésben és kereskedelemben.

A rendszerváltást befejező polgári kormány harca a nemzetközi pénzügyi oligarchiával

Sokan törik a fejüket azon, hogyan lehetséges az, hogy egy ilyen kis ország, mint Magyarország, bátor politikai akaratot mutat a nemzetközi pénzügyi oligarchiával és a multinacionális cégekkel szemben, a magyar állam önállóságának és függetlenségének a megőrzése érdekében. Nem ijed meg a nyomásgyakorlás semmilyen formájától.

Ha valakinek van gazdag fegyvertára bármely kis ország politikai ellenállásának megtörésére, a behódolás elvárására, akkor az említett oligarchiának valóban rendelkezésére áll, mégsem meri alkalmazni.

Melyik az a stratégiai keret, amelyben a rendszerváltást befejező polgári kormány működik és belőle erőt és bátorságot merít?

Ennek a stratégiai keretnek nagyon sok meghatározója és tényezője van. A polgári kormány egész biztosan számba vette őket.

Itt csak néhányat említek meg, ezeket is csupán tézisszerűen:

- A világ erőltetett globalizációjának amerikai víziója eleve lehetetlenség, mert ez mindenki háborújának mindenki elleni háborújához vezetne. A világ kultúrája egységesítésének, homogenizációjának látomása tiszta őrültség, amely nemcsak egy Kína vagy India esetében megvalósíthatatlan, hanem még egy Izland, Norvégia, Dánia stb. és Magyarország esetében sem lehetséges.

- Az USA és az Európai Unió egy államba egyesítve lehetetlenség.

- Az USA és az Európai Unió országainak azonnali és maradék nélküli egyesítése egy szabad kereskedelmi zónába lehetetlenség, regionális különbségeket és kizsákmányolást eredményez.

- Nem lehetséges az euró-zóna országainak és az USA-nak az azonnali és maradék nélküli egyesítése egy szabad kereskedelmi egységbe, mert új regionális különbségek fognak keletkezni.

- Nem lehetséges a Nagy-Karoling országok és a Kis-Karoling országok egyesítése sem az USA-val egy szabad kereskedelmi egységbe, övezetbe - államba.

- Még Nagy-Britannia és az USA egyesítése sem lehetséges, pedig az utóbbi az előbbi gyarmata volt 200 évvel ezelőtt.

- A nemzetállamok önállóságának és függetlenségének a megtartása kikerülhetetlen még hosszú, teljesen ismeretlen időig, a jövő egy teljesen ismeretlen időpontjából kellene visszaszámolni, hogy erre a kérdésre feleletet tudjunk adni.

A Kínától és Indiától való amerikai félelem (az amerikai pénzügy oligarchia félelme) valutáris manipulációkkal segíti elő az amerikaiak legmagasabb életszínvonalát, pazarló fogyasztását, amely messze túl van az emberiség most megengedett ökológiai lábnyomán. Bár az amerikai gazdaság a legtermelékenyebb e világon, az amerikai társadalom emberi és kulturális értékeinek a hatékonysága messze az európai általános műveltség alatt van.

- Az amerikai társadalom a fogyasztói társadalom értékeivel vezeti le a gazdagok és szegények között állandóan növekvő szociális szakadékot és feszültséget. Európában közel sem olyan nagyok a szociális különbségek, s nincs többé lehetőség a szociális feszültségek levezetésére: Európa joggal fél minden növekvő szociális különbségtől, az USA-val való egyesülés odavezetne, hogy kezelhetetlenné válnának a szociális különbségek.

Európában új tényező az is, hogy Oroszország a történelemben először viselkedik úgy, mint a kis országokkal barátkozó nagy ország és nem mint birodalom. Terjeszkedni többé nem akar, keresi a kis népek segítségével is az európai értékekhez való közeledés és elsajátítás minden lehetőségét. A keresztény értékek jelen vannak a politikájában. A kommunista múlt politikai örökeit elítéli, mert csaknem az orosz nép öngyilkosságához vezetett. A mai napig képtelen kikecmeregni a népesség veszélyes csökkenésének a hullámvölgyéből. A család értékeinek az erkölcsi megbecsülése növekszik.

Oroszország megbízható gazdasági partnere lehet Magyarországnak, igényli a magyar műszaki szakmunkát. Magyarországot sok kérdésben támogathatja a nemzetközi gazdaságpolitika színterén.

Az együttműködése mögött nem bújkik meg katonai vagy más manipulatív szándék. Az oroszok ma legalább annyira tisztelik Magyarországot az 1956-ban kimutatott ellenállásukért, mint példá-

ul a németek a berlini fal lebontásában szerzett érdemeikért, az amerikaiak az amerikai tudományos életben betöltött érdemeikért. Az oroszok a politikai bátorságban erényt és erkölcsi értéket látnak. Tömegesen jönnek már most Magyarországra, hogy lássák ennek a kis népnek a kulturális vívmányait. Egész biztos, hogy a jövőben még többen fognak jönni, nemcsak a gyógyfürdőkbe, hanem kulturális rendezvényekre is. A magyaroknak ennél több elvárni valójuk velük szemben nincs.

- Magyarország állandóan birkózik az Európai Unió gazdasági vízió és megoldások nélküli bürokráciájával. Ez azonban nem jelenti azt, hogy Magyarország nem a Nyugat része, sőt még jobban az akar lenni, fejlettségben fel akar zárkózni hozzá. Azt akarja visszaszerezni, amit elvettek tőle a háborús évszázadok. Ehhez több gazdasági segítségre számít a Nyugattól.

Magyarország nem kér az olyan gazdasági politikából, amely az egyik kezével ad, a másikkal meg azonnal visszaveszi azt, amit adott. Korrekt gazdasági kapcsolatokat akar, amelyek végeredménye nem a néma gazdasági háború fejlettek és fejletlenek között - hanem a fejlesztés és fejlődés Európa periferiális részein is. Elsősorban a kommunizmustól megszabadult országok fejlesztését szorgalmazza, hiszen itt legnagyobb a lemaradás. Nem ismeri el azt a politikát, hogy Európa keleti része a nyugati rész termékeinek a kizárólagos fogyasztója, piaca legyen. Tiltakozni fog minden erejével Európa ilyen gyarmatosítása ellen. Műszaki ész, szorgalom és kultúra van Magyarországon is. Csupán segítség kell az átkos évszázadok következményeinek a leküzdéséhez.

A rendszerváltást befejező kormány harca a nemzetközi monopóliumokkal szemben (a demokratikus államkapitalizmus módszereivel is)

Mindenki megdöbben annak láttán, hogy egy ilyen kis ország, mint Magyarország bátran szembe mer szállni a nemzetközi pénzügyi oligarchiával és folyamatosan küzd a kis és nagy országok közti egyenjogúságért a gazdaságpolitika alakításában.

Honnan ez a bátorság, ez a merészség?

Magyarország bátorsága nem vakmerőségből táplálkozik.

A mai Magyarország bátorsága abból ered, hogy „nem szeli ketté az egész almát” két fél almára, vagyis a világgazdaságra mint egységes egésze tekint.

Ehhez akar hozzájárulni és ennek akarja az áldásait és lehetőségeit élvezni.

Magyarország nem azért lépett be az Európai Unióba, hogy lemondjon minden gazdasági kapcsolatról a maradék világgal.

A Kelet felé nyitás gazdaságpolitikája - az USA és Nagy-Britannia pénzügyi oligarchiája által szisztematikusan két évszázada terjesztett és előítéletek gerjesztéséből táplálkozó ámítása következtében - nagyon sokat késett, de végül is lehetővé vált, a hazugságok láncolata szemeire pattant szét.

Többé nem az USA és Nagy-Britannia kizárólagos előjoga a Kelettel történő gazdasági kapcsolatok létrehozása és fejlesztése.

Magyarországtól azt a jogot, hogy a Kelettel együttműködjön gazdasági téren, nehéz lesz elvenni és senki sem fogja kiütni a kezéből. Moroghatnak a Világbanknál, de nem fognak tudni változtatni a megsejtett és tálcán kínálgató lehetőségeken. A tőkepiac többközpontú lett, bővült és többoldalú lett a tőke kínálat.

A Kelet felé nyitással Magyarország elsősorban az amerikai termelő vállalatokat akarja arra ösztönözni, hogy jelenjenek meg Magyarországon, mivelhogy elégtelen a jelenlétük a termelő tőkében. Ha ez nem működik amerikai részről, a világot mint egészet kell kezelni, s a keleti ajánlatokat nem kell visszautasítani.

(A keleti nyitás, ismét hangsúlyozom, nem lehet az USA előjoga).

Magyarország minden lehető gazdasági eszközt igénybe fog venni, meg fog ragadni, hogy kiszabaduljon az adósságcsapdából és a gazdasági válságból.

Magyarországot az 1948—1989 között kialakult gazdasági rendszer elszegényítette. Tárthatatlanná vált mára (amikor öldöklő verseny folyik a nemzetközi kereskedelemben és Magyarország éppen a világpiacon valószínűsíthetően meg nemzeti jövedelmének nagyobbik részét), hogy a rosszul gazdálkodó, életképtelen vállalatok veszteségeit

továbbra is „szocializálják”, azaz szétterítsék a veszteséget a jól gazdálkodó, kivitelező vállalatok között.

A magyar társadalom nemet mondott az ilyen gyakorlatra. Az értelmiség és a politikai elit „bűne”, hogy a rendszerváltás kezdetén „nem tudta” (hottal nagyon is nyilvánvaló tényről volt szó) a tőkés monopólium és a nemzetközi pénzügyi oligarchia féktelen garázdálkodását, 2013-ban ez nagyon látható már minden háziasszony számára.

A termelővállalatok tőkeprofitját a nemzetközi monopóliumok és pénzügyi oligarchia szinte kiszippantja Magyarországról. Egyeduralmi törekvések területévé vált Magyarország.

Ebbe a magyar állam, társadalom és nép soha nem fog belenyugodni. Nemcsak a magyar szociális rendszert veszélyeztetik, ami szociális és politikai feszültséget okoz, az igazságtalanság még a szegénységnél is jobban sérti a magyar népet.

A nemzetközi pénzügyi oligarchia egyeduralma veszélyezteti azt, ami a legértékesebb: a magyar kultúrát, az iskolázottsági szintet, népegészséget, a magyar nép legnagyobb vívmányainak ápolását, a magyar társadalom több évszázadon keresztül féltve őrzött kincseit, hagyománnyá változott életmódját és életmóddá változott ezeréves hagyományait.

A most kormányon lévő politikai elit „cselekvő nemet” mond a nemzetközi pénzügyi oligarchia székhelyein kreált rablásra, s nem lesz egyedül, mert hamarosan a többi kis ország is követni fogja.

Magyarország elutasítóan viszonyul:

- a) nemzetközi bankrendszerben tapasztalható monopóliumokkal szemben;
- b) a tőzsdén és az értékpapírok piacán tapasztalható monopóliumokkal szemben;
- c) a befektető társaságok koncessziókat kieroszakoló monopolista gyakorlatával szemben;
- d) a pénzügyi közvetítők és ügynökségek zsaroló, uzsorás gyakorlatával szemben;
- e) a nemzetközi biztosító társaságok diszkriminatív gyakorlatával szemben.

Teszi ezt, mert érzékeli, hogy jelen van egy potenciális, idáig nem eléggé észlelt ellenállás az ilyen gyakorlattal szemben.

Új szereplők jelentek meg a világgazdaságban, amelyek erősítik a pénzügyi oligarchiával szembeni ellenállást.

Magyarország nem támogat olyan monopolizált piacgazdaságot, amely kivonja magát a magyar állam és magyar társadalom ellenőrzése alól, a kiigazítás szükségére alól. Az ilyen vadnyugatot teremt a tőkepiacon az uzsorára éhes pénzügyi oligarchiát.

A nemzetgazdaság - Magyarország nemzetgazdasága - is realitás, s az lesz a jövőben is. Nem engedhető meg semmiféleképpen e nemzetgazdaságban, hogy a fináncoligarchia a termelőtőke ellen forduljon.

Nem engedhető meg Magyarország nemzetgazdaságában a termelőtőke, a termelő - anyagi javakat termelő - magántulajdonos és vállalkozó „ismeretlen pénzügyi központok” általi kiszípolozása, a termelőtőke élődsi területeken való pihentetése. A profit nagyobb része a jól gazdálkodó, világpiacra termelő - anyagi termékeket termelő - magánvállalkozót illeti meg és nem a pénzügyi élet spekulánsait.

A jól termelő magánvállalat és magántőkés érdekei egybeesnek a magyar állam, a magyar munkavállalók érdekeivel.

Magyarország gazdaságpolitikájának irányítói teljesen tudatában vannak annak, hogy a magyar állam intervenciói nélkül a demokratikus piacgazdaság a monopóliumok piacgazdaságává alakul. A pénzügyi oligarchia központjai által támogatott viszonyokban lehetetlenség megvédeni a magyar tőkés, a magyar termelőtőke érdekeit a féktelen harácsolástól.

E tekintetben két évtizeden keresztül illúziók uralkodtak, amelyek mára szertefoszlottak.

Bőkezűen pénzelték külföldről, a pénzügyi oligarchia központjaiból, az illúziók gerjesztőit és terjesztőit az értelmiség és a politikai elit körében. A bértollnokok és hordószónokok korszaka volt ez, de úgy tűnik, a tündöklésük végképpen leáldozik. (A magyar „felismerés vírusa” terjedni fog). A magyar állam komolyan veszi a piacgazdálkodás védelmét a monopóliumokkal és spekulánsokkal szemben. Ebből az okból kifolyólag a magyar földdel való spekulációt és üzérkedést sem engedi meg. A magyar föld arra hivatott, hogy termelőtőke maradjon és a magyar népet gyarapítsa. (A magyar nép 1000 éves harcot folytatott azért, hogy a magyar föld azoké legyen, akik megművelik!)

Magyarország nem Las Vegas, és nem is lehet az. A magyar nép vagy a magyar föld terméséből, vagy bér munkából él, nincsenek lehetőségei a pénzügyi szélhámoskodásra.

Összegezzük:

- a) a monopolizált „háromsebességű” Európát Magyarország nem fogja támogatni;
- b) a monopolizált euroatlanti (USA—Európai Unió) „egységes” adórendszerét Magyarország ellenzi, mert újabb regionális különbségeket teremt a gazdasági élet minden területén, Európa keleti feléből ki fogja szippantani a szakképzett munkaerőt, a nyersanyagot és energiahordozót. A Nyugaton gyártott késztermékek piacává és raktárává, a veszélyes ipari hulladékok lerakatává teszi a kelet-európai kisországokat.
- c) Magyarország elutasítja a volt kommunista kisországok kifosztását: a termőföld „leépítését” és elszegényítését a monopolizált monetáris pénzpolitika által;
- d) a pénzügyi oligarchia központjából diktált, monopolizált piacgazdaságnak Magyarországon nem lesz jövője: a magyar nép elutasítja.

- e) Az állandóan bővülő, szociális háló nélküli piacgazdaság ellen a magyar nép lázadni fog -, mint mindig hasonló esetekben a történelem folyamán. Akik ilyen piacgazdaságot támogatnak, azokat külföldi bérenceknek, hazaárulóknak fogja megbélyegezni.

Magyarország a nemzetileg sokszínű, egyenjogú nemzetállamok gazdaságát fogja csak támogatni. Minden más veszélyes játék Európában. Elszegényíti Európát, Magyarország pedig Európában a világ alamizsnáért könyörgő, koldusszegény országa lenne.

Magyarország élvezi Németország és Oroszország hallgatólagos támogatását az előzőekben körülírt demokratikus államkapitalista módszerek alkalmazása tekintetében. Ami pedig a Világban, Nemzetközi Valutaalap, Friedmant, Sorost és a liberális monetáris politika, valamint a korlátlan szabadpiac támogatóit, az ismét gyarmatosító és a kisországokat bekebelező politika híveit illeti – csak jajongjanak, szitkozódjanak, amennyit csak akarnak. Az emberiség nem veszít velük sokat. Janus-arcukat a volt kommunista országokban jól kiismerték.

Följegyzések

2000.X.3.

Valami várakozás teli nyugtalanság volt a levegőben.

Délelőtt ráérősen elnézelődtem a kertben, ahol szemembe tűnt a sárgán világító gránátalmabokor, amely virágzó aranyesőre emlékeztetett, itt az ősz derekán, pedig csak a levelei sárgultak meg. Így, mélézás közben, rám szólt a szomszédasszony:

– Na, akkor este megyünk a tiltakozó sétára?

– Hát persze, hogy ott leszünk – feleltem, és elindultam a kiskapu felé, hogy néhány szót váltssunk a legújabb politikai eseményekről. Szóval, komoly a baj, ha még mi asszonyok is politikával kezdünk foglalkozni.

Mindenki érezte, hogy most valaminek történnie kell. Talán véget ér Milošević uralma, ami testben, lélekben megnyomorított bennünket. (Háború, szegénység és megfélemlítettség.) Torunkból még nem tört fel a kiáltás, hogy „elég”, de ott belül már megfogalmazódott.

Nem sokat beszélve róla, de férjemmel készülődtünk az esti „sétára”. Ő fölment a padlásra, és én hallottam, hogy fönt kotorász, keresgél. Kis idő múlva, amikor lelépett a létráról, egy pár félcipőt nyomott az orrom elé, és boldogan mondta:

– Nézd mit találtam! Tiszta bőr, semmi baja –, ezzel viszi a „kincset”, hogy megszabadítsa a ráarakódott porrétegtől.

Utána mentem, és gyanakodva kérdeztem:

– Mondd, miért vitted föl régebben ezt a cipőt a padlásra, ha teljesen jó?

Kicsit vonakodva, de beismerte:

– Na, jó, a talpa már vékonyra kopott, de a felsőrész még kitűnő állapotban van.

Keserű szájjal gondoltam arra az időre, amikor még hordható cipőket dobtunk föl a padlásra.

Eljött az este. Nagy meleg esőfelhők ereszkedtek városunkra. Itt-ott esernyőket nyitottak a

szemerkélő esőben, csak úgy esne is, meg nem is módon vacakolt az idő. Ahogy lépegettem férjem mellett és ismerőseim között a vaksötét utcákon – áramszünet volt –, valami büszke, föl-emelő érzés kerített hatalmába. Bátornak hittem magam, pedig az eszemmel tudtam, hogy nem én, hanem azok a fiatalok a bátrak, akik ott menetelnek az élen Kanizsa utcáin. Most is ők a kovász, mint mindig a történelem folyamán, ha változtatni kellett.

Az emberfolyamot csak egy-egy kicsi dédelgetett gyertyaláng világította meg. Nem láttam sem az elejét, sem a végét a menetnek. Ki tudná megmondani, hányan voltunk? Csak azt láttam, sokan vagyunk, de lehetnének többen is, ha a félelem már nem ette volna bele magát az emberek lelkébe.

Láttam, itt is, ott is kinyíltak az utcai ablakok, és a kiskapukban, emberi körvonalak rajzolódtak ki. A kióvakodott emberek meresztették szemüket a vonuló embertömegre, és csodálkozva hallgatták: a sípok, dudák és kanállal vert lábasok fülsiketítő zaját.

Ezek a megfélemlített, óvatos emberek, talán már holnap közénk állnak – gondoltam én. Egy részük már nem fog félni, mert megérintette lelküket az összetartozás, és bátorság fölemelő szép érzése.

2000. X. 4.

A tömeg egyre nőtt, estéről, estére, és hömpölygött az utcákon. Menetelés közben egyre csak Petőfi sorai jártak a fejemben: „Habár fölül a gálya, / S alul a víznek árja, / Azért a víz az úr!”

Jó hozzánk az Isten – gondoltam. Szép meleg estéket adott nekünk, meg holdvilágot. Ismerősök és rokonok arcát fedeztem föl a derengő fényben, és ilyenkor boldog cinkossággal, néhány barátságos szót oda kiáltottunk egymásnak. Az a több kilométeres gyaloglás jól jött nekem,

de nem így férjemnek; ő panaszkodott, hogy a cipő töri a lábát, mert ott a padláson, azért mégis csak megkérgesedett az a „finom sevrő”.

2000.X.6.

Csütörtökön este /október 5./ séta után, szenzációs hírek vártak bennünket a városháza előtt: „Belgrádban ég a parlament, és az ellenzék választási győzelmét elismerték.” Megszabadultunk a zsarnoktól! – ordították. Az emberek egymás nyakába borulva sírtak és nevettek.

2000. X. 15-én.

Igen, győztünk, de most hogyan tovább? Tönk szélén az ország. Eleinte türelmesen fogadtuk az áramszüneteket. Az esti kikapcsoláskor vaksötétben tapogattunk a gyufa után, és a fiókok mélyéről előkotort gyertyacsonkok fénye mellett vacsoráztunk. Végre együtt a család. Békésen beszélgettünk, és kamillatea illata töltötte be a konyhát.

Csütörtöki énekpróbáinkra érkezve, a táskákból előkerültek a gyertyák. Lobogott a sárga fény, mi meg ebben a középkort idéző romantikus környezetben, szívből énekeltük az „Este van már, csillag van az égen...” c. népdalt. Senki nem sietett haza; többen is kérték: „Ne hagyjuk még abba az éneklést! Különben is, mit csináljunk otthon a sötétben?” A kórus férfi tagjai erre tudtak megoldást...

Mindennapi életünk a villany ki- és bekapcsolása körül forgott. (négy óránként elvették az áramot). Már kicsit sem találtam romantikusnak az áramszüneteket, mert ilyenkor nincs televízió nézés, kalács sütés, hajmosás, porszívózás gépi mosás és fiam gyertya mellett javította a diákok dolgozatát.

A sötétbe borult estén férjem egyetlen tranzistoros rádióját a fülére szorítva, félrevonult híreket hallgatni, én meg Füst Milán novellás kötetével és egy szál gyertyával a kezemben, megindultam a hálósoba felé. Olvasás közben többször is megdörzsöltem szemem; inkább sejtettem, mint láttam a betűket. Gyötörtem magam az olvasással, mivel féltem a hosszú éjszakától.

2000. XI. 2.

Segítőkész szomszédom megszánt, amikor elpanaszoltam neki, hogy elfogyott a gyertyám

és nem tudok sehol hozzájutni. Egyik nap, szép vastag, sárga gyertyával állított be hozzánk. Többek között azt is elmondta: „Ez szentelt gyertya, mert a pópától vettem”. Örömöm határtalan, sosem hittem volna, hogy ilyen kevés kell a boldogsághoz: egy szál gyertya. Külön filozófiai elméletet gyártottam magamnak: Ha soha nem lenne áramszünet, akkor nem lennék boldog, amikor visszakapcsolják.

Tegnap este megint sötétben maradtunk. Sebaj! – mondtam én –. Itt ez a szép vastag szenteltgyertya, majd olvasok mellette.

A fölengedett redőnyű ablakon beszűrődött a holdvilág; a derengő fény mellett püföltem a párnákat, majd gyufa után tapogatva meggyújtottam a gyertyát. Furcsa, füstösen lobogó fénnel égett. A kispárnát fejem alá gyűrve olvasni kezdtem. Belemélyedtem a könyv olvasásába, és úgy fél óra múlva, azt észleltem, hogy túl nagy a fény fejem mögött. Oda pillantva, rémülten láttam, hogy a csoda gyertya összeroskadt, és a kanóca ott úszik a kistányéron mécsesként, és a láng már belekapott a tányér alá tett újságpapírba. Olvás után furcsa, gyertyafüstös szaggal lett tele a szoba. Ravatalozók illatával az orromban feküdtem az ágyon, és szidtam a vak sorsot, amely ide tett le, e nyomorúságos helyre, de ezután jött a kérdés, majd rá a válasz: Jó lenne Amerikában élni? A fényben, a jólétben, de ahol nem értenék nyelvemet, ahol fiam talán szégyellne hozzám magyarul szólni, ahol nem lenne gyökere sem családomnak, sem fajtámnak. Mélyről és őszintén jött a válasz: Nem! Nem! Nem! Az igaz, hogy jó lenne végre emberhez méltóan élni, de nem másutt, csak itt, itt ahová a vakszerencse letett.

2000. XI. 15.

Mindenki lehiggadt. Nincs eufória, csak végtelen türelemmel viselt szegénység. Megpróbálunk mindennek örülni, aminek csak lehet: többek között a nyárian meleg késő őszenek is. Mégis csak jó az Isten hozzánk – mondogatjuk egymásnak –, nem kell fűteni, de nem is lenne mivel. Lassan már senkit nem érdekel a holnap, csak a ma.

Délutánonként gyakran sétáltam a még mindig simogató napsütésben, ott fönna a Tisza-tó térségén. Ismerősökkel találkozva, beszélgetés közben észre sem vettük a több kiló métert, amit

megtettünk. De jó egyedül lenni is, és bámulni a rezzenéstelen vizet.

Ma is, ahogy ott álltam a parton, szemem végigpásztázta a bánáti part napfényben fürdő meleg színeit. A félig már kopasz fák, bokrok: barnán, sárgán, tótágast állva remegtek a Tisza víztükérén.

A magányos szemlélődés arra is jó, hogy el-

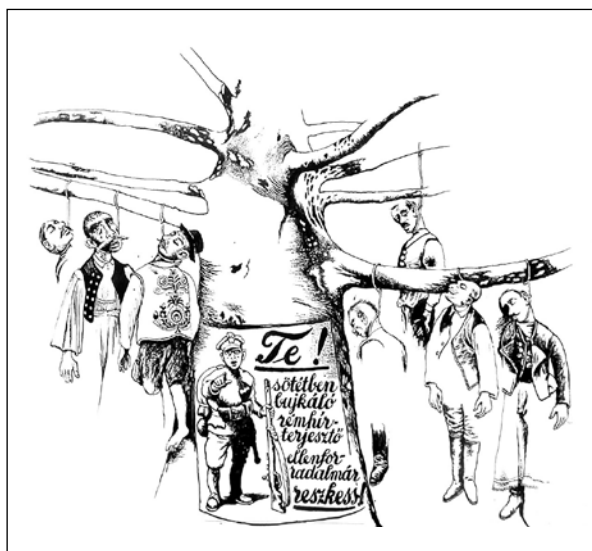
gondolkodjak. Rádöbbsent saját kicsinységemre és mulandóságomra. Ilyenkor megszabadulok mindennapjaim koloncaitól, de ezek a pillanatok gyorsan elillannak.

Főlocsúdva merengésemből, gyors léptekkel megindultam a sarki bolt felé, ahol úgy hallottam, gyertya is kapható.

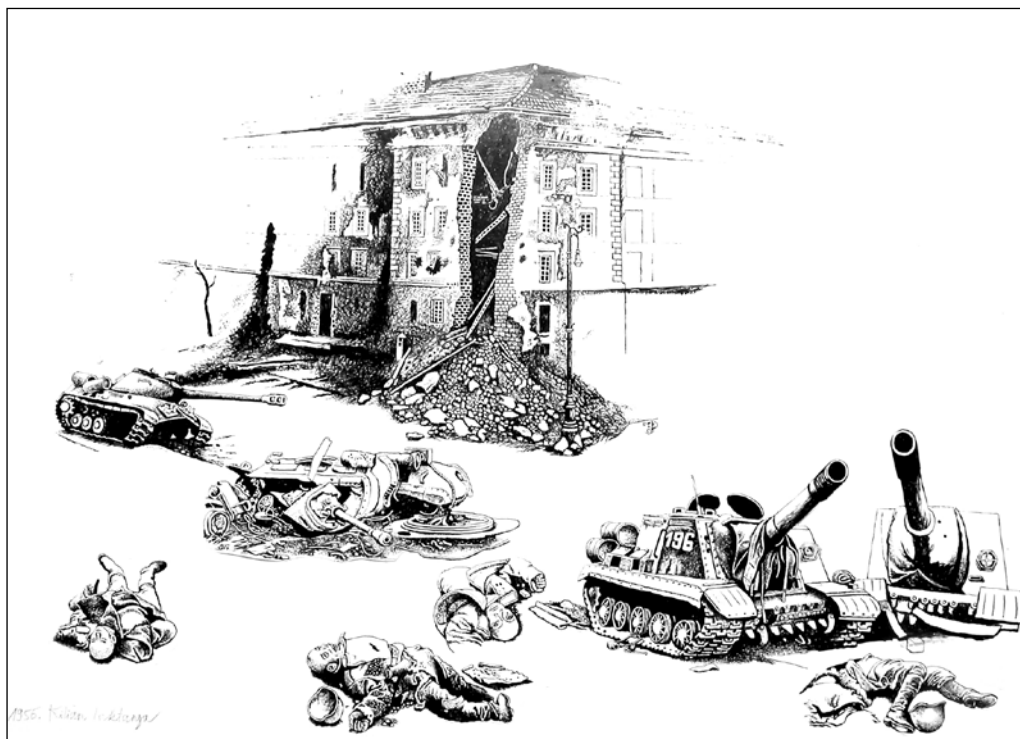
2000. XI. 21.

1956 I.

1956 II.

1956 III.

Hamis mítoszok – az '56-ban jött magyarokról és egyebekről

Nem tudom megfigyelték-e, hogy Szent István napja után megtörik a nyár heve! A nappalok és az éjszakák közt jelentős lesz a hőfokkülönbség, s a csillapodó hőség az őszt közeli jelzi immáron. A nyári uborkaszezon után pedig beköszönt a politikai ősz! Napbarnított honanyak és honatyák esnek egymásnak a televízió képernyője mögött és szórják sületlenségeiket, a választópolgár meg kapkodhatja a fejét. Már ha kapkodja, mert valljuk meg, sokkal kényelmesebb elhinni mindazt, amit hall, vagy hall és lát az ember a mindenható média jóvoltából. Kevésbé kényelmes elgondolkodni a dolgok állásán és esetleg más forrásból is tájékozódni kicsit... Általában erre a lustaságra épít a politikus, mert tudja, hogy a megélhetési gondokkal küzdő átlagpolgárnak nincs energiája alaposabban utánanézni az általa mondottaknak.

Legyen szabad itt egy kis vargabetűt tenni olvasás tárgyában! Oktató kollégákkal többször emlegettük, hogy a most felnövő, felsőoktatásba kerülő generáció nem szeret olvasni. Ismereteinek nagy részét az internetről és az elektromos médiából veszi, ami valljuk be, nem elegendő ahhoz, hogy valaki jól tájékozott legyen. A kutatások azt mutatják, hogy az Európai Unióban minden ötödik ember funkcionális analfabéta, „és ez a szám nem véletlenül egyezik meg majdnem tizedre a munkanélküliek számával” – írja Hegedűs Márta egy elemzésében. Sajnos mindazok csak tetézik a bajt, akik lépten-nyomon azt híresztelik, hogy a könyvkiadásnak és a könyveknek megszámoltattak a napjaik... Ma már ott tartunk, hogy a 19. század írókiválóságainak műveit, a szövegértéssel küzdő generációknak nem is ajánlják elolvasásra. Mindebből az a hamis kép alakul ki, hogy az irodalmi művekkel van baj! Napjaink hamis kulturális mítosza ez, még hozzá olyan mítosz, ami az általános műveltség fontosságát kérdőjelezi meg! A dolgok lényege

viszont az, hogy a hiányos műveltségű ember könnyebben vezethető félre, téveszthető meg.

Éppen ezért a társadalom szerkezetét átszövő politika, a saját jól felfogott érdekétől vezérelve, talál ki és terjeszt olyan hihető, valóságelemmel rendelkező féligazságokat, melyek azután gyökeret eresztenek a köztudatban, és szívósan befolyásolják generációk gondolkodásmódját. Egyazon nemzet különböző társadalmi rétegeit lehet egymás ellen fordítani ilyen módon. No, de akkor mit mondjunk az olyan társadalomról, mint a miénk, ahol valóban sok nemzetiség él egy országon belül az Isten magas ege alatt? Mit mondjunk azokról a tévhitekről, melyeket az etnikai kizorítódsi igazolására találtak ki, amelyek a mindennapokat szövik át és lehetetlenné tesznek?

Talán helyénvaló, ha saját, valósnak hitt emlékemmel kezdem, amit évtizedeken át hurcoltam magamban, hogy azután egy családi beszélgetés során elmondom s rögtön meg is osszam vele a hallgatóságot. Az elbeszéltek mosolyt és fejcsóválást váltottak ki, hiszen emlékeimet zseni koromban megragadtakra alapoztam és '56-hoz kapcsoltam, pedig 1956 októberében még alig múltam egyéves. Mégis sokáig úgy őriztem egy rádióhallgatás emlékét, mint egy hétpecsétetes titkot. Az rémlett, hogy a kiskonyhában, családtagok és ismerősök körbeülték a világvevő Tesla rádiókat, és gondterhelt arccal hallgatták, sőt voltak, akik meg is könnyezték a magyar híreket! Ez az „emlék” oly mélyen ivódott tudatomba, hogy még édesanyámmal is szembe szálltam igazamat védendő... Arra is emlékeztem, hogy a konyhaasztal alatt játszottam egy leterített kartonpapíron, onnan lestem a halkan sutgó felnőtteket!

Családom tagjai döbbenet fogadták az emlékhistóriát. Nagyanyám összecsapta a kezét: Nahát, ez a gyerek, hogy mi mindent tud! – mondta. Nagybátyám legyintett: Legfeljebb tö-

lünk hallottad, öcskös! – mosolygott elnézően. Így hát az én '56-os emlékem kimaradt a családi legendáriumból, hiába próbáltam hihető kísérő elemekkel körülbástyázni azt. Mert ugye az igaz, hogy nem is egyszer játszottam a konyhában az asztal alatt, meg az is igaz, hogy a felnőttek eszténként összegyűltek rádiót hallgatni, sőt arra is volt példa, hogy némelyek elsírták magukat... Az viszont nem biztos, hogy az egyéves és egy hónapos gyerek pontosan arra a bizonyos rádióhallgatásra emlékezik vissza?! A családi tanácskozás után máig kételyeim maradtak arról, hogy mit gondoljak a fent említettekről.

Érdekes, hogy a menekültekről nem képződött semmilyen emlékem. Pedig jöttek, Észak-Bácskában rögtönzött táborokat állítottak fel a számukra sok településen. Jöttek, szekéren és gyalogosan, majd alig néhány hónappal később tovább is mentek a szélrózsa minden irányába.

Évtizedekkel később, Magyarokanizsán találkoztam egy maradóval, aki beilleszkedett a társadalomba, zenetanárként magán-zeneiskolát működtetett és nagyon büszkén mesélte, hogy magának Tito elvtársnak is muzsikált... Szóval, lámpással kellett/kell keresnünk '56-os menekülteket Bácskában és a Bánságban egyaránt, mégis valami más élt/él a köztudatban a magyarok októberi viselt dolgairól. De minderről majd később. Most önző módon saját emlékeimmel folytatom.

Évek sorjáztak, s egy tanulságos eset szemés fültanúja lettem. Zentáról autóbusszal utaztam Magyarokanizsára, amikor az adorjáni – akkor még hivatalosan Nadrljan volt a falu neve – buszmegállóban egy idős bácsi felszállás előtt megkérdezte: Kanizsára megy-e a busz? A jegykezelő mondta, hogy „Da!” A bácsi felszállt, leült, jegyet váltott. Kisvártatva egy hölgy megszólalt: „Ako bi ja živela u tuđoj zemlji, ja bi naučila jezik!” (Ha én másnak az országában élnék, akkor megtanulnám annak a nyelvét!) Pár pillanatig döbönt csend honolt, majd ismét a kalauz szólalt meg: „Gospođo, stari ne živi u tuđoj zemlji! On je rođen a selu, gde nema Srba. Od koga da nauči jezik?” (Asszonyom, az öreg nem másnak az országában él! Ő olyan faluban született, ahol nincsenek szerbek. Kitől tanulja meg a nyelvet?)

Alig néhány évvel későbbi egy másik, igen csak megdöbbentő élményem, ami a '80-as

évek legelejéről való, amikor az egykori Jugoszláv Néphadseregben – a már akkor is forrongó Koszovó miatt – épp az utcai harcmódort gyakoroltatták velünk ott Líkában a messzi Gospićon. Egy délutáni pihenőn szóba került seregbeli szolgálatom! Azt kérdezték a velem együtt katonáskodók, hogy magyarként miért épp a JNH-t választottam? Még válaszolni sem maradt időm, mert megtette azt helyettem egy bosnyák fiú, aki azzal állt elő, hogy egy győztes hadsereg katonája akartam lenni... A beszélgetés során azt is megkérdezték, hogy magyarként mikor költöztünk Jugoszláviába? Amikor azt válaszoltam, hogy minden felmenőm őslakos, többségük soha életében ki sem mozdult falujából, hitetlenkedve csóválták a fejüket. Látszott, hogy hiszik is, nem is, amit mondok.

Talán szűk tíz év telt el az eset után és jöttek az első többpárti választások, majd a polgárháborús évek. Volt sok minden. A kortesbeszédekből megtudhatta az ember, hogy Rákóczi a saját kezével fojtotta a szerbeket a Balatonba, no meg azt is, hogy a magyarok a délvidéki tájakra 1956-ban jöttek! Igen, a rendkívül toleráns titói Jugoszlávia ekkor fogadta be a magyar tömegeket, ideig-óráig. Ne feledjük, nem sokkal az események előtt békültek ki a jugoszláv kommunisták a Szovjetunióval, sőt Hruscsov Titóval egyeztetett, mielőtt a Vörös Hadsereg elvtársi segítséget nyújtott a magyar kommunistáknak saját népükkel szemben...

A tévhitek igen szívósak tudnak lenni és képződésükhöz hasonló történelmi helyzetekre van szükség. A délszláv polgárháború idején a nemzetiségi bajokra kitalált magyarázatokban bukant fel a legtöbb, sokszor tudatos ferdtetés. Egy ilyen 2006 őszén, még a romániai Bánságban, az egykori Temes vármegye területén fekvő Nagyfaluban is találkoztam.

A valamikor szerb többségű faluban a bolt előtt ücsörgő szerb atyafiakkal beszélgetve szóba került Koszovó elvesztésének kérdése. Akkor ott egyértelműen Titót hibáztatták, mert mint mondták, ő engedte a tartományba a szomszédos Albániából beköltözni az albánokat.

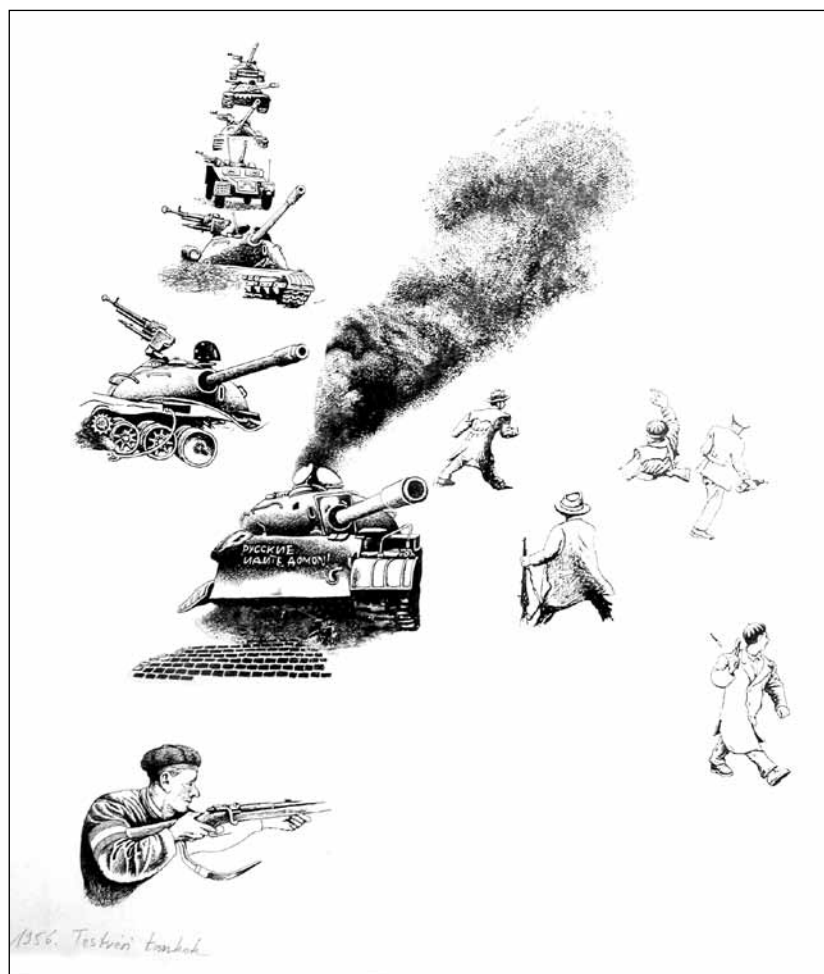
A belső bajok okozói tehát mindig és mindegyik az idegennek tekintett tömegek, amelyek veszélyt jelentenek az államalkotó etnikumra, mert más a nyelvük, vallásuk, eltérő a kultúrá-

jük. Furcsa dolog ez a régiók Európájában. Abban az Európában, ahol az olaszok és az osztrákok Dél-Tirolban mára természetesnek tartják a német kisebbség védelmét. Vagy az egykori ősellenségek, a franciák és a németek Elzászban már régóta békességben élnek. Mi több, a két ország politikusai álmodták meg az uniót és nagy részben ők terelték Európa nemzeteit az egyesülés irányába! A kontinens nyugati felében ma már az afrikai bevándorlók azok, akik időről időre utcai zavargásokba torkolló konfliktusokat provokálnak, a kulturális másságot negligáló, intoleráns viselkedésükkel.

Térségünk bajai hasonló természetűek, de merőben más a gyökerük. Sajnos a dualista monarchia szétszabdalásával sikerült destabilizálni a Kárpát-Balkán régiót és a nemzetiségi ellentétek is megmaradtak. Úgy tűnik, ezekre az el-

lentétekre nem jelentenek gyógyírt a légiesedő államhatárok. Legalábbis nem Közép-Kelet-Európában, ahol jószerével minden nemzet talál kivetnivalót a másokban, csak azért, mert az szlovák, ruszin, román, szerb, horvát vagy éppen magyar és a szomszédságában az anyanemzetnek állama van.

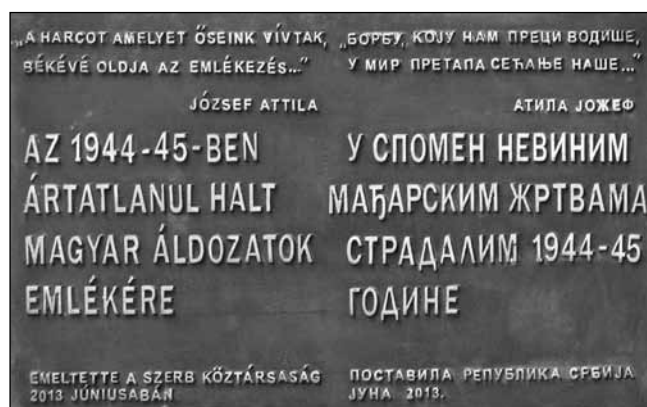
Valljuk be, hogy mi emberek szeretjük a mítoszokat! Megmozgatják a fantáziánkat, úgy véljük, hogy a múlt ködének homályát tudjuk segítségükkel eloszlatni és a különben érthetetlen dolgok általuk érthetővé válnak. A rejtélyről lehullik a lepel. Igen, de csak akkor, ha helyükön kezeljük a dolgokat és kényelemből, lustaságból, restségből nem adunk hitelt azonnal a hallottaknak, látottaknak. Jó, ha utánajárunk dolgoknak és olvasunk is néha.

A kegyelet, a lelki béke megélt percei – köteleznek Késleltetett naplójegyzet

„A harcot, amelyet őseink vívtak,
békévé oldja az emlékezés,
s rendezni végre közös dolgainkat,
ez a mi munkánk; és nem is kevés.”
(József Attila)

Ahogy múlnak a napok, a hónapok, főként elevenbe vágó eseményei, mindinkább bizonyossá válik számomra az, amit az első pillanatban is éreztem: nemcsak azért nem lehet pontot tenni a József Attila-idézet első két sora után a csúrogi emlékműn, mert így csonka A Dunánál című költeményének utolsó versszaka, hanem azért, mert olyan üzenete van (mindenki felé), aminek életre kelése nélkül esélyünk sincs a megbékélés fájdalmas folyamatának a megvalósítására szerbek és magyarok között. Sokan régóta vártuk a néhányszor elhalasztott szerb, magyar államfői főhajtást a tervezett csúrogi emlékparkban megépülő emlékműnél. A leginkább mégis azok az idős hozzátartozók, akik szerte Vajdaságban, Magyarországon vagy máshol a nagyvilágban kényszerülnek élni. Az emléktáblát elolvasva volt, aki fájdalmas keserőséggel jegyezte meg: nem ártatlanul haltak meg, hanem kivégezték szereteteinket...

Emléktábla a gránitfalon

– Ahogy közeledett június 26-a, az emlékműavatás napja, úgy nőtt az aggodalmunk is,

hogy nehogy valami miatt megint elodázzák – mesélték egymásnak, amíg a nagy pillanatra vártak. Hallgattam őket, tekintetüket kerestem. Megpróbáltam átérezni, mit érezhetnek. Ha az azonosulás készsége valamennyiünkben élne, munkálna, talán háborúk sem lennének többé. Jutottak eszembe egy nagyon régi beszélgetés töredékei. Hogy aggályaik nem voltak alaptalanok, azt a szülőfalumból, Bácsfeketehegyről érkezettek mondták el, akik a Vajdaság különböző településéről jött csaknem háromszáz önkéntes fiatallal együtt részt vettek azon a hétvégén a területrendezési munkálatokban, a szemét egy részének eltakarításában. S látták az emlékmű falának megcsonkított felső sarkát, amelybe állítólag belecsapott a villám... Ez lett utóbb a hivatalos magyarázat is. Nem kis jóindulatra van szükségünk, hogy ezt el is higgyük, s azt is, hogy nem szándékosan szerették volna késleltetni egyesek az emlékműavatást. Arra már gondolni sem merek, hogy nézett volna ki a környéke, ha a fiatalok, a VMSZ aktivistáival együtt nem szervezik meg a munkaakciót? Csúrogon, a sintérgödörnél, a kijelölt helyen (az Újvidékről induló, Temerinen is megálló) különbuszunkból kiszállva, hónapokkal korábbi sejtéseim látszódtak beigazolódni. Igaz, elég távol volt az alkalmi parkoló, mint hallottuk, biztonsági okokból. Ott már nem végeztek földmunkálatokat, s teljes mértékben a szemét sem lett eltakarítva. Tekintetem az emlékművet kereste. Az előzetes bejelentésekből tudtam, hogy a helye ott lesz, ahol az 1994-ben, az első megemlékezésen lehelyezett kereszt állt, amelyet Légvári Sándor ácsolt (akinek édesapja is 44-es csúrogi mártír volt). Ezen a helyen áll

majd az emlékmű, az emlékparkban, amelyhez kandeláberek övezte sétány vezet. Nos, ennek mindmáig csak egy része valósult meg. Nyomasztó hangulatban haladtam az újvidékiekkel és a temeriniekkel a sétány felé, közben csatlakoztak hozzánk a Vajdaság különböző részeiből érkezők. A legtöbben magukba fojtották véleményüket, mások csak annyit mondtak: „Nem ezt vártuk”. A bátrabbak a kamerák, a hangszórók előtt is megismételték, rögtön megtoldva: most mégis az a legfontosabb, hogy végre elérkezett ez a nap is. Hogy aztán lesz-e belőle igazi megbékélés, az jórészt a két ország, a két nép vezetőin, szakemberein múlik. A megfélemlítésen túl, teszem hozzá csendesen, utólag. Az apai nagyszüleim és szüleim egy időben vállalt falujából, Bácskossuthfalváról érkezettek hívták fel a figyelmemet a biztonsági autókban a megemlékezők felé irányított gépfegyverre... Az ilyenkor szokásos biztonsági intézkedéseken túl, érthető lett volna a fokozott éberség, ha azt nem oly látványos módon szervezte volna meg a karhatalom. Minthogy a megemlékezés hivatalos része után volt is erre példa. Méltóságteljes, emberi és közvetlen, majdnem meghitt is volt, ahogyan államfőink a megemlékezők egy kisebb csoportjával beszélgettek. De erre később még visszatérek.

A cigánysor előtt elhaladva értük el a sétányt. Itt határozottan utasítottak bennünket, hogy arra nem léphetünk, csak a kihúzott szalagon túl sorakozhatunk fel. Itt már jól szemügyre vehettük az egész terepet. Az emlékparknak nyoma sincs...

„Emlékpark” államfőink érkezése előtt

A legyalult sárgaföld (véres)múltidéző látványa csak fokozta keserű szomorúságomat. Se-

hol egy fa, cserje, bokor, de még fűszőnyeg se, amit a legegyszerűbb ráteríteni az előkészített földre. Hogyan, és egyáltalán mikor lesz ebből emlékpark, ha a megbékélés napjának nevezett történelmi eseményre sem intézkedtek Szerbia honatyái, hogy ehhez méltóvá tegyék az emlékmű övezte helyet is!? Vagy ennyire hanyagul működnének a kabinetirodák, a különböző szolgálatok, a diplomáciait is beleértve? Nem nagy szakértelem kell manapság hozzá, hogy ne tudnánk: jó szervezéssel egy nap alatt is be lehet ültetni, a kertészek hozzáértő segítségével, sokkal nagyobb területet a csúrogi sintérgödörnél. Nyárelő lévén, egy kis kockázat árán is el lehetett volna ültetni nagyobb földlabdával néhány csemetét, cserjét, de legalább fűszőnyeget leteríteni, hogy ne fájt volna a segélykérés gyanánt nyújtózó sárgaföld. S ezen álltunk mi, emlékezők, az emlékmű körül félkörben. Az esemény jelentőségéhez viszonyítva nem voltunk túl sokan. A mögöttem elhaladó egyik, vélhetően beavatottabb biztonsági az államfőink érkezése előtt jelentette mobilján, hogy ötszáz körül lehetünk a hivatalból kivezenyelték sokaságán, az újságírókon kívül. Ezt hallva többen meg is jegyezték: „Hát nem vagyunk annyian, mint Szent Istvánkor Palicson...” Még mindig sokakat visszatart a félelem. Bár nagyon sok minden történt az utóbbi néhány évben. Ezek, úgy látszik, még mindig nem tudatosulnak eléggé a közvéleményünkben. A Hét Napban (2013. június 19.) olvashatunk egy kimerítő összefoglalót az eddigi feltárásokról:

„Az 1941–1948-as időszakra vonatkozó szerbiai levéltári kutatások és visszaemlékezés-gyűjtés című projekt célja a magyar–szerb megbékélés elősegítése, a közös nemzeti múlt teherátvitelének felszámolása. A 2010-ben létrejött Magyar–Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság 2011 januárjában elfogadott programjának megfelelően fel kell tártatni a magyar lakosság ellen 1944–1948 folyamán a Vajdaság településein elkövetett gyilkosságok és más megtorló intézkedések levéltári forrásait, összeállítani az áldozatok minél teljesebb névsorát, valamint rögzíteni, feldolgozni és archiválni a múlt század negyvenes éveire vonatkozó visszaemlékezéseket, emlékeket. Az erről szóló megállapodás 2011 májusának végén jött létre, a kutatások és a gyűjtés feladatainak közvetlen elvégzésére pe-

dig az MNT a zentai székhelyű Vajdasági Magyar Művelődési Intézetet kérte fel. Arról, hogy hol tartanak ezzel a hatalmas munkával, Hajnal Jenőnek, a VMMI igazgatójának segítségével a következőket tudtuk meg:

A levéltári kutatások a Vajdasági Levéltárban 2010 decembere, a többi országos levéltárban 2011 augusztusa, a regionális (volt járási) levéltárakban pedig 2012 januárja óta folynak. 2013 májusáig az áldozatok adatait tartalmazó adatbázisba összesen 16 394 áldozat adata került; közülük 5268-an magyarok, 9397-en németek, 8-an magyar/német identitásúak, 263-an szerbek, 195-en horvátok, 85-en csaknem tíz nemzetiségi kategóriába sorolhatók, 1178 személynek azonban nem sikerült azonosítani a nemzetiségi hovatartozását. A regionális levéltárakban eddig 5832 áldozatot azonosítottak 340 irat-folyóméternyi levéltári anyag átnézése után.

A kutatómunka megkönnyítése érdekében a Vajdasági Magyar Művelődési Intézetben a gádori, a körtési és a járeki anyakönyvi kerületek halotti anyakönyveit (összesen 4179 lapot), továbbá a rezsőházi, a szépligeti és a körtési táborok áldozatainak kartonjait (13 133 személy adatait) digitalizálták. Az 1944–1945-ös kutatásokkal kapcsolatos kiadványok közül több mint félszáznak (kb. 9327 lap) és a témával foglalkozó több mint háromezer újságcikknek, tanulmánynak az elektronikus feldolgozása is befejeződött, valamint Matuska Márton, Mojzes Antal és Sinkovics Ferenc e témával kapcsolatos teljes kutatási dokumentációját is sikerült digitalizálni.

A kutatások első szakaszának lezárulása után az eredmények és az adatok nyilvánosságát külön honlap (<http://martirium.vmmi.org/>) és adatbázis segíti majd, amelyek próbaüzemelése már javában folyik.”

Más a kutatás, és más a valóság, a megélt mindennapok. Mintha még az emlékműavatáson is belénk fagyott volna a szó. Talán ezért nem énekeltük együtt hangosan msgr. dr. Péntes János bácskai és msgr. dr. Német László SVD bánsági püspök celebrálta gyászszertartáson az egyházi méltóságainkkal együtt a „Ments meg Uram engem, az örök haláltól, ama végső napon minden kintől, bajtól. Midőn az ég, s a föld meg fognak rendülni, s eljössz a világot lángokban ítélni. (...) Ó, adj nekünk, Uram örök

nyugodalmat, szegény bűnösökön mutasd meg irgalmad; e halálnak völgyén kik sötétben ülünk, örök világosság fényesedjék nekünk” - dicséretet. Feloldozóan hatott a megemlékező tömegen halkan áthullámozó Miatyánk, majd Szarapka Tibor szobrász szoborkompozíciójának: a kőfal előtt álló megtépázott feszületnek, az apa és fia szobrának, az emléktáblának a megszentelése. Ezután következett a csaknem hetven éve várt hivatalosan máris, kissé elsietve, történelminek minősített megbékélés pillanata, amikor Áder János Magyarország és Tomislav Nikolić Szerbia államfője egyszerre rótt le kegyeletét, kószorúzta meg a csúrogi és környékbeli magyar mártíroknak, az 1944-es megtorlások ártatlanul kivégzett áldozatainak emlékművét, s hajtott fejet előtte.

Államfőink főhajtása

A pillanat valóban történelmi volt. Erre, főként a szerb köztársasági elnök főhajtására vártak a kivégzettek hozzátartozói, a légerek túlélői. Az, hogy a valóságban is, a szerb-magyar megbékéléshez vezessen ténylegesen is; úgy tűnik, még sok víznek kell lefolynia a Dunán, a Tiszán, s a Holt-Tiszán is, amelynek a partján áll az emlékmű. Az emlékezők számára mégis elégtételt jelent ez a nap, amikor a szerb és a magyar magas rangú egyházi és világi méltóságok együtt rótták le kegyeletüket a kivégzett szeretteik vesztőhelyén. Segíti a megbékélésüket a megváltozhatatlannal, az olykor megkülönböztetően kegyetlen sorssal.

Azokat a pillanatokot senki nem veheti el tőlük, amikor néhány közvetlen szót válthattak államfőikkel, a hivatalos szertartás és emlékmű-

avatás után. A szervezők siettették az egyházi és világi vendégek, az újságírók, a fotósok, a tévések hadának autókba, buszokba szállását, hogy a program szerinti időben odaérjenek a Topalov-raktárhoz, vagyis az 1942-es razzia áldozatainak múzeumához. Mint tudjuk, a szerb állam a sintérgödörnél emelt emlékmű és (leendő) emlékpark költségeit vállalta, a magyar pedig a Topalov-raktár - ahol a szerb áldozatokat kivégezték - rendbetételének. A sürgető idő ellenére Áder és Nikolić maradt még egy kis ideig az emlékmű előtt. Ezekről a meghitt pillanatokról, kézszorításokról sikerült néhány fotót is készítenem.

Meghitt beszélgetés a hozzátartozókkal

Minden szónál többet mondanak ezek a képek. Lám, még a biztonságiak is megszelídültek, vagy sokkal inkább hivatásosan, a felelősségteljes professzióhoz méltón, észrevétlen éberséggel, kulturáltan tették a dolgukat. Miután ők is elmentek, a hozzátartozók koszorúztak, elhelyezték kegyeletük, lelki békéjük virágait, gyertyáit.

A megbékélés pillanatai

Talán ezért élem át újra és újra azoknak a perceknek a jelentőségét: a hozzátartozók, a lágerket túlélők találkozását államfőinkkel. Kapaszkodó lehet ez a későbbiek során is, mint ahogy az volt azon a napon is, sőt, fékezte kesernyés csalódásomat. Az emlékparkkal kapcsolatosakat is. Csak a buszban, meg késő délután, a Magyar Szóban megtartott könyvbemutató nem hivatalos részében mondtam el. Nagy óvatossággal néhányan adtak igazat nekem. Arra végképp elcsendesedtek, amikor azt találtam mondani a szerb elnöki kabinetre, hogy az elnök beszéde magyar fordításának a felolvasása nem volt méltó sem az elnökhöz, sem az iroda tekintélyéhez. S akkor még nem tudtam, hogy Áder elnök délelőtt beszélt a Szerb Parlamentben, s hogy bocsánatot is kért a II. világháborúban történelemért. Erre a virágos nénink hívta fel a figyelmem. Alig várta, hogy megkérdezhesse: igaz-e, hogy csak a magyar elnök kért bocsánatot és a szerb nem? A könyvbemutatóról jövet nem tudtam mit mondani. Ott senki fel sem vetette. Ő az Újvidéki Rádiót hallgatva vonta le a következtetését, csak nem akarta elhinni. Hetekig csak befelé zuhogtak szavaim. Egyre vártam volna, hogy legalább a szerkesztőseink reagálnak a szerb médiumokban megjelent rövid, a szerb közvéleményben inkább zavart keltő, mintsem a megbékélést segítő tudósításokra. Még Áder Jánosnak, Magyarország államfőjének a szerb parlamentben a díszülésen (június 26.) mondott beszédével sem foglalkoztak behatóbban, de azt, hogy bocsánatot kért a II. világháborúban magyarok elkövetett bűnökért, szinte minden szerb médium közölte néhány mondatban. A Dnevnik, a Politika, a Danas még idézte beszédének lényegét, a legtöbb mégis a bocsánatkérést húzta alá. Részletes ismertetése nélkül hogyan jut el, hogyan tudatosul a közvéleményben a lényege? Íme, Áder beszédének néhány bekezdése:

„Köszönetemet és elismerésemet fejezem ki Önöknek, valamint Szerbia minden egyes polgárának azoknak a nevében, akik nemcsak hisznek a kölcsönös tisztelet és megbecsülés szavában, hanem készek cselekedni is érte. Akik ki tudnak lépni a múlt fájdalmas tévedéseinek és embertelenségeinek árnyékából, azok az élet, és vele együtt a közös jövő oldalán állnak. Önök így cselekedtek. Akik az erkölcs parancsát követik,

azoknak van erejük az igazság kimondására. Önök ezt tették. Az erkölcsös embernek pedig van bátorsága kimondani azt, amit a szíve legmélyén helyesnek érez. Önök a szívükre hallgattak, a múlt héten fontos történelmi lépést tettek meg. Felismerték, hogy mindazt, amit politikusok rontottak el egykor, azt a ma politikusainak kell helyrehozniuk. Kimondták azt, ami fájdalmas és hetven évig tűnt kimondhatatlannak. Kimondták azt a megkerülhetetlen, fontos igazságot, amelyet a józan ész és az ép erkölcs évezredek óta diktál az emberiségnek. Kimondták, hogy a kollektív bűnösség elve fenntarthatatlan. Kimondták, hogy lehetnek bűnösök, de egy nép soha sem lehet bűnös. Kimondták, hogy a múlt megannyi emberi szenvedést hozó bűnével a szerb-ai parlament és Szerbia jóakarató polgárai nem azonosulhatnak. Döntésük mindenki számára világossá és megkérdőjelezhetetlenné teszi, hogy a szabad Szerb Köztársaság törvényhozása kész elégtételt nyújtani a második világháború etnikai vérengzése során elpusztított ártatlan délvidéki magyar áldozatoknak. A néhány nappal ezelőtt elfogadott parlamenti nyilatkozat hét évtized után nemcsak lezárja közös múltunk egyik fájdalommal és sötét árnyakkal teli huszadik századi fejezetét, hanem új, huszonegyedik századi perspektívát is megnyit országaink és polgáraink számára. Az önök döntésében az európai értékek iránti elkötelezettségük jut kifejezésre. Olyan döntés ez, amelynek önmagán túlmutató jelentősége van, mert önök most másoknak is követendő példát mutattak. Követendő példát, hogy a mai időkben miként lehet és miért szükséges elvégezni mindazt, ami képes helyreállítani a világ múltban kibillent erkölcsi rendjét. Tettük igazi emberi gesztus, hiszen azt üzenik minden jóakarató embernek, hogy akik képesek osztozni egymás gyászában, azokat erős szövetség és lelki közösség köti egymáshoz. Akik a gyászban egymás felé fordulnak, azok az örömben is osztozni fognak. Az új, huszonegyedik századi Közép-Európa ilyen gesztusokból születik meg. Egymás megértésének és elfogadásának gesztusaiból, az együttműködésből, az igazság kimondásából, egymás és az egyetemes emberi értékek tiszteléséből. (...) Eljött a kölcsönös bocsánatkérés ideje. A szabad és demokratikus Magyarország elítéli azokat, akik a második világháború

szenvedéseit fokozva magyarként vétettek ártatlan szerb emberek ellen. Magyarország köztársasági elnökeként bocsánatot kérek azokért a bűnökért, amelyeket a magyar állam nevében a második világháború során magyarok követtek el ártatlan szerbek ellen. Bár a bűnököt senki nem teheti meg nem törtéنتté, mégis hiszünk abban, hogy a kölcsönös bocsánatkérést követő megbocsátás a megbékélésen is képes túlmutatni. Mert mi nem egymás mellett, hanem a közép-európai népek közösségeként kívánunk élni. Mi, mai magyarok és mai szerbek, egy emberként az ártatlan áldozatok oldalán állunk. Nem a halál és a gyűlölet, hanem az élet, az igazságosság és az együttműködés örökségét kívánjuk továbbadni gyermekeinknek. Kívánom, hogy így legyen. Tegyük meg a jövőben is minden tőlünk telhetőt, hogy csakugyan így lehessen.”

Másnap átnéztem a szerb napilapokat: a Dnevnik „Dan srpsko-mađarskog pomirenja” (A szerb-magyar megbékélés napja) címmel a címlapon kezdi, majd a harmadikon, teljes oldalon folytatja a „Szerbia és Magyarország elnökei lerótták kegyeletüket tegnap Csúrogon a II. világháború ártatlan áldozatai előtt” felcímezett, kimerítő képes beszámolóját. Úgyisintén valamennyi belgrádi lap már a címlapon bejelenti a történelmi eseményt, de szinte mindegyikben a második világháborúban elkövetett bűntényekről beszélnek. Cím a Politikában: „Nikolić i Ader: Istorijsko pomirenje Srba i Mađara” (A szerbek és a magyarok történelmi megbékélése). A Danasban hasonlóan: „Ovo je bio dan istorijskog pomirenja Srba i Mađara” (A szerbek és a magyarok történelmi megbékélésének napja volt). E napilap tömör információja, ha nem is tesz egyértelmű különbséget a II. világháborúban ártatlanul kivégzett szerb és más áldozatok, valamint a közvetlenül a háború után, immár békében elkövetett megtorlás között, mégis utal rá: „Először megkoszorúzták az 1944-es és 1945-ös ártatlan magyar áldozatok emlékművét, amely a helybeli magyarok ellen elkövetett kommunista hatalom bosszújára emlékeztet. Csúrog magyar nemzetiségű lakosságának jelentős részét lemészárolták, a többi pedig elűldözték. Az elnökök ezt követően megkoszorúzták az ártatlan szerb áldozatok szerb emlékhelyét az úgynevezett Topalov-raktárban, a falu központjában, ahol

1942-ben végrehajtották a kivégzéseket.” (sz. f.) Az évszámok közlésével igaz megteszi ezt még néhány napilap, anélkül, hogy megemlítené, mi is történt valójában közvetlenül a II. világháború után, hogy miért is kell(ett) a kollektív bűnösséget eltörölni. A Novosti felcíme: „U Čurugu predsednici Srbije i Mađarske odali poštu nevinim žrtvama oba naroda u Drugom svetskom ratu” (Szerbia és Magyarország elnökei lerótták kegyeletüket mindkét nép II. világháborúbéli ártatlan áldozatai előtt), címe: „Naklon precima, zavet unucima” (Főhajtás az elődöknek, fogadalom az unokáknak). A Kurir rövid képes információjának címe: „Srbi, izvinite zbog zločina” (Szerbek, bocsássatok meg a bűntényekért) stb.

Megemlékezés a pravoszláv templom előtt

Valójában mire is helyezte a két elnök a hangsúlyt a beszédében, amelyet az 1862-ben felszentelt Urunk mennybemenetele pravoszláv templom előtt az improvizált emelvényen mondott? Előtte részt vettek az Irinej Bulović bácskai pravoszláv püspök celebrálta gyászszertartáson, s megkoszorúzták a razia ártatlan áldozatainak emlékhelyét. Felvezetésként Tomislav Nikolić Pál

apostol rómabeliekhez írt leveléből idézett: Ha lehetséges, amennyiben rajtatok áll, minden emberrel békességben éljetek (12:18).

„E tanulság igen tömören fogalmazza meg évszázadok bölcsességét, melyet mérhetetlen nagy számú ártatlan áldozat neve támaszt alá az emberi faj története során. Ebből, és csaknem ezeréves közös történelmünkéből okulva mondhatjuk el, hogy a magyarok és a szerbek felelősséggel tartoznak egymásnak azért, hogy jelenüket és jövőjüket a békés együttélés, a megértés és a keresztényi szeretet legnemesebb hagyományai szerint építsék ki. A két szomszédos nép és állam múltja számos kihívást, háborúk viharát élte át földrajzilag stratégiai fontosságú helyzete révén, a civilizációs útvonalak sajátos kereszteződésén. Legtöbbször egymás segítői voltak ezen kihívások során, voltak azonban olyan helyzetek is, amikor szembekerültek egymással, s ezek mind nagyszámú áldozatot követeltek. Államaikat erősítve, a középkortól a modern korig haladva, számos társadalmi tevékenységben – kultúrában, oktatásban, művészetben – értek el a magyarok és a szerbek együttesen kimagasló eredményeket.”

A továbbiakban beszédének jelentős részében a két nép kapcsolatairól, eredményeiről, történelmének, kultúrájának összefonódásáról beszélt. A tragikus események jórészt az I. és a II. világháború következtében történtek:

„A háborús eseményeket történelmi figyelemzetésként kell értelmeznünk, mely még ma is a békés együttélésre, egymás megértésére int bennünket. Nemzetiségi és vallási hovatartozásra, nemre, életkorra való tekintet nélkül minden áldozat megérdemli, hogy emlékezzünk rá, s hogy megóvjuk a feledéstől. A civilizációs öntudat jele minden egyes virág, melyet az elhunytak vesztőhelyénél hagyunk, minden egyes kézfogás, mely a megbékélést szolgálja. Ne feledjük: ahogyan minden áldozatnak, úgy minden bűnösnek is vezetékneve és neve van. A térség történelmének objektív szemléletéről tanúskodik az, ha felelősségérzettel tekintünk a múlt történéseire, s arra, hogy a jövőben lehetővé tegyük a békés együttélést. A múltat megváltoztatni nem lehet, de tanulni, okulni belőle igen. Az okok és következmények felismerése, az egyéni felelősségek megállapítása e nemzedék feladata. (...) Szer-

bia elkötelezett aziránt, hogy jelenét és jövőjét a szabadságra, egyenjogúságra, az emberi jogok védelmére és a jószomszédi kapcsolatok kialakítására építse.” A Magyarország és Szerbia közötti, kölcsönös tiszteleten alapuló kapcsolatokat a régió stabilitása szempontjából is lényegesnek nevezte, s a történelmi megbékélés kapcsán reményét fejezte ki, hogy ezek a kapcsolatok még intenzívebbé válhatnak, s új fejezetet nyithatnak a két állam történelmi együttműködésében.

Akik a múltnak emléket állítanak, azok a jövőre gondolnak, emelte ki beszéde elején Áder János, majd így folytatta:

„Akik a bűnt bűnnek nevezik, azok az erkölcsös életet szolgálják. Akik kimondják az igazságot, azokat a gondviselés is a kegyelmébe fogadja. Ahol most állunk, emberek haltak meg. Haláluk embertelen tettek, indulatok helyrehozhatatlan, visszavonhatatlan következménye volt. Hét évtizede vér folyt Csúrog utcáin, meggyalázott nők vére, idős és fiatal férfiak vére, gyermekek és csecsemők vére. Magyar és szerb emberek haltak meg. Ártatlan szerbek 1942-ben, és ártatlan magyarok 1944-1945 telén. Ártatlan magyaroké, mert voltak, akik úgy vélték, az ő nemzetük ártatlan áldozataiért egy másik nemzet ártatlan áldozatainak vérét kell kiontani. Ami 44-45 telén itt és a környező magyar településeken történt, az egy tömeges bosszúhadjárat része volt, véres bosszú azért, amit más magyar emberek követtek el ártatlan szerb emberek ellen, néhány évvel korábban. Ez a bosszú bűnben fogant, erkölcstelen volt, mint ahogyan bűnben fogant és erkölcstelen volt minden egyes ártatlan szerb élet kioltása is. A világ erkölcsi rendje borul fel, ha nem értjük meg, hogy csak a bűnösök megbüntetése lehet erkölcsös cselekedet. Önmagunk és az utánunk következő nemzedék ellen vétenénk akkor, ha nem értenénk meg, hogy az ártatlanok elpusztításánál nem létezik bűnösebb tett. (...)Nincsenek bűnös népek, csak bűnös tettek, indulatok, emberek. Az áldozatok esetében sem az a legfontosabb, hogy szerbek voltak-e vagy magyarok, hanem az, hogy egytől egyig ártatlanok voltak. Ha Isten most ránk néz, azt látja, hogy az ártatlan szerb és magyar áldozatok lelkei mind velünk vannak. Lélekben öleljük magunkhoz őket, hiszen mindannyian a mi testvéreink voltak. Mondjuk el nekik: semmi-

lyen közösséget nem vállalunk a bűnnel. Mondjuk el nekik, hogy ha visszaforgathatnánk az idő kerekét, semmilyen teret nem adnánk az őket elpusztító erőknél. Mondjuk el nekik, hogy mi, ma élők, testvéreinkként gyászoljuk őket, mert mi, szerbek és magyarok, testvérként tekintünk egymásra. A mai napon egymás felé fordulunk, egymás szemébe nézünk és kimondjuk: nem mindegy, hogy mit hagyunk örökségül, milyen emléket ápolunk. A kudarcok és sérelmek indultoktól súlyos örökségét nem öröközhetjük tovább, csakis a kölcsönös tiszteletét és az igazságát. (...) Ami a mai napon itt, Csúrogon történik, nem pusztán közös múltunk egyik hetven éve lezáratlan, fájdalmas fejezetének nemzeteinkhez és országainkhoz méltó elrendezését jelenti. A mai napon nemcsak fejet hajtunk az egymás áldozatainak emelt emlékművek előtt, és lélekben nemcsak sok ezer áldozatnak adunk végtisztességet. A mai nap ennél is sokkal fontosabb. Ma a világ huszadik században kibillent erkölcsi rendjéből helyreállítunk valamit, ami mindannyiunk számára fontos érték. E dátumot aranybetűkkel jegyzi majd a két ország kapcsolatait taglaló történelemkönyvek.”

A '45-ben lerombolt csúrogi katolikus templom, Forró Lajos gyűjteményéből

Remélni szeretném, hogy úgy lesz. S közben az útkereszteződésen túli park felé sétálok. A beszédek jól hallhatók az egész téren. A park helyén állt egykor a katolikus templom, amelyet 1945-ben leromboltak, a katolikus temetőt pedig feldúlták, azóta az Csúrog szeméttelpe. A parktól nem messze van az általános iskola. Évekkel korábban a halljában lefényképeztem a hatalmas emléktáblákat, amelyre a fasiszmus áldozatainak

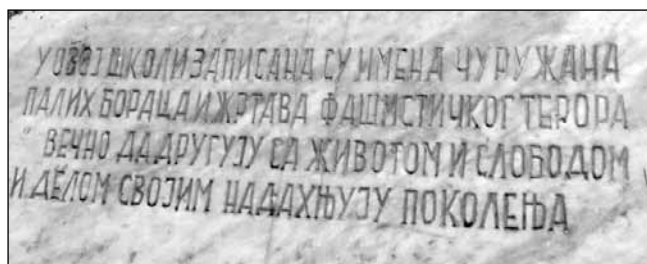
neveit vésték. Erre külön felhívja a figyelmet egy márványtábla az iskola előtt.

A katolikus templom helyén a parkban ma Radivoj Ćirpanov II. világhaborús néphős mellszobra áll

Bronz emléktáblák az iskola halljában

Márványtábla az iskola előtt

Valóban nagyon sok még a tennivaló, és főleg a jó szándék, hogy a történelemkönyvekből ne az egyoldalú, elhallgatott, vagy a megszipított igazságot tanulják meg a gyerekek. Egyáltalán elgondolkodtak-e az illetékesek: továbbra is az iskolában kell lenniük ezeknek az emléktábláknak? Most már van múzeum is Csúrogon, méltóbb helyük lenne ott. S talán helyet kaphatnának

a 44-45-ös megtorlások ártatlan áldozatainak nevei is. Ezen a múzeumon korábban is sokat gondolkodtam: miért csak a razzia áldozatainak állít emléket? S miért nem lehetne a Terror Házához hasonló nálunk is, vagy ha egy-egy település lakói igénylik, legyenek emlékházak Vajdaság-szerte. Tudtommal, amikor a Topalov-raktár tatarozása elkezdődött, Milan Radomir, a Razzia 1942 Emléktársaság (Memorijalno društvo „Racija 1942”) elnöke megemléltette Teleki Júliának, hogy egy részét az 1944-45-ös megtorlások, meghurcoltatások áldozatainak szentelik. S amikor elkezdték az emlékmű helyének építését, már ezért vitték el a tavalyelőtt felállított nagykeresztet, hogy azt az emlékhely megnyitására is kiállítsák. Nem így történt. Júlia most a kereszt után kutat. Tudomása szerint lenne is mód az emlékhely bővítésére, mert van még egy üres helyiség, amelyet most raktárnak használnak. Hogy ez megvalósuljon, csak a jó szándékon és az akaraton múlik.

Keresztállítás 2011 májusában

Miért nem lehetne egy olyan Emlékház, amelyet Martonoson közösen, összefogással valószínűsíthetnek meg. Vajon hogyan vélekedik a Csúrogi

Múzeumról Forró Lajos történészünk, kutatónk, aki több megemlékezésen részt vett a sintérgődőrnél, és most is itt volt ezen a sokat jelentő, reményeinket tápláló eseményen. Mégis, ezúttal másra asszociáltam, amint megláttam az emlékműavatáson, majd később Csúrogon, a pravoszláv templom előtti megemlékezésen. Martonosra, az Emlékházra, nagyapja házára gondoltam, amely visszakerült családjá tulajdonába. Összefogásuknak hála és Magyarország Külügyminisztériumának támogatásával tavaly (2012. november 21-én) avatták fel az Emlékház-múzeumot a II. világháború minden áldozatának emlékére. Nagyapja, a néhai Forró Lajos házában, aki szintén a 44-es megtorlások egyik martonosi ártatlan áldozata volt. Mégis: „Az Emlékházzal nem csak a mi mártírjainknak állítunk emléket, hanem a II. világháború minden idevaló áldozatának. (...) Ez a gesztus talán egyfajta kaput is nyit a szerb fél részéről is. A megbékélést, megbocsátást csak az hozhatja meg, ha együtt beszélünk minden áldozatról, mert az ellenség csak addig ellenség, amíg fegyver van a kezében. Mi magyarok ismét bebizonyítottuk, hogy össze tudunk fogni egy közös cél érdekében. Így ez az Emlékház a nemzeti összefogásunk eredménye is.”

Azok az emlékházak, múzeumok segíthetik a megbékélés fájdalmas folyamatát, amelyek nemzeti, vallási, faji megkülönböztetés nélkül állítanak emléket a mártírjainknak, az ártatlanul kivégzetteknek. S válhatnak az idők folyamán a megbékélés házává. Ennek előfeltétele lenne, hogy a történelmet ne csak „győztesek” írják, mert ez is, mint annyi minden más, nézőpont kérdése. Az elhallgatásokkal, a megmátításokkal a napi politika szolgálatába állítjuk a történelmet. Ilyen manipulált világban névleges, szociális érzékenységet, testvériség-egységet hirdető társadalomban/országban nőtem, nőttek fel nemzedékek a II. világháború után. A kritikus szembenézésre minden szinten, minden oldalról sürgősen szükség lenne. Hogy tartalommal tölthessen meg minden tevékenység államfőink közös főhajtása után. Hogy a diákok (szerbek, magyarok, horvátok, zsidók, szlovákok, ruszinok, románok, cigányok stb.) mielőbb olyan történelemkönyvekből tanulhassanak, amelyek a tényekről szólnak, hozzájárulva, segítve a meg-

békélést. Éppen az államfőink főhajtása világított rá, hogy mekkora késésben vagyunk, vannak az illetékes hivatalok, intézmények. A szerb közvéleményben mindmáig nem tudatosult az esemény fontossága! De hogyan is ismerhetnék el a jelentőségét, amikor a szerbség még nem nézett szembe saját fájó, távolabbi és újabb háborús múltjával. Beszéltem is erről Belgrádban a közelmúltban egy emberi jogi civil fórumon, éppen a csúrogi események vetületében. A minap írásom közben kaptam meg egy internetes hivatkozást (<http://forum.krstarica.com/showthread.php/290743-zlodela-vlasti-posle-ii-sv-rata>). Beolvasva először azt hittem, hogy kiegészítő történetek, vallomások a megtorlásokról. Valójában azok is, csak nem a magyarok, németek (bár van közöttük) ellen, hanem a szerbek ellen követte el a partizán kommunista hatalom. Megrázó történetek sora következik, amelyek a szerb áldozatokról szólnak... Hogy Szerbiában vélhetően háromszáz II. világháború utáni tömegsír van. Máig nem tudni, mennyi a szerb mártírok száma. A feltáró kutatások Szlovéniában és Horvátországban folyamatosak. Szerbiában megrekedni látszanak. Jóllehet a feltáró kutatások után juthatunk el a megközelítően pontos adatokhoz, hiszen csak Vajdaságban 190-re becsülik a honlap adatai szerint a tömegsírok számát. Nem véletlenül jelenik meg a vallomások között többször is Ivo Andrić idézete: „Strast za istinom prošlosti je najbolji izraz životne snage u čoveku i naročito oblik njegovog poštovanja samog sebe.” (A múlt igazsága utáni vágy az ember életösztönének legjobb megnyilvánulása, és önbecsülésének különlegesen hű kifejezője.) (A sz. f.) A szerb médiumok csak elvétve cikkeznek ezekről a témákról. Ennek tükrében még elszomorítóbbnak, jogosabbnak tűnik aggodalmunk. Nem hallgathatom el azt sem, ahogyan a Novosti írt a főhajtás utáni második napon (június 28.). Felcím hívja fel a figyelmet teljes oldalszélességben az esemény „fonákjára”: Tri dana pre dolaska predsednika Srbije i Mađarske Nikolića i Adera u Čurugu grom udario u spomenik (Villám csapott az emlékműbe Csúrogon Szerbia és Magyarország elnökeinek, Nikolićnak és Ádernak az érkezése előtt három nappal). Az írás címe: Armatura kao „božji znak” (A konstrukció mint „isten jel”), alcíme: Druga strana „istorijskog srpsko-mađarskog

pomirenja”, u koje su se umešale više sile („A történelmi szerb-magyar megbékélés” másik oldala, amibe felsőbb erők avatkoztak be). Az eseményről az emlékmű előtt számolt be Milan Radomir, a Razzia Emléktársaság elnöke. Ebből tudom meg, hogy a helyszínre látogatott vasárnap délután (június 23.) Nikowitz Oszkár Magyarország belgrádi nagykövete és Tomislav Nikolić Szerbia elnöke. Szerencsére a szoborcsoport még nem állt a helyén. A villámcsapás vélhetően azért következtetett be, mert a gránitlapok nem fedték be teljesen a félkörívű vasbeton felső bal sarkát. Kiállhatott belőle egy vasrúd, ami odavonzotta az égi elektromosságot... Az írás kiemeli továbbá, hogy még „jó hogy nem állt a helyén a megfeszített Jézus, előtte a férfi és gyerek bronzfigurája, amely az egész kompozíció része, mert minden bizonnyal azok is magukhoz vonzották volna a villámot”. A cikk beszámol a csúrogiak megoszló véleményéről is. Vannak, akik a „mennykőcsapást” komoly jelnek tekintik, mondva, hogy az emlékmű felállítását nem lett volna szabad engedélyezni. Név szerint is megemlítenek néhányat, akik többek között kijelentették: „Az emlékmű-állítással megcsúfolják a szerb áldozatokat. Ott nem ártatlan emberek vannak eltemetve, hanem gonosztevők, akik részt vettek az 1942-es razziában, a csúrogi szerbek szörnyű lemészárlásában.” Keretben hozzák Teleki Júlia nyilatkozatának egy mondatát: „Az emlékműállítás fő kezdeményezőjének egyike nagyon megijedt: - Arra gondoltam, hogy ez annak a jele, hogy az Isten nem szeret bennünket - mondja a Csúrogon született asszony, aki Becsén él.” A különböző vélemények tömörítésével az írás pozitív üzenettel fejeződik be: „Vannak, akik szarkasztikusan magyarázzák az eseményt: A villámcsapáskor még az emlékmű nem volt felszentelve. Mivel hogy ezt szerdán Pénzes János és Német László püspökök megtették, biztosan nem fog többé megisméltódni. Főleg, ha figyelembe vesszük, hogy az eseménynek a mi püspökeink is részesei voltak, és hogy mindkét egyház szertartása szerint történt minden.”

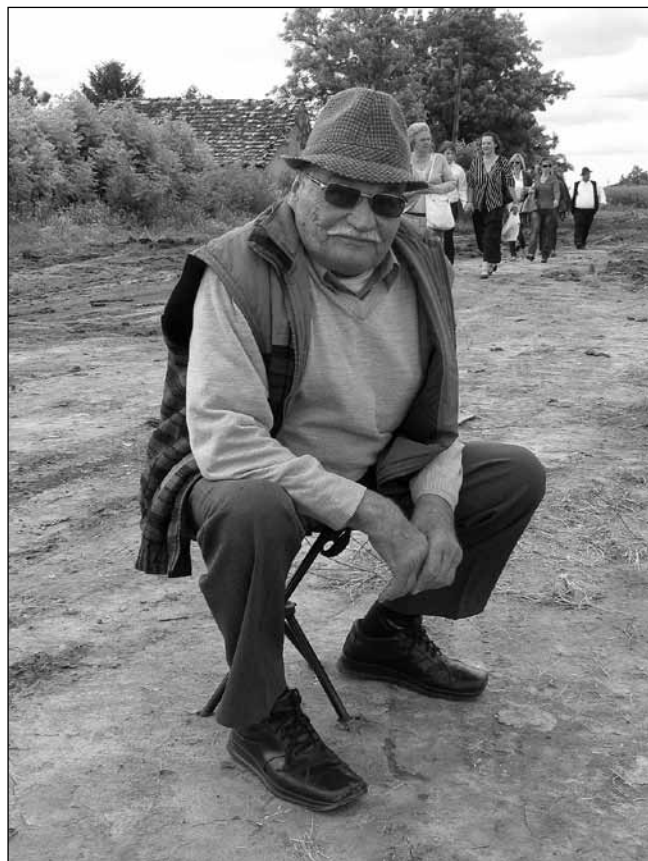
Az emlékműavatás előtt volt még egy fontos esemény, amelyről azóta is hallgatnak az illetékesek, de a szerb médiumok sem emlegetik, mint ahogyan azt sem, hogyan jutottunk el az első megemlékezéstől az emlékhelyig. A jelen-

tős esemény kapcsán lapoztam bele a Magyar Szóban és a Hét Napban megjelent írásaimba. Összefoglalómat a legfontosabbal kezdem.

A megbékélés fájdalmas folyamatának intézményes lehetőségei immár adottak lehetnének: a „Szerbiai Képviselőház Nyilatkozatban ítélte el (június 21.) a vajdasági magyar polgári lakosság ellen 1944-45-ben elkövetett intézkedéseket, amelyekkel nemzeti hovatartozás miatt életüktől, szabadságuktól, más jogaiktól bírósági vagy közigazgatási döntés nélkül megfosztottak meghatározott személyeket.” A Nyilatkozat szerint Csúrog, Mozsor, Zsablya egykori, otthonaikból elűzött magyar lakosai sem kollektív bűnösök többé. A feloldozó döntésre csaknem hetven évig várt a vajdasági magyarság. „A Szerb Köztársaság Képviselőháza meggyőződését fejezi ki (Nyilatkozat, 3. pont), hogy a kollektív felelősség alól való mentesítés, amellyel - az egykori állami szervek döntései útján - egyes nemzeti közösségek, valamint a Szerb Köztársaság valamennyi polgára közötti megbecsülés erősítésének az érdekeit szolgálja.” A Nyilatkozat (4. pont) burkoltan ugyan, de „elítéli a más nemzethez tartozó vajdasági ártatlan áldozatok II. világháború során és utána bekövetkezett szenvedéseit is.” A Nyilatkozat után Szerbia Kormánya mindmáig nem helyezte hatályon kívül a magyarok és mások kollektív bűnösségére vonatkozó, közvetlenül a II. világháború után hozott döntését. Noha a Szerb Parlamentben elhangzott bejelentés szerint ennek meg kellett volna történnie még államfőink főhajtása előtt.

Régi, megsárgult újságjainkban lapozgatva idézem fel az első megemlékezéseket a változásoktól, a '90-es évektől kezdve. Újvidék, Szabadka, Temerin, Bajmok után évről évre több településen emlékeznek meg nyilvánosan is az 1944-45-48-as megtorlásokról Vajdaságban. Az 1942-es razziáról a tankönyvekből, az iskolában is tanultunk, de arról, hogy mi történt közvetlenül a II. világháború után, a zsenge béke első hónapjaiban, éveiben Vajdaság-szerte, szinte semmit sem tudtunk hosszú évtizedekig... A vajdasági németek mellett három falu: Csúrog, Mozsor és Zsablya magyar lakosságát is kollektív háborús bűnössé nyilvánították 1945 januárjában. Ezt megelőzően a megtorlások 1944 októberé-

ben kezdődtek, csakúgy, mint Vajdaság számos helységében. A férfiak többségét meghurcolták, megkínózták, majd kivégezték. Tetemeiket Csúrogon a sintérgödörben földelték el. „Nekik nem volt koporsójuk, sem sírjuk. Értük nem szólt a harang. Gyászolni is csak a szívünkben lehetett. (...) Bár a csontjaikat már eltüntették, de a szeretteinknek nem csak csontjuk volt, hanem szívük is, és a szívük mégis csak itt porladt el. Ezért emlékezünk meg minden évben, 1994 óta ezen a helyen.” (Teleki Júlia Hol vannak a sírok?) S most itt létesülne emlékpark, s itt helyezték el Szarapka Tibor szabadkai szobrászművész szoborcsoportját. Azon a helyen, ahol az első fakeesztet 19 évvel ezelőtt lehelyezték, amelyet (s minden eddigit) Légvári Sándor ácsolt, akinek édesapját végezték itt ki.

Légvári Sándor az emlékműavatáson

Az első koszorú címmel jelent meg írásom (1994. november 3., Magyar Szó) az első megemlékezésről Csúrogon, a volt sintérháznál, a téglagyár szomszédságában. A szomorú esemény ötvenedik évfordulójára Teleki Júlia, a megemlékezések egyik fő szervezője, aki akkor

tartományi képviselő volt, engedélyt is kért. Annak ellenére, hogy nem kapott, mégis megtartották a nyilvános kegyeletadást. Az első szerény keresztre ezt írták: Édesapáinknak 1944-1994. A megemlékezést nem szervezték külön, a jelzett időpontban mégis majdnem harmincan öszszegyűltek a szomorú helyen. A füves, gázos buckákon az első pillanatokban csak néhányan álltak a Szabadkáról, Becséről, Szenttamásról, Temerinből és Magyarországról, Szekszárdról érkezett hozzátartozók. A legtöbben először voltak itt, mint mondták, szívszorongatva várták ezt a napot. Hiszen valamennyien apró, vagy még meg sem született gyerekek voltak a felszabadulás pillanataiban... A szabadság első napjai számukra gyászt, fájdalmat és gyűjtőtáborokat hozott. Háborús bűnösök lettek csak azért, mert csúrogi magyarok voltak. Most a béke, a megbékélés jegyében megkönnyebbülve gyűjtötták meg első gyertyáikat, mert valamennyien megfogadták korán özvegyen maradt édesanyjuknak, hogy egy napon a nevükben - egymásra gondolva - elhelyezik a vélt nyugvóhelyeken a megemlékezés virágait. Külön megköszönték Huszágh Endrének, Óbecse polgármesterének, hogy elkísérte az elszánt kis csapatot a megemlékezés színhelyére.

A hatalmi rendelet nem maga a nép. Mert hogy minden nemzetben van konkoly, mondta egy asszony az édesapja tragédiájára emlékezve: „A kivégzése előtt két hétig egy szerb a tanyáján bújtatta, el sem akarta engedni, egyre mondogatta neki, hogy a veszély még nem múlt el. De csak hazajött, látni akart bennünket, anyámat. Nyolc éves voltam. Aztán, amikor elvitték, csak annyit mondott nagyapámnak: Tata, nevelje fel a gyerekeket, ha nem jönnek haza. Csak azt szeretném megérni, hogy nyilvánosan is beismerjék, minden részről voltak vérengzések és megtorlások. Hogy vannak magyar vértanúk is, a zsidók, a szerbek, a horvátok mellett. Itt élünk és kölcsönösen meg kell bocsájtanunk a múltunk, a jövőnk miatt. Mert ez a mi szülőföldünk is.”

A második megemlékezésen, 1995 halottak napján Pósa László óbecsei alsóvárosi plébános felszentelte az 1944-es ártatlan áldozatok földi maradványait őrző helyet. Azóta minden évben mindenszentekhez, halottak napjához legközelebbi vasárnapon tartják a megemlékezéseket.

2002 októberében Teleki Júlia saját felelősségére felállítottak egy nyers kőből készült emléktáblát, engedély nélkül. Ezen olvashattuk: Akikért nem szólt a harang 1944/45. Egy hét múlva a táblát ledöntötték. Az emlékezés napjára, november 3-ára újból felállították. Ezen a megemlékezésen először volt jelen a Vajdasági Képviselőház alelnöke, Miroslav Mrnuštik, aki főt hajtott az ártatlanul kivégzett magyarok előtt. Sokan azt hitték, hogy ezzel új fejezet kezdődik, s hogy a nyers kő örökké állni fog. Nem így történt. Harmadnapra a vandálok újra ledöntötték, és ezúttal kalapáccsal szétverték, hogy ne lehessen újra felállítani. „A következő évben ismét elhelyeztünk egy keresztet, mint ahogy eddig is tettük. 2006. április 17-én meghozták a rehabilitációról szóló törvényt, és utána két napra, 19-én már letörték a keresztet és eldobták, sőt az emléktábla-darabokat még apróbbra verték és szétdobálták. (...) 2006. október 29-én egy újabb kőtáblát állítottunk fel a következő felirattal: Kőbevésett fájdalom 1944/45. Mellette felállítottunk egy keresztet is, amelybe Légvári Sándor, a következő feliratot véste: „Giz-gaz, dimb-domb, jeltelen sírok. Miért fáj az másnak, ha én itt sírok?” Ezen a megemlékezésen részt vett dr. Becsey Zsolt EU parlamenti képviselő és Egeresi Sándor, a Vajdasági Képviselőház alelnöke.” (Teleki Júlia)

Keresztégetés után 2007-ben

Gondatlanság, vandalizmus? (2007. szeptember 29., 30.) címmel riportban számoltam be napilapunkban a sintérgödörnél történt tüzesetről, amelyben a keresztet is elégették. „A kegyeletteljes megemlékezés mindenkit megillet

– mondta illetődötten Todor Krajinov sírásó, akit csak Tošoként ismer mindenki Csúrogon. A pravoszláv temetőben munka közben kérdeztem, hogy hallotta-e, mi történt a volt dögtemetőben. – Még illet, keresztet égetni?! Ha valaki a szemetet meg is gyújtotta, jobban kellett volna vigyáznia, hogy ne érje el a keresztet. (...)Úgy vélem, mindazért, ami ott (a dögtemetőben) megtörténik, a hatalom a hibás. Engedélyeznie kellene a megemlékezést. A hatalom a felelős azért is, ha valamilyen emlékművet engedély nélkül lehet csak felemelni. Az sincs rendjén, hogy olyan borzalmasan nézzen ki a magyar, vagyis a katolikus temető. Istentől való vétek. Illet nem engedhetne meg magának sem a helyi közösség, sem a község. Azzal, hogy oda hordják a szemetet, mindig meggyalázzák azt a temetőt. Tudom, hogy Magyarországról jönnek hozzátartozók a temetőbe. Hogyan érezhetik ők magukat? Vagy hogyan éreznék mi, ha valaki meggyalázná szeretteink örök nyugvóhelyét, itt ebben a temetőben. (...)

A pravoszláv templom szomszédságában van Ljubinko és Ljubica Pejić takaros családi háza. - Nem tudok mit mondani a keresztet. Sajnálatos mindaz, ami velünk történt - mondta Ljubo bácsi. – Előbb a magyarok, aztán a szerbek részéről. Bár én úgy mondanám, a rendszer részéről. Nem a szerbek követték el azokat a szörnyűségeket, tortúrákat a háború után, hanem a kommunisták, a partizánok. Nem csak a magyarok, hanem a szerbek felett is. Főleg a tehetősebbeket, a kulákokat, ahogy mondták, üldözték. (...)Én már megbékéltem a múlttal, s azt hiszem toleráns is vagyok. Sok csúrogi magyar él Bácsföldváron, át is járnak hozzánk piacra. Jó lenne, ha a két falu béke-, vagy más szervezete több összejövetelt szervezne, hasonló, mint két évvel ezelőtt. Vagy, ha az iskolában tanítanak falunk igaz történelmét is, ne csak azt, ami 1942-ben, hanem azt is, ami a katonai közigazgatás idején történt.”

A békéért egyenjogúan (2008. november 3.) című, „Ez a föld a tiéd, ha elmész, visszavár” – áll az 1944-ben ártatlanul kivégzett magyarok emlékére állított 15. kereszt, alcímű, a megemlékezésről szóló írásomban. A szervezők arra kérik a jelenlévő politikusokat, képviselőket, hogy tegyenek azért, hogy mielőbb emlékhellyé nyilvánítsák a sintérgödört. „Számptalan vajdasági magyar

ember várja el, hogy a történelmi megbékélés ne csak egyoldalú legyen, hanem hivatalosan is ismerjék el: a megemlékezés minden ember joga – mondta Egeresi Sándor, a Tartományi Képviselőház elnöke. Személyesen is átérzi a gyászolók fájdalmát, hiszen nagyapját is kivégezték 1944-ben Topolyán, és szintén egy szeméttelenen ásták el. A tartományi parlament 2003-ban már Nyilatkozatban törölte a kollektív bűnösséget, és rehabilitálta az ártatlanul kivégzetteket. 2004 decemberében pedig a Magyar Nemzeti Tanács Nyilatkozatban emlékezett meg az 1944-ben kivégzettekről – mondta Pásztor Bálint, a Szerbiai Parlament képviselője. Megígérte a Magyar Kolláció képviselőinek nevében: indítványozni fogják a kollektív bűnösség törlését, és javasolják a több tízezer kivégzett rehabilitációját, akiknek egyetlen bűne a magyarsága, a németisége, a romasága vagy más nemzetisége volt.”

Emlékpark, kegyhely létesüljön! (2009. november 2.) „Évről évre új a kereszt. Én Istenem, mért tűröd ezt?” – olvashatjuk a 16. fakeresztben, amelyet, csakúgy, mint minden eddigit, Légvári Sándor készített el.

„A keresztyén világ több mint 1600 éve emlékezik meg mindenszentekről” – mondta köszöntőbeszédében Pásztor István, a VMSZ elnöke. „Az emlékezés, az élet fontos része, és leginkább családi jellegű. Egy esetet kivéve: amikor a nemzet mártírjaira emlékezünk. Vajdaságban 15 éve több mint húsz helyen emlékezünk meg nyilvánosan a nemzet mártírjairól, akik azért haltak meg, mert a nemzethez tartoztak. Ezen a helyen is a nemzet mártírjaira emlékezünk. Az utóbbi hónapokat leszámítva, nem volt szerb politikus, akivel beszélni lehetett az 1944-es eseményekről. Tudom, hogy pillanatnyilag kevésnek tűnik a két köztársasági elnök, Sólyom és Tadić megállapodása, de mégis a holtpontról való kimozdulást jelenti. Időt igényel a tényekkel való szembenézés, próbára teszi tűrőképességünket, de nincs más lehetőségünk” – mondta Pásztor István.

Fontosnak tartotta a gondolat megérését a múlt feltárására Nagy Ferenc, a Magyar Köztársaság szabadkai főkonzulja. Egyben kiemelte, hogy a két köztársasági elnök találkozájának üzenete biztató, s az is, hogy létre kell hozni a közös történész bizottságot a II. világháborús, és az azt követő időszak történéseinek a feltárása-

ra. A békés együttélés előfeltétele a múlt lezárása, a tények feltárása szakmai szinten, a politika kizárásával.

Dr. Becsey Zsolt első lépésként fontosnak tartja a vegyesbizottság megalakulását, de szívesen „el kell jutni az erkölcsi hozadékáig, vagyis be kell ismernie a szerb félnek is, hogy sok embert kivégeztek, kollektív bűnössé nyilvánítottak. A megbékéléshez vezető úton a magyar fél már beismerte, és már a háború alatt feltárta az elkövetett atrocitásait. Ezért is lenne nagy szükség arra is, hogy feltárják a szerb fél atrocitásait, megtorlásait. Tisztázatlan morális tudattal nem lehet Európát építeni. Amíg a tisztázatlanság fennáll, megosztható a régió.”

Megismerni az igazságot (2011. október 30.): „Az első megemlékezés, 1994 óta zarándokhelylyé vált Csúrogon a volt sintérgödör, ahol elföldelték az 1944 őszi ártatlanul kivégzett helyi és környékbeli magyarokat. Észrevétlenül vált azzá, hiszen évről évre mind többen róják le kegyeletüket ezen a helyen, és nem csak mindenszentek és halottak napja előtt. A vasárnapi megemlékezésen minden eddiginél többen jelentek meg Magyarországról, Ausztriából és Vajdaságból.

A megbékélés és a megbocsájtás fájdalmas folyamatát elősegítő üzenete van annak, hogy először jelentek meg és koszorúztak a Razia 1942 Emléktársaság (Memorijalno društvo „Racija 1942”) képviselői. Támogatásukat is szeretnék kérni, mint ahogyan azt Teleki Júlia, a megemlékezés egyik szervezője mondta az emlékmű és az emlékpark létrehozásához. Légvári Sándor nevében – aki betegség miatt nem tudott jelen lenni, és aki eddig 18 keresztet ácsolt a 17 év alatt – is köszöntött minden megemlékezőt, köztük Ékes Ilonát, a magyar parlament képviselőjét, a Nemzeti Összetartozás Bizottságának tagját, dr. Becsey Zsoltot, a magyar miniszterelnök tanácsadóját, Korsós Tamást, Magyarország szabadkai főkonzulját, Dobák Lászlónét, a Csongrád megyei önkormányzatból, Pásztor Bálintot, Varga Lászlót, Kovács Elvirát és Fremond Árpádot, a Szerbiai Képviselőház képviselőit, dr. Branislava Bericet, a Vajdasági Képviselőház alelnökét, Mina Jurišint és Milan Radomirt, az emléktársaság képviselőjét, Knézi Pétert, Óbecse polgármesterét, és a Thán Fivérek Értelmiségi Kör képviselőit.

Közös imában kérte Isten áldását Fuderer László, Bogdán József és Brasnyó Ferenc plébános mindazokra, akik jeltelen sírokban nyugszanak, hogy feloldozást nyerhessenek.”

Egymás megbecsüléséért (Hét Nap, 2012. október 31.): „Egy éjjel nagyon hideg szél fújt,/ az égen minden csillag elbújt./ Még az öreg Hold is megdermedt,/ ahogy megállást jelzett az élet. (...) /Fiát féltve az apa, testével takarta,/ a kegyetlen ültegtől védeni akarta./ Légy erős fiam, suttofgta féltve./ Neked élned kell, hogy mesélj a jövőbe!” (Nagy Vilma: Ártatlanul kivégzettek baladája)

Halottak napja, 2012

A mindenkori múlt felelősségteljes vállalásával vélhetően már a közeljövőben maradandó síremléket állíthatnak fel Csúrogon a sintérgődőrnél, ahova az 1944-es megtorlások áldozatait, az ártatlanul kivégzett helyi és környékbeli magyar lakosokat elföldelték — mondta Teleki Júlia a vasárnap (2012. október 28-án) megtartott kegyeletadó megemlékezésen. Ezúttal a keresztet ugyan nem döntötték le ismeretlen tettesek, de megrongálták a Kőbevésett Fájdalom feliratú kőtáblát. Augusztus közepén, amikor egy zarándokcsoport virágot helyezett el az emlékeresztnél, már hiányzott néhány darab a felső pereméről. Az elmúlt évek során nagyon sok ígéret elhangzott már, de még mindig gyalázatosan néz ki a szeméttelre emlékeztető sintérgődör. Ez a hely a magyar nemzet gyásza is, az itt elhantoltak a magyar nemzet vértanúi, akik magyarságuk miatt lettek áldozatokká.

Mindannyiunk közös ügyének kell lennie, hogy méltó kegyhely és emlékpark jöjjön létre — mond-

ta Teleki asszony a hozzátartozókat, a megemlékezőket köszöntve, köztük Pásztor Istvánt, a Vajdasági Képviselőház elnökét, Csallóközi Zoltánt, Semjén Zsoltot, a magyar miniszterelnök kabinetfőnökét, Varga Hasznosits Zoltánt, a belgrádi magyar nagykövetség misszióvezető-helyettesét, Kávai Szabolcs tartományi képviselőt, Forró Lajost és Zakar Pétert, a Délvidéki Kutatóközpont vezetőit, Magyar Annát, Csongrád megye képviselőházának elnökét és Milan Radomirt, a Razia 1942 Emléktársaság (Memorijalno društvo Racija 1942) elnökét. (...) Nem érthetjük meg, mi is történt Csúrogon 1944-45-ben anélkül, hogy ne ismernénk a történelmet, így Trianon hozadékát, a magyar hadsereg 1941-es bevonulását, a hideg napokat, egészen a világháború végéig, s az utána következő eseményeket — emlékeztetett Varga Hasznosits Zoltán, mondván: „Nem a magyarázat, főként nem az igazolás miatt — ilyen nem is lehet —, hanem azért, mert az embernek minden körülmények között embernek kell maradnia. Ez a hely engem arra figyelmeztet, hogy mielőbb el kell jutnia a szerb és a magyar közösségnek ahhoz a ponthoz, hogy lezárja ezt az ördögi láncolatot.

*Vörös festékkel leöntött kereszt
2011 októberében*

Ne fordulhasson többé elő, hogy valaki piros festékkel öntse le az emlékezés keresztjét, vagy ami éppen a napokban történt: Szentendrén uszító szavakat írtak egy ortodox templom falára. A háború nem egyszer szül igazságtalanságokat, tragédiákat okozva. Nekünk, ma élőknek, abban van a nagy felelősségünk, hogy ez ne ismétlődjön meg sehol a világon. A háború által generált időszak ideológiáját az egymás iránti megbecsülés idejének szellemisége kövesse. Ennek elér-

kezését mutatja, hogy szerb barátaink ma velünk együtt koszorúznak. Köszönet érte.”

„A visszaemlékezők egyként vallják, azért imádkoznak, hogy soha ne ismétlődjön meg sem az, ami 1942-ben, sem az, ami 1944/45-ben történt.” (Teleki Júlia)

A lehetőség adott lenne. Ezt emelte ki Nikowitz Oszkár belgrádi nagykövet a Hét Napnak (június 26.) adott interjújában.

„Szembenézünk a bűneinkkel, a múlt egy részére valóban pont kerül, de a két ország, a két nép viszonyában ez valaminek a kezdete. (...) Az esemény mindkét országnak nagyon fontos, de elsősorban a vajdasági magyarság számára van jelentősége, hiszen ez a parlamenti elvi rehabilitáció annak a másodrendű polgár-érzésnek vethet véget, amit itt ez a nép a második világháború óta zsigereiben hordoz. Magyarország számára elégtétel, mert mindig is azon dolgoztunk, hogy a magyar-szerb viszony, de benne a kétoldalú történelmünk is, kikerüljön a győztes-vesztes kontextusból. Ezt a szemléletet, bár ma már enyhítve és a nemzetközi jog- és intézményi rendszer által jócskán letompítva, a magyarság a kisebbségi helyzetbe kerülése óta folyamatosan tapasztalta. Ezzel a gesztussal lezárul egy korszak, ami nem azt jelenti, hogy hátat fordítunk a történelmünknek, hanem azt, hogy nem leszünk a rabjai. (...) A szerb társadalom nagy része hosszú ideig nem tudott arról, hogy a második világháború után a kommunista hatalom nagy számban gyilkolta meg a vélt ellenségét, a szerbeken kívül sok magyart is. Az, hogy a szerbiai parlamentben a témáról nyíltan beszélnek, felmérhetetlenül nagy változás. Ami a magyarok által 1942-ben elkövetett kegyetlenkedéseket illeti, mi azzal valóban szembenéztünk, de ez valahogy ügyetlenre sikeredett. A háború után kiszolgáltattuk a bűnösöket, aztán átmentünk egy önvizsgálati, sőt önostorozási szakaszra, de ezt csak magunkban dűnyögve, így az nem jutott el a külvilághoz, különösen az érintettekhez, a szerb nyilvánosságához nem. Nagy jelentősége van annak, hogy most ezt is nyíltan kimondjuk, minden kényszer nélkül, illetve csak a morális kényszernek, a kötelességnek engedve. (...) A két országon múlik, hogy ebből lesz-e történelmi jelentőségű esemény. Könnyű lenne, pláne a saját érdemeinket kiemelve, így megcímkezni, de

csak akkor válik történelmivé, ha lesz folytatása. Ha ezen a megnyíló ajtón elkezdünk járni, ha kihasználjuk az alkalmat, ha valóban azon dolgozunk, hogy ennek a két egymásra utalt népnek a viszonyain javítsunk, ha őszintén beszélünk mindről, akkor lesz értelme. »Vagy lesz új értelmük a magyar ígéknek, vagy marad régiben a bús, magyar élet« - írta Ady Endre. Rajtunk múlik.”

Itt tartanánk most? Kérdések sokasága viaskodik gondolataimban. Ismét eszembe juttatja: mi készített ennek az összefoglalómnak a megírására. Az emlékműavatás után kaptam levelet egy idős bácsitól, Csonka Lajostól Ausztráliából. Az első csúrogi megemlékezés után először érkezett tőle levél. Azóta évente legalább egyszer fordul a posta közöttünk. Volt, amikor igen lassan járt, sőt el is kallódott egy-egy levél. Ő is egy azon sokak közül, akinek családja a megtorlások áldozata lett. Erről naplójában is ír. Ennek másolatát az idén tavasszal, hosszabb utazás után, de megkaptam. A Duna Televízión látott „úgy nevezett nagy esemény Csúrogon” (ahogyan nevezi) készítette levélírára. „Sikerült látnom Teleki Júliát is. Nagyon rövid volt a közvetítés. Kétszer is megnéztem. Csak ennyit érdemelt meg a sok-sok bűntelen ember lemészárolása, kínzása, családjaiknak elűldözése az ősi otthonukból...” Súlyos, fájdalomfűtött szavak a papíron.

A feszület felavatás előtt

A levél után jött a hír a csúrogi emlékmű megrongálásáról, majd Júlia hívása. Hangját hallva

gondoltam is, hogy gondjai lehetnek. Elmondta, hogy először akkor vette észre, amikor július 19-én kiment, hogy az elszáradt virágokat levegye az emlékműről. A feszületről hiányzott Krisztus feje, a glória vissza volt hegesztve. Az esetről értesítette Nikowitz nagykövetet. A történetből rendőrségi ügy lett, amit sokan rossz néven vesznek, és azt is, hogy sajtóvisszhangja lett. Szarapka Tibor, a szoborcsoport elkészítője a rendőrségtől tudta meg, hogy megcsonkították az emlékművet. A rendőrség szerint a szoborcsoportot senki sem bántotta, a szél, az eső rongálhatta meg... A Krisztus-fej a rendőrségre került, és tudomásunk szerint mindmáig nem lett helyreállítva. Júlia a vandál cselekedetet a két nép közötti, éppen hogy csak elért megbékélés arcul csapásának minősíti. Ennek az emlékműnek szerinte örök mementóként kellene állnia az utókor előtt. Ehelyett ismeretlen tettesek meggyalázzák. Az esetre Csorba Béla, a VMDP elnöke reagált a Hét Napban (2013. augusztus 21.):

*Megrongált feszület, (rosszul)
visszahegesztett glóriával*

„Nem öröm kimondani, de az előzmények ismeretében várható volt, hogy előbb-utóbb meg fogják rongálni a csúrogi magyar áldozatok emlékművét, s attól tartunk, hogy nem ez volt az utolsó eset. Az erkölcsi és politikai kár felbecsülhetetlen, mindazonáltal az anyagi kár viszonylag kicsi, amiből arra lehet következtetni, hogy az elkövetők nem fémtolvajok, hanem vagy rakoncát-

lan gyerekek, vagy — ami még valószínűbb — sanda provokátorok voltak, abból a fajtából, akik a korábbi években is rendre meggyalázták az emléktáblákat, emlékkereszteket. A dilemmára a pontos választ a bűnüldöző szerveknek kéne megadniuk, de ők máris hitelüket veszítették, hiszen talán még mindig bölcsen hallgatnának az esetről, ha arra a véletlen folytán fény nem derül.

De a történet felvet más, korábbi eredetű, megoldatlan kérdéseket is. Többek között azt, hogy az ígéretek ellenére mindmáig miért nem szereltek fel az emlékmű környékén térfigyelő kamerákat? Másfelől: szükség volt-e olyannyira siettetni a csúrogi kettős elnöki főhajtást, ha a szerb fél semmilyen tekintetben nem volt kellően felkészülve a nagy horderejű esemény megfelelő előkészítésére. Több jele is volt annak, hogy Belgrád voltaképpen vonakodik a megbékélési folyamattól, és amit a dologban tesz, azt számára nem az erkölcsi parancs, hanem napi politikai taktikai szempontok teszik kikerülhetetlenné. Ezért van az, hogy a szerbiai médiában alig volt maradandó visszhangja a megbékélésnek, ezért történhetett meg, hogy mérvadó közvéleményformáló személyiségek az eseményt kommentálva igyekeztek minimalizálni a magyar áldozatok számát, és ezért történhetett meg, hogy a szerb köztársasági elnök — ellentétben magyar kollégájával — nem kért bocsánatot az ártatlanok ellen elkövetett bűncselekményekért. Arról nem is szólva, hogy a szerb kormány — noha ennek a határozatnak a meghozatalát legkésőbb a csúrogi főhajítás napjára megígérte — mindmáig nem helyezte hatályon kívül a magyarok kollektív bűnösségére vonatkozó, második világháború végi állami döntéseket.”

Sokat gondolkodom Máthé Áron írásán (http://mandiner.blog.hu/2013/08/15/a_magyar_bocsanatkeres_tortenelmi_nezopontbol_a_vereseg_taktikaja) is, a lényegre tapint, méltányolva az ártatlan áldozatok hozzátartozóinak érzéseit, akiknek mindennél fontosabb az esemény erkölcsi vetülete. Ezen túl mindenkinek tennie kell a dolgát. Nem tehetünk úgy, mintha nem történt volna meg az emlékmű meggyalázása. Vagy nem hallgathatjuk el, hogy esténként a fiatalok dorbézolnak, randalíroznak az emlékmű körül.

*Az emlékparknak kijelölt hely
az emlékmű környékén*

A szoborcsoport megcsonkítása óta Júlia többször volt a helyszínen. Volt, amikor szétdobált görögdinnye-maradványokat, különböző italos flakonokat, és más hulladékot talált a sé-tány melletti padok körül. A történekről eltérően vélekednek a közösségi oldalakon hozzászólók. Megjegyezve, hogy „milyen szép az, ha a fiatalok esténként ott összejönnek, szórakoznak”, „a gyerekek miért ne játszhatnak az emlékmű körül, még meg is kérdezték, fel is mászhatnak rá? Meg-lehet éppen így tört le Krisztus feje.” Júliát többen felhívták, akadt, aki meg is fenyegette, amiért a nyilvánosságra hozta az emlékmű meggyalá-zását. Egy szerb újságíró tudni vélte: „Északról jöttek a vandálok.” Júlia kérdésére mondta: „A 64 vármegyések törték le Krisztus fejét.” Ezek a megjegyzések, telefonhívások is megviselik az embert, Júliát mégis a Razzia Emléktársaság elnökének, Milan Radomirnak a szavai ejtik a leginkább gondba. Ő Júliát okolja, amiért a magyar nagykövetség értesült az esetről. Kimondva azt is, hogy a cselekedete árt a megbékélésnek. Sajnálja Júlia is a történeteket, hiszen az utóbbi csaknem három évben kölcsönösen jelen voltak egymás megemlékezésein. Elhangzott már a ka-tolikus templom és temető lerombolásának elítél-ése is az emléktársaság részéről. Most mégis felróják, hogy sajtóvisszhangja lett az emlékmű-rongálásnak. Bármilyen jó vagy rossz - történjék is, nekünk egyedüli lehetőségünk a nyilvánosság, az események rögzítése, lefényképezése. A múlt terhes öröksége nehezedik ránk, lépten-nyomon belebotlunk. Ez az elszomorítóan sajnálatos eset is mutatja: mennyire nehéz vállalni a felelősséget

azért, ami megtörtént. Szembe nézni vele, levon-ni a tanulságot, cselekedni, hogy ne ismétlődjön meg. Felszerelni a „másnapra” ígért térfigyelő kamerákat. Emlékparkká, méltó kegyhellyé ten-ni az emlékmű környékét. Ősz van, a faültetés, a parkosítás ideje. S közeledik a halottak napja. Ültessünk mi magunk néhány csemetét, szúr-junk le fűzfaágakat az emlékmű köré, javasoltam Júliának, ha a megemlékezésig nem kezdődik meg a parkosítás állami szervezésben. Téma volt a Magyar Nemzeti Tanács és a Magyar Or-szágyűlés Nemzeti Összetartozás Bizottságá-nak Szabadkán, a Magyar Házban megtartott (szeptember 26.) ünnepi ülésén is a szerb kor-mány kötelezettsége a szerb-magyar megbéké-lés kapcsán, valamint az emlékhely kinézése. Erre Nikowitz Oszkár nagykövet figyelmeztetett, mondván: „A szerb kormánynak határozattal kel-lene jogerővel eltörölnie a kollektív bűnösségre vonatkozó 1945-ös kormányrendeletet.” Szóvá tette azt is, hogy „az ártatlanul kivégzett magyar áldozatok emlékére felállított csúrogi emlékmű-nek a környéke nem méltó a kegyhely jelentősé-géhez”. Az ünnepi ülés, szerinte katalizálhatná, miként lehetne intézményesíteni a megbékélés megkezdett folyamatát. A Nemzeti Összetarto-zás Bizottságának delegációja a késő délutáni órákban leróttá kegyeletét és megkoszorúzta a csúrogi magyar mártírok emlékművét, majd a razzia szerb áldozatainak múzeumát. Velük volt Teleki Júlia is.

Most, hogy összegezõ naplójegyzetem vé-géhez közeledek, ide kívánczik a kérdés: Miért Magyarország nagykövetének kellett hangosan kimondani azt, amit mindannyian látunk az első naptól kezdve? Nem méltó - senkihez, de legin-kább a mártírok emlékéhez - az emlékmű kör-nyékének kinézése. „Rendezni kellene végre kö-zös dolgainkat, ez lenne a mi munkánk, és nem is kevés.” Ismét az emléktábla befejezetlen üze-netei jutnak eszembe, amely másik nagy költőnk, Ady soraira asszociál:

*„Ezer zsibbadt vágyból mért nem lesz
Végül egy erős akarat?*

*Hiszen magyar, oláh, szláv bánat
Mindigre egy bánat marad.”*

(Magyar jakobinus dala)

2013. június – október

A magyar bocsánatkérés történelmi nézőpontból: a vereség taktikája?*

„Szavljevics, mint minden szerb entellektüel, akivel találkoztam, nagyszerb volt. Mikor egyszer kissé kapatos volt, ami egyébként ritkán esett meg vele, megmutatta nekem az ágya felett függő jatagánt, és azt mondta: Látod fiam, ha eljön a szerb nemzet nagy napja, akkor ezzel vágom el a torkotokat, pedig úgy szeretlek, mint az édes gyermekeimet! A jóságos öregúrból akkor a szerb lélek beszélt.” (Herczeg Ferenc)

Csaknem két hónap telt el Áder János köztársasági elnök szerbiai látogatása óta, és a magyar közvélemény néhány kétkedő hangot kivéve elégedetten tért napirendre az úgynevezett „történelmi megbékélés” ténye és a bocsánatkérés megtörténte fölött. Azóta az ügy lényegében ad acta került.

A bocsánatkérést nem előzte meg Magyarországon társadalmi vita, bár voltak a közeledésre utaló jelek és szó esett a történelmi sérelmek kölcsönös rendezéséről. De maga az a tény, hogy a magyar köztársasági elnök a szerb országgyűlésben felszólal és bocsánatot kér, mindenképpen meglepetés volt. Mégis, mit jelent ez a bocsánatkérés, mit jelképez? Összhangban áll-e a bocsánatot kérő elnök szándékaival, és lehet-e belőle tökélet kövacsolni a reálpolitikában? Lehet-e a bocsánatkérés valóban a szerb-magyar megbékélés alapköve és egy stratégiai együttműködés záloga? Mikor fogja módosítani a szerb országgyűlés a magyarokat kollektív bűnősként minősítő jogszabályokat? Vajon a román példa, azaz Traian Basescu elnök köpönyegforgatása és a jól bevált magyar kártya kijátszása működhet Szerbiában is?

Ezek a kérdések, amelyek indokolják, hogy újra szó essen a köztársasági elnök szerbiai látogatásáról.

A problémakör mögött természetesen első helyen a történelmi-erkölcsi legitimáció kérdése áll. A jelenleg érvényes narratíva szerint a második világháború végén a délszláv partizánok a Vajdaságot felszabadították a fasiszta megszállás alól. Ebben a szereposztásban a magyarok a bűnös, vesztes fél, az agresszor; míg a tartomány délszláv lakosai, elsősorban a szerbek pedig a szenvedő, majd később az igazságot érvényre juttató közösség. A Nikola Petrović, a Jugoszláv Kommunista Párt Tartományi Bizottságának tagja által 1944. október 28-án elmondottak még mai napig is érvényesek: „A német és a magyar hódító hordákat ugyan szétvertük, illetve nyugat felé szorítottuk, de az általuk szét hintett mérgező gyomot még nem irtottuk ki gyökeresen. [...] Az idegen elemek tíz- és százazrei – akiket azokra a területekre telepítettek, ahol elődeink irtották ki az erdőket, csapolták le a mocsarakat, és teremtettek meg a civilizált élethez szükséges feltételeket – még mindig lövöldöznek a sötétből harcosainkra, s az orosz katonákra, és mindent megtesznek, hogy megakadályozzák a helyzet normalizálódását, arra készülve, hogy ebben a számunkra nehéz helyzetben a kellő pillanatban ismét a hátunkba döfjék a kést. [...] A nép érzi, hogy szükség volt erre a határozott fellépésre, hogy biztosítsuk a Bánát, a Bácska és Baranya jugoszláv jellegét.” A „határozott fellépés” a magyarellenos tisztogatásokat jelenti. A szerb történészszakmában a mai napig ez a felfogás bír a legerősebb pozíciókkal, s ennek politikai hatása is van. Kár lenne ezt a hatást alulbecsülni. Idén májusban a vajdasági tartományi gyűlés alkotmányügyi bizottságának az ülésén simán elfogadtak egy olyan módosító javaslatot a Vajdaság alkotmányát jelentő nyilatkozathoz,

*Máthé Áron történész írását az alábbi honlapról vettük át: http://mandiner.blog.hu/2013/08/15/a_magyar_bocsanatkeres_tortenelmi_nezopontbol_a_vereseg_taktikaja

amely az 1945. június végi újvidéki „népgyűlés” határozataira hivatkozik. Ennek indoklásaként a következő hangzott el: „a hangsúly a fasiszmus legyőzésén és a Vajdaság antifasiszta értékeinek megőrzésén van”. Ez ellen azonban még egyes szerb politikusok is tiltakoztak, hiszen a partizánok nemcsak etnikai, de politikai ellenfeleikkel is leszámoltak. A mi szempontunkból azonban elég, ha a Forró Lajost által idézettekre gondolunk: „Nekünk nem a felszabadulást hozták a partizánok, hanem a halált”.

Szerbia az 1990-es évek délszláv háborúiban eljátszotta a jugoszláv mítosz és gyakorlat által évtizedeken keresztül felhalmozott erkölcsi tőkét, és most az egyetlen, amire még hivatkozni tudnak, az antifasiszta múlt és a náci megszállás alatti szenvedés. Az utóbbi – Ószerbiát tekintve – valós tény, az előbbi azonban nemcsak a szerb kollaboráns kormányok és nácibarát halálosztatok működése miatt kérdéses, hanem a nettó tartalom miatt is. A magyarokon és a németeken kívül ugyanilyen iszonyatos módon számoltak le a volt jugoszláv térség más helyszínein az olaszokkal és részben az albánokkal, illetve a sajátjaik közül a nekik nem tetszőkkel is (akik közel sem voltak mindannyian „fasiszták”, vagy kollaboránsok). Ebből is látszik, hogy az Európát győztes és vesztes nemzetekre osztó „antifasiszta” hagyományra nem épülhet semmiféle közép-európai összefogás, hiszen ez automatikusan erkölcsi alá-fölé rendeltségi viszonyokat tételez fel.

Hogy a győztes-vesztes kérdéskörének abszurditását megvilágítsuk, két hozzánk nagyon közel lévő nép múltját terhelő eseménysorozatot kell példának felhoznunk. Ez az eseménysorozat az úgynevezett volhíniai tragédia (az ügryről itt olvasható egy bővebb áttekintés), amely javarészt az 1943-as évre esett, tehát idén volt az évfordulója. Az ukrán gerillák és a Wehrmacht mellett működő ukrán kisegítő alakulatok a második világháború alatt lényegében népirtást hajtottak végre a mai Nyugat-Ukrajna és Kelet-Lengyelország területén a lengyelek rovására. Ezt követően a lengyel ellenállók is igyekeztek visszaütni. Az áldozatok száma – hangsúlyozottan egyszerű, civil lakosokról van szó – a százezret is elérheti. A két ország elvileg a háború végén a győztesek között foglalt helyet – Ukrajna, annak ellenére, hogy a Szovjetunió tagköztársasága volt,

még saját helyet is kapott az ENSZ-ben –; mégis, mind a ketten egy új megszállás alá kerültek. A volhíniai tragédia tényét a szovjet időszakban „bandaharcokként” minősítve természetesen a szőnyeg alá söpörték. A sokszorosan is terhelt közös múlt ellenére a két ország nagyon jól tudja, hogy érdekeik közösek – kicsit patetikusán szólva: azt, hogy közös a sorsuk – s ennek számtalan jele van. Lengyelország volt az első, amely annak idején elismerte Ukrajna függetlenségét, de gondolhatunk a legutóbbi lengyel-ukrán közös foci EB rendezésére is. A volhíniai tragédia áldozatairól idén júliusban közösen emlékeztek meg, s bár gesztusokban és határozatokban itt sincs hiány, a hangsúly a kölcsönösségen van.

Mi a tanulság mindebből ránk, magyarokra, illetve a magyar-szerb viszonyra nézve? A legfontosabb talán, hogy a vesztes-győztes felosztás helyett az azonos szinten helyet foglaló népek között sokkal könnyebb a megértés. A közép-európai összefogás sikeréhez a második világháború utáni szereposztásokat talán érdemes lenne felülvizsgálni, így például Szerbia esetében is. Bár Szerbia – elsősorban, de nem kizárólag! – a jugoszláv partizánok örökségét vállalja, mégis, az 1944-es délvidéki népirtás miatt ez esetben a győztes egyúttal felelősséget is visel a borzalmas bűntényekért. Lehet-e végül is a győztes bűnös is egyúttal?

A második tanulság, hogy „bocsánatkérési” gesztusok helyett a gyász munka elvégzésére van szükség. Közösen. Magyarország ebből már példát mutatott: Navracsics Tibor magyar miniszterelnök-helyettes például idén részt vett az újvidéki razzia áldozatainak emlékét őrző alkalmon. Igaz, a szerbek is hivatkozhatnak valami hasonlóra, hiszen például 2011-ben a Terror Háza Múzeum „Magyar Tragédia a Délvidéken” című ideiglenes kiállításának megnyitóján részt vett a szerb nagykövet. Mégis, a hangsúly ismét az egyenlőtlenségen van. Vajon mikor lesz olyan, hogy egy szerb miniszterelnök-helyettes részt vegyen egy magyar áldozatokról szóló megemlékezésen?

De egyenlőtlenség van a múltbeli ügyek tekintetében is. A véralgebra ugyan nem kenyerünk, de bizony egy nagyságrenddel nagyobb a magyar áldozatok száma, s ez mégiscsak több kínok között befejezett életet jelent. És itt rögtön

rá kell térnünk a szerb partizánok által elkövetett gyilkosságok módjára is, ami horrorfilmekbe illő volt. „Egyeseknek leszaggatták a körmüket, [...] felhasogatták a bőrüket, majd besózták. [...] Látam egy csecsemőfejet a falhoz vágva, az agyveleje szét volt loccsanva.” (M.P., Csúrogon). „...részegen mesélte a kocsmában, hogy »Ubili smo ženu« (Megöltünk egy asszonyt), és a gyerek még ugrált a hasában. Ez itt Földváron történt.” (Légyvári Sándor, Bácsföldvár). A magyarok kivégzése sokszor látványosságul is szolgált: „Dobolták a sarkon, hogy lehet menni nézni: most ennyi magyart végeznek ki, most annyi magyart.” (Németh Júlia, Csúrogon). „Az emberek odajöttek nézni a kivégzést. A kivégzendők ötösével össze voltak kötözve dróttal. Össze voltak verve, ki voltak éheztetve.” (Prekajac Tomislav, Sajkás-lak). A valódi megbékéléshez szükséges, hogy ezeket először a szerb történettudomány, majd a szerb értelmiség elítélje. De újra kell gondolnia a szereposztást abban a tekintetben is, hogy amíg Magyarországon már a razzia után közvetlenül – tehát 1942-ben – interpellálták a kormányt az ügyben, és megindult a felelősségre vonás, illetve az áldozatok hozzátartozóinak pénzbeli kárpótlása is.

Tehát még egyszer: egy háborúban álló ország, az állítólagos „fasiszta” Magyarország az Újvidéken és környékén magyar honvédek és csendőrök, rendőrök által elkövetett bűncselekmények ügyében eljár (négy halálos ítélet is született!) és anyagi kárpótlásról is gondoskodott. Ehhez hasonlóról sem a kommunista Jugoszláviában, sem pedig annak megszűnése után Szerbiában természetesen szó sem volt. Az egyenlőtlenség tehát itt is felfedezhető. Magyarországon a „hideg napok” (vagyis a razzia) beleivódott a történelmi köztudatba, film és könyv is született erről, a felelősöket (sőt, nem csak a felelősöket!) pedig kiadták Jugoszláviának, ahol kivégezték őket. A szerbeknél viszont a délvidéki mészárlások megtörténtét éppen csak pedzegetik, a letagadhatatlan tények egy részére szorítokozva. Teljesen felesleges a ki kezdte? kérdését feszegetni, egyrészt ennyi erővel vissza lehetne menni Damjanich „famózus proklamációjához”, vagy a kora-újkorai rácjárásokig, sőt akár Cserni Jovánig. Másrészt megalapozott a gyanú, hogy a délvidéki magyarellenés kampány akkor is meg-

történt volna, ha nincs a razzia.

Egyenlőtlenség mutatkozik a múlt feldolgozásában is: míg négy évtizedig a délvidéki mészárlás a proletár internacionalizmus és a szovjet ihletettségű „antifasizmus” jegyében tabutéma volt, addig a „hideg napok” fogalma lényegében a vajdasági szerb identitás részévé vált. Könyvek, forráskiadványok, visszaemlékezések, kiállítások, újságcikkek tömege áll rendelkezésre, az igazság mellett sokszor egyszerű kitalációkkal vegyítve.

Az emlékezet hiányosságait jól példázza, hogy míg az angol nyelvű Wikipédián több oldal is foglalkozik a Vajdaság 1941-1944 közötti történetével és a razziával, addig a délvidéki mészárlások csupán egy alfejezet képeznek a „Kommunista tisztogatások Szerbiában 1944-45-ben” című oldalon. Néhány másik címszónál pedig egy-egy rövid (esetenként félrevezető) mondatban utalnak erre. A Vajdaságban és különösen is Újvidéken az „antifasiszta” paradigma nagyon erősen él, karrierük épülnek erre, szakértők és a közvélemény-formálók gondolati rendszerébe van nagyon mélyen beleivódva. Ez a paradigma kizárja a délvidéki mészárlások kiterjedtségének és valódi okainak elismerését, mivel ez egy szintre hozná a partizánokat az állítólagos „fasisztákkal”.

Egyenlőtlenség van abban a tekintetben is, hogy a mostani „történelmi kibékülés” jegyében Csúrogon (mind a magyar honvédek, mind pedig a partizánok súlyos bűncselekményeket követtek el itt) a magyar áldozatok emlékművet kaptak, a szerb áldozatok pedig emlékmúzeumot.

Ezután tegyük fel a kérdést: a magyar államfő bocsánatkérése a szkupstinában vajon segítette-e helyrebillenteni az egyenlőtlenségeket? Ez a gesztus segítette-e a kölcsönösségi viszony megteremtésében?

A fentiek fényében a válasz: közel sem biztos. A két államfő közös főhajtása Csúrogon szükséges volt és jó volt. A bocsánatkérés maga azonban kétélű fegyver. Bocsánatot kérni abban az esetben szoktak, amikor valamit hosszú ideig tagadtak, amikor valamit hosszú ideig hárítottak, amikor igyekeztek kibújni a felelősség alól. Ilyen volt például Jelcin orosz elnök bocsánatkérése 1991-ben a katyni keresztnél. Magyarország – mint ahogy ezt feljebb már részleteztük – nem

tagadta a megtörténtekeket, nem is háritotta, és a felelősség alól sem akart kibújni. Arról nem is beszélve, hogy a háború után még jóvátételt is fizettünk Jugoszláviának. A párizsi békében megítélt 70 millió dollár helyett – a szovjet-jugoszláv viszony elmérgesedését követő megszakítás miatt – végül is összesen 1964-ig 101,5 millió dollár törlesztett a magyar fél. Ezt a mai árakon nagyjából nyolc-kilencszeres szorzóval számolhatjuk, sokkal alacsonyabb korabeli össztermék mellett.

Mindemellett Magyarország veszni hagyta a „jóvátételt és egyéb vagyoni ügyeket lezáró 1956. május 29-i egyezményben a magyar állampolgárok ... jugoszláviai vagyonát és követeléseit. Az egyezmény aláírása után a kárt szenvedett személyek kártalanítása az „egyes államok belső ügye lett”. Azokról pedig szó sem esett, akik Jugoszláviából minden ingóságuk hátrahagyásával menekültek.

Nos, látható, hogy Magyarország és a tágabb értelemben vett magyar közösség többszörösen is megfizetett – emberéletben, kettétört sorsokban, ingó- és ingatlan vagyonban, kemény valutában – a vereségért. Azért a hibáért, hogy az örök barátsági egyezményt megkötöttük; majd azért a még nagyobb hibáért, hogy az első adandó ürügynél átléptünk rajta. Megfizettünk a lehetetlen és kilátástalan helyzetért, amiben a második világháború talált minket, és megfizettünk azért, mert a magyar elit megmérettetett és könnyűnek találtatott. Azért, mert felültek a hideg napokat kiváltó provokációnak, és azért is, mert a Horthy-korban a nagyszájúság és a keménykedés helyel-közzel előnynek számított.

Ezek után mindezt egy bocsánatkéréssel megfejezni, nos, a legkevesebb, ami erről az ember eszébe jut, hogy túltoltuk a biciklit. Félő, hogy a bocsánatkérés mindössze megerősíti a történelmi narratívát, amelyben mi vagyunk a bűnös fél, míg a másik oldal legfeljebb sajnálatos túlkapások miatt lehet felelős. Nem: míg a náci megszállásig nálunk az ilyen akciók „mindössze” működési hibaként voltak jelen, addig a jugoszláv partizánoknál és a szerb sovinizmusban ez a rendszer szerves részét képezte.

A „Mozaik 2011 – Magyar fiatalok a Kárpát-medencében” című kötetből (2013, szerk.: Bauer-Pillók-Szabó) teljesen világosan kiderül, hogy a félelem és az erőszak ismét a vajdasági magya-

rok hétköznapijainak részét képezi. „Magyarnak lenni sokak számára a félelemmel, a fenyegetettség érzésével egyenlő. Minden csoportban beszámoltak magyarok ellen irányuló fizikai agresszióról. Mai vajdasági magyar fiatalokra jellemző, új jelenség, hogy a fenyegetettség érzés feloldását nem a kitartásban, az összefogásban, saját identitásuk felmutatásában látják, hanem az alkalmazkodásban. Az alkalmazkodás azt jelenti, hogy ne provokáljuk a szerbeket azzal, hogy magyar zenét hallgatunk, magyarul beszélünk.” (17.) A kutatás megállapításai szerint: „a magyar gyereket sokkal inkább a konfliktuskerülésre, míg a szerbet a konfliktus felvállalására tanítják.” (148.). Egy olyan társadalomban, amely az erő feltétlen tiszteletére épül, vajon hogy járul hozzá a kibékülési ceremónia érzékelhető egyenlőtlensége ahhoz, hogy a magyarok vállalni merjék identitásukat?

Közép-Európában számos helyen tapasztalható szándék az összefogásra, és talán meg is érett ennek az ideje. Ehhez rendezni kell régi ügyeinket, a kölcsönös tisztelet alapján. A magyar gesztus értékét az fogja meghatározni: mennyire sikerül Szerbiát rávenni, hogy érdemben foglalkozzon a magyarellenés társadalmi nyomással, amely kétségtelenül létezik (Mozaik 2011, 241.). Hogy mennyire sikerül rászorítani a helyi és országos szerb politikai erőket: hagyják megélni a magyar kisebbség identitását. És leginkább a konkrétumok szintjén, ha a bocsánatkérésünket nem követi szerb válasz a törvényi szabályozásban – azaz a már emlegetett kollektív bűnösség hatályon kívül helyezése, a már létező kárpótlási törvény teljes átalakítása (t.i., hogy ne a kifosztott magyaroknak kelljen peres úton bizonyítania, hogy ők márpedig nem voltak fasiszták), illetve akár a területi autonómia valamilyen formájának a létrehozásában. De gondolhatunk a továbbra is börtönben levő temerini fiúkra, vagy arra a késülődjő új perre, amely egy hasonló eljárásban irányul néhány magyar fiatal ellen, akiket 10 hónapja előzetes letartóztatásban tartanak. Megoldandó a magyar területekre telepített, menekült szerbek kérdése is. Ha nem sikerül valamilyen kézzelfogható eredményt is elérni valamely szimbolikus vagy nagyon is konkrét ügyben, akkor a mostani bocsánatkérés a kézfogás lehetősége helyett stratégiai vereséggé változhat.

Jelenleg Szerbiában politikai szándék ugyan fellelhető a magyarokkal történő megegyezésre, de társadalmi elfogadottsága a kérdésnek aligha van. Ezt mutatja a szerb elnök kínos magyarázkodása a tavaly őszi budapesti látogatása után (amikor össze-vissza beszélt a temerini fiúk kegyelmi kérvényéről); a magyar elnök látogatása előtt „technikai okokból” elhalasztott kormányülés, amely a magyarokat sújtó törvény visszavonásának előterjesztéséről döntött volna; illetve a szerb parlamenti nyilatkozat módosítása és nehézkes elfogadása.

Ami a szerb-magyar közös történelmi emlékezetet illeti, a razzia és a mészárlások történetét le kell tisztítani a rárakódott hamis mítoszokról, és áldozatokat lehetőség szerint pontosan azonosítani kell. Talán érdemes lenne a közös történelmi bizottság magyar részét megerősíteni. De még a „hideg napok” és a mészárlások idejéből is van mire támaszkodni, ami közös platformra hozhatja a vajdasági magyarokat és szerbeket. Ilyen a kaboli községi vezető, Horváth Mihály példája, aki életével kezekedett a razzia idején szerb földijeit, majd ’44-ben a falubeli szerbek hiába próbálták a partizánok és az OZNA kezéből megmenteni. Ilyen példa az, hogy Temerinben dr. Fehér Mihály bátor kiállásának köszönhető az életét egy százötven fős szerb csoport. Vagy akár az, hogy a Szabadkától délre eső Nagyfénny községben Kiss Antal az életével szavatolta, hogy a kivégzésre felsorakozott szerbek békés emberek. De a másik oldalról ilyen Bajsa község példája, ahol a becsületes, jobb érzésű szerbek akadályozták meg a vérengzést 1944-ben. Talán jobb lenne, ha az áldozati megemlékezések helyett, amelyek óhatatlanul is a múlt sötét árnyait idézik fel, ezeken a helyeken lenne közös szer-

tartás.

Mindent összevéve nehéz és rögzös út előtt áll a magyar külpolitika, ha valóban stratégiai partnert szeretne találni a szerb államban. Még nehezebb lesz odáig vinni a dolgokat, hogy a magyarok ne másodosztályú állampolgárként legyenek jelen a Vajdaságban. A történelmi múlt feltárása közben is nagyon-nagyon sok hátráltató tényezővel kell szembenézni. Országok, népek között a viszonyok rendezését nem lehet egy szimpla ceremóniával elintézni, mint ahogy ez a még egyes emberek között sem megy ilyen egyszerűen. Nem lehet a magyar-szerb viszonyt egyszerűen annyival letudni, hogy végre megvolt a békülés, tiszta lappal kezdhetünk. Az emberi természet nem így működik, és különösen nem a kollektív emlékezet.

A magyar bocsánatkérés, ha nem párosul erővel, akkor a szándékolttal ellenkező hatást fogja elérni, mind a magyar, mind pedig a szerb történelmi tudatban. Márpedig, számos esetben igazat kell adni gróf Bánffy Miklósnak, a két háború közötti erdélyi magyar politikusnak: „A lélektani erők öntik el a nemzetek külpolitikáját. Az anyagi érdek eltölpül mellette.” Hogy most lélektani pillanathoz értünk-e, és ha igen, milyenhez, nehéz megmondani. A hurráoptimizmus helyett inkább arra kell figyelni, hogy a bocsánatkérésből ne a múlt erői, vagyis a jugoszláv kommunizmus mentetői és a szerb sovinizmus zászlóvivői húzzanak hasznot, hanem valamiféle előremutató történet kerekedjen ki. Ez most a magyar politika felelőssége.

Az írásban felhasznált történelmi idézetek a Terror Háza Múzeum 2010-ben rendezett „Magyar Tragédia a Délvidéken 1944-45” című időszaki kiállításnak anyagából származnak.

Cédulák II.

- egy idős családapa mesél a rádióban családjáról. Nagypját, a háború előtti pezsgőgyárost 1949-ben, a Rajk-per évében kitelepítették volna, de családjuk az utolsó pillanatban elmenekült a fővárosból vidékre. Mindezt a szülőházukban tették, majd szintúgy természetesen utánuk nyúltak és onnan deportálták őket egy hortobágyi lágerba. 1953-ban kiszabadultak, de csak 1956 után térhettek vissza Pestre, szükséglakásba. Egykori házuk ma is áll még, azok leszármazottai laknak ott, azóta jogos tulajdonukban, mert nekik még akkor kiutalták az ingatlant. Mint a kitelepítettek közül a családban egyedüli túlélő, a mai nagypapa többször elséttál a házhoz fiával bizonyítást tenni: valóban itt laktunk egykor. Vajon megbocsátják-e a betelepültek valaha is a kitelepítetteknek, hogy ők már mindig vesztesként látják a 20. századi magyar történelmet? S vajon képesek lesznek-e a vesztesek egykor tudomásul venni: számukra így alakult a Történelem, s talán jobb is lenne végre feledni érzelmeiket. Mindeközben még az is lehetséges, hogy elűzöttek és egykori legyőzöik, mára egyazon politikai oldalt támogatják voksukkal... Kelet-európai csendélet néhány halottal, és mára megkövesedett hajdani ítéletekkel.

- demokratánk lenni... bizonyára sokan tudnák folytatni Bibó István szavait: demokratának lenni mindenekelőtt annyit tesz, mint nem félni, kimondani, megvallani nézeteinket. Nagyszerű eszme, és igaz. Legfőljebb annyit kellene hozzátenni (lehet magunkban is!): ehhez olyan viszonyok szükségesek, melyek között gyakorolhatod elvhűséged, megmutathatod civil kurázsidd. Olyan világ kell számodra, ahol bizvást ellenszegülhetsz a hivatalos hatalomnak, de eszméid védelmében ellentmondhatsz bárki hatalmának, mert nem kell tartanod megtorlásától. Ha nem tetszik nekik, amit mondasz, vagy amit nézeteid szerint tenned kell, hát odébb állsz, nem jegyzik

föl kartotékodba nézeteid. Nem bántanak áttételesen sem, tudomásul veszik, nincs bélyegük, amit viselned kellene. Eszméidért, választásodért nem ítélnék meg, mert munkavállalóként teljesíted, amiben egyeztetek. Lehetsz meleg, lehetsz vallástalan, kisebbségi, tudják, tudod: nem ettől vagy alkalmatlan, ha az vagy. Lehetsz magyar, cigány vagy éppen nagypád még bevándorlóként érkezett ide, de most rólad van szó, téged ítélnék meg. Nem verik a gyereked az utcán derék szomszédaid, csak azért, mert nem tartozik a többségi nemzethez, nem löknek útfélre téged sem, mert ilyen vagy olyan lennél, királypárti, Nyugat-barát... Minek sorolni tovább, demokratának lenni erre alkalmas közegben érdemes, különben mártírrá lehet a lelkiismereti szabadságát vállaló demokrata. Bibó megúsza alig hat év börtönnel és némi veréssel, szabadulásakor bántalmazó foglára hangsúlyozta nevelő szándékát. Modern világunkban rafinált jóléttel, a média mákonyával és más kábszerekkel kezelik a vállalkozó kedvű, szívük szerinti demokratákat, kivált a gazdag Nyugaton. A szegény országokban börtön és üldözés, gyakran halál jár a lázadóknak. S bizonyára mondani is fölösleges, de gyermeki álmom volt, amit a rendszerváltáskor sokan reméltek: az új törvényekkel eljön egy jobb kor. Megtanultuk: a felnőtt ember nem múlt nélkül való: ami volt évtizedekig, azt viszi tovább, majd példájával örökíti át, nemzedékeken. Demokratának lenni az új rend törvényei szerint holnap reggeltől – gyerekes elhatározás, bár megható szándék. Rendszerváltásunk idején sokan őszintén hitték: körülményeik gátolták demokratikus énjük kifejezését. A legtöbbben gyarapodást reméltek a testvéri jelszavak mögött, elsősorban és megérdemelten – végre önmaguknak. Manapság, ha még visszanezünk is tegnapi mivoltunkra, nem fáradunk tanulságokkal. Belátható, nem lehet megspórolni a tanuló-

pénzt, csak gyötrelmes lassan formálódik kívül s belül az új világ, még ha egyhamar nem lesz is esélyünk újra magunk útjáról, magunknak dönteni. Ezért olyan küzdelmesen nehéz tévutak, hamis próféták ellenére újraépíteni a magunk közösségét, félve mondom, nemzetét.

- mint a félig-egészen diktatúrákban mindig is titoktartás jellemezte felsőbb közügyeink intézését. Velünk történtek az események, de nélkülnk. Mi csak afféle résztvevői voltunk tulajdon történelmünknek 1945 után is, afféle külsős közreműködők, szóval az Isten adta nép. Szándékainkat sem megnevezni, sem meghányi-vetni „a dolgozó nép okos gyülekezetében” nem tudtuk. A nemzet, mint közösség, lelkiileg formátlanul létezett. Csak magad, te egyedül, inkább mind ellen, semmint együtt, netán összefogva. Nemzeti sorskérdéseinkről csak úgy hallgatás, de inkább kushadás, mint eszmecsere. Értelmiség és népe között párbeszéd helyett, az eszme fénye által nem átjárt szakadék. Hazánkban 1945 után az első valós társadalmi párbeszéd 1956 nyarán folyt, ami azután forradalomba torkollott, jóllehet mára mindent belepett a feledés. Később a '80-as években indultak óvatos társadalmi viták jól megválasztott témákról, a kicsi vagy kocsis dilemmáról, a gazdagodásról kesu-dió ürügyén, de a lapok mindig körültekintően szerkesztett változatban közölték a véleményeket. Kieresztették a gózt. Érdemi kérdéseket nem lehetett megbeszélni, hisz itt voltak az ideiglenesen hazánkban tartózkodó „öröklakást vásárló” szovjet csapatok, s legfőként az Állampárt félelme: vajon mit akarnak ezek?! Hova vezet, mi lehet még ebből? Így azután maradt mindenki a maga bandájában, odafönt azok, idelent ezek. Nem vegyültünk, mint századok óta sem. A rendszerváltáskor is attól féltek legjobban a fentiek és óvtak külföldi jóakaróink: nehogy vérszemet kapjanak ezek, mert még bajt csinálnak... Így történt, hogy ami lett, főként adódott. Csoóri Sándor szavával, sokasodtak „a félig bevallott életek”...

- nekem ebben is segített a nagyapám, mondja Teleki Pálnak, az egykori magyar miniszterelnöknek az unokája a sok évtizede halott elődjéről. Hűségéért milyen boldog lehet odaát a nagypapa, aki miatt megkülönböztetett figyelmet kap, bár újabban érthetetlen támadásokat is visel az unoka. De az a néhai öregember, legen-

dás földrajztudós, államférfi, mindvégig elkísérte őt életútján, állítja külhonból hazajött, közénk állt utóda, nem titkolt bizalommal őse védőszelleme iránt.

- Maya Pliszeckaja balettművész, akiről sokan tudatlanok csak annyit hallottunk évtizedekig, balerina, a hatalmas Szű unalomig istenített táncosnője, a számomra soha nem élvezhető klasszikus balett világhírű művelője. És a klasszikus balett 1925-ben született fejedelmi nagyszónya a minap szinte pajkos mosollyal elmondta: az átkos Brezsnyev-érában a vad cigánylány, Carmen tragikus története nemkívánatos opera volt, ennek balett változata pedig végképpen kellemetlen lett volna! Hazai bemutatása szovjetellenes gesztus, így Carment évtizedekig mellőzték... nem bírták elviselni a vándorcigányok féktelen szabadságszeretétét! Nézem az újságcikket a méltóságot sugárzó hölgyről, és nem fogom föl, amit mond, pedig épp elég baromság közepette nőttünk fel, vénültem meg – de mégis! A Carmen mint szamizdat. Ismét **a túlélés íróniája vidít**, hogy a művésznő és mi, tudatlan balett-műveletlenek is túléljük a korszakot. Utóbb bepillan, de hiszen Gorkij írta Makar Csudra feledhetetlen történetét! A zabolátlan szerelem lebilincselő erejét mutatta fel, amit nem viselt el a féktelen szabadság. Gyönyörű történet, és éppen a szovjet irodalom első korszakának fejedelme követte el. Hiába, hol zsarnokság van, ott zsarnokság van. Maya Pliszeckaja mégis mosolyogva emlékezik.

- Kasszandra története évtizedekig gyermekségnek tűnt. Egy figyelmeztető jövődömon-dó, akire nem hallgatnak. Köznapi eset. De ha meggondolod, manapság is nyomasztón igaz helyzetleírás. A mai jövőkutatók, tán' ők a jövődölők, tudják ezerrel mi lesz, s ha tehetik, valamiként el is mondják. A világ hatalmasai nem érzik egyetemes felelősségüket embertársaikért, élőhelyünk, a Föld iránt végképpen nem, állítják kortársaink, a Kasszandrák. Ám képtelenek belátni a változtatás mind nyomasztóbb szükségét. Az egyes ember esendő és jószerével csak önmagára gondol, legföljebb még szorosan vett hozzátartozóira. Kortársaink végtelen önzése nem változik akkor sem, ha milliárdos „csomókban élnek”. Nem tudni, önzőbb-e a városlakó, mint más, de ezzel együtt is, a mai ember ké-

pes ártatlannak és jónak mutatkozni, önzetlenül adakozni, másokat szeretni, segíteni. Ám a Jövő félelméért nem önmegtartóztató a Jelenben. Igaz, problémái a hagyományos módon nem is oldhatók meg. Brazília például írta az Amazonas esőerdőit, de különben milliók halnának éhen, mert az így szerzett termőföldön élelmeszt kell termelni! S bár az erdőirtás miatt behorpad a Föld tüdeje, romlik a levegő minősége, állatok, növények milliói tűnnek el véglegesen, de a ma születő emberek még kaphatnak enni. És a hangzatos vagy süket szövegeken túl mi mást lehet tenni a helyzet feloldására... Mi lesz jövőre, meg azután? Majd oldják meg az akkoriak! Ha minden kínai családban lesz mosógép meg frizsider - fölborulnak a világ energiarendszerei. A kontinenseken élő milliárdok további létszámnövekedésével szemben nincs ellen-szer. A Föld rejtekező önvédelmi képességeiről még csak sejtéseink vannak, pedig jó lenne elkerülni visszacsapásait, mert erői végtelenek... A rémisztő jövődölések elhangzottak, a világ óriásai hallgatnak.

- nagyon tisztetem azt, aki odafönt van, a Nap fölött, szóval az Istent... egy argentin férfi mondta ezt a kamerába, aki egyébként futball-edző, de szerelmes Dél-Amerika legdélibb világ-részébe, Patagóniába. A számunkra ismeretlen, rideg vidéken időről időre egy rémisztő külsejű motorkerékpáron, utánfutóval robog kilométerek százain, ezrein át, nem tud betelni e világvégi, megfoghatatlan hangulatú táj, már-már földöntúli látomásával. Mint mondja, itt közelebb érzi magát Istenhez... a kamera mutatja a patagóniai vidéket, amihez képest a mi kis hazai pusztaságaink, szerelmes folyóink, a Balaton mind olyan kicsi és barátságos, mintha csak kertünkben lenne, még maradék hegyeink is. Ezért is lehetnének mi, e szép haza lakói barátságosabbak, akár mosolygósak is. Igaz, ide folyton bevonult valaki örök barát, megszálló-felszabadító, vagy világhódításra indult tatár, török, később osztrákok, németek jöttek, legutóbb éppen szovjetek, de mégis... mosolyoghatnánk többet is. Mert túléltek őket és még mindig élnek magyarok szent folyóink között, az iskolákban magyarul tanítják éppen aktuális történelmünket, anyanyelvünkön misézik a pap, és ha olykor gyűlölködve pörölünk is, de magyarul tesszük. A Szent Korona tette e

csodát, mert Mária országa lennénk, Uram, még lennének terveid maradék népünkkel... kérünk Téged, ne feledkezzél meg szegény magyarokról.

- pakolás közben került kezembe az érettségi idején megjelent gimnáziumi évkönyvünk. Nem éreztem igazi megrendülést, nem dobogott jobban a szívem, különösebb kíváncsiság nélkül lapoztam a vékonyka füzetet. A belső oldal alján látom néhai igazgatóm ajánlásával meglepő aláírását: Jóska. Élete utolsó éveiben ugyan szívből megkedveltem Jóska bácsit, de soha nem szólítottam így, ha akartam volna, sem áll rá a szám. Emiatt persze nem írnék, ám a gimnáziumi évkönyv tartalmaz némi irományokat is. Igazgató úr évzáró beszédét, egy akkoriban nagyon ismert tanerő matematikai tárgyú dolgozatát, továbbá egy másik írást: Nevelési célok megvalósulása a gimnázium orosz irodalmi óráin címmel. Végtevére is mi másról célirányos publikálni egy magyar gimnáziumi évkönyvben Szegeden, mint a dicső szovjet nyelv tanításának újabb sikereiről. Emlékezetem egyetlen orosz nyelvoktatót őriz, most már mindhalálig, Korányi tanárnő személyében. Varázsa miatt boldogan vártam az oroszórát, amire pedig se előtte, se utána nem volt példa. Áldassék emléke, mint az örök pedagógusé, aki köztünk járt, s találkozhattam vele én is. Évkönyvünk főhelyén Igazgató úr egy hosszabb munkája olvasható: Közelebb az élethez - közelebb a kommuniz-mushoz! Igaz, a fölkiáltójelet én biggyesztettem a cím után önkényesen, de túlzás nélkül, lévén ez ide, a lendületes szavakhoz kívánczik. Hja, az 50-es évek végén hazámban gőzerővel folytak a letartóztatások, majd szétfeszültek a börtönfalak, apáink, anyáink, tanáraink így építették a távoli célt, a kommunizmust. Ezt persze ma már a gyermekeink sem értik, unokáink végképpen nem és sajna, kontinensünk kiváló nyugati irányítói sem, akik mást sem igen tudnak Európa történelméről, sőt egyik-másikuk nem is fárasztotta magát a középiskolai végbi-zonyítvány megszerzésével. Egyébiránt az évkönyvet, melyben szerepel nevem, tán' a 25. vagy 30. érettségi találkozón kaptuk, azt hiszem többet nem is vettem részt ilyen ceremónián. Utána vagyunk sok évtizeddel, de nemzedékem így indult az Életbe, három évvel az akkoriban

soha meg nem nevezett OSE „októberi sajnálatos események” után. Sikereink és kudarcaink értékelésekor majd mindezt kéretik beszámítani. Fontos eseményként maradt bennem egy zenei élmény, mint valami távoli világból jött üzenet, a belgrádi rádió, amely nem szerepelt a tilalmas, tehát zavart adók listáján, gyakran sugározta a Buona sera signorina tündéri dalt, amitől jókedvem lett.. És még valami: mindez csupán alkalom indokolni, miért tartom mindmáig korosztályom életindulását pontosan (talán túlságosan is szívbe markolón) kifejező filmjének a Megáll az Idő című mozit. Még egyszer mégsem akarnám megnézni, elég volt egyszer is átélni. Nem mintha olyan különösen fontos, nagy dolgok történtek volna akkoriban körülöttem, esetleg velem, éppen nem. Legföljebb föltűnő volt, milyen „fortélyos félelem” szötte át a felnőttek világát, amelyben szüleink igyekeztek örület és szóbeli lázadás nélkül életben maradni, amiből később a gyarapodás lehetősége volt a kiút. Fölháborodásuk verbális kinyilvánítása (egészen a rendszerváltásig) fölért volna egy öngyilkossági kísérlettel. Fölnevelőinknek személységük megőrzésére általában már nem maradt erejük, álarckukat a szesz vagy az örökös igazodási kényszer arcukra forrasztotta. Azokban az időkben, legalább a '60-as évek végéig, elég feladat volt számukra megmaradni, túlélni a mindennapokat. Jellemző, hogy sok év után, a rendszerváltás környékén tudtam meg: az Igazgató úr évtizedig írt álnéven sporttudósításokat a városi lapba, majd jóval később arról is értesültem, hogy szenvedélyes magyarnótarajongó és dalszerző is volt. Nyíltan ezt csak a rendszerváltás után merészelte vállalni. 1989-től már nem kellett magánügyeihez a városi pártbizottság engedélye... Innen indultunk, ha egyáltalán eljutottunk is valameddig.

- örömdetes hír: délután még csak cserregésüket hallottam, reggel viszont láttam is néhányukat az égen, amint cikázva, egyedül általuk érthető okból röpdösnek rövid szakaszokban zöld fák és kék légtér keretében. Árnyékuk átfutott a házfalakon. Idén a fecskék nagyon kis számban érkeztek hozzánk kora tavaszon, reméljük, társaik zöme még úton van. Megjelenésük a nyáridőt bizonyítja, miként majd november elején a varjak érkezése meghozhatja a telet.

Már ha úgy történik minden, mint boldogabb eleink megszokták, mi pedig bizakodunk, hogy megadatik e hagyomány folytatása.

- a fejlett demokráciák, egyszóval a gazdagok, akik természetesen Európa nyugati felén laknak, megmondják, mi a rossz út s mit kell követnünk saját érdekünkben, mit várnak el tőlünk, s miért haragusznak ránk, szóval őket sokan mondják új gyarmatosítóknak is. Azért vették be a nyomorultakat birodalmukba majd egy évtizede, mert kellett a piac portékáiknak, és kellett a munkakerőnk. Kellettek a keleti proletárok orvosai, mérnökei, szakmunkásai, képzetlen fizikai melósaik, fiataljaik, lányok-fiúk egyre-másra. Természetesen kellettek földjeik, hegyeik, bányáik, egyszóval minden. Mindenünk kellett, de bagóért, sőt olyan hitelkonstrukcióban, hogy az árát is az eladók fizessék. Amint hallgatom egy magyar EU parlamenti képviselő fejtegetését korunk eme nagy üzletéről, melyet rajtunk, rólunk, de nélkülünk kötöttek fejünk fölött, mindegyre az járt eszemben: minő balszerencse, hogy egy szélső jobboldali politikus mondja ki eme felismeréseket. Ha valaki már akkor, csatlakozásunk öröme idején mondta volna ki... Helyette azt dalolták fülünkbe: cukrászdát nyithatsz Bécsben!

- a zsarnok Kreon megtagadta Antigoné testvérétől „mindünk jogát, a tisztas elhantoltatást”, s gondolhatnánk: hol van ez már... időközben új világok épültek, majd bukásuk után kezdődtek megint, tengernyi vérből... de a rákoskeresztúri köztemető 301-es parcellája velünk van ma is! Nagy Imrét arccal lefelé földelték el, fekete kátránypapírba tekerve! El akarták tüntetni a világból, mintha nem is élt volna, mert ha már megszületett, hát tűnjön el halálában! Ne tudja senki, volt egyszer egy ilyen ember, akinek még neve sem volt, hiszen Nagy Gáspár, a Költő is csak így jelölte, monogrammal: NI. Ezért, a két betűért is betiltották a Tiszatáját, 1986-ban!, mintha még annak az Embernek Létezése is a Zsarnok hatalmában állna. De ez egyszer elbukott, ezt már nem tudta megtenni. Tilalmazottja felszínre került, ő pedig kicsúszott az Időből. Ideje lejárt, s ugyan őt nem végezték ki, mint ő tette NI esetében, de szörnyű véget ért mégis. Annak az Embernek, ahogy végbeszédében emlegette, nyilvánosan először és utoljára, 1988-ban, hatalmát nem tudta megtörni. Temetetlen halottként bu-

kott föl a Földből. És most Bostonban a lakosok nem engedik városukban eltemetni a New York-i futóverseny merénylőjét, Tamerlan Carnajevet. Keresztneve a hat évszázaddal előbb élt mongol tömeggyilkost idézi. A derék bostoniak tiltása pedig Kreont. Lám a Történelem újra és megint fölszínre veti halottait, és kérdéseit. Antigoné mondja: Elvehetik mindünk jogát, a tisztas elhantoltatást? Megkísérlik mindegyre, a Hatalom nem tanul.

- Törőcsik Mari (ragaszkodik hozzá, így szólítsák) Fábri show-jában. Sztoriznak, Törőcsik mesél az életéből, de nagyon régről, 1956. október 22-én jött vissza a Cannes-i Filmfesztiválról, másnap kirobbant a forradalom Pesten. Törőcsik mesél, szeretné neveltető poénokra kihegyezni történeteit. A gyönyörű fiatal nők és remek pasik, a közönség nem tud nevetni, mert nem ért semmit. Pedig nem mond bonyolultat, azt magyarázza, hogy kezdő színésznőként meghívták, itthonról meg kiküldték Acapulcoba, talán 1962-ben. Ő valami darabot próbált, kis szerepet játszott, nem akart kimenni. Akikkel játszik, sorolja Báthly Lajostól Bárdi Györgyig a skálát, társait, akik hozzá képest óriások, de megígérik Major Tamásnak, Várkonyi Zoltánnak: főlváltva játsszák Törőcsik Mari szerepét, amíg ő kint lesz Mexikóban. Törőcsik nevetve mesél, Fábri is érti, a közönség hallgat. Utána Szörényi László irodalomtörténész professzor mulatságos történetében betétmondát: R. M. népünk egykori hatatlan, de szeretett vezére, hazarendelte és kitelepítette hazánk római nagykövetét, az ő elődjét, majd az illető deportáltként tüdőgyuszit kap, de mert nem hívnak hozzá orvost, elhalálozik. Tán nevetnek, tán nem, nem tudják ki volt R M, akinek nevét sem írom le. Sikerült fölnövekedni egy olyan nemzedéknek, nem is egynek, amelyiknek fogalma sincs hazája közelmúltjáról... Győzött az állhatatos agyomosás.

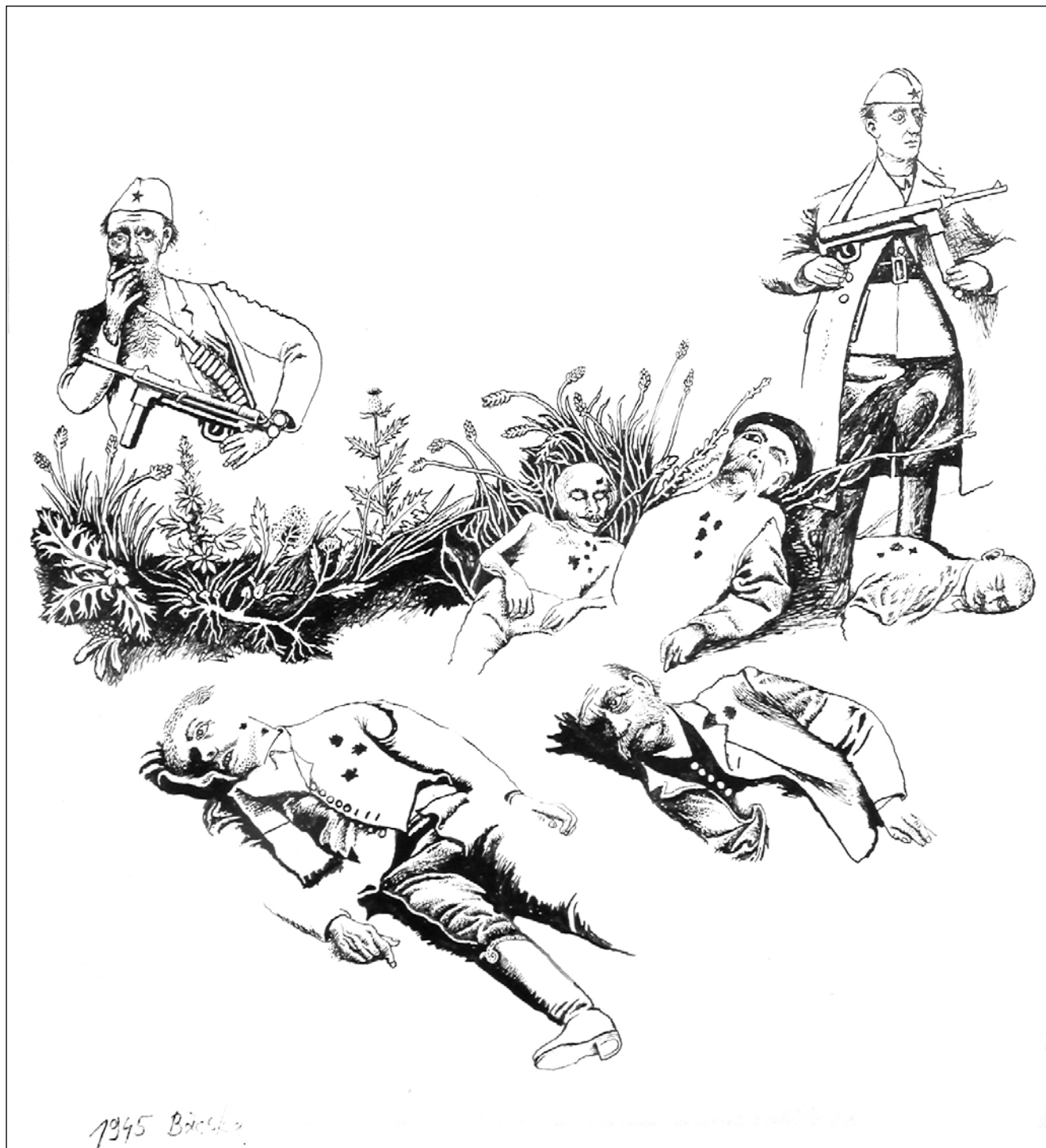
- amíg volt NDK (Német Demokratikus Köztársaság), addig ott is emberkísérleteket folytattak a nagy nyugati gyógyszergyárak. Ez természetesen mostanság derült ki, nagy német lapok „szenzációs leleplező” cikkeiből. A '70-es, '80-as években tömegével végeztek ilyen „kísérleteket”, amelyek hatalmas előnye volt, hogy a gyógyszerkipróbálások költséges folyamatát lerövidítették, kihagyták a hosszadalmas és körülmé-

nyes engedélyeztetési eljárásokat és az állatkísérletek után közvetlenül léptek az emberekhez. A lapok szerint mintegy 50 NDK-beli kórházban több tízezer beteget vizsgáltak, akik tudták, hogy „jó nyugati gyógyszereket” kapnak, amitől majd gyorsan meggyógyulnak. Nyilván nemcsak a betegek, ápolók, de orvosai is tudtak a kísérletekről, és persze az egészségügyi felső vezetés is, hiszen ennek költségei és főként haszna, kemény nyugati márkában érkezett az ágazatba. Ez történt az NDK-ban, és még néhány más helyen a béketáborban, ahol a kórházak szakmai színvonalát erre megfelelően értékelték Nyugaton. Végül is a helyzet mindenütt a „Nyugat-imádaton”, és a pénz vonzerején alapult. A betegek hittek a „svájci gyógyszer” gyógyító hatásában, orvosaiuknak jól jött a bankszámla (a vezetőknek akár Svájcba is utaltak) a gyógyszercegek pedig óriási kasszákat a felelősség nélküli emberkísérleteken. Akik a betegek közül rajtavesztettek, ők adták meg az üzlet árát, a pechesek. A nagy német lapok „leleplezései” is most történtek, majd negyedszázad után, amikor ütöttek egyet a néhai NDK-n. Jóllehet akár NSZK gyógyszercegeket is érintettek a kísérletek. Más Kelet-európai országban mind eddig föl sem vetődött az ilyen rút ügyek föltárása, negyedszázad után sem... Pedig a magyar egészségügyet is elfogadták kísérleti terepnek nyugati hódítóink.

- már régen nem köztetek, de nem is menekülve tőletek. És végképpen nem ellenetek. Nem kérve engedélyeteket, ám ha oly hívó világ lenne, mint néhai Ady úr idején, hát én is küldeném nektek szívemet. Igaz, már kételkedve erőst, elérnék-e valamit is még oly tiszta szándékkal és a vértől csöpögő, bár kissé már megviselt szívizomzattal... de küldeném. Így marad a tikos fogadkozás: ami keveset még tehetek, teszem értetek. Jó lenne persze önfeledten dalolni, inni egyként köztetek, feledni múltat, jövőt, elhinni, amit hirdetnek és végre „eggyé forni szent testvériségben” feloldódva a közösség langy melegében... De ezt bor nélkül már nem tehettem eddig sem. Mindig csak vágyódva közétek, sosem összeforrvá veletek, reméltem érteni magunkat. Már maradva csak félúton hozzátok, megkövetve és eltaszítva, szeretnék lenni Hazám - hűségese fia. Szegény Attila még hitte: igény lenne rá. Költő volt, bele is halt álmaiba.

És vigasztald meg, ha vigasz
a gyermeknek, hogy így igaz.
**Talán dűnnyögj egy új mesét,
fasiszta kommunizmusét -**
mivelhog rend kell a világba,
a rend pedig arravaló,

hogy ne legyen a gyerek hiába
s ne legyen szabad, ami jó.
... és mi évtizedekig úgy lelkesedtünk, szavaltuk
és hittük József Attila igazát, hogy ezt a versét
is (!) elzárták előlünk jóakaróink. Béke poraikra,
mi még élünk.

Igor Janke szolgálata

„Európának ma két problémája van. Mindekelőtt nincs szíve. Van egy bölcs mondás, amely szerint kereszténység nélkül Európának nincs szíve. Nincsen lelke sem. Európa ma egy lelkét vesztett gépezet. Nem képvisel olyan értékeket, amelyek az emberi lélekből fakadnak. Az EU Alapjogi Chartája fontos dokumentum, de nem szerepel benne semmiféle 'Sursum corda'. Ezt a dokumentumot el lehet olvasni, de a szövege nem ragad magával bennünket, nem emeli fel a lelkünket. Az európaiaknak szükségük volna rá, csak hogy Európa nem hajlandó ezt észrevenni. Ha pedig valaki ebbe az irányba indulna, menten ráütik, hogy 'őskeresztény' és divatjamúlt dolgokat képvisel. Márpedig vissza kell adni Európának a lelkét.

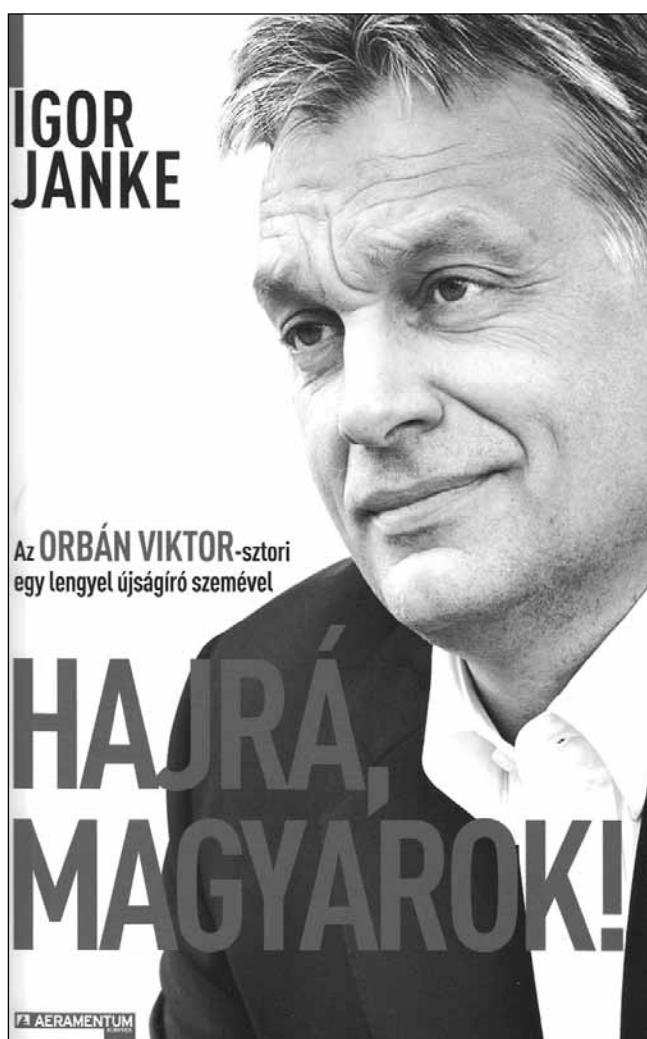
Európa másik problémája, hogy úgy fest, mint valami múzeum, ugyanis a múltban él. Amúgy jó múzeum ez, szívesen vezetnék benne turista csoportokat, de abban már nem vagyok biztos, hogy egy ilyen múzeumban élni is lehet. Miközben ugyanis megőrizzük az ódon homlokzatot, az épületben működő technika új kell, hogy legyen. A régi keresztény városok azért maradtak fenn, mert folyamatosan korszerűsítették őket. Mi erről most megfeledkezünk. Napjainkban is ugyanazokat az eszközöket akarjuk használni, amelyekkel előidéztük a válságot. Nem tesszük fel a legfontosabb kérdéseket. És ha valaki megpróbálja feltenni azokat, azt mondják rá, hogy maga az ördög, és úgy kezelik, mint valami örültet.”

(Orbán Viktor)

A lengyel újságíró, publicista a 2012-ben megjelent, Napastnik című könyvének megírásával igen nagy szolgálatot tett Európának. Hogy ez a szolgálat beérjen, ahhoz arra van szükség, hogy az Európai Unió valamennyi országában, illetve minél több nyelven, minél hamarabb kiadásra kerüljön.

A napastnik lengyel szó első jelentésénél (csatár, támadó) jelentősen mélyrehatóbb, többértelmű.

A Könyvhétre megjelent magyar kiadás címe HAJRÁ, MAGYAROK!

A lengyel megjelenést követő első hazai híradások óta alig vártam, hogy mi magyarok is kézbe vehessük. Bősséggel olvastunk már könyveket politikusainkról, így Orbán Viktorról is, de nagy igazságot mond ki a kiadói Előszó, rögtön a bevezető soraiban:

IGOR JANKE Lengyel újságíró, publicista, született 1967-ben. Jelenleg a Szabadság Intézete (Instytut Wolności) független think tank elnöke, a Salon24.pl politikai blogportal vezetője. Korábban a PAP lengyel hírgyűjtés főszervezője, majd a Rzeczpospolita napilap publicisztikai rovatának vezetője, valamint a BBC Lengyel Szekciójának munkatársa volt. Több szíriai riport, elemzés és interjú szerzője. Élő adásban beszélgetett Barack Obamával, az Egyesült Államok elnökével. Orbán Viktorról szóló könyve páratlan sikert aratott Lengyelországban.

Életrajz napjaink egyik legérdekesebb politikusról

JAN POSPIESZALSKI (GAZETA POLSKA CODZIENNIK)

Bemutatja, milyen nehéz és kanyargós utat jár be Orbán a hatalom megszerzéséig

GRZEGORZ WISIOŁEK (SALON24.PL)

Nem lehet betekintni

KRZYSZTOF WARGA (GAZETA WYBORCZA)

Westernhez hasonlított történet (...) A főhős végül minden ellenfelét legyőzi, rendet és jogot teremt. Olvasztja magát, mint egy kiváló krími

HISTORIA.ORG.PL

Bestseller lehet nemcsak Közép-Európában, hanem az egész kontinensen

MARTIN EHL (TOL.ORG)

Nemcsak egy életrajz, hanem annak a „királytűkörnek” mondott formája

WOJCIECH STANISŁAWSKI (WNAS.PL)

A kemény, olykor cinikus politikus és az ögyermekes szerető apa története, aki ma egész Európa figyelmét magára vonzza

WPOLITYCE.PL

Elbeszélés egy faluvégi apró házból induló fiúról, aki felküzdötte magát a csúcsra

HISTORIA.ORG.PL

Egy szuszra elolvastam. Érdekes volt @PawelBlizniuk

Már elolvastam. Figyelemre méltó @paulagocwinska

Janke könyve beszéppant (úgy volt, hogy csak pár oldalt olvasok, de már majdnem a végén járok) @mmalszcwski

„Mi magyarok mindig különösen kíváncsiak vagyunk arra, hogy miként látnak bennünket kívülről, és mindig adunk 'a másik', a külföld véleményére. Ezért szorongva vesszük kézbe ezt a könyvet is, amely a demokratikus Magyarország legnagyobb hatású politikusának történetét meséli el egy lengyel újságíró szemével. Szorongva, mert megszoktuk, hogy a kívülálló ismeretei rólunk gyakran bántóak, felületesek, leegyszerűsítők, sablonosak, másodkézből valók.”

Tanúsíthatom, magam is szorongással, ezzel is, de egy másik, másfajta szorongással is kezdem az olvasásába. Látja-e a lengyel író azt, hogy mi volt ezer éves történelme során a magyar nép küldetése a keresztény Európában? Belátja-e, hogy korunkban, Európa jövője szempontjából is meghatározóan fontos a küldetésünk?

„Aki nem jó magyar, nem lehet jó európai sem.” – mondta Antall József, és ez ma is alapvető igazság. És mint alapvető igazság, kiterjeszthető úgy is, hogy aki nem jó honpolgára hazájának, legyen bár, német, francia, lengyel vagy más állam polgára, nem lehet jó európai sem. Mert egy erős Európa alapja nem az univerzalizmus, hanem az erős nemzetállamok, élükön a választók által megbízott erős nemzeti vezetőikkel.

A könyv ünnepére megjelent kötetekből ismét igen sokkal megszorodott íróasztalom az olvasásra, és nemcsak a beleolvasásra váró kötetek sora. Figyelmes, az elsőtől az utolsó mondatig végigolvasást, illetve gyakran még visszalapozást és újraolvasást is igényel Janke publicisztikája is.

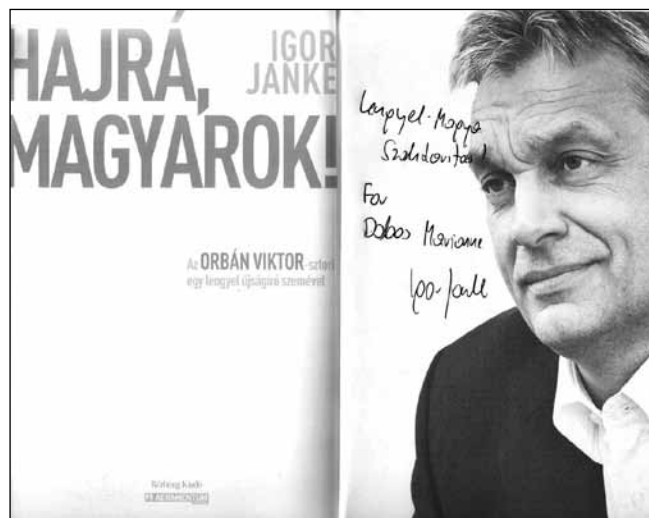
Lám, ilyen a mi népünk... Lám, 2010-ben, kétharmados többséggel ilyen miniszterelnököt választottunk magunknak... – ezzel a szívet-lelket melegítő jóleső érzéssel zárhatjuk be a 327 oldalas történelmi horderejű, monumentális alkotást.

Aki elolvasta – hiszem –, legyen bármely nemzet fia, világosabban látja, mint azt megelőzően bármikor Európa sorsát, abban meghatározóan Közép-Európa közelmúltját, jelenét és jövőjének esélyeit.

Azt is belátjuk, hogy nem kis bátorság kellett ahhoz a vállalkozáshoz, hogy könyvet írjon arról a politikusról, akihez hasonlót valóban keresve se lehet találni: „Nehéz olyan politikust találni, aki nála nagyobb indulatokat képes kiváltani. Milliók imádják, de százezrek szívből gyűlölik.” Nem fekete-fehér képet alkot róla. Szubjektív alkotásnak tekinti munkáját. Remélem, olvasója döntése sem csupán fekete-fehér lesz. Azaz az olvasás eredményeként „imádói”, akik esetleg csak üres rajongói, még jobban „imádják”, és gyűlölői, az Orbán-fóbiások még jobban gyűlölik. A minden napok bozótharcai túlra rajzolja meg a maga Orbán-portróját, akiről azt tartja: „ő az egyik legérdekesebb – ha ugyan nem az egyetlen igazán érdekes – politikus Európában. A mindkét oldal számára tanulságos és egyben izgalmas olvasmány a „Lengyel-Magyar Szolidaritás” jegyében született.

Igor Janke 1967-ben született. Azokra a nyolcvanas évekre esik fiatalsága, amikor Közép-Európa bármelyik országában egy intelligens, értelmes fiatal szemben állt a rendszerrel. Szembenállásának mértékét a bebörtönzéstől, fizikai bántalmazástól való félelmének, egyszerűen a bátorságának foka határozta meg. Akik átérték, milyen volt az emberek élete a szovjetblokkhoz tartozó ország(ok)ban, tudjuk, hogy egy-egy rosszkor, rossz helyen kimondott szó „rendszerellenes lázítás”-nak minősült. A munkahely elvesztése lehetett a következmény, vagy ha egyetemista volt annak a kimondója, jó, ha a büntetése csak a

tanintézményből való kizárás lett. Nagy ár volt ez is, hiszen milyen nehéz volt az egyetemre bekerülnie egy nem munkás- vagy parasztszármazású fiatalnak, főleg ha még a kommunista ifjúsági szervezetnek sem volt a tagja. De természetesen, azt is tudták az akkori fiatalok, ha nem is akasztófát, mint '56-os elődeik, de esetleg hosszú évekre szóló börtönbüntetést kockáztatnak.

Mi fog történni ezután ezzel a szimpatikus fiatalemberrel?

Istenem! Mi lesz most? Mi lesz ebből? Mi lesz vele? Valljuk be, remegő gyomorral tettük fel nemcsak azokban az euforikus, 1989. június tizenhatodikai pillanatokban ezeket, és az ezekhez hasonló kérdéseket magunkban és egymásnak, hanem még ezután is sokáig.

Aki nem volt a Hősök terén vagy a környező utcákban, az a televízió követhte a legújabbkori magyar történelem új sorsfordító eseményét.

1956-ban kicsi népünk megmutatta, hogy nagy nemzet vagyunk. Nagy szabadságszerető nemzet vagyunk.

„Tíz nap szabadság? Tizenegy?

Csók, szívre, minden pillanat!

És nem volt többé szűgyen az,

Hogy a magyar nép fia vagy.” (Szabó Lőrinc)

Felébredt szakrális nemzettudatunk, nemzeti öntudatunk és nemzeti önismeretünk.

Annak a nemzetnek, amelynek szakrális öröksége elpusztíthatatlan – ahogyan azt Illyés Gyula már 1938-ban így fogalmazta:

„Homlokon lőhetnek, ha tetszik,
Mi ott fészkel, égbemenekszik.”

– ennek a népnek a szabadságharcát, mint már 1848-ban is történt, ismét magára hagyta a világ.

A magyar lélekhez hozzátartozik az is, ezt a történelme során annyiszor bebizonyította, hogy nem tűri az elnyomást. Egy idő után nem tudja elviselni a megalázottságot, a nyomort, a szűgyent, és bármilyen abszurditás már önmagában is, a végkifejlete az eseményeknek bármennyire teljesen reménytelennek látszó is, de mégis nekimegy a hatalmasabbnak.

Hruscsovnak a sztálinizmus bűneiről tartott kongresszusi bejelentését messze felülmúlta, amit a magyar nép tett 1956-ban. Mi voltunk, akik: „Elsőként vetettünk hurkot a csokoládémikulásra, a hatalmas Sztálinra, mert úgy nézett ki, kicsiben nyugodtan elmehetett volna bajszánál, csizmájánál fogva csokoládémikulásnak. Húzták két oldalról is, de a kötelek elpattantak a nyakán. Vastag kötelek voltak, sok drótból fonva, elszakadtak, és az éjszakában szinte szikráztak. Hogy nem akart ledőlni, ez még csak fokozta a forradalmárok dühét. Hoztak vontatókat és végre nagy nehezen nyikorogva, a csizmája körül nagy nyikkanással, nyöszörgéssel, infernói hangokkal ledőlt. Óriási éljénzés.” (Schéner Mihály: Cse-resznye virág októberben, In: Dobos Marianne: Akkor is karácsony volt. Bölcsészek 1956-ról, 430 p).

A lengyel és a magyar a bátor és szabadságszerető közép-európai népek között az első volt.

„Az október mindig is a bátorság, a küzdelem és a méltóság szimbóluma volt magyar barátaink számára, olyan jelkép, amely a magyar állam és a magyar nemzet történetének kivételes pillanataira emlékeztet. De vajon csak a magyaroknak jelentenek-e ilyen sokat az 1956-os forradalom évfordulóit? Egészen biztosan nem. Amikor 55 évvel ezelőtt a poznani munkástüntetés Budapesten ért fájdalmas véget, a lengyelek tudat alatt tisztában voltak vele, érezték, hogy itt nemcsak a magyar szabadság a tét – a magyar forradalom az ő szabadságukról is szól. Bizonyára ezért is vált '56 lengyel emlékeztetének sokszor felidézett szimbólumává a vér, amelyet a lengyelek akkor a harcoló Budapestnek küldtek.

Talán hasonlóan érzünk, talán hasonlóan szemléljük ezeket a sorsfordító eseményeket, hiszen a történelem során sok tragédia jutott

nemzeteinknek osztályrészül. Talán ugyanaz a szabadságvágy és szabadságszeretet vezérel minket.” – Ezekkel a szavakkal nyitotta meg Roman Kowalski, Lengyelország magyarországi nagykövete a Széltöltő városok, 1956 című fotókiállítást a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban 2011. október 20-án. A poznani felkelés ugyanis a vérbefojtott magyarországi forradalom egyik nemzetközi előzménye volt.

Ahogy a lengyelek átérezték 1956-ban, hogy a magyar forradalom az ő szabadságukról szól, ugyanúgy magukénak érezték 1989. június 16-án Nagy Imre és társai újrateremtési szertartását is. Megegyezés született arról, hogy politikai transzparensok, pártzászlók és jelvények nem lesznek. A lyukas nemzeti színű zászlóink érdekében a téren mégis volt két lengyel nyelvű transzparens: Solidarność /Szolidaritás/, Niezależne Zrzeszenie Studentów /Független Diákszövetség/. A vendéglátók sem szóltak a két magyarul nem tudó, a szervezők kérését nem ismerő lengyel küldöttség tagjainak. Azoknak, akik a táblákat hozták. Csak elfelejtkeztek erről? Véletlenül? Szívesebben mondanám úgy, bár nem tudom, hogy így igaz-e: véletlenül akarattal.

Igor Janke is egyik tagja volt a Független Diákszövetség meghívott küldöttségének.

A Csátár bevezetőjét is az eseményre emlékezéssel kezdi:

„B..sza meg, azért ez már sok!’ – káromkodta el magát Adam Michnik a budapesti Hősök terén összegyűlt magyarok tömegében. 1989. június 16. volt. Hét ágra süttött a nap. Több százezer ember a téren, milliók a tévék előtt.”

Az az Adam Michnik káromkodott ilyen durván, akit Orbán Viktor lengyel eszményképének tartott, akinek minden addig megjelent munkáját elolvasta. Ez az ember most élesen támadta a radikális beszédért. Azért a beszédért, amely az egész világ figyelmét felhívta a fiatal politikusra.

Arra az akkor huszonhat éves fiatal politikusra, aki már valószínűleg akkor is tudta azt, amit ma ötvenévesen is bizonyít minden cselekedete: minél nagyobb lépés előre, annál kisebbet kell majd hátralépned. Mert a politikában attól függetlenül, hogy milyen lesz a végeredmény, radikálisnak kell lenni.

Az első radikális, mondhatom sorsfordító lépés volt 1988. március 30-án a Bibó szakkollé-

giumban a Fiatal Demokraták Szövetségének, a Fidesznek a megalakulása. Az alapító atyák programtervezetében egy új Magyarország felépítése szerepelt. Az első tagok között tíz jogász vagy joghallgató volt. Jól ismerték az alkotmányt, melynek előírásaival összhangban cselekedve léptek fel nyíltan a rendszer ellen. Nyíltan! Mintha mindez egy normális demokratikus államban történne. Akkor, bő harminc év után először alakult új legális politikai szervezet, melynek születésénél jelen voltak a KISZ képviselői és az állambiztonság ügynökei.

Az akkori cél a kommunista rendszer megdöntése volt. Ami után következett az a harc, amely ma is folyik. Harc a posztkommunizmussal. Ennek eredményeképpen szórták meg Orbánt minden lehető váddal, mert:

„A budapesti elszánt harcos miatt egyszerre hadrendbe állt az egész európai baloldal.”

„A posztkommunista Európa folyvást vonzódik ahhoz a megoldáshoz, amelyben a hatalom stabilizációjának kulcsát egy oligarchikus rend kialakításában véli megtalálni, főként gazdasági vonatkozásban. A stabilizáció másik módja olyan európai intézményrendszer megteremtése, melynek összetevői sakkban tartják egymást, mindekelőtt azonban árgus szemmel ügyelnek az újonnan csatlakozott kelet-európai országokra. Orbán pedig a polgárok bizalma révén képzelet el a stabilizációt, és ez az európai Parnasszus egy részét az örületbe kergeti. Orbán közvetlen, szerves kapcsolatot feltételez a szabadság, az állampolgárok tulajdonhoz való joga és a család intézménye között. Itt megint Thatcher konzervatívizmusához áll közel. Amikor a német sajtónak adott egyik interjújában a hazai szarvasmarhatenyésztés fellendítéséről, és egyáltalán, a honi gazdaság támogatásáról beszél, bírálva az uniós pénzek elnyelését és eltékozlását, nemcsak ritka pontossággal talál célba, de egyúttal az uniós mutyizásnak is hadat üzen. Orbán nemcsak fecseg a család- és demográfiai politikáról, hanem konkrét reformintézkedéseket is foganatosít ezek irányában. Kontinensünk e táján ő az első politikus, akivel kapcsolatban nincsenek kétségeim, hogy pontosan tudja, miért van szükség a közép osztály megteremtésére, és hogyha lehetőség nyílik rá, cselekszik is ennek érdekében” – mondja Pawel Kowal, aki a Törvény és Igazságosság

Párt kormányzása idején külügyminiszter-helyettes volt, jelenleg EP-képviselő, és a Lengyelország a Legfontosabb elnevezésű párt elnöke. Szerinte Orbán helyesen látja a problémák lényegének megközelítését, a család, a tulajdon és szabadság intézményének újra élesztését. Természetes, hogy azt a politikust, aki a brüsszeli főcsapástól eltérően gondolja megreformálni Európát, problematikus jelzővel illetik, de:

„Ha napjainkban egy Orbán formátumú vezetője volna Spanyolországnak, Olaszországnak vagy Franciaországnak, Európa sokkal jobb helyzetben volna. Kialakulna egyfajta ellensúly az európai bürokrácia teljhatalmával szemben. De hát nem így van, Orbán pedig a pálya szélére szorul, mert nincs szövetsége Közép-Európában.”

Majd ki is fejti:

„Az az igazság, hogy Orbánnak szüksége volna Lengyelország partneri együttműködésére. Donald Tusk azonban másként határozta meg politikai céljait. Ha élne a 2010-es szmolenszki katasztrófában elhunyt Lech Kaczynski, aki szintén nagy híve volt a regionális együttműködésnek, és ha ezt össze lehetne kapcsolni Orbán elszántságával és merészségével... És ha a csehek támogatnának bennünket, akkor már könnyen meggyőzhetnénk Litvániát, Szlovákiát és más országokat. És ekkor az egész gazdasági, termelési távlatokat is nyerne, olyan projektekről beszélhetnénk, amelynek következtében Közép-Európa rendíthetetlen helyzetbe kerülne az Unióban, sőt az Unió semmilyen komolyabb lépést sem tehetne meg a mi szempontjaink figyelembevételével. Ma azonban nem beszélhetünk ilyen esélyekről, mert Orbánnak nincs partnere, és egyedül nem képes mindezt elérni.”

Krzysztof Kwiatkowski, a lengyel Polgári Platform képviselője, a lengyel-magyar parlamenti csoport elnökhelyettese, korábban igazságügyi miniszter Orbán Viktort „magával ragadó, nagy hatású politikusnak” tartja, aki „jelenleg komoly kihívás előtt áll: meg kell birkóznia a magyarországi nehézségekkel, miközben meg kell találnia a közös nyelvet azzal az Európai Unióval, amely egyre kevésbé érti az olyan fogalmakat, mint erkölcsi érték, család, szenvedély, a köz szolgálata.”

Ahogy olvasom a kötet lengyelországi megjelenése után készült, a magyar nyelvű kiadás

végén közreadott beszélgetéseket – Illyés Gyula sorokra gondolok ismét:

„Mint Noé a bárkába egykor,
hozz fajtát minden gondolatból,
ábrándok árvult szerepét is,
álmaid állatseregét is.
Lapuljanak bár ezredévig
némán, mint visszhang, ha nem kérdik,
szavaid annál meglepőbbet
dörögnek majd a kérdezőnek.”

„Orbán megkérdőjelezte a civilizációs, kulturális haladás – valójában antikulturális haladás – látszatra elkerülhetetlen irányát. Ez az irány ugyanis azokat az eszmei és kulturális alapokat támadja, amelyekre a mi nyugati, európai civilizációnk épült. Orbán, aki alapvetően kicsi, viszonylag gyenge országot vezet, szembe mert szállni ezzel az ellenkultúrával, és az Európa felől érkező bombázások ellenére is folytatja politikáját. Néha természetesen engedelményeket tesz, mert ezt követeli meg a politika, ugyanakkor azonban kitart elképzelései mellett. Ez pedig óriási elismerést és tiszteletet vált ki. Mi itt, nálunk ugyan ebben reménykedünk.” – Bronislaw Wildstein egykori antikommunista ellenzéki, író, újságíró, publicista, a közszolgálati televízió korábbi vezetője, a Telewizja Republika jelenlegi főszerkesztőjének a mondatai ezek, az „Orbán helyreállítja a demokráciát” sokatmondó című vele készült beszélgetésből.

Igor Janke könyvének VIKTOR ÉS AZ ÚRISTEN – Arról, hogyan vált a harcos antiklerikális ifjú mélyen hívő emberré, akinek a hit erőt ad a politikai csatározások legnehezebb pillanataiban – című fejezete azt az utat mutatja be, hogyan jutott el a miniszterelnök addig, hogy kimondja:

„A konfirmáció óta annak a mondatnak a jegyében próbálok élni, végzem a munkámat, amit úgy hívnak, hogy Isten dicsőségére és az emberek javára élni. Amit le tudok fordítani szakmánk nyelvére is, úgy hangzik, hogy nekem az országot kell építenem kis o-val – ami a magyar nemzet e világi országa –, és nagy O-val is, az Országot, Isten Országát, és ez a magasabb rendű célja és értelme annak, amit teszek.”

Orbán Viktor országot épít az 1920. június 4. óta 93036 négyzetkilométeres kicsiny országban, a ma 9,9 millió magyar állampolgárnak.

„Kétségem sincs afelől, hogy ha Európát továbbra is úgy vezetik, mint eddig, egy rosszul értékelt válság jegyében, akkor az katasztrófához vezet, de legalább is az Unió gyengüléséhez, politikai felaprózódásához, amelyet ki fognak használni az Európán kívüli hatalmak – idézem végül ismét Pawel Kowalt – Ha Európa fenn akar maradni, olyan vezetőkre lesz szüksége, mint Orbán. Ha Európa újjászületik, akkor azt annak köszönheti majd, hogy Orbán értelmezésében közelíti meg a válságot, nem úgy, mint most Nyugat-Európa. Ha a válságot úgy értelmezzük, hogy azt a bankok mérlegének a felbillenése okozta, semmire sem jutunk. Ha azonban úgy határozzuk meg, hogy a munka és az értékek válságáról van szó, akkor esélyünk lesz megértenünk a lényeget. Csak a válságkezelés orbáni megközelítése adhat Európának új lendületet.”

Ha ehhez belátjuk:

„Gyermekeink jövője azon múlik, hogy képesek leszünk-e megtartani ezeket az értékeket, megtartani a politikai kifejezőmód bizonyos formáit, vagy pedig az lesz, hogy ellenfeleink közösen úgy fogják beállítani a kereszténységet, mint elmaradott, idegen, nacionalista, klerikális, a modern vívmányokkal szemben álló világot” – ahogyan ezt Orbán Viktor 2003-ban a IV. Gniznoi Kongresszuson felszólalásában meghatározta.

Igor Janke ha eddig nem ismerte, most szeretettel ajánlom figyelmébe Illyés Gyulának azt a versét, ami összefoglalása lehetne mindannak, amit ő a Napastnikról és arról az országról, melynek 2010 óta ilyen Csatár a miniszterelnöke, közreadott. Szolgálatot tett ezzel magyarnak, lengyelnek és minden jóakarátú embernek, aki saját erős nemzetállamának építésén munkálkodva erős keresztény Európáról, reméljük, nemcsak álmodik.

Labda
Százszor lecsapva
te, népem,
te, mint a labda,
keményen
szökj a magasba!

Jajpanaszt egyet
se adj, a
sújtó erőt vedd
magadba
megsegítődnek!

Ami széttörne,
az nyomjon
tömörre össze!
Az dobjon
föl, mi lelökne!

Könnyű repülni
súly nélkül!
a próba: tűrni!
S a mélyből
föl –, kikerülni!

Zárt foggal, jobban
mint régen,
megmakacsodtan
reményben,
mondd: így is jól van.

Fájt? Fájjon! Vissza
majd nem fáj!
Kincs ez a vizsga:
eldőlt már, ki, aki bírja!

Tűrj! S törj magadra
hagyatva,
világ legalja
magyarja
még magasabbra!

Nem a valóságot, hanem az igazságot

Krnács Erika interjúja*

Vidnyánszky Attila 1964-ben született Beregszászon, Kossuth- és Jászai Mari-díjas színházi rendező és filmrendező, hatgyermekes családapa. 2012. december 17-én a Budapesti Nemzeti Színház igazgatójává nevezték ki, 2013. július elsejei hatállyal. Megbízatása öt évre szól. Előtte a debreceni Csokonai Színház igazgatója és művészeti vezetője, ezt megelőzően pedig a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház alapító igazgatója és művészeti vezetője volt. Munkássága során sajátos, a naturalista-realista színházi hagyományokkal és a polgári színház esztétikájával is szembehelyezkedő, különleges színpadi nyelvet hozott létre, melyet ő a „költői színház” terminussal határoz meg.

Évadkezdésről, tervekről, a Nemzeti Színház arculatáról beszélgettünk a neves színházi szakemberrel.

Hogyan állt össze a repertoár?

A repertoár három nagy részből tevődik össze, a pályázatunkban megfogalmazottak, végiggondoltak alapján.

Az egyik a nyitott színházzá tételből adódó rész, hogy mi dolgunknak hisszük a folyamatos kapcsolatteremtést a határon túli és a vidéki színházakkal. Én azt mondtam bátran, hogy akár száz előadást is meghívunk, de talán az első évadban a száz nem fog összejönni még, viszont közel leszünk hozzá. Egy sor színházzal megegyeztem már, októberben Szatmárnémeti és Beregszász jön a határon túlról, továbbá Debrecen, Kaposvár és Békéscsaba. Ötféle színház – nyolc-kilenc előadással.

A második jelentős része a repertoárunknak a számomra fontos, korábban létrejött előadásoknak a Nemzeti Színház repertoárjába való átemelése. És azt is hangsúlyoznám, hogy ezek

a vendéjjátékok nem úgy fognak működni, mint korábban, hogy jön egy színház, játszik és akkor viszontlátásra. Ha azt fogjuk látni, hogy egy-egy értékebb vidéki produkció olyan érdeklődést vált ki, hogy akár sorozatban játszadjuk, akár repertoáron tarthatjuk, akkor sokszor fogjuk játszani, akkor vissza fogom hívni őket. Most ezt kipróbáljuk, én úgy szerettem volna, hogy rögtön három-négy előadásra hívjuk mindegyiket, de a szervezés óvatosságra int. Erre nincs példa, erre korábban semmilyen modell nem állt föl, tehát ezt most fogjuk kitalálni. A Csokonai Színházból hét produkció kerül ide, ezeknek most folynak a próbái. A Bolhával kezdünk, aztán a Mesés férfiak - nagyon fontos előadások -, a Halotti pompa, a Fodrásznő, az Illúziók, Úri muri. Van, amit majdnem érintetlenül játszunk, mint pl. a Mesés férfiakat, és van amelyik, mint pl. az Úri muri egy újraszülést igényel majd, és ez az első évadban nem is fog menni, majd csak a következőben. Beregszászból A szarvassá változott fiú, a Három nővér, a Lilomfi, a Tóthék, a Gyilkosság a székesegyházban kerülnek át a Nemzetibe. Tehát ezek az elmúlt évtizedben létrejött fontos előadások (közülük nagyon sok komoly fesztiválon bizonyított, fél Európát végigutazta, egy sor díjat kapott) nagyon-nagyon fontos részei lesznek a repertoárnak.

És hát természetesen elkezdünk új produkciókat létrehozni, amelyeket a korábban eldöntött elvek alapján választottunk ki. Az évad felét magyar produkciók teszik ki, azok közül három ősbemutató lesz. Íródik Galambos Péter által egy Kondor Béláról, Sarkadiról és Pilinszkyról, a hetvenes évekről, az akkori értelmiség dilemmáiról, tragikus sorsáról, hisz sok közülük rettenetesen tragikus véget ért. Készül Weöres Sándor Psychéjé-

*Az Újvidéki Rádióban augusztus 23-án elhangzott beszélgetés szerkesztett, rövidített változata

ből előadás. Színpadra állították már többször is, de ilyen még biztos nem volt, én remélem, hogy nagyon izgalmas lesz. A holokauszt-évhez kötődően Pilinszky KZ Oratóriumából készül egy nagyon különleges előadás. Ezek elé kerül egy tulajdonképpen klasszikusnak számítható szerző, **Tamási Áron**, akinek a **Vitéz lélek** című művét tűzzük műsorra. Gyönyörűséges metafora színházindításunknak gyönyörűséges szimbóluma, tehát minden, ami ott megfogalmazódik, ahogy az egész ott indul, az a mi nemzeti színházi új korszakunknak is lehet a nagy jelképe. Tamási Áront amúgy is úgy gondolom, hogy a Nemzeti Színház repertoárjában nagyon erősen fogjuk képviseltetni, mert az a költői színházi eszmény, amit megfogalmaztunk és az imént felsorolt magyar darabok jelzik azt, hogy szinte kivétel nélkül mindegyiknek köze van a költői szöveghez. A költői színházi eszmény Tamási nagy gondolata, hogy nem a valóságot kell eszeveszettül ábrázolni, hanem az igazságot kellene megfogni, megragadni, ennek nagyon közel kell állnia hozzánk. Ha nem a következő évadban, de akkor két év múlva biztos, hogy az *Ősvigasztalást* megcsináljuk és tartjuk majd a repertoáron. Ez a magyar vonal. Most e mellé két másik gondolat mentén választottunk szerzőket. Az egyik gondolat természetesen az, hogy a Nemzeti Színháznak kötelessége a nagy klasszikusok műveinek ápolása, műsoron tartása. Így kerül színpadra Gorkij Éjjeli menedékhelye, Shakespeare-nek az Ahogy tetszikje. A harmadik gondolat pedig az volt, hogy a környező népekkel, környező kultúrákkal sikerüljön egyfajta dialógust kialakítani. Tehát számunkra nagyon fontos az, hogy első évadunkban, itt a szezon elején megjelenik Ion Luca Caragiale Zűrzarvos éjszaka című műve, egy remek vígjáték, egy nagyon komoly román klasszikusnak számító szerzőtől, illetve ugyanilyen alapon, gondolat mentén kerül a szezon második felében színpadra Gombrowicznak, a nagy lengyel abszurd szerzőnek az operettje, vagy operettkéja egy lengyel rendező rendezésében, nagy kiállítású darab. És tudatosan a végére hagytam két különleges produkciót: az egyik egy páratlan vállalkozás a maga nemében. Leginkább az új, most épülő, most alakuló színházunk lelkéből kellene fakadnia, lelkét kellene megfogalmaznia. Ez Claudelnek, a nagy kato-

likus költőnek és Honeggernek, a nagy protestáns zeneszerzőnek a közös opusa, a Johanna a máglyán. Ez egy fantasztikus, tényleg lenyűgöző, felülmúlhatatlan oratorikus mű, amelyet általában oratórium formájában szoktak előadni Magyarországon. Ami eddig kimaradt, az a színházi része. Külföldön volt több próbálkozás is. Megszólaltatni és színháziasítani a történetet. Úgy gondolom, hogy mind üzenetét, mind a költői színházról vallott elképzeléseinket, a totális színházról vallott elveimet tekintve ez az a színházi eszmény, amely felé régóta törekszem már. Ezt én rendezem, ez a foszlánydramaturgia, hiszen Johanna már a máglyán van, és onnan megyünk visszafelé - villanások segítségével - egészen a kicsi lánykoráig. Ez a nagy kórussal és a zenekarral tényleg szürreális, pokoli látomás, angyali, isteni jelenlétekkel. Itt az évad elején nagyon fontos felütés lesz ez, egy nagyon komoly vállalkozás részünkről. Minden évben szeretnénk egy-egy ilyen különlegesebb, műfajokat átívelő produkciót készíteni. Terveink között itt van pl. a Székely fonó, de én remélem, hogy Verebes Ernő megírja az általam évek óta kért darabot azokról az emberekről, akik tudnak énekelni – egy fantasztikus nagy valamit százfős zenekarral és százfős kórussal. Mondjuk, a harmadik évadunk nagy durranása lehetne.

És az utolsó, amit direkt a végére hagytam, egy magyar klasszikus (ez is egy különleges dolog lesz, azért, mert egyszerre lesz egy nagy beavató és egy nagy családi színházi aktus): hitet emelő, építő, lelkesítő és gyönyörűséges meséje Petőfi Sándornak, a János vitéz, amelyet egy nagy koprodukció keretén belül szeretnénk megrendezni. A Kaposvári Egyetem Művészeti Kara egészében véve meg a Színművészeti Egyetem most már negyedik évfolyamos osztálya, Márton osztálya meg az én kaposvári osztályom közösen fogja összerakni. Én azt szeretném, ha ez egy igazi nagy ünnep lenne, tavaszváró köszöntő, gyönyörűséges mese. Ilyenekből is szeretnénk minden évben egyet-egyet létrehozni, jövőre a második évadban talán ezen gondolat mentén megszületik a Kis hercegnek egy változata. Szóval, a darabválasztások nagyrészt a megfogalmazott alapelveink mentén történnek. A színház egy élő organizmus. Gondolkodtam, hogy Bánffy Miklóstól a Nagyúrat már az első évadban tűzzük

műsorra, de ezek már valószínűleg a második évadnak a bemutatói lesznek, hisz tulajdonképpen azon is elkezdtünk már dolgozni.

Összegezve: egy nagyon színes, nagyon bátor repertoárral indulunk. Tehát nem az van, hogy biztonsági előadásokat tűztünk műsorra, amelyek mindig, mindenütt működnek, hanem ezek a bemutatók egy komoly, nagy ívű, átgondolt művészi program fontos állomásai lesznek, a repertoár jelentős részét teszik ki. A külföldi kapcsolatainkból adódóan például a szebeni színház jön hozzánk játszani a Mester és Margaritát már októberben, ahogy mi is már szeptemberben megyünk Kijevbe a Gogol-fesztre a Fodrásznő előadásunkkal. Tehát elindul egy jelentős nemzetközi lét, amelynek nyilván kulminációs etapja lesz majd a Nemzetközi Színházi Fesztiválunk március 27-étől április 5-éig, ahova is a nemzeti színházi gondolat mentén próbálunk meghívni intézményeket. Nagyon boldog vagyok, mert már többen elfogadták fölkérésünket. Például a környező országok nemzeti színházai közül így kerül ide majd a szabadkai és az újvidéki színház, de itt lesz a Bukaresti Nemzeti Színház is. És természetesen a magyarországi nemzeti színházak, hiszen most már vidéken is van öt. Leülünk majd és végiggondoljuk, milyen is egy korszerű nemzeti színház, nagyon szeretnék parázni, mély vitákat a nemzeti színház gondolatáról, funkciójáról, az együttműködés lehetőségeiről egy lokalizálódó, de mégis összeforró Európában. Szóval körülbelül így első felvezetésre ennyi. Mondjuk talán még azt el, hogy nem önmagukban jelennek majd meg ezek a bemutatók, hanem például ha vendégül látjuk a külhoni vagy a vidéki előadásokat, akkor azt szeretném, hogyha az adott színház esetleg jubileumát ünneplő legjelentősebb színészeivel volna egy kis beszélgetés. Egy ilyen ünnepi napon például a szatmárnémeti színháznak mind a három társulatát fogadnánk, egyik termünkben bábszínház lesz, a másikban a táncszínházuk lépne föl, a harmadikban Szigligeti születésének 200. évfordulóját ünnepelnénk. Hosszan tudnám sorolni, hogy milyen ötleteink vannak. A Gombrowicz-előadást például nem pusztán lejátsszuk, hanem szeretnénk hozzácsatolni egy ünnepi koncertet, mivel csak Magyarországon létezik háromféle zenéje ennek a szövegnek, két teljes és egy nem teljes, tudo-

másom szerint, de lehet, hogy több is van. Van egy sor színész, aki éneklieket a dalokat. E mellé egy kiállítást rendezni az operett előadásainak fotóiból, ezt a lengyel színházi intézettel már meg is beszéltük. Lesz egy konferencia a lengyel groteszkről, a lengyel abszurdokról, amely megteremtő hatással volt az európai irodalomra. Ilyen értelemben megpróbáltuk végiggondolni az egész évadot, hogy tulajdonképpen minden jelentősebb bemutatónkhoz, jelentősebb színházi eseményhez még társrendezvények csatlakozzanak. A repertoár szerves részét fogják alkotni minden hónapban egyszer: „Versek szódával”. Az Írószövetséggel megbeszéltük, ez is egy kedves, bájos csemege lesz. Szándékaink szerint elindul a felolvasó színházi program, ez is havonta egyszer. Ez tényleg az ingyencseknek fog majd szólni, különösen a kortárs drámák születésének istápolása, egyfajta inkubátorként való működés itt a színházban. Ez is a feladatunk. Ünnepe lesz szombat-vasárnap délelőtt tíztől kettőig: megnyitjuk a kapukat a nagycsaládosok számára, de másoknak is. Jöjjenek gyerekekkel, jöjjenek, özőnöljék el a színházat! Vendégeink lesznek neves költők, írók, bábszínészek, zenészek. Grylluszékkal épp ma egyeztem meg: négy-öt hétvégét bevállalnak szívesen, boldogan. Például május tizedikén megünnepeljük Kányádi Sándor 85-ik születésnapját... Tele vagyunk tervekkel, egy csomó mindent elindítottunk, van egy nagyon komoly művészetfilozófiai alap, amelyre támaszkodunk. Van egy komoly csapat, amelyik próbálgatja egymást, keresi a legoptimálisabb működési formát. Mindenki végzi a dolgát, kialakul, elindul a ház – én remélem, hogy sokak nagy öröme és hát a mi örömünkre – biztosan.

Esetleg arról mondanál pár szót, hogy augusztusban a társulati ülés miatt éppen Vörösmarty Mihály Árpád ébredése című művének előadásával kezdődött?

Ezt az egyik fontos munkatársunk, Szász Zsolt ajánlotta, hogy olvassam el az Árpád ébredését. 1837-ben az akkori igazgató rendelte Vörösmartytól a Nemzeti Színház megnyitójára. Elolvastam, és hát nagyon megtetszett. Itt is egy indulás van, ha nem is egy új színházat avatunk, de mindenképpen ennek a színháznak egy új korszaka, remélhetőleg egy jelentős korszaka kezdődik el. Ezért léptünk itt szövetségre sokan.

Verebes Ernő átírta egy kicsit ezt a szöveget, adott neki egy kis ironikus felhangot, helyenként kicsit érthetőbbé tette a szöveget. A legeslegelején, az évadnyitó társulati ülésen a kaposvári diákjaim adták elő. Verebes Ernő személyesen kísérté az egészet zongorán, és hát megtörtént, aminek meg kellett történnie – elindultunk.

Van ennek valamilyen külön üzenete, hogy a fiatalokkal kezdtél?

Abszolút. Külön oktatási programot találtunk ki itt a Nemzeti Színházon belül, az együttműködés a két színművészeti egyetemmel remélhetőleg zökkenőmentes lesz. Ugye az egyikkel biztos, hiszen ott én vagyok a vezetője annak az intézménynek, a másikkal is remélem, hisz a tanárok nyitottak, Marton László nyitott volt, tehát az ő osztálya az évad második felében abszolút jelen lesz színházunk életében. De én szeretnék nyitni a képzőművészeti, iparművészeti egyetem felé is, tehát ennek egy olyan háznak kell lennie, ahol mindenféle dolgok születnek, folyamatosan kiállítások történnek, műalkotások születnek, zsong, zsigong az élet. Azt mondtuk, hogy kinyitjuk a kapukat, jöjjenek, legyenek jelen. Ez egy nagyon tehetséges kis osztály. Ezt nem azért mondom, mert az enyém, hanem mert tényleg az. Tehát van öt-hat és még lehet, hogy ennél is több olyan gyerek, aki meghatározó színésze lesz az elkövetkező évtizedeknek. És az ő jelenlétük itt, biztos, hogy frissességet, energiát fog adni. A kaposvári egyetemmel, a Művészeti Karral egy stratégiai együttműködést fogunk kötni, mert úgy gondolom, hogy bűn volna azt elsorvasztani, ha már vidéken létre jött egy ilyen. Ahogy most működik, az nem elég jó. Előre kell menekülni, új utakat keresni, de külföldi diákok is jönnek: Moszkvából, remélhetőleg Lionból és a környező országokból is. Kialakul ez. Négy rendezőjelölt-asszisztentst is fölveszünk, most pályáznak, sora érkeznek a pályaművek. Ösztöndíjat, 150 ezer forintot fognak kapni havonta, és megpróbáljuk őket a rendezés felé terelni. Meglátjuk. Nagyon

nagy fiatalrendező-éhség van, nemcsak Magyarországon, hanem Európa-szerte. Hátha ilyen formában, egy színházhoz kötődve (megint csak az inkubátor szót használom), hátha így megszületnének rendezők. Nagyon-nagyon szeretném. Millió irányba indulunk el egyszerre, borzasztóan nehéz és gyönyörűsége az egész...

...és nagy a kihívás.

Nagy hát, mert mi akarjuk, hogy nagy legyen. Lehetne ezt kisebb kapacitással csinálni, de mi egyből 200-zal kezdünk.

Mit emelnél ki még? Mi a fontos számodra a színházi alkotásban, a kapcsolatteremtésben? Melyek a legfontosabb fogalmak?

Két fogalom. Az egyik a **derű**. Például Tamásinál. Mert az a derű, ami Tamásinál van, az nincs a magyar drámairodalomban másnál, lehet, hogy írnak az övénél izgalmasabb, humorosabb, titokzatosabb, átütőbb, drámaibb darabot, de az a derű, ami nála jelen van, az egészen különleges. Úgy gondolom, hogy ennek a derűnek át kell hatnia ezt a színházat. A másik pedig az **ünnep**. Tehát minél több ünnep legyen ebben a házban. Az általunk kiválasztott előadások többsége lehet ünnep. A vendégrendezőkkel tárgyalok és sugallom nekik, hogy legyen ünnep.

Két dolgot tennék még hozzá. A legfontosabb dolog az, hogy miként tudunk dialógust kialakítani a jövődöbéli nézőnkkal. Tehát ez az első évadnak a legfontosabb feladata. Debrecenben sikerült, nem volt egyszerű játémeccs az sem, ugye a legkonzervatívabb öntudatú várost megszólítani. Tehát van pozitív tapasztalatom, nem volt egyszerű, nem egy pillanat alatt, hanem egy hosszú folyamat által. Itt meg kell találni a helyünket Budapesten, a több száz kisebb-nagyobb színház között, a minket megillető méltó helyünket - közönségünket nagyon nagy alázattal megszólítva elkezdni egy mély, egy gyönyörűsége párbeszédet folytatni vele. Ez ilyen értelemben talán a legfontosabb.

A szellemi lét margóján Hozzánk menekülnek a levitézlett, idejétmúlt stílus hordozói?

Ha vigyázó szemünket az anyaországra vetjük, láthatjuk, hogy lassan a kultúrában is teret nyer a szemléletváltás. Visszatérés az emberi értékekhez, a példamutató erényekhez. Mi meg itt a Délvidéken még mindig a rombolás mocsarában dagonyázunk. Harsányan káromkodva. A hatvanas években ez egyfajta bátorságnak, újszerűségnek számított - csak hogy azóta eltelt 50 év! Vagyis újszerűnek egyáltalán nem mondható!

Elevenítsük fel a nyár kulturális történeteit.

Megvettem T. Kiss Tamás: A tükörtestvér c. díjnyertes regényét. Igaz, hogy 300 példányban jelentette meg a Fórum Könyvkiadó, de a magyarkanizsai könyvesboltban még volt belőle az idén is. Érdekes odafigyelni, hogy a Kiadó 2011-es regénypályázatának zsűrijét kik képezték.

Szakmai zsűri: Bányai János, Harkai Vass Éva és Patócs László.

Nem volt könnyű dolgom, míg átrágtam magam rajta. A kanizsai, de Szegeden tanuló fiatalember naplója igazán emberpróbáló. Amikor a kollégiumban szédelő fiatalok a saját hányadéukban csúszkáltak és a szerző azt részletezi, hogy milyen szagú is ez a hányadék a különböző fázisokban - már csakis a Tisza segített, belevettem magam hűsítő hullámaiba. Mindent lemos és elsodor. A legtöbbször előforduló szavakat és káromkodásokat itt nem idézem. Nem tűnnek nyomdafestéket?!

A kisváros szülöttéről lévén szó, megkérdeztem néhány idevalósit, mit szólnak hozzá. Persze, nem olvasták. De a reagálásuk tipikus: „Biztos az írói fantáziájának szüleménye!” Nos, a csönd városának lakói így szoktak viszonyulni minden nemszeretem eseményre a családon belül és azon kívül is. Nem kell észrevenni, el kell mismásolni, mert amit nem veszünk észre, az nincs is...

Kíváncsi voltam a regény végére. Vajon jó útra tér, megjavul-e a főhős? De karakán gyerek nem

ezt a sablont választja. Idézek a könyv végéből: „Közben előkotortam egy száraz papírt, bele-szórtam a dohánnyal kevert salit, majd az egészet ügyesen forgatni kezdtem az ujjaim között. (-) Épp az utolsót szívtam a cigimbe, amikor eldöntöttem, hogy időkapuszulát fogok készíteni. A csikk a folyóban landolt.” Így úsztatta el a Tiszán, Szegedtől Magyarkanizsáig.

Aztán szeptember elején elkezdődött az Író-tábor. Nem tudom, feltűnt-e valakinek, hogy a tavalyi jubiláris 60. még úgy szerepelt, hogy Magyarkanizsai Író-tábor. Az idén már csak Kanizsai Író-tábor lett. És két napra szűkült, szeptember 5-6., a tavalyi négy helyett.

Lovas Ildikó író, az MNT kulturális tanácsosa a helyszínen így nyilatkozott: „Az író-tábornak van egy hagyománya, amelyet nem írunk felül, mégpedig a közönséggel való találkozás hagyománya.” Valóban, idén nem írták felül. A jubilárison bezzeg felülírták ezt is, meg a Szemtől szemben elnevezésű utcai találkozót. Most megvolt mindkettő.

Dr. Bányai János lett újfent a ceremóniamester, újdonság, hogy Dudás Károlyt visszavették a csoportba! De Tari Istvánt, a költőt, aki azelőtt a mozgatórugója volt az irodalmi eseménynek - nem. Logikus, hiszen nem tagja a VMSZ-nek.

Nézzük, az irodalom mely rétegét emelte ki a tanár úr? Emlékezet, önéletírás, élettörténet, napló! Ez az a kategória, amely elárasztotta a magyar könyvpiacot. A kiadások időpontja 2010-2013, tehát aránylag friss termékek. Összesen nyolcat számoltam meg.

Egyszer egy tisztességben megöszült anya és háziasszony elhozta hozzám a kéziratát, melyben megírta az életét, mondjak róla véleményt. - Csak egy kis őszinteség hiányzik belőle - válaszoltam. Merthogy a családban mindenki szép és jó, nem hihető. Meg unalmas is. Ő is ott szerepelt a nyolc szerző között.

A felújított Szemtől szemben a Tiszavirág utcában zajlott. A hagyományok szerint pogácsával várták a vendégeket az asszonyok, meg egy kis itókaival. Íróvendégek T. Kiss Tamás (utcabéli) és Bicskei Gabriella. Az utca lakói hiányolták, hogy a tanár úr nem tisztelte meg őket jelenlétével. A szeptember 17-ei Szempontban (Újvidéki Rádió), állandó rovatában, az Olvastam egy könyvet, elolvastam.....-ban elmondta, hogy ugyanabban az időben zajlott a Művész kávézóban (Art Café) a beszélgetés Kőrösi Zoltánnal, az írótabor díszvendégével.

Valami hiba csúszhatott a dologba, mert a program szerint a két esemény egymást követő időpontban van feltüntetve. Netán a szakzsűri tagjai rájöttek volna, hogy nem jó, ha a drogozó fiatalok életstílusát állítják követendő példának. Esetleg az unokáik trágár beszédstílusától sem boldogok?

Vagy csak egyszerűen elfogyott a szusz. A rádióműsorban Bányai János többször emlegette, hogy „sűrű volt a program!”

Most pedig szökkenjünk vissza valamelyest az időben. Augusztus 20-a minden évben a nyár legkiemelkedőbb ünnepe. Itthon is, az anyaországban is, meg mindenütt, ahol magyarok élnek. Magyarakanizsán csak némi késéssel, augusztus 24-én és 25-én került sor a Szent István-nap és az új kenyér megünneplésére.

Így a napján volt, aki elutazott a Szegedi Szabadtéri Játékokra, mások a képernyő előtt böngeztek a kínálatban. Jomagam belenéztem az RTL Klub által sugárzott Alföldi Róbert-féle István, a király c. rockoperába. De 10 perc múlva megelégteltem, és inkább újra megnéztem a Honfoglalást a Dunán.

A meglepetés ezután következett. Az itteni média egyhangúlag himnuszokat zengett Alföldi Istvánjáról. Elsőként a Magyar Szó kultúrrovatában olvashattuk Kontra Ferencnek, a Kilátó szerkesztőjének véleményét, aki Szegeden élvezte a produkciót. Megdicséri a „korabeli” ruhákat. Ezt írja: „Nagyon egyszerűnek tűnik, mégis hatásosak az öltönyök, nyakkendők, mert a cselekményt közelebb hozzák a mához.” Nem kortárs ruhát akart mondani? (Egyszer összefutottam a piacon egy neves színészünkkel s megkérdeztem, miért ültetik át a nagy klasszikusokat, akik örök érvényű emberi tulajdonságokat mutatnak be, a mába? Azt

válaszolta, mert különben a mai közönség nem értené meg. Ránéztem, s láttam, komolyan gondolja.) Berobogott a Trabant is a színpadra, mai rendőrök gépfegyverrel pusztították el Koppányt. És a színészek miatt, akiknek nincs énekhangjuk, a címszereplő Fekete Pál „már alig énekelt a duettekben, csak suttogetta a szavakat”- írja Kontra. Nagyszerű! Szerinte Alföldi rendezésének az a legnagyobb erénye, hogy ironikusan viszonyul a történelemhez. „Az irónia felveti a többértelműséget és a nyitottságot. Sokszor vetődik fel a nézőben, hogy itt történt valami, én újra megnézném.” Ha előszörre nem értette volna meg, miről is van szó, nézheti akárhányszor. Pedig a sablont, az irányzatot, a stílusjegyeket már az unalomig ismerjük: bagatellizálással, ripacskodással sárba kell taposni minden értéket, hogy jókat röhögjön a jónép. És maradjon önelégült baromi állapotban. A cinizmus mint dicsérendő tulajdonság? Hiszen az önpusztítás és pusztítás legbiztosabb fegyvere. Ettől nem leszünk sem modernnek, sem eredetiek. Alföldinél egyszerű a képlet: sem Koppány, sem István - csakis és egyedül ő a király!

Felfokozott érzelmi kisüléseket Markovics Annamáriánál ért el Alföldi Róbert, amiről a Magyar Szó mellékletében a Kilátóban számolt be. „Teljesen lázba estem”, „szinte teljes extázisba estem” - értesíti a kedves olvasót egy teljes oldalon. Nem semmi! - mondanák a pestiek. De ez még nem minden. Az ifjú szegedi hölgy megreformálta egyetlen napilapunkat is! Kétnyelvűvé tette - a Kilátó oldalát keresztben átszelő öles betűkkel kiírt szerb címmel. (Nem cirill.) „Belgrád az a város, ahol megtaláltam önmagam” - közli. Mint mondja ez szerelem - márpedig a szerelmek el szoktak múlni.

Az eufóriához fölzárkózott Toldi Éva is, az Újvidéki Rádió Szempont c. kultúrszemléjében. Itt dicsérte egekig Alföldi produkcióját.

Mármost kívülről úgy tűnhet, az itteni média tükrében, hogy nálunk mindnyájan tapsoltunk. Pedig, állíthatom, a többségnek nem tetszett. Csakhogy ez nem derült ki. Akik hallatták hangjukat, egyetlen családot alkotnak. A többiek véleményét elfödte a homály.

Alföldi Róbert nemcsak egy rendező, egy személy - ő valójában egy vonulatot képvisel a kultúrában. Ezért nem hagyható figyelmen kívül. Aki netán nem ismerné, megnézheti az RTL Klub X

Faktor c. vetélkedőjében, ahol zsűritag. Így biztatta az egyik énekest: „Nem szaroztál, mindent bele!” Míg a mellette lévő csajszi elragadtatva dobálta magát. A versenyző fiú kikerekedett szemmel nézte, hová került.

Eget-földet megrengető háborúval sikerült csak kimozdítani a Nemzeti Színház éléről Alföldi Róbertet, miután letelt a mandátuma. A régi és az új, a sötétség és a világosság harca volt ez. Végül a nemzet színháza méltó irányítót kapott Vidnyánszky Attila személyében. Ez a beregszászi ember visszaadja méltóságát ennek az értékeket megőrizni hivatott intézménynek. A Délvidék/ Vajdaság sajtója mennyit foglalkozott ezzel a fontos eseménnyel? Szinte semennyit. Kivétel a pusztá léteért küzdő egyetlen közzérádió, mely meg

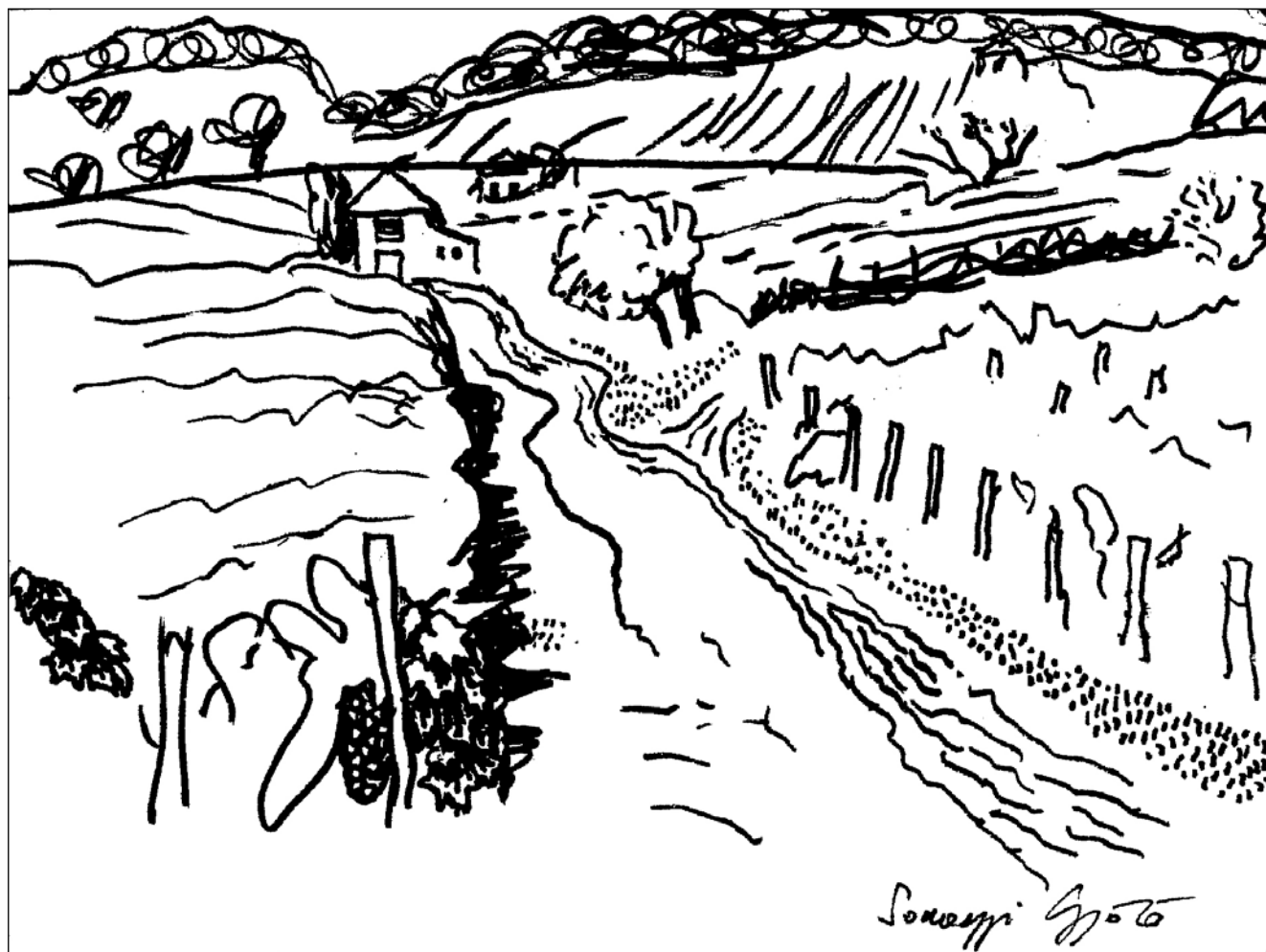
akarja tartani függetlenségét. A Krnács Erika szerkesztette Metszetek c. művelődési műsorban számolt be az új igazgató a terveiről. Rengeteg friss ötlettel állt elő Vidnyánszky, aki már mifelénk is járt. Két szaklapot indít, bevonja a határon túli színházakat stb. Jelszava: „Nem a valóságot, az igazságot!” Az első bemutató Tamási Áron: Vitéz lélek. Tetterő, jóízú akarás sugárzik majd az egész országra. Elér-e mihozzánk is?

A hírek szerint Alföldi az Újvidéki Színházba jön rendezni. Itt szórja ránk a cinizmusát, ami a mi értelmiségünk egy részének annyira tetszik. Vígán megyünk tönkre.

Valóban szellemi provincia lettünk?

Te kit választanál?

Magyarkanizsa, 2013 szeptembere

Hazájától távol is szolgálhatja az ember a magyar kultúrát

Beszélgetőtárs Mihályi Katalin

Korody Paku István hódmezővásárhelyi születésű zongoraművész. A középiskola után, 1971 júliusában meghívást kapott Finnországba, majd Németországba és az USA-ba került. A Clevelandi Zeneművészeti Egyetemen tanult ösztöndíjasként. 1979-ben doktorált. Négy év-tizede él Liechtensteinban. Ám Korody Paku István egész életében ezer szállal kötődött hazájához, magyarságához, a magyar kultúrához. Nemcsak történelmében járatos, hanem élénk figyelemmel kíséri az ottani történéseket, jól ismeri a zenei, irodalmi életet.

- Ez egy olyan magatartás, amely egy belső késztetésből, a szülőháza iránti erkölcsi vállalásból, hűségéből ered?

Az ember a hazájától távol érzi és érti meg igazán, hogy mi is a magyar kultúra és annak értékei. Egy példa erre: Amerikába kerülésem előtt nem voltam tisztában a Kodály-módszer igazi értékeivel és hasznosságával, mivel minden nap benne éltem. Akkor jöttem rá, amikor az Amerikai Egyesült Államokban megéltem az első szolfézs órát, és láttam, hogy a többiek mennyire küszködnek egy gyakorlat leéneklésével. Fel is mentettek már a második órán, hogy tovább folytassam az órák látogatását. Természetesen az is szükséges, hogy az ember érdeklődése, ilyen vagy olyan ok miatt se lankadjon. Valóban, én egy belső késztetést érzek arra, hogy akár több órás utazás árán is megtekintsek egy kiállítást, ha mondjuk egy számomra értéket jelentő művészről van szó. Legjobb példa erre a vásárhelyi iskola iránt érzett hűség, szeretet és rajongás. Sok művész most is jó barátom, így ez személyessé is vált. Szeretném felhívni az olvasók figyelmét, amennyiben Vásárhelyen járnak, ne mulasszák el a város múzeumában megtekinteni a november 10-éig nyitva tartó Szalay Ferenc (idén hunyt el) gyűjteményes képkiallítást. Azon-

nal meg fognak érteni – hallottuk a művésztől, aki nemrégiben Szabadkán járt. Előadást tartott A Zeneakadémia fénykora címmel, és este nagy sikerű koncertet adott a szabadkai városháza dísztermében. Elhangzott például Lányi Meditáció Erkel Himnusza felett című műve is.

- Ez a koncert tisztelgés volt Lányi Ernő előtt, aki nemcsak zeneszerzőként volt jelentős, hanem Szabadka zenei életének felvirágoztatásában is elvülhetetlen érdemei vannak. Lányi, Erkel és Liszt szerzeményei mellett a nagyközönség számára kevésbé ismert Rheinberger- és Koessler-műveket is beavogatott szabadkai koncertje műsorába. Ez abból a megfontolásból történt, hogy újdonsággal szolgáljon, illetve a szabadkai közönség figyelmét rájuk, vagyis a kevésbé ismert szerzőkre irányítsa?

Igen, hogy a szabadkai közönség figyelmét felhívjam Lányi müncheni tanárára, Josef Gabriel Rheinbergerre, ezt műveivel is illusztráljam, valamint hogy fogalmunk legyen másik baráti és tanári kapcsolatáról Münchenből és Budapestről is, nevezetesen Koessler Jánosról.

Tudtam Kenyeres-Kovács Márta könyvéből, hogy Lányi Ernő Rheinbergernél orgonát tanult, ennek akartam utána járni, illetve fogalmat alkotni magamnak, hogy milyen zenét komponált a szerző. Kodály Vargyas által összegyűjtött jegyzeteiből tudtam, hogy Lányi magyaros stílusban *à la Erkel* komponált, erőssége a kórusmuzsika. Kodály kritikus hangot ütött meg műveivel kapcsolatban, de nem tartotta lebecsülendőnek Lányit.

- Szívesen iktatja be koncertjei műsorába Lányi szerzeményeit, kutatja is munkásságát. Miért szereti Lányi Ernő műveit?

Lányit őszinte kifejezési módja miatt kedvelem. Műsoromba azért iktattam be eddig is, és a

november 7-i liechtensteini egyetemi pódiumbéli előadásomba is beveszem, mert beletartozik kutatási területembe. Erkellem remekül párhuzamba lehet hozni, nemcsak azért, mert stílusuk hasonló, hanem a Himnusz és Himnusz-feldolgozás miatt is.

– Szabadkán egy művelődési egyesület viseli Lányi nevét, habár volt civil szervezeti kezdeményezés – az Aracs Társadalmi Szervezet részéről – 6 éve, hogy a zeneiskola vegye fel a nevét, ez nem történt meg, holott Lányinak elévülhetetlen érdemei vannak a zeneiskola történetében. Az akkori igazgató újságírói kérdésre azt válaszolta, a tantesület többsége nem tartaná jó megoldásnak. Tényleg nem érdemli ezt meg Lányi Ernő?

Innen úgy tűnik, hogy megérdemelné, ez azonban szabadkai belügy, amibe én nem kívánok beleszólni.

– Ön a mai fiatalok számára is példaként szolgálhat, hisz úgy tudom, az Amerikai Egyesült Államokban munka mellett szerezte meg felsőfokú zeneművészeti oklevelét.

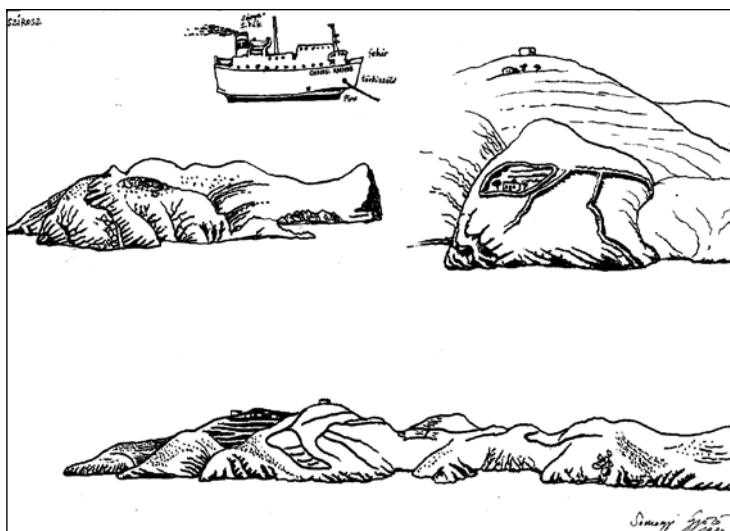
Az Amerikai Egyesült Államokban csak a nyári szünetekben dolgoztam egy jó nevű hotelben (Glastonbury Abbey), délben pincér, este pedig mint zongorista. A szemeszterek alatt két ösztöndíjat is kaptam: az Arthur Loesser és Beryl Rubinstein nevére elnevezett ösztöndíjakat, így tandíjmentességet is élveztem.

Zenei tanulmányaim szempontjából sokat jelentett nekem Amerika, közelebbről a Clevelandi Zeneművészeti Egyetem és annak professzora, zongoratanárom Vitya Vronsky Babin Berlinben

Arthur Schnabel tanítványa volt és növendékeit, így engem is, megismertetett a Schnabel-féle periodikus zenélés és kifejezés módjával. A Liechtensteinban való letelepedés pedig szerencsés módon Európa szívébe röppentett vissza. Megismertem a csellista Josef Hofert és a fuvalista Hidefumi Iwahanát, akivel triót alapítottunk és a tanítás mellett is bejártuk a megtanult teljes repertoárral Európa különböző országait és kétszer is eljutottunk Japán-turnéra. Pedagógiai szempontból is tanulságos volt, mert megtanultam, hogyan kell bánni minden egyes individuummal. „Nincs két egyforma növendék”, hogy elpuffogtassam a jól ismert közhelyet.

– Egy fiatal fuvalista – a szarajevói zeneakadémia növendéke – volt az egyik, akivel fellépett. Mennyire tartja fontosnak, hogy a fiatalokkal foglalkozzon, mennyire fontos, hogy neves művészek ily módon is bemutatkozási lehetőséget adjanak a pályájukon elindulók számára?

Nagyon fontos, hogy egy fiatal művész kihasználja – mint ezt Tóth Noémi is teszi – az összes fellépési lehetőségét. Fel kell ismernie azt is, hogy tehetsége és tudása fejlesztése irányában keresse a lehetőséget, hogy megtalálja a számára megfelelő művésztanárt és látogasson mesterkurzusokat is. Amennyiben megfigyeljük az élen járó nemzetközi művésztanárgárdát, látjuk, hogy becsületbeli kötelességüknek tartják, hogy növendékeikből kihozzák a maximumot. Ehhez tudják a megfelelő módszert. Ez már nemcsak pedagógia, hanem pszichológia is.

ELVESZTEM AZ EMBERT

A VÍZÖZÖN UTÁN
MEGINDULT AZ ISTEN

RUTH

A ZSOLTÁRÉNEKES

SZŰZ MÁRIA NAPJAI

JÉZUS SZÜLETÉSE

BIZONY MONDOM NEKTEK

KRISZTUS URUNKAT
MÖGFOGTÁK, MÖGKÖTÖZTÉK,
FÖLFESZÍTÖTTÉK.
HARMADNAPRA FÖLTÁMADOTT

AZ EGEK MEGNYÍLLANAK

Válogatás a magyar népi biblikus történeteket feldolgozó Parasztbiblia c. kiadványból

Nemcsak nyelvében, hanem jelképeiben is él a nemzet*

Tisztelt Emlékező Sokaság!

Kedves Délvidéki Zarándok Honfitársaink! Fő-tisztelendő Püspök Úr! Tisztelendő Atyák! Kedves Zászlóanyák! Hölgyeim és uraim!

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy Magyarország katolikus főtemplomában ismertethetem a délvidéki magyar nemzetrész részére alkotott címeres zászlót. Megtervezésére a mellettünk álló és egyúttal a zászlót tartó Kiss András úr, kedves barátom kért fel. A jelképek megáldása után, jelképes adományként közösen átadjuk a délvidéki zarándok testvérek képviselőt ellátó Zélt Mihály bezdáni plébános atyának és Neveda Ferencné zászlóanyának.

Jelmondatom: **Nemcsak nyelvében, hanem jelképeiben is él a nemzet!**

A történelmi Magyarország ország- és nemzetrészei (köztük az itt látható Délvidék) címérének megszületését is egyrészt a trianoni békediktátum máig tartó traumája, másrészt a kommunizmus bukása következtében létrejött új utódállamokban tapasztalható durva magyarellenesség kényszerítette ki. Valamennyi címer alappajzsának, így a délvidékiének is – a nemzeti összetartozás kifejezéseként – a történelmi és a jelenleg használatos hivatalos magyar címer pajzsának formáját választottam. A nemzeti címerhez hasonlóan minden pajzsra – a délvidékire úgyszintén – elhelyeztem a Szent Koronát kifejezván és kihangsúlyozván azt, hogy minden magyar nemzeti közösséget a Szent Korona oltalmába helyeztem.

A trianoni békediktátumig a Délvidéken, a mai Vajdaságban is a szent koronás címer volt használatban. Amint látható, az arany szegélyezésű, lekerekített, hegyes végű címerpajzs formája

megegyezik a történelmi és a hivatalos magyar címerrel. A címerpajzsot egy hasítással 1. és 2. számú felső és egy középső vágással 3. számú alsó címermezőkre osztottam.

Az 1. számú felső címermezőben az Árpád-házi uralkodók vörössel és ezüstsrel hétszer vágott családi használatú címere látható. Ismeretes, hogy a honfoglaló magyarság egy része az Al-Duna felől érkezett a Kárpát-medencébe, és Árpád nemzetségének szállásterülete lett a későbbi Szerém, Bács, Bodrog és Torontál vármegyék területe. Ezért helyeztem el ebbe a címermezőbe az Árpád-házi uralkodók magán-címerét. A XV. század első felében ezt a területet – országvédő szolgálatának jutalmaként – Zsigmond király Hunyadi Jánosnak adományozta. A 2. számú felső címermezőben vörös színű háttérben egy arany szegélyezésű nyitott könyvet látunk, amelynek fehér lapjain egy-egy fekete kontúros arany színű alfa és ómega betűjelet látunk. A könyv gerincére egy kereszt alakban végződő ezüst pengéjű, arany markolatú kardot helyeztem. Ismeretes, hogy Bodrog vármegye címerében Pál apostol látható, aki jobb kezében egy általam ábrázolt kardot, bal kezében pedig egy fekete kötésű arany Bibliát tart. Ez az összetett címerkép nemcsak Pál apostolt jelképezi, hanem a Nándorfehérvárt a Hunyadi János, Szilágyi Mihály és Kapisztrán Szent János vezérlete alatt hősieken védelmező magyar és szerb vitézekből álló kereszties sereget egyaránt jelképezi. Ezt a világraszóló hősie helytállást hangsúlyozza ki a 3. számú címermezőben egy zöld hármashalmon álló, kéttornyú stilizált vár, amely Nándorfehérvár címerképi megjelenítése. A vár kapujában, vörös háttérben a Hunyadi

* Pécsi L. Dániel jelképművész beszéde – elhangzott a budapesti Szent István-bazilikában 2012. nov.25-én az 1944-45-ös délvidéki vérengzések áldozataiért megtartott engesztelő szentmisén, a délvidéki címeres zászló felavatásakor, átadásakor.

család fekete hollós címere látható, utalván Hunyadi János hősiességére. Valamennyiünk előtt ismert történelmi tény, hogy a nándorfehérvári győztes diadalt III. Calixtus pápa a déli harangszó elrendelésével örökítette meg az utókor és a történelmi emlékezet számára. Ezt jelenítik meg a tornyokon deket mutató toronyórák, valamint a két torony között látható aranyszínű harang. A vár alatt a zöld színű hármashalmot két ezüstszerű hullámos pólya szeli át, amelyek Délvidék, vagyis a Vajdaság két nagy folyóját, a Dunát, valamint Titelnél a Dunába ömlő Tiszát jelképezi. A stilizált vár mindkét oldalán egy-egy bőségszarut látunk. A jobb oldaliba öt búzakalászt helyeztem, a bal oldaliba pedig szőlőt, almát és barackot. Ezek a címerképek a bácskai föld termékenységét és a szerémségi híres szőlővidéket és a messze földön híres borait jelképezik. Az aranyló Naparcot a nyolcágú arany csillaggal és a két ezüstszerű pólyával Bodrog vármegye címeréből emeltem be a Délvidék címerébe. A címerpajzs alatt egy zöld színű szalag látható. A szalagon Délvidék aranyszínű latin betűs és ősi rovásírással névalakjai olvashatók. A szalagvégeken a

gyalázatos trianoni békediktátum 1920-as és a jelképek felavatásának 2012-es évszámai olvashatók. Délvidék 70x100cm méretű fehér színű keresztrudas zászlajának széleit kifelé mutató piros-zöld színű farkasfogazat díszíti, amelyek szintén a nemzeti zászló színeire utalva, a nemzeti összetartozást hangsúlyozzák.

Befejezésül a **Hitvallásomat** szeretném megosztani a jelenlévő anyaországi és délvidéki honfitársaimmal.

Bölcsélet és tudás,
kegyelet a Múlt, az Ősök iránt.
A megtartás szelleme,
egymás kölcsönös tisztelete
nemesít embert és nemzeteket.
Mit jelent magyarnak, szerbnek
vagy bármely más nemzetségbélinek lenni?
Hinni és bízni a jövőben,
s mindent együtt, őszintén megbékélve,
Keresztény Emberként cselekedni!

Köszönöm megtisztelő figyelmüket. Isten áldja a magyart jókedvvel és bőséggel!

MELLÉKLET SOMOGYI GYŐZŐ ALKOTÁSAIBÓL

Rackák a salföldi majornál

Ramasetter présház Sümegen

Udvarom II.

Salföld télen

A dörögdi medence

Tinosz kikötője

Szigligeti panoráma

A Szent György-hegy árvízben

A piros ház, Salföld

Szent István

II. Béla

Tomori Pál

Bem József

A Szent Korona átszállítása - részlet

Huszárroham

ARACS

Huszárok

Matyó Madonna